

ΦΙΟΝΤΟΡ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ

Ο ΠΑΙΧΤΗΣ

Μετάφραση
ΟΛΓΑ ΑΓΓΕΛΙΔΗ

ΦΙΟΝΤΟΡ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ

Ο Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι γεννήθηκε το 1821 στη Μόσχα και πέθανε το 1881 στην Αγία Πετρούπολη. Όπως και ο συμπατριώτης και σύγχρονός του, Λέον Τολστόι, είναι αντιπροσωπευτική προσωπικότητα της εξαιρετικής εκείνης περιόδου που υπήρξε για τη Ρωσία το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, μιας περιόδου κατά την οποία η κίνηση των ιδεών, η ανάπτυξη μιας κοινωνικής συνείδησης ευαίσθητης στις εξελίξεις, η αναζήτηση της αλήθειας και της ομορφιάς, όλα καθρεφτίζονται σε μια λογοτεχνία εξαιρετικά προβληματισμένη και πλούσια σε ανθρωπιά. Σήμερα, ο Ντοστογιέφσκι συγκαταλέγεται ανάμεσα στα κορυφαία ονόματα όχι μόνο της ρωσικής αλλά και της παγκόσμιας λογοτεχνίας.

Δευτερότοκος γιος μιας πολυμελούς μεσοαστικής οικογένειας, με επτά συνολικά παιδιά, στα παιδικά του χρόνια ήταν ευαίσθητος και μοναχικός με κλίση στη λογοτεχνία. Διάβασε τα έργα σπουδαίων συγγραφέων, όπως του Σαίξπηρ, του Ντίκενς, του Μολιέρου, του Θερβάντες, του Σίλερ, του Μπαλζάκ, του Γκόγκολ και του Πούσκιν. Σε εφηβική ηλικία έχασε και τους δύο γονείς του· η μητέρα του, ευγενική φυσιογνωμία με κλίση προς την τέχνη και τη θρησκεία, πέθανε από φυματίωση, το 1837. Ο Ντοστογιέφσκι την αγαπούσε υπερβολικά και η επίδρασή της στον χαρακτήρα του διακρίνεται στα κατοπινά μυθιστορήματά του. Ο θάνατός της, σε συνδυασμό με τον τραγικό θάνατο του Πούσκιν σε μονομαχία τον ίδιο χρόνο, προκάλεσαν βαθιά αναστάτωση στον Ντοστογιέφσκι, που ετοιμαζόταν να εισαχθεί μαζί με τον αδελφό του Μιχαήλ στη Στρατιωτική Σχολή Μηχανικού της Αγίας Πετρούπολης. Δύο χρόνια αργότερα, ο πατέρας του, στρατιωτικός γιατρός ο οποίος αποσύρθηκε μετά το θάνατο της συζύγου του σε ένα μικρό κτήμα του στην εξοχή, δολοφονήθηκε από τους δουλοπάροικούς του.

Το 1843 ο Ντοστογιέφσκι αποφοίτησε από τη Σχολή Μηχανικού και υπηρέτησε στην Αγία Πετρούπολη, αλλά τον επόμενο χρόνο

υλι βίαιε την παραίτησή του και άρχισε μια διαφορετική ζωή, φτωχή και ακατάστατη, που δεν αποτελούσε όμως εμπόδιο στα λογοτεχνικά του ενδιαφέροντα (το 1843 είχε μεταφράσει, μεταξύ άλλων και την *Ευγενία Γκραντέ* του Μπαλζάκ) και η οποία τον έφερε σε επαφή με το ιδιόρρυθμο, εξαθλιωμένο περιβάλλον των μικρούπαλλήλων της Αγίας Πετρούπολης. Το περιβάλλον αυτό αποτέλεσε το φόντο των πρώτων αφηγημάτων του, καθώς επίσης και ενός όχι μικρού μέρους των κορυφαίων μυθιστορημάτων του. Εξαθλιωμένοι διανοούμενοι και άποροι κατώτεροι κοινωνικοί λειτουργοί αποτελούν κατά κύριο λόγο τους ήρωες των έργων του.

Το πρώτο του μυθιστόρημα με τίτλο *Οι φτωχοί* (1846), επαινέθηκε τόσο από τον μεγάλη επιρροής κριτικό Βισαριάν Μπελίνσκι, ο οποίος τον ενέταξε στον κύκλο του, όσο και από τον συνομηλικό του ποιητή Νικολάι Νεκράσοφ. Ιδιαίτερα ο Μπελίνσκι το χαρακτήρισε έργο μεγάλης πνοής, αποκάλυψη ενός μεγάλου συγγραφέα και, συγχρόνως, την απαρχή μιας νέας λογοτεχνίας. *Οι φτωχοί*, με το συναισθηματικό και ανθρωπιστικό θέμα τους, και *Ο σωσίας* που ακολούθησε αμέσως μετά (1846), με την τραχύτητα ενός κωμικά παρόδοξου στοιχείου, πίσω από το οποίο υποβόσκει μια πρωτότυπη προβληματική του διχασμού της ανθρώπινης ψυχής και της αλλοτρίωσης, ήταν οι δύο πόλοι γύρω από τους οποίους για πολλά χρόνια περιστράφηκε κατά ποικίλους τρόπους η δημιουργική φαντασία του Ντοστογιέφσκι. Μεταξύ Ιανουαρίου του 1846 και Δεκεμβρίου του 1849, ο Ντοστογιέφσκι εξέδωσε δεκατρία μυθιστορήματα, χωρίς να έχει πάντοτε την επιδοκιμασία του κοινού και της κριτικής, αλλά στα οποία αναπτύχθηκε και διαμορφώθηκε το λογοτεχνικό ύφος του. Ένα κοινό στοιχείο που διατρέχει αφηγήματα τελείως διαφορετικά μεταξύ τους, αν και αρκετά κοντινά ως προς τον χρόνο της συγγραφής τους, όπως *Οι φτωχοί* και *Ο σωσίας* (αμφότερα του 1846), ή εντελώς διαφορετικού τόνου, που ανήκουν στον λεγόμενο κύκλο των «ονειροπόλων» —*Η κυρά* (1847), *Λευκές νύχτες* (1848), *Νιέτοσκα Νιεζβάνοβα* (1849), *Ένας μικρός ήρωας* (1849)—, και άλλα όπως *Ο κύριος Προχάρτσιν* (1846) και *Μια αδύνατη καρδιά* (1848), είναι η κοινή αναφορά σε μια λογοτεχνική μορφή, τυπική της δεκαετίας του 1840, την αφήγηση της «ιστορίας μιας ψυχής». Η εμπειρία αυτή απέκτησε κεφαλαιώδη σημασία στα μεγαλύτερης έκτασης μυθιστορήμα-

τά του, στα οποία αφοσιώθηκε ολόψυχα στην προσπάθεια να αναλύσει τον εσωτερικό κόσμο των ηρώων του, χωρίς ποτέ να χάσει από την οπτική του την αντικειμενική απεικόνιση ενός πραγματικού κόσμου. Με την έννοια αυτή, ο ρεαλισμός του διαφοροποιείται από τον ρεαλισμό του Γκόγκολ, για παράδειγμα, και των συγγραφέων που συγκαταλέγονται στη λεγόμενη φυσιοκρατική σχολή, από τους οποίους δεν άργησε να απομακρυνθεί.

Το 1848 ο Ντοστογιέφσκι εντάχθηκε στον επαναστατικό κύκλο του Πετρασέφσκι και παρακολουθούσε τις εβδομαδιαίες συνεδριάσεις στο σπίτι του. Ο Μιχαήλ Πετρασέφσκι ήταν από τους πρώτους ρώσους ριζοσπάστες σοσιαλιστές και καταφερόταν εναντίον της τυραννικής διακυβέρνησης του τσάρου Νικολάου Αε, θεωρώντας πως έπρεπε να μεταλαμπαδευτούν στη Ρωσία οι ιδέες των γάλλων διαφωτιστών, και κυρίως των ουτοπιστών σοσιαλιστών, όπως ο Φουριέ. Στις 22 Απριλίου 1849 ο Ντοστογιέφσκι συνελήφθη από την τσαρική αστυνομία, μαζί με άλλους από τον κύκλο του Πετρασέφσκι, με την κατηγορία της συνωμοσίας με σκοπό την ανατροπή του καθεστώτος, και οδηγήθηκε στις απάνθρωπες φυλακές πολιτικών κρατουμένων της Αγίας Πετρούπολης. Ύστερα από μερικούς μήνες στη φυλακή, καταδικάστηκε σε θάνατο· κυριολεκτικά λίγο πριν από την εκτέλεση της απόφασης, αφού είχε ήδη γίνει η εκτέλεση άλλων καταδίκων, έφτασε η είδηση της απονομής χάρις, αλλά το φρικαλέο αυτό περιστατικό άφησε βαθύτατα ίχνη στον Ντοστογιέφσκι. Η θανατική ποινή του μετατράπηκε τελικά σε τετράχρονο εγκλεισμό σε στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας στη Σιβηρία και κατόπιν υποχρεωτική στρατιωτική θητεία (ο Ντοστογιέφσκι παρέμεινε υπό αστυνομική επιτήρηση σε όλη του τη ζωή). Το 1850 μεταφέρθηκε στην πόλη Ομσκ της Σιβηρίας, στην οποία πέρασε τα επόμενα τέσσερα, μαρτυρικά, χρόνια της ζωής του. Μέσα στην πληθώρα των εξευτελισμών και των βασανιστηρίων ο Ντοστογιέφσκι βρήκε παρηγοριά στην Αγία Γραφή· δεν ήταν πλέον οι προοδευτικές και οι επαναστατικές ιδέες που τον ενέπνεαν, αλλά μια βαθιά θρησκευτικότητα και μια στροφή στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Καρπός της τραγικής εμπειρίας του από το κάτεργο ήταν *Οι αναμνήσεις από το σπίτι των πεθαμένων*.

Όταν βγήκε από το κάτεργο, τον Μάρτιο του 1854, με καταπονημένη ηθική και σωματική αντοχή (στα χρόνια αυτά ήταν εξαιρε-

τικά ισχυρές οι κρίσεις επιληψίας που τον βασάνισαν ύστερα σε όλη του τη ζωή), κατατάχθηκε ως απλός στρατιώτης στο 7ο σιβηριανό τάγμα που έδρευε στην πόλη Σεμπαλάτινσκ (σημερινό Σεμεί του Καζακστάν). Εκεί γνώρισε τη Μαρίγια Ντιμιτρίεβνα, η οποία χήρεψε το 1855 και δύο χρόνια αργότερα έγινε σύζυγός του· ο έρωτας όμως αυτός ήταν πάντα δύσκολος και βασανιστικός, τόσο πριν όσο και μετά τον γάμο τους, έως το 1864 που πέθανε η Ντιμιτρίεβνα. Μετά από δέκα χρόνια απουσίας από την πρωτεύουσα, αλλά και από τη λογοτεχνία, δημοσίευσε δύο σύντομα μυθιστορήματα, *Το όνειρο του θείου* και *Το χωριό Στεπάνκοβο* και οι κάτοικοί του, που εκδόθηκαν αμφότερα το 1859. Και τα δύο παρουσιάζαν ελάχιστο ενδιαφέρον από πρώτη όψη, εξαιτίας του χοντροκομμένου κωμικού στοιχείου τους, και δημιούργησαν δυσάρεστη εντύπωση στους αναγνώστες, που περίμεναν από τον συγγραφέα τους κάτι αρκετά διαφορετικό, μετά από τόσα χρόνια απουσίας. Ύστερα από δύο χρόνια και πολλές προσπάθειες από την πλευρά του, ο Ντοστογιέφσκι απέσπασε τελικά αμνηστία από τον τσάρο και επανήλθε στην Αγία Πετρούπολη, το 1861.

Λίγους μήνες νωρίτερα, είχε επιμεληθεί το προσχέδιο ενός λογοτεχνικού περιοδικού, με τίτλο *Vremya* (*Χρόνος*), το οποίο ο αδελφός του, Μιχαήλ, είχε πάρει άδεια να εκδώσει. Σε αυτό το περιοδικό διατύπωσε τη θεωρία της αναγκαίας σύνδεσης με την *πότσα*, το εθνικό έδαφος, προπαγανδίζοντας την άποψη ότι σκοπός όλων των Ρώσων θα έπρεπε να είναι η εθνική σωτηρία της Ρωσίας, ανεξάρτητα από τις επιμέρους ιδεολογικές αντιλήψεις· εκεί ανάγεται η αρχή της έννοιας της ρωσικής ιδέας, την οποία ο Ντοστογιέφσκι θα ανέπτυξε έκτοτε σε όλη τη ζωή του, τόσο στα μυθιστορηματά του όσο και στη δραστηριότητά του ως θεωρητικού και δημοσιολόγου. Η ρητορική αυτή προκάλεσε τη μεγάλη ανταπόκριση του αναγνωστικού κοινού. Εξάλλου, στο περιοδικό δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά, σε συνέχειες, τα μυθιστορηματά του, *Αναμνήσεις από το σπίτι των πεθαμένων* (1861-62) και *Ταπεινοί και καταφρονεμένοι* (1862), που αγαπήθηκαν ιδιαίτερα από τους αναγνώστες. Στο πρώτο, διηγούμενος την ιστορία ενός συζυγοκτόνου καταδικασμένου σε καταναγκαστικά έργα, περιγράφει ουσιαστικά τις δικές του εμπειρίες από την εξορία του στη Σιβηρία και αποτυπώνει με γλαφυρό τρόπο την απελπισία των ανθρω-

πων που στερούνται την ελευθερία τους. Το βιβλίο, ξεπερνώντας την αρχική πρόθεση του συγγραφέα του, να αποτελέσει μια μελέτη για τη σχέση μεταξύ εγκληματία και εγκλήματος, εξελίχθηκε τελικά σε μια βαθιά ανθρωπιστική μαρτυρία. Στους *Ταπεινούς και καταφρονεμένους*, οι ήρωες των οποίων ανήκουν ακόμα στον κόσμο των *ονειροπόλων*, ο Ντοστογιέφσκι μετέφερε, ενίοτε και με κάποια ειρωνεία, τις αναμνήσεις των αρχών της λογοτεχνικής του σπουδαιοδρομίας.

Ωστόσο, το περιοδικό προκάλεσε πολεμικές και συζητήσεις για τις κατευθύνσεις του σε διάφορους κύκλους και οι αρχές απαγόρευσαν την κυκλοφορία του το 1862, εξαιτίας μιας θέσης που πήρε σχετικά με το πολιτικά φλέγον τότε πολωνικό ζήτημα. Έχοντας συγκεντρώσει κάποια χρήματα από την έκδοση του περιοδικού, τον ίδιο χρόνο έκανε το πρώτο του ταξίδι στο εξωτερικό (Παρίσι, Λονδίνο, Κολωνία, Ελβετία και Ιταλία). Η αρνητική του αντίδραση για τη δυτική Ευρώπη και τον πολιτισμό της καταγράφηκε με έντονα πολεμικό τόνο στις *Χειμερινές σημειώσεις για καλοκαιρινές εντυπώσεις* (1863), το οποίο παρουσιάζει ενδιαφέρον όχι μόνο για τη δραμμάτη κριτική του, αλλά και ως μαρτυρία για την ψυχική κατάσταση του συγγραφέα και την από μέρους του συνειδητοποίηση των προβλημάτων που βασανίζουν τον «άνθρωπο του υπογείου». Το 1863 ταξίδεψε για δεύτερη φορά στο εξωτερικό και συνάντησε στο Παρίσι την Απολινάρια Σουσλόβα, με την οποία είχε ήδη εδώ και δύο χρόνια δεσμό. Ο δύσκολος χαρακτήρας της Σουσλόβα του ενέπνευσε την αινιγματική προσωπικότητα της Πολίνα στον *Παίκτη* και αρκετές ηρωίδες των μεγαλύτερων μυθιστορημάτων του.

Όταν επέστρεψε στη Ρωσία, μόνος και έχοντας χάσει πολλά χρήματα από τη χαρτοπαιξία, βρήκε τη γυναίκα του βαριά άρρωστη. Στο χρονικό διάστημα που της παραστάθηκε στο κρεβάτι του πόνου, έγραψε το περίφημο *Υπόγειο* (αλλιώς, *Αναμνήσεις από το υπόγειο*, 1864), αφήγημα που ο ίδιος χαρακτήρισε «τραχύ και παράδοξο»· σε αυτό έθεσε για πρώτη φορά το πρόβλημα της σύγκρουσης μεταξύ συναίσθηματος και λογικής, το οποίο αποκορυφώθηκε στα κατοπινά του έργα. Στις αρχές εκείνου του χρόνου αποπειράθηκε την έκδοση ενός νέου περιοδικού με τον αδελφό του, με τον τίτλο *Εποχή*, το οποίο όμως υπήρξε ακόμα πιο βραχύβιο από το προηγούμενο, αλλά για διαφορετικούς λόγους. Τον

Απρίλιο του 1864 πέθανε στη Μόσχα η σύζυγός του και τον Ιούλιο ο αδελφός του, Μιχαήλ. Στα χρέη και στις φροντίδες του για το περιοδικό ήρθε να προστεθεί ο ατυχής έρωτας για την Άννα Καρβίν-Κρουκόφσκαγια και μια όχι λιγότερο ατυχής πρόταση γάμου στην Απολινάρια Σουσιόβα. Τον Ιούνιο του 1865, ο Ντοστογιέφσκι απειλήθηκε με κατάσχεση γιατί δεν είχε πληρώσει τις συναλλαγματικές του, και το περιοδικό ανέστειλε την έκδοση λόγω έλλειψης πόρων. Παρασυρμένος και από το μεγάλο του πάθος για τη χαρτοπαιξία, είχε χάσει σχεδόν όλα τα χρήματά του.

Ωστόσο, σε αυτό ακριβώς το μεταίχιμιο επεξεργάστηκε με μεγάλη επιμέλεια το σχέδιο και την πλοκή του μυθιστορήματος *Έγκλημα και τιμωρία* (1866), το οποίο πολλοί θεωρούν ως το αριστούργημά του. Σε αυτό το βιβλίο, ο Ντοστογιέφσκι καταπιάστηκε με ύψιστα ηθικά διλήμματα και τα ανέλυσε σε μεγάλο βάθος, παρασύροντας τον αναγνώστη στον σκοτεινό λαβύρινθο μιας αλλοτριωμένης ψυχής· το πρόβλημα του κακού τοποθετείται στην πιο ακραία εκδήλωσή του: το έγκλημα. Η τιμωρία δεν επιβάλλεται, αλλά επιζητείται: «ο Ρασκόλνικοφ αναγκάζεται να παραδοθεί στη δικαιοσύνη, γιατί, έστω και αν αυτό πρόκειται να του στοιχίσει το θάνατο στο ικρίωμα, θέλει να ξαναγυρίσει ανάμεσα στους ανθρώπους· το αίσθημα της απομάκρυνσης και του χωρισμού από τους ανθρώπους, που δοκίμασε αμέσως μετά το έγκλημα, είναι το μαρτύριό του». Το μυθιστόρημα αυτό συνάντησε την εντυπωσιακή υποδοχή από το αναγνωστικό κοινό της εποχής και τους κριτικούς, και θεωρείται ένα από τα σπουδαιότερα επιτεύγματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας.

Παρά τη μεγάλη επιτυχία του νέου του βιβλίου, ο Ντοστογιέφσκι αντιμετώπιζε ακόμη σοβαρές οικονομικές δυσκολίες και κλήθηκε από τον εκδότη του, Στελόφσκι, ο οποίος τον είχε δεσμεύσει με ένα πολύ σκληρό συμβόλαιο, να του παραδώσει μέσα σε ένα μήνα ένα ακόμη μυθιστόρημα, γιατί στην αντίθετη περίπτωση—σύμφωνα με τους όρους του συμβολαίου—θα έχανε την κυριότητα όλων των συγγραφικών του δικαιωμάτων για τα έργα που είχε ήδη εκδώσει. Πράγματι, τον Οκτώβριο του 1866, ο Ντοστογιέφσκι έγραψε μέσα σε 24 μόλις ημέρες τον *Παίκτη*. Αρνήθηκε μάλιστα την προσφορά μερικών φίλων του να γράψουν ο καθένας από ένα μέρος του μυθιστορήματος και δέχτηκε μόνο τη βοήθεια μιας νεα-

ρής στενογράφου, της Άννας Γκριγκόριεβνα Σνίτκινα, η οποία επρόκειται να γίνει η δεύτερη σύζυγός του, το 1867, και η πιστή σύντροφος της ζωής του. Ο δεύτερος γάμος αποδείχτηκε πολύ πιο σταθερός και ευτυχισμένος από τον πρώτο, καθώς η σύζυγός του διακρίθηκε για την αντοχή της, τόσο στην αβάσταχτη φτώχεια όσο και στις διαρκείς περιπλανήσεις τους στο εξωτερικό. Μαζί της, ο Ντοστογιέφσκι έφυγε από τη Ρωσία τον Απρίλιο του 1867, τυπικά για λόγους υγείας, αλλά στην ουσία για να ξεφύγει από τις ενοχλήσεις των δανειστών του, και έμεινε τέσσερα χρόνια στο εξωτερικό.

Πρώτος καρπός της περιόδου αυτής ήταν *Ο ηλίθιος* (1868). «Η κύρια ιδέα του μυθιστορήματος» έγραφε ο Ντοστογιέφσκι, «είναι να περιγράψω έναν άνθρωπο απόλυτα καλό»· αυτό το όραμα υλοποιήθηκε στον ήρωα του βιβλίου, πρίγκιπα Μίσκιν, μια καθαρά χριστιανική μορφή ήρωα, με την απόλυτη ηθική έννοια του καλού. Στη συνέχεια, με τον *Αιώνιο σύζυγο* (1870), το θέμα της ζηλοτυπίας παίρνει τη μορφή μιας τραγικής φάρσας, στην οποία, παρά τη διαφορετική αφηγηματική λύση, ανιχνεύεται μια σχέση «βάθους» με *Το υπόγειο*. Το επόμενο έργο του, *Οι δαιμονισμένοι* (1871-72), γράφτηκε υπό συνθήκες εξαθλίωσης και ενώ ο συγγραφέας βρισκόταν στο εξωτερικό. Οι πρώτες νύξεις του Ντοστογιέφσκι για τους *Δαιμονισμένους* είναι σκόρπιες στα γράμματά του, ανάμεσα σε σχεδιάσματα που ανήκουν σε έναν ευρύ αφηγηματικό κύκλο που σκόπευε να του δώσει τον τίτλο *Η ζωή ενός μεγάλου αματωλού*· από το αρχικά πολυσύνθετο της πλοκής παρέμειναν ωστόσο ίχνη στην οριστική μορφή του μυθιστορήματος. Ο σκόπιμα «κακόβουλος» χαρακτήρας του έργου και το γεγονός ότι ο Ντοστογιέφσκι είχε σκιαγραφήσει πρόσωπα και περιστατικά πραγματικά, μεταμορφώνοντας και παραμορφώνοντάς τα, προκάλεσε αγανάκτηση στους προοδευτικούς εκείνους κύκλους που ο Ντοστογιέφσκι είχε την πρόθεση να πλήξει: περισσότερο όμως από το πολιτικό πρόβλημα, τον σύγχρονο αναγνώστη ενδιαφέρει το ηθικό πρόβλημα που βρίσκεται στο κέντρο της υπόθεσης. Κάποια στιγμή, ενώ βρισκόταν σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση, ο Ντοστογιέφσκι αρνήθηκε να τελειώσει το έργο αν δεν επέστρεφε στην πατρίδα του. Ο εκδότης του φρόντισε για την επιστροφή του και για την προώθηση του βιβλίου, οργανώνοντας δημόσιες αναγνώσεις αποσπασμάτων παλαιότερων έργων του. Παράλληλα, η σύζυγός του

οργάνωσε την έκδοση κάποιον από τα έργα του και κατάφερε να εξασφαλίσει ένα ικανοποιητικό εισόδημα.

Αμέσως μετά την επιστροφή του στη Ρωσία, τον Ιούλιο του 1871, γεννήθηκε ο γιος του, Φιόντορ (τα δύο πρώτα του παιδιά, η Σοφία, που πέθανε σε ηλικία δύο μηνών, και η Λιούμποβ, είχαν γεννηθεί στο εξωτερικό, το 1868 και το 1869, αντίστοιχα). Τον Σεπτέμβριο οι εφημερίδες δημοσίευσαν την είδηση της επιστροφής του Ντοστογιέφσκι· πολύ γρήγορα βρήκε μια σχετική γαλήνη στην εναλλαγή της παραμονής του στην Αγία Πετρούπολη και στην εξοχή της Στάραγια Ρούσα, όπου γεννήθηκε το 1875 ο γιος του, Αλεξέι. Το 1873 ανέλαβε αρχισυντάκτης στη συντηρητική εβδομαδιαία εφημερίδα *Ο πολίτης*, από την οποία παραιτήθηκε τον επόμενο χρόνο, λόγω προστριβών του με τον αντιδραστικό εκδότη της.

Το 1875 κυκλοφόρησε το βιβλίο του *Ο έφηβος*, για το οποίο κάποιος κριτικός έγραψε ότι περιέχει δέκα μυθιστορήματα σε ένα· πράγματι, στην εξέλιξη της αφήγησης παρεμβάλλονται συνεχή ανοίγματα και παρενθέσεις. Πρόκειται για την ιστορία ενός αγώνα για την ελευθερία, αλλά ο πρωταγωνιστής δεν προσεγγίζει «έναν καθορισμένο σκοπό»· και εδώ, όπως αλλού, ο Ντοστογιέφσκι παρέθεσε μάλλον τη συζήτηση των προβλημάτων παρά τη λύση τους. Το 1876 άρχισε να εκδίδει ένα περιοδικό με τον τίτλο *Το ημερολόγιο ενός συγγραφέα*, που εκτός από το ομότιτλο μυθιστόρημα σε συνέχειες, δημοσίευε άρθρα για κοινωνικά, πολιτικά και θρησκευτικά ζητήματα. Το αναγνωστικό κοινό της Ρωσίας έκανε ανάρπαστα τα τεύχη του περιοδικού δίνοντας στον Ντοστογιέφσκι μία από τις τελευταίες χαρές της ζωής του. Στα τελευταία χρόνια της ζωής του, που είχε γίνει πιο ισορροπημένη, σχεδόν γαλήνια, στους κόλπους της οικογένειάς του, ο Ντοστογιέφσκι γνώρισε τη δόξα και την ευρύτερη αναγνώριση, με την εκλογή του ως αντεπιπέλλοντος μέλους της ρωσικής Ακαδημίας (1877), ενώ το 1880 ο πανηγυρικός του λόγος στα αποκαλυπτήρια της προτομής του Πούσκιν συγκλόνησε τα πλήθη που τον άκουγαν να μιλά με δέος για την οικουμενικότητα του ρωσικού πολιτισμού.

Το τελευταίο του μυθιστόρημα, *Αδελφοί Καραμαζόφ* (1878-80), γράφτηκε μέσα σε μια ατμόσφαιρα καθολικής αναγνώρισης από την πλευρά της ρωσικής κοινωνίας στο πρόσωπο του Ντοστογιέφ-

σκι, που εθεωρείτο ήδη εθνικός συγγραφέας. Η ντοστογιεφσική ανησυχία εκφραζόταν πλέον ελεύθερα στο χώρο της ζωηρότατης προβληματικής, στην οποία επανέρχονταν ζητήματα που είχαν τεθεί στο έργο της νεανικής του ηλικίας. Το μυθιστόρημα *Αδελφοί Καραμαζόφ* αποτελεί το σημείο συνάντησης όλων των θεμάτων που στο πέρασμα των χρόνων είχαν γοητεύσει και βασανίσει τον συγγραφέα: το ηθικό κακό και η θέληση του κακού στον άνθρωπο.

Στους τελευταίους μήνες πριν από τον θάνατό του, η δραστηριότητά του αφιερώθηκε στη συνέχιση του *Ημερολογίου ενός συγγραφέα*, πρωτότυπου κειμένου σε μορφή δημοσιογραφικού διαλόγου με τους αναγνώστες, πάνω στα πιο επίκαιρα προβλήματα –κοινωνικά, πολιτικά, ηθικά, θρησκευτικά, λογοτεχνικά. Από το έργο, που δεν γράφτηκε αλλά σχεδιάστηκε από τον Ντοστογιέφσκι, παραμένουν μερικές σημειώσεις, οι τίτλοι *Ο άθεος* και *Η ζωή ενός μεγάλου αμαρτωλού* και νύξεις για ένα μυθιστόρημα, όπου ο Αλιόσα Καραμαζόφ θα παρουσιαζόταν «σοσιαλιστής και ριζοσπάστης».

Ο Ντοστογιέφσκι πέθανε τον Ιανουάριο του 1881, σε ηλικία 60 ετών, αφήνοντας πίσω του ένα συγγραφικό έργο ανεκτίμητης αξίας, που διαβάζεται ακόμα και σήμερα με ενδιαφέρον από το παγκόσμιο αναγνωστικό κοινό και αποτελεί αντικείμενο φιλολογικής μελέτης στα πανεπιστήμια και στις ακαδημίες.

1

Επιτέλους, γύρισα ύστερα από δυο βδομάδες απουσία. Οι δικοί μας είναι κιόλας εδώ και τρεις μέρες εγκατεστημένοι στο Ρουλέτενμπουργκ. Πίστευα ότι με περίμεναν σαν τον Μεσσία, αλλά έπεσα έξω. Ο στρατηγός μου μίλησε ψυχρά και περιφρονητικά και με ξανάστειλε στην αδελφή του. Είναι φανερό ότι κατάφεραν να δανειστούν λεφτά. Κι ακόμη, μου φάνηκε ότι ο στρατηγός απόφευγε το βλέμμα μου. Η Μαρία Φιλίποβνα, πολύ απασχολημένη, μίλησε ελάχιστα μαζί μου, παρ' όλ' αυτά, πήρε τα λεφτά, τα λογάριωσε κι άκουσε ως το τέλος την αναφορά μου. Περίμενα για το γεύμα του Μεζέντσοφ, το Φραντσέζο και κάποιον Άγγλο. Όπως ήταν φυσικό, μόλις ζεστάθηκε η τσέπη τους, ετοίμασαν ένα μεγάλο γεύμα –μοσχοβίτικη συνήθεια. Όταν με είδε η Παυλίνα Αλεξάντροβνα, με ρώτησε γιατί είχα αργήσει τόσο. Και χωρίς να περιμένει την απάντησή μου, αποσύρθηκε αμέσως. Φαινόταν καθαρά ότι το έκανε επίτηδες. Πρέπει, ωστόσο, να εξηγηθούμε οι δυο μας· νιώθω ένα βάρος στην καρδιά.

Μου έδωσαν ένα μικρό δωμάτιο στο πέμπτο πάτωμα. Είναι γνωστό στο ξενοδοχείο ότι ανήκω στην «ακολουθία του στρατηγού». Όλα έδειχναν ότι είχαν καταφέρει να κάνουν εντύπωση. Ο κόσμος εδώ περνάει το στρατηγό για κάποιον σπουδαίο και βαθύπλουτο ρώσο ευπατριδή. Πριν από το γεύμα βρήκε κιόλας το χρόνο να μου δώσει, μαζί με άλλες παραγγελίες, δυο χαρτονομίσματα των χιλίων φράγκων να του τα αλλάξω. Τα άλλαξα στο ταμείο του ξενοδοχείου. Τώρα πια θα μας νομίσουν κι εκατομμυριούχους, το λιγότερο για οχτώ μέρες. Ήμουν έτοιμος να βγάλω τον Μίσα και τη Νάντια περίπατο και βρισκόμουν κιόλας στη σκάλα, όταν ο στρατηγός έστειλε να με φωνάξουν· θεώρησε καλό να ελέγξει πού σκόπευα να πάω τα παιδιά. Αυτός ο άνθρωπος δεν μπορεί με τίποτα να με κοιτάξει καταπρόσωπο· θα το 'θελε πολύ, αλλά σε κάθε προσπάθειά του τον κοιτάζω μ' ένα βλέμμα τόσο επίμονο, πάει να

πει με ελάχιστο σεβασμό, που μοιάζει να τα χάνει. Με φράσεις πομπώδεις, μπερδεμένες, χάνοντας στο τέλος και τα λόγια του, μου 'δωσε να καταλάβω ότι έπρεπε να πάω τα παιδιά περίπατο στο πάρκο, όσο γινόταν πιο μακριά απ' το καζίνο. Τελικά, έχασε την ψυχραιμία του και μου είπε απότομα: «Αλλιώς, είστε ικανός να τα πάτε και στη ρουλέτα. Με συγχωρείτε» πρόσθεσε, «ξέρω ότι είστε επιπόλαιος και μάλλον ανεύθυνος· μπορεί να παρασυρθείτε και να παίξετε. Τέλος πάντων, μόλο που δεν είμαι, κι ούτε επιθυμώ να είμαι ο μέντοράς σας, έχω το δικαίωμα να μη θέλω να με εκθέσετε...»

«Ξεχνάτε» του απάντησα ήρεμα, «ότι δεν έχω λεφτά· για να χάσεις λεφτά στο παιχνίδι, πρέπει να τα 'χεις κιόλας».

«Θα σας δώσω αμέσως» μου απάντησε ο στρατηγός κοκκινίζοντας ελαφρά. Ανασκάλεψε στο γραφείο του, κοίταξε συμβουλευτικά ένα σημειωματάριο και βρήκε ότι μου χρώσταγε περίπου εκατόν είκοσι ρούβλια.

«Πώς να τα λογαριάσουμε;» με ρώτησε. «Πρέπει να τα μετατρέψουμε σε τάλιρα. Πάρτε σήμερα εκατό τάλιρα –είναι στρογγυλός αριθμός, και μην ανησυχείτε για τα υπόλοιπα».

Πήρα τα λεφτά χωρίς να πω λέξη.

«Μη σας κατοφαινούνται τα λόγια μου· είστε τόσο ευαίσθητος...! Αν σας έκανα αυτή την παρατήρηση, ήταν για το καλό σας, και νομίζω πως έχω το δικαίωμα...»

Επιστρέφοντας για το γεύμα, μαζί με τα παιδιά, συνάντησα μια ολόκληρη βαβαλαρία. Οι δικοί μας είχαν πάει να δουν κάτι ερείπια. Δυο θαυμάσιες άμαξες, άλογα υπέροχα! Στη μια καθόταν η δεσποινίς Μπλανς μαζί με τη Μαρία Φιλίποβνα και την Παυλίνα· ο Φραντσέζος, ο Άγγλος και ο στρατηγός μας τις συνόδευαν καβάλα στ' άλογά τους. Οι περαστικοί σταματούσαν και κοίταζαν τη συνοδεία· έκαναν εντύπωση, μα αυτό δε θα βοηθούσε και πολύ το στρατηγό να ξεμπλέξει. Λογάριασα πως με τις τέσσερις χιλιάδες φράγκα που έφερα εγώ, μαζί μ' αυτά που κατάφεραν να δανειστούν, πρέπει να 'χουν τώρα εφτά με οχτώ χιλιάδες φράγκα· πολύ μικρό ποσό για τη δεσποινίδα Μπλανς.

Η δεσποινίς Μπλανς μένει κι αυτή στο ξενοδοχείο μας μαζί με τη μητέρα της· το ίδιο κι ο Φραντσέζος μας. Οι υπάλληλοι του ξενοδοχείου τον λένε «κύριο κόμη» και τη μητέρα της δεσποινίδας

Μπλανς «κυρία κόμισσα». Δεν αποκλείεται να είναι στ' αλήθεια κόμης και κόμισσα.

Αμφέβαλλα πολύ αν «ο κύριος κόμης» θα με αναγνώριζε την ώρα του γεύματος. Φυσικά, ο στρατηγός ούτε που το σκέφτηκε να μας συστήσει, κι ακόμη λιγότερο, να του πει κάτι για μένα· και «ο κύριος κόμης», που είχε ζήσει στη Ρωσία, ξέρει ότι ένας *ονταίτελ*,¹ όπως τους λένε, είναι ανάξιο λόγου πρόσωπο. Άλλωστε, με γνώριζε πολύ καλά. Για να πω όμως την αλήθεια, δε με περίμεναν καθόλου στο γεύμα· φαντάζομαι ότι ο στρατηγός είχε ξεχάσει να δώσει εντολές, γιατί αλλιώς θα με είχαν στείλει να φάω στο ταμπλ ντ' οτ. Παρουσιάστηκα λοιπόν από μόνος μου, πράγμα που έκανε το στρατηγό να με κοιτάξει μ' ένα βλέμμα δυσαρέσκειας. Η Μαρία Φιλίποβνα μου πρόσφερε αμέσως κάθισμα· αλλά η συνάντηση με τον κύριο Άστλυ μ' έβγαλε από τη δύσκολη θέση, κι έτσι, θέλοντας και μη, βρέθηκα στην παρέα τους.

Αυτός ο Άγγλος είναι αλλόκοτος άνθρωπος. Τον γνώρισα στην Πρωσία, μέσα σ' ένα βαγόνι όπου ήμασταν καθισμένοι οι ένας αντίκρυ στον άλλον, τότε που πήγαινα να βρω τους δικούς μας· ύστερα τον συνάντησα στα γαλλικά σύνορα και τέλος στην Ελβετία, δύο φορές μέσα σε δεκαπέντε μέρες. Και τώρα τον ξαναβρίσκω στο Ρουλέτενμπουργκ. Δεν έχω δει ποτέ μου άνθρωπο τόσο δειλό· είναι δειλός μέχρι βλακείας, και το ξέρει κι ο ίδιος, γιατί βέβαια δεν είναι καθόλου βλάκας. Είναι ωστόσο συμπαθητικός, ταπεινός άνθρωπος. Κατάφερα να του πιάσω κουβέντα τότε που συναντηθήκαμε για πρώτη φορά στην Πρωσία. Μου είπε ότι είχε ταξιδέψει τούτο το καλοκαίρι στο Βόρειο Ακρωτήριο κι ότι πολύ θα ήθελε να επισκεφτεί το πανηγύρι του Νίζνυ Νοβγκορόντ. Δεν ξέρω πώς γνώρισε το στρατηγό. Μου φαίνεται ότι είναι τρελά ερωτευμένος με την Παυλίνα· μόλις την είδε να μπαίνει στην αίθουσα, κοκκίνισε σαν παπαρούνα. Έδειχνε πολύ ευχαριστημένος που καθόμουν δίπλα του και νομίζω πως με θεωρούσε κιόλας επιστήθιο φίλο του.

Στο τραπέζι ο Φραντσέζος ήταν όλο πόζα και φερόταν σ' όλους υπεροπτικά κι αδιάφορα. Τον θυμάμαι και στη Μόσχα, ένα σωρό παλιά λόγια έλεγε πάντα. Μίλησε πολύ για την οικονομική κατά-

σταση και την πολιτική της Ρωσίας. Ο στρατηγός τολμούσε κάπου κάπου να του φέρνει αντιρρήσεις, αλλά πολύ συγκρατημένα, όσο ακριβώς χρειαζόταν για να διαφυλάξει το κύρος του.

Είχα παράξενη διάθεση. Και βέβαια, πριν ακόμη φτάσουμε στη μέση του γεύματος, είχα βάλει στον εαυτό μου την ίδια πάντα ερώτηση: «Γιατί άραγε να 'μαι κολλημένος στο στρατηγό, γιατί δεν τους έχω παρατήσει όλους από καιρό;» Κάπου κάπου, έριχνα και μια ματιά στην Παυλίνα Αλεξάντροβνα· αλλά εκείνη ούτε που με πρόσεχε καθόλου. Στο τέλος, θύμωσα κι αποφάσισα να κάνω φασαρία.

Έκανα την αρχή με μια θορυβώδη ανάμειξη στη συζήτηση, έτσι, ξαφνικά, χωρίς να με ρωτήσουν τίποτα και χωρίς να ζητήσω συγγνώμη. Αυτό που κυρίως επιδίωκα, ήταν ν' αρπαχτώ με το Φραντσέζο. Απευθύνθηκα στο στρατηγό –θαρρώ πως τον διέκοψα– και παρατήρησα ότι αυτό το καλοκαίρι δεν ήταν καθόλου εύκολο για τους Ρώσους να τρώνε ταμπλ ντ' οτ στα ξενοδοχεία. Ο στρατηγός μου έριξε ένα βλέμμα γεμάτο έκπληξη.

«Αν σέβεστε έστω και λίγο τον εαυτό σας» συνέχισα, «είναι σίγουρο πως θα 'χετε να αντιμετωπίσετε διάφορες προσβολές. Στο Παρίσι, στο Ρήνο, ακόμη και στην Ελβετία, τα ταμπλ ντ' οτ είναι γεμάτα Πολωνούς και Φραντσέζους, σε τέτοιο σημείο, που ένας Ρώσος είναι αδύνατο να ξεστομίσει λέξη εναντίον τους».

Μίλησα στα γαλλικά. Ο στρατηγός είχε πάντοτε το βλέμμα του καρφωμένο πάνω μου, μην ξέροντας αν έπρεπε να θυμώσει ή απλώς να εκπλαγεί με την έλλειψη λεπτότητας που είχα δείξει.

«Θα σας έχουν δώσει κάποιο μάθημα ασφαλώς» είπε με περιφρόνηση ο Φραντσέζος.

«Στο Παρίσι» απάντησα, «έκανα καβγά μ' έναν Πολωνό κι ύστερα μ' ένα γάλλο αξιωματικό που υποστήριζε τον Πολωνό. Αλλά μια παρέα Γάλλων πήρε το μέρος μου όταν τους είπα ότι λίγο έλειψε να φτύσω μέσα στον καφέ ενός μοναχινιόρ».¹

«Να φτύσετε;» έκανε με ζωνρή έκπληξη ο στρατηγός, και γύρισε το βλέμμα του στο τραπέζι για να βρει υποστηρικτές. Ο Φραντσέζος με κοίταξε δύσπιστα.

«Μάλιστα» απάντησα. «Ήξερα ήδη από δυο μέρες ότι ίσως

1. Ονταίτελ: δάσκαλος στα ρώσικα.

1. *Monsignor*: αξιωματούχος του Βατικανού που εκπροσωπεί τον πάπα της Ρώμης.

χρειαζόταν να πάω στη Ρώμη για τις υποθέσεις μας. Πήγα λοιπόν στο γραφείο του νούντιου στο Παρίσι για να θεωρήσω το διαβατήριό μου. Εκεί με δέχτηκε ένας αβάς, καμιά πενήνταριά χρονών, ξερακιανός και ψυχρός, που μου είπε να περιμένω, μ' έναν τόνο ευγενικό αλλά κάπως ξερό. Ήμουν βιαστικός, ωστόσο κάθισα, και βγάζοντας απ' την τσέπη μου την εφημερίδα *Εθνική Γνώμη*, άρχισα να διαβάζω ένα άρθρο φοβερά υβριστικό για τη Ρωσία. Στο μεταξύ, άκουσα να μάζουν κάποιον άλλον στο γραφείο του μονσινιόρ από το διπλανό δωμάτιο· είδα τον αβά να τσακίζεται στις υποκλίσεις. Επανέλαβα την παράκλησή μου κι αυτός μου είπε πάλι –πιο ξερά τούτη τη φορά– ότι έπρεπε να περιμένω. Σε λίγο, ήρθε άλλος ένας –Αυστριακός πρέπει να 'ταν– και τον οδήγησαν κι αυτόν στο πρώτο πάτωμα. Αγανάκτησα για τα καλά, πήγα κατευθείαν στον αβά και του είπα ορθά κοφτά ότι, αφού ο μονσινιόρ δεχόταν, θα μπορούσε κάλλιστα να διευθετήσει και τη δική μου υπόθεση. Ο αβάς έκανε πίσω κατάπληκτος: πώς τολμούσε ένας τιποτένιος Ρώσος να συγκρίνει τον εαυτό του με τους μουσαφίρηδες του μονσινιόρ;! Με το πιο αναιδές ύφος του κόσμου, λες κι ήταν πανευτυχής που βρήκε την ευκαιρία να με προσβάλει, με κοίταξε με περιφρόνηση απ' την κορφή ως τα νύχια, φωνάζοντας: “Και νομίζετε λοιπόν ότι ο μονσινιόρ θα παρατήρει τον καφέ του για να δεχτεί εσάς;” Τότε φώναξα κι εγώ, αλλά πολύ πιο δυνατά απ' αυτόν: “Ε, λοιπόν, δυάρα δε δίνω για τον καφέ του μονσινιόρ σας! Αν δεν τακτοποιήσετε αμέσως το διαβατήριό μου, θα πάω να τον βρω μόνος μου!”

»“Πώς; Την ώρα που δέχεται τον καρδινάλιο;” έβαλε τις φωνές ο αβάς, οπισθοχωρώντας με τρόπο ως την πόρτα και φράζοντάς την με τα χέρια του, για να μου δώσει να καταλάβω ότι θα προτιμούσε να πεθάνει παρά να μ' αφήσει να περάσω.

»Του απάντησα ότι, σαν αιρετικός και βάρβαρος που είμαι, τα βάζω και με τους αρχιεπισκόπους, τους καρδινάλιους, τους μονσινιόρους κι όλους τους υπόλοιπους. Κοντολογίς, φάνηκα ανυποχώρητος. Ο αβάς μού έριξε ένα εχθρικό βλέμμα, μου άρπαξε το διαβατήριό απ' τα χέρια κι ανέβηκε στον πρώτο όροφο. Σ' ένα λεπτό το είχαν θεωρήσει!».

«Θέλετε να το δείτε;» Έβγαλα το διαβατήριό μου κι έδειξα τη θεώρηση του ποντίφηκα.

«Σας παρακαλώ...» άρχισε ο στρατηγός.

«Κάνετε πολύ καλά που είπατε ότι είστε αιρετικός και βάρβαρος» είπε σαρκαστικά ο Φραντσέζος. «*C'ela n'était pas si bete!*»¹

«Πώς μας αντιμετωπίζουν έτσι εμάς τους Ρώσους; Δεν τολμάμε να πούμε λέξη, ως και την εθνικότητά μας είμαστε έτοιμοι να αρνηθούμε. Σας βεβαιώνω ότι στο Παρίσι, τουλάχιστον στο ξενοδοχείο που έμενε, άρχισαν να μου φέρονται πολύ καλύτερα απ' τη στιγμή που μαθεύτηκε ο καβγάς μου με τον αβά. Ένας χοντροπολωνός, ο πιο αντιπαθητικός απ' όλους τους ενοίκους του ξενοδοχείου, μαζεύτηκε στη γωνιά του. Του είπα ακόμη ότι πριν δυο χρόνια συνάντησα κάποιον που τον είχε πυροβολήσει ένας γάλλος ακροβολιστής, στα 1812, μόνο και μόνο για ν' αδειάσει το ντουφέκι του. Αυτός ήταν τότε παιδάκι δέκα χρονών και η οικογένειά του δεν είχε προλάβει να εγκαταλείψει τη Μόσχα».

«Αποκλείεται!» ξέσπασε ο Φραντσέζος. «Οι γάλλοι στρατιώτες δεν πυροβολούν παιδιά».

«Και όμως» απάντησα, «αυτή είναι η καθαρή αλήθεια. Το περιστατικό μού το διηγήθηκε ένας αξιοσέβαστος απόστρατος λοχαγός και είδα με τα μάτια μου το σημάδι της σφαίρας στο μάγουλό του».

Ο Γάλλος άρχισε να μιλάει πολύ γρήγορα. Ο στρατηγός θέλησε να τον υποστηρίξει, αλλά του σύστησα να ρίξει μια ματιά στα *Απομνημονεύματα* του στρατηγού Πετρόφσκι,² για παράδειγμα, που αιχμαλωτίστηκε από τους Γάλλους στα 1812. Στο τέλος, η Μαρία Φιλίποβνα, για να διακόψει την επικίνδυνη συζήτηση, έστρεψε αλλού την κουβέντα. Ο στρατηγός φάνηκε πολύ δυσαρεστημένος μαζί μου, γιατί ο Φραντσέζος κι εγώ είχαμε αρχίσει κιόλας τη λογομαχία. Αντίθετα στον κύριο Άστλυ σαν να καλάρεσε ο καβγάς μας· όταν σηκωθήκαμε απ' το τραπέζι, μού πρότεινε να πω μαζί του ένα ποτήρι κρασί. Το βράδυ, στον περιπα-

1. Δεν ήταν τόσο κουτό. (Επεισόδιο της ζωής του συγγραφέα, που το διηγήθηκε ο ίδιος στο φίλο του βαρόνο Α.Β. Βράνγκελ. Το δημοσίευσε ο Βιετρίνσκι στη βιογραφία του Ντοστογιέφσκι το 1912.)

2. Ο στρατηγός, κόμης Βασίλιεβιτς Πετρόφσκι (1794-1857), που αιχμαλωτίστηκε από τους Γάλλους μετά τη μάχη στο Βοροδίνο, άφησε ενδιαφέροντα *Απομνημονεύματα* για την αιχμαλωσία του. Την εποχή που ο Ντοστογιέφσκι έγραψε τον *Παίχτη*, δημοσιεύτηκαν στην επιθεώρηση *Ρωσικά Αρχεία*.

το, κατόρθωσα να μιλήσω για κάνα τέταρτο με την Παυλίνα Αλεξάντροβνα. Είχαν φύγει όλοι για το πάρκο, με προορισμό το καζίνο. Η Παυλίνα κάθισε στο παγκάκι απέναντι απ' το σιντριβάνι κι άφησε τη Νάντια να πάει να παίξει εκεί γύρω με τ' άλλα παιδιά. Άφησα κι εγώ τον Μίσα, και επιτέλους, μείναμε οι δυο μας.

Στην αρχή μιλήσαμε φυσικά για τις δουλειές μας. Η Παυλίνα θύμωσε πολύ όταν της έδωσα μονάχα επτακόσια φιορίνια. Ήταν εντελώς σίγουρη ότι στο Παρίσι θα κατάφερα να δώσω ενέχυρο τα διαμάντια της για δύο χιλιάδες φιορίνια, ή και περισσότερα ακόμη.

«Χρειάζομαι οπωσδήποτε λεφτά, με κάθε θυσία» μου είπε, «αλλιώςτικα είμαι χαμένη».

Τη ρώτησα τι είχε συμβεί όσο έλειπα.

«Τίποτα εκτός απ' το ότι λάβαμε δυο ειδήσεις από την Πετρούπολη: πρώτα, ότι η γιαγιά ήταν βαριά άρρωστη, και δυο μέρες αργότερα, ότι τάχα πέθανε. Αυτή την τελευταία είδηση μας την έφερε ο Τιμόθεος Πέτροβιτς, που τον έχουν όλοι για θετικό άνθρωπο» πρόσθεσε η Παυλίνα. «Τώρα περιμένουμε την οριστική επιβεβαίωση».

«Δηλαδή, όλοι αυτό περιμένουν τώρα;» ρώτησα.

«Ναι, όλοι: εδώ κι έξι μήνες είναι η μοναδική ελπίδα μας».

«Ελπίζετε κι εσείς;» ρώτησα.

«Μα, εγώ δεν έχω καμιά συγγένεια μαζί της, δεν είμαι παρά η προγονή του στρατηγού. Ξέρω όμως ότι δε θα με ξεχάσει στη διαθήκη της».

«Μου φαίνεται πως θα κληρονομήσετε γενναίο ποσό» είπα με βεβαιότητα.

«Ναι, με αγαπούσε πολύ: εσείς όμως, γιατί το νομίζετε;»

«Και δε μου λέτε» της απάντησα με μιαν άλλη ερώτηση, «ο μαρκήσιός μας ξέρει κι αυτός τα οικογενειακά μας μυστικά;»

«Τι σας ενδιαφέρει εσάς;» έκανε η Παυλίνα, και με κοίταξε μ' ένα σκληρό βλέμμα.

«Γιατί όχι; Αν δεν γελιέμαι, ο στρατηγός βρήκε κιόλας άνθρωπο να δανειζεται λεφτά».

«Μαντέψατε πολύ καλά».

«Νομίζετε λοιπόν ότι θ' άνοιγε το πουγκί του αν δεν ήξερε για

τη γιαγιά; Δεν προσέξατε ότι την ώρα του γεύματος την είπα τρεις φορές μπαμποουλίνκα;¹ Τι οικειότητα!»

«Έχετε δίκιο! Όταν μάθει ότι είμαι κι εγώ κληρονόμος, θα ζητήσει αμέσως να με παντρευτεί. Αυτό θέλατε να μάθετε;»

«Είχα την εντύπωση ότι το 'χει κάνει από καιρό».

«Ξέρετε πολύ καλά πως όχι!» είπε οργισμένη η Παυλίνα. «Τον Άγγλο που τον συναντήσατε;» ρώτησε, αφού έμεινε για λίγο σιωπηλή.

«Ήμουν βέβαιος ότι αυτό θα με ρωτούσατε τώρα».

Της μιλήσα για τις προηγούμενες συναντήσεις μου με τον κύριο Αστυ.

«Είναι ντροπαλός κι ευαίσθητος» πρόσθεσα: «μήπως είναι κιόλας ερωτευμένος μαζί σας;»

«Ναι, είναι ερωτευμένος μαζί μου» ομολόγησε η Παυλίνα.

«Είναι δέκα φορές πιο πλούσιος απ' το Γάλλο. Αυτός έχει περιουσία; Είναι βέβαιος;»

«Αναμφίβολο. Έχει έναν πύργο. Μου το επιβεβαίωσε ο στρατηγός μόλις χτες. Σας αρκούν όσα μάθατε;»

«Στη θέση σας, δε θα δίταζα να παντρευτώ τον Άγγλο».

«Γιατί;» ρώτησε η Παυλίνα.

«Ο Γάλλος είναι πιο όμορφος, αλλά είναι πρόστυχος άνθρωπος: ο Άγγλος εκτός από την τιμότητά του, είναι και δέκα φορές πλουσιότερος».

«Ναι, αλλά εκτός από τον τίτλο του μαρκήσιου, ο Γάλλος είναι και πιο έξυπνος» παρατήρησε η Παυλίνα με απόλυτη ηρεμία.

«Το πιστεύετε;» συνέχισα στον ίδιο τόνο.

«Απόλυτα».

Οι ερωτήσεις μου δεν άρεσαν καθόλου στην Παυλίνα και κατάλαβα ότι ήθελε να με θυμώσει με τον τόνο και την παράδοση απάντησής της: μου το είπα αμέσως.

«Τι να σας πω, διασκεδάζω αφάνταστα όταν γίνεστε έξω φρενών! Κι ύστερα, μου οφείλετε κάποια ανταμοιβή και μόνο για το γεγονός ότι ανέχομαι τις ερωτήσεις και τα συμπεράσματά σας».

«Θεωρώ ότι έχω το δικαίωμα να σας κάνω ό,τι ερώτηση θέλω» απάντησα ήρεμα. «Κι αυτό συμβαίνει ακριβώς επειδή είμαι έτοι-

1. Μπαμποουλίνκα: λέξη ρωσική, χαιδευτικό της γιαγιάς.

μος να σας προσφέρω οποιαδήποτε ανταμοιβή κι επειδή τώρα τελευταία έχω πάψει να λογαριάζω τη ζωή μου».

Η Παυλίνα έβαλε τα γέλια.

«Την τελευταία φορά που ανεβήκαμε στο Σλάνγκενμπεργκ, είχατε πει ότι αρκεί ένα νεύμα μου για να πέσετε στον γκρεμό –κι έχει το λιγότερο τρεις χιλιάδες μέτρα βάθος. Θα 'ρθει μια μέρα που θα το κάνω αυτό το νεύμα, μόνο και μόνο για να δω ότι κρατάτε το λόγο σας, και να είστε βέβαιος πως δε θα σας λυπηθώ καθόλου. Σας μισώ, ακριβώς γιατί σας έχω δώσει πολύ θάρρος, κι ακόμη περισσότερο γιατί σας έχω ανάγκη! Κι αφού προς το παρόν σας έχω ανάγκη –θα σας φερθώ καλά!»

Ήταν έτοιμη να σηκωθεί. Φαινόταν απ' τον τόνο της φωνής της ότι ήταν εξοργισμένη. Εδώ και κάμποσο καιρό, τέλειωνε πάντα τις συζητήσεις μας εκνευρισμένη, μ' έναν τόνο εχθρικό, ναι, κυριολεκτικά εχθρικό.

«Επιτρέψτε μου μια ερώτηση: ποια είναι η δεσποινίς Μπλανς;» τη ρώτησα, γιατί δεν ήθελα να την αφήσω να φύγει προτού εξηγηθώ για τα καλά μαζί της.

«Ξέρετε πολύ καλά ποια είναι η δεσποινίς Μπλανς. Από τότε που φύγατε, δεν έγινε τίποτα καινούργιο. Θα γίνει οπωσδήποτε γυναίκα του στρατηγού –αν φυσικά αληθεύουν όσα λένε για τη γιαγιά, γιατί η δεσποινίς Μπλανς, όπως και η μητέρα της κι ο ξάδερφός της, ο μαρκήσιος, ξέρουν πολύ καλά τα χάλια μας».

«Κι ο στρατηγός είναι ξετρελαμένος μαζί της».

«Αυτό δεν είναι ζήτημα της στιγμής. Ακούστε με καλά. Ορίστε εφτακόσια φιορίνια, πάρτε τα και κερδίστε για λογαριασμό μου όσο πιο πολλά μπορείτε στη ρουλέτα: χρειάζομαι λεφτά, το γρηγορότερο και με κάθε μέσο».

Μ' αυτά τα λόγια, φώναξε τη Νάντια, την πήρε και πήγε να συναντήσει τους δικούς μας κοντά στο καζίνο. Όσο για μένα, πήρα το πρώτο μονοπάτι και τράβηξα προς τ' αριστερά, σκεφτικός και απορημένος. Η εντολή της να παιζω στη ρουλέτα, ήταν για μένα σαν χτύπημα μ' ένα ξύλο στο κεφάλι. Παράξενο· αν και είχα τόσα πράγματα να σκεφτώ, απορροφήθηκα προσπαθώντας να αναλύσω τα αισθήματά μου για την Παυλίνα. Για να πω την αλήθεια, αυτές τις δεκαπέντε μέρες που έλειπα, τα πράγματα ήταν πιο εύκολα για μένα απ' ό,τι σήμερα, τη μέρα του γυρισμού μου, αν και σ' όλο

το ταξίδι ένιωθα μια τρελή αγωνία και θλίψη, τριγυρίζα σαν δαιμονισμένος και την έβλεπα κάθε στιγμή μπροστά μου, ακόμη και στον ύπνο μου. Μια φορά στην Ελβετία, αποκοιμήθηκα στο βαγόνι και φαίνεται πως άρχισα να κουβεντιάζω δυνατά με την Παυλίνα, πράγμα που διασκέδασε πολύ τους συνταξιδιώτες μου. Για μιαν ακόμη φορά αναρωτήθηκα: «Μήπως την αγαπώ;» Και για μιαν ακόμη φορά, δεν ήξερα τι να απαντήσω· ή μάλλον, για εκατοστή φορά απάντησα στον εαυτό μου ότι τη μισούσα. Ναι τη μισούσα. Ήταν στιγμές –μετά από κάθε μας συζήτηση– που θα 'δυνα και τη μισή μου ζωή για να τη στραγγαλίσω! Τ' ορκίζομαι, αν ήταν δυνατό να βυθίσω αργά αργά ένα μαχαίρι στο στήθος της, θα το είχα κάνει με μεγάλη ευχαρίστηση! Και πάλι, τ' ορκίζομαι στην τιμή μου ότι αν στο Σλάνγκενμπεργκ μου είχε πει στ' αλήθεια «Πέσε στο γκρεμό», θα είχα γκρεμιστεί αμέσως, χωρίς δεύτερη κουβέντα. Το ήξερε. Έπρεπε να τελειώνει αυτή η ιστορία, με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο. Τα καταλαβαίνει όλα θαυμάσια, και η σκέψη ότι έχω πλήρη συναίσθηση πως μου ξεφεύγει και δεν μπορώ να πραγματοποιήσω τα όνειρά μου –αυτή η σκέψη, είμαι βέβαιος, της δίνει μια σπάνια ικανοποίηση· αλλιώς, θα μπορούσε, γνωστική και φρόνιμη γυναίκα καθώς είναι, να μου φέρεται με τόση οικειότητα και ειλικρίνεια; Έχω την εντύπωση ότι ως τώρα μου φερόταν όπως εκείνη η αυτοκράτειρα στην αρχαιότητα που γδύθηκε μπροστά στο δούλο της, γιατί δεν τον θεωρούσε άνθρωπο. Και πολλές φορές η Παυλίνα δε με θεωρεί άνθρωπο...

Ωστόσο, μου είχε αναθέσει μιαν αποστολή: να κερδίσω στη ρουλέτα με κάθε θυσία. Δεν είχα καιρό να αναρωτηθώ το γιατί και πόση προθεσμία είχα, ούτε και ποια καινούργια σχέδια είχαν φτυρώσει στο κεφάλι της που όλο μηχανεύεται. Είναι φανερό ότι τις τελευταίες δεκαπέντε μέρες μεσολάβησαν ένα σωρό καινούργια γεγονότα που δεν τα έχω ακόμη πληροφορηθεί καλά. Πρέπει να τα ξεκαθαρίσω όλα στο μυαλό μου και να τα μελετήσω όσο πιο γρήγορα γίνεται. Μα για την ώρα, δεν έχω καιρό για τέτοια: πρέπει να πάω στη ρουλέτα.

2

Ομολογώ ότι μου ήταν πολύ δυσάρεστο. Αν και ήμουν αποφασισμένος να παίξω, δε σκόπευα να το κάνω για λογαριασμό κάποιου άλλου. Το γεγονός μ' έκανε να σαστίσω λιγάκι και μπήκα στην αίθουσα του παιχνιδιού χωρίς καθόλου κέφι. Με την πρώτη ματιά, τίποτα δε μου άρεσε εκεί μέσα. Δεν μπορώ να υποφέρω τη δουλοπρέπεια των χρονογράφων όλου του κόσμου, και ειδικά των Ρώσων, που μόλις έρχεται η άνοιξη, κοιτάζουν ποιος θα πρωτογράψει τα περισσότερα, για δυο πράγματα: πρώτα πρώτα, για τη λαμπρότητα και την πολυτέλεια των καζίνων στις λουτροπόλεις του Ρήνου, και ύστερα για τους σωρούς το χρυσάφι που υποτίθεται ότι μαζεύεται πάνω στα τραπέζια. Δεν τους πληρώνει κανείς για να τα γράφουν αυτά. Το κάνουν από μια εντελώς ανιδιοτελή δουλικότητα. Στην πραγματικότητα, τούτες οι ελεεινές αίθουσες δεν έχουν καμιά μεγαλοπρέπεια, κι όσο για το χρυσάφι, όχι μονάχα δεν είναι σωριασμένο πάνω στα τραπέζια, αλλά ούτε και το βλέπεις πουθενά. Όσο διαρκεί η σεζόν βέβαια, όλο και κάποιος παράξενος τύπος θα παρουσιαστεί, κάνας Άγγλος, Ανατολίτης ή Τούρκος, που θα κερδίσει ή θα χάσει πολλά λεφτά –όπως έγινε και φέτος το καλοκαίρι– οι άλλοι παίχτες δε ριψοκινδυνεύουν παρά μονάχα μικροποσά, και δε βλέπεις ποτέ πολύ χρήμα πάνω στο πράσινο τραπέζι. Όταν πάτησα το πόδι μου στο καζίνο –για πρώτη φορά στη ζωή μου– δίστασα για λίγο να παίξω. Είχε πάρα πολύ κόσμος. Αλλά και μόνος να 'μουν, πάλι το ίδιο θα ένιωθα: αντί να παίξω, θα προτιμούσα να φύγω. Το ομολογώ, η καρδιά μου χτυπούσε δυνατά και δεν ήμουν ψύχραιμος: εδώ κι αρκετό καιρό, ήμουν πεισμένος ότι δε θα 'φευγα από το Ρουλέτενμποργκ χωρίς κάποια περιπέτεια: κάποια ριζική και αποφασιστική αλλαγή θα ερχόταν μοιραία στο δρόμο της ζωής μου. Πρέπει να έρθει, και θα έρθει. Όσο κι αν μοιάζει γελοίο να εμπιστεύομαι αυτή την αποφασιστική μεταβολή της ζωής μου στη ρουλέτα, νομίζω πως πιο γε-

λοία είναι η γνώμη που επικρατεί στον κόσμο, ότι τάχα είναι παράλογο κι ανόητο να περιμένει κανείς το οτιδήποτε απ' το παιχνίδι. Για ποιο λόγο ο τζόγος είναι χειρότερο μέσο για να κερδίσει κανείς λεφτά, από κάθε άλλο μέσο, όπως το εμπόριο, για παράδειγμα; Είναι αλήθεια ότι στους εκατό κερδίζει μονάχα ένας: αλλά τι με νοιάζει εμένα;

Όπως και να 'ναι, είχα αποφασίσει να παρακολουθήσω το παιχνίδι και να μην παίξω στα σοβαρά εκείνο το βράδυ. Ότι και να γινόταν, δεν έπρεπε να είναι κάτι τυχαίο και ασήμαντο, αυτή ήταν η πεποίθησή μου. Έπρεπε, άλλωστε, να μελετήσω προσεχτικά το μηχανισμό του παιχνιδιού, γιατί παρόλο που είχα διαβάσει με απληστία ένα σωρό περιγραφές για τη ρουλέτα, δεν ήξερα καθόλου πώς λειτουργούσε.

Πρώτα πρώτα, όλα εκεί μέσα μου φαίνονταν βρώμικα κι αηδιαστικά. Δε θέλω να μιλήσω για κείνη την ανήσυχη έκφραση της απληστίας που βλέπει κανείς στα μούτρα αυτών που κατά δεκάδες, ακόμη κι εκατοντάδες, στριμάχνονται γύρω απ' το πράσινο τραπέζι. Στ' αλήθεια, δε βλέπω τίποτα το βρώμικο στην επιθυμία να κερδίσει κανείς λεφτά όσο πιο γρήγορα γίνεται: πάντα έβρισκα παράλογη την ιδέα κάποιου χορτάτου και βαθύπλουτου ηθικολόγου, που στο επιχείρημα ότι «έπαιξε μικρό παιχνίδι», απάντησε: «Τόσο το χειρότερο, γιατί τότε φαίνεται ότι υπακούει σε μια μικροπρεπή πλεονεξία». Λες και η πλεονεξία δεν είναι πάντοτε ίδια, σ' οποιαδήποτε περίπτωση! Είναι ζήτημα αναλογίας. Ένα ποσό που για τον Ρότσιλντ θα ήταν πενταροδεκάρες, για μένα μπορεί να είναι ολόκληρη περιουσία: όσο για το κέρδος, κι όχι μονάχα στη ρουλέτα, οι άνθρωποι προσπαθούν να πλουτίσουν πάντα σε βάρος του διπλανού τους. Τώρα, το αν το κέρδος είναι από μόνο του κάτι κακό, αυτό είναι άλλο ζήτημα. Καθώς με κατείχε κι εμένα ο ίδιος δυνατός πόθος να κερδίσω, τη γενική πλεονεξία, ή τη βρωμιά της πλεονεξίας αν προτιμάτε, την ένιωθα κιόλας πολύ έντονα την ώρα που έμπαινα στην αίθουσα της ρουλέτας. Και δεν υπάρχει πιο ωραίο πράγμα απ' το να ενεργείς ελεύθερα, άνετα και χωρίς επισημότητες. Κι ύστερα, για ποιο λόγο να κοροϊδεύει κανείς τον εαυτό του; Είναι η πιο ανόητη κι ανώφελη απασχόληση! Αυτό που με την πρώτη ματιά μου έκανε ιδιαίτερα κακή εντύπωση μες στο συρφετό των παιχτών, ήταν ο σεβασμός τους γι' αυ-

τό που έκαναν, η σοβαρότητα, και η προσήλωση που χαρακτηρίζει όλους όσοι συνωστίζονται γύρω απ' το τραπέζι. Να γιατί υπάρχει εδώ μια αυστηρή διάκριση ανάμεσα στον «άσημο» τζόγο και σ' εκείνον που αρμόζει σ' έναν καθωσπρέπει κύριο. Υπάρχει παιχνίδι δυο λογίων, αυτό που παίζουν οι τζέντλεμαν, κι εκείνο που παίζει ο λαός, το παιχνίδι της πλεονεξίας, ποταπό και κατάλληλο μονάχα για τους ανυπόληπτους. Η διάκριση είναι έντονη –κι όμως, πόσο αστεία είναι κατά βάθος! Ένας τζέντλεμαν, για παράδειγμα, παίζει πέντε ή δέκα λουδοβίκια, σπάνια θα ποντάρει περισσότερα –κι αν είναι πολύ πλούσιος, μπορεί να φτάσει και τα χίλια φράγκα– αλλά τα ποντάρει, γιατί του αρέσει το παιχνίδι, για να κάνει απλώς το κέφι του· θέλει να δει αν θα κερδίσει ή θα χάσει· το κέρδος δεν πρέπει να τον ενδιαφέρει καθόλου. Αν τον ευνοήσει η τύχη, θα χαμογελάσει ίσως ικανοποιημένος ή θα αστειευτεί με τον διπλανό του· μπορεί και να ξαναποντάρει, διπλασιάζοντας το ποσό –από περιέργεια μόνο, για να παρατηρήσει τα γυρίσματα της τύχης και να κάνει τους υπολογισμούς του· μα σε καμιά περίπτωση δεν τον κατευθύνει η χυδαία επιθυμία του κέρδους. Με λίγα λόγια, ένας τζέντλεμαν πρέπει να θεωρεί τον τζόγο σαν ένα είδος διασκέδασης που εξυπηρετεί αποκλειστικά το κέφι του. Κι ακόμη, δεν πρέπει καν να υποψιάζεται τα κόλπα και τις παγίδες της μπάνκας. Θα ήταν επίσης πολύ καλό αν θεωρούσε όλους τους άλλους παίκτες, όλα εκείνα τα καθάρματα που τον περιτριγυρίζουν και τρέμουν για ένα φιορίνι, σαν πλούσιους τζέντλεμαν που, όπως κι ο ίδιος, παίζουν μόνο για να διασκεδάσουν. Αυτή η απόλυτη άγνοια της πραγματικότητας, αυτός ο αθώος και τόσο καλοπροαίρετος τρόπος αντιμετώπισης των ανθρώπων χαρακτηρίζει ασφαλώς μόνο τους αριστοκράτες. Είδα πολλές μητέρες να σπρώχνουν στο κακό τα κοριτσάκια τους, χαριτωμένα κι αθώα πλάσματα δεκαπέντε δεκάξι χρονών, να τους βάζουν στα χέρια μερικά χρυσά νομίσματα και να τα δασκαλεύουν πώς να τα παίξουν στη ρουλέτα. Η κοπελίτσα κέρδιζε ή έχανε, κι αποσυρόταν ευχαριστημένη, με το χαμόγελο στα χείλη. Ο στρατηγός μας πλησίασε στο τραπέζι με βήμα σταθερό κι επιβλητικό· ένας υπηρέτης προθυμοποιήθηκε να του προσφέρει κάθισμα, αλλά αυτός ούτε που το πρόσεξε. Έβγαλε πολύ αργά τριακόσια φράγκα απ' το πορτοφόλι του, τα 'βαλε πάνω στο μαύρο και κέρδισε. Άφησε το ποσό πάνω

στο τραπέζι. Το μαύρο ξανακέρδισε· άφησε πάλι όλα τα λεφτά του στο τραπέζι, κι όταν την τρίτη φορά κέρδισε το κόκκινο, έχασε στο λεπτό χίλια διακόσια φράγκα. Σηκώθηκε και αποσύρθηκε ατάραχος και χαμογελαστός. Είμαι ωστόσο βέβαιος ότι έσκαγε απ' το κακό του κι ότι με δυσκολία θα διατηρούσε την ψυχραιμία του αν είχε ποντάρει τα διπλάσια λεφτά. Ο γνήσιος τζέντλεμαν δεν ταράζεται, ακόμη κι όταν χάνει όλη του την περιουσία. Τα λεφτά δεν πρέπει να τον νοιάζουν καθόλου, σαν να μην άξιζε ν' ασχολιέται μ' αυτά. Και είναι βέβαια ιδιαίτερα αριστοκρατικό να κάνει πως δεν έχει ιδέα για τη βρωμιά και το σκυλολόι που συνωστίζεται γύρω του. Καμιά φορά, αριστοκρατικό είναι και το αντίθετο· το να κοιτάζει κανείς ερευνητικά, να παρατηρεί το σκυλολόι, να το περιεργάζεται από κοντά, ίσως μέσ' απ' το μονόκλ, αλλά πάντοτε με την πρόθεση να δει αυτή την άθλια σύναξη σαν διασκέδαση, σαν μια παράσταση που έχει στηθεί με μοναδικό σκοπό την ψυχαγωγία των ανώτερων τάξεων. Μπορεί να ανακατευτεί μέσα στο πλήθος, θα δείξει ωστόσο με τη στάση του ότι ήρθε απλώς για να χαζέψει και δεν ανήκει σ' αυτό. Επίσης δεν παρακολουθεί το παιχνίδι με ιδιαίτερη προσοχή και δίχως διακοπή, κάτι τέτοιο δεν ταιριάζει σ' έναν τζέντλεμαν. Είναι αλήθεια ότι δεν υπάρχουν πολλά θεάματα που ν' αξίζουν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον ενός τζέντλεμαν. Προσωπικά, σκέφτηκα ότι το εν λόγω θέαμα άξιζε να το παρατηρήσω πολύ σοβαρά και προσεχτικά, αφού δεν μπήκα εκεί σαν απλός παρατηρητής, αλλά για να βάλω στον εαυτό μου, ειλικρινά και έντιμα, ανάμεσα στο σκυλολόι. Όσο για τις ηθικές πεποιθήσεις βαθιά μέσα μου, δεν έχουν φυσικά καμιά θέση στις τωρινές μου σκέψεις. Το λέω αυτό, για να έχω αναπαυμένη τη συνείδησή μου. Πρέπει, ωστόσο, να προσθέσω κάτι: τώρα τελευταία, απεχθάνομαι να μετρώ τις πράξεις και τις σκέψεις μου με ηθικά κριτήρια. Κάποια άλλη δύναμη με τραβάει...

Το σκυλολόι παίζει πράγματι πολύ βρώμικο παιχνίδι. Άρχισα να πιστεύω ότι στη ρουλέτα γίνονται και χυδαίες κλεψιές. Οι κρουπιέρες, που καθισμένοι ολόγυρα παρακολουθούν και κανονίζουν τους λογαριασμούς, είναι πολύ απασχολημένοι. Τι παλιάνθρωποι κι αυτοί οι κρουπιέρες! Οι περισσότεροι είναι Γάλλοι. Με τις παρατηρήσεις που κάνω εδώ, δεν έχω σκοπό να περιγράψω τη ρουλέτα· προσπαθώ να μπω στα πράγματα, για να ξέρω πώς να

φερθώ από δω κι εμπρός. Πρόσεξα, λόγου χάρη, ότι πολλές φορές ένα χέρι γλιστράει ανάμεσα στους παίχτες και ξαφρίζει τα κέρδη κάποιου άλλου. Αρχίζουν τότε οι λογομαχίες και οι φωνές –κι άντε να αποδείξετε με μάρτυρες ότι τα λεφτά ήταν δικά σας!

Στην αρχή, όλος αυτός ο μηχανισμός μού φάνηκε αληθινή σολομωνική. Κατάφερα να μαντέψω ότι ποντάριζαν στους μονούς και τους ζυγούς αριθμούς καθώς και στα χρώματα. Αποφάσισα να μη διακινδυνέψω παρά μόνο εκατό φιορίνια από τα λεφτά που μου έδωσε η Παυλίνα Αλεξάντροβνα. Η σκέψη ότι άρχισα να παίζω για λογαριασμό άλλου, με παρέλυε. Το συναίσθημα μου ήταν εξαιρετικά δυσάρεστο και βιαζόμουν να γλιτώσω από δαύτο. Στο μυαλό μού ερχόταν αδιάκοπα η δική μου τύχη. Δεν μπορεί να πλησιάσει κανείς το τραπέζι του παιχνιδιού χωρίς να τρυπώσει αμέσως στην ψυχή του και η προκατάληψη; Έβγαλα απ' την τσέπη μου πενήντα φιορίνια και τ' άφησα πάνω στα ζυγά. Η ρόδα γύρισε και βγήκε το δεκατρία. Είχα χάσει. Πλημμυρισμένος από ένα νοσηρό συναίσθημα και με μοναδικό σκοπό να τελειώνω μ' αυτήν την ιστορία, έβαλα άλλα πενήντα φιορίνια στο κόκκινο. Το κόκκινο βγήκε. Ποντάρισα και τα εκατό φιορίνια –βγήκε κόκκινο. Ξανάβαλα όλα τα λεφτά που κέρδισα –πάλι κόκκινο. Ύστερα ποντάρισα διακόσια φιορίνια στους δώδεκα μεσαίους αριθμούς, δίχως να υποψιάζομαι το αποτέλεσμα. Με πλήρωσαν στο τριπλάσιο. Τα εκατό φιορίνια είχαν γίνει τώρα οχτακόσια. Ένωθα ένα ασυνήθιστο κι αλλόκοτο συναίσθημα που με αναστάτωσε, κι αποφάσισα να φύγω. Μου φαινόταν ότι αν έπαιζα για λογαριασμό μου, δε θα 'κανα τέτοιο παιχνίδι. Παρ' όλ' αυτά, ξανάπαιξα τα οχτακόσια φιορίνια στα ζυγά. Τούτη τη φορά βγήκε το τέσσερα: μου μέτρησαν άλλα οχτακόσια φιορίνια: μάζενα τα λεφτά κι έτρεξα να βρω την Παυλίνα Αλεξάντροβνα.

Είχαν βγει όλοι περίπατο στο πάρκο, κι έτσι δεν κατάφερα να τη δω παρά μονάχα την ώρα του δείπνου. Τούτη τη φορά, έλειπε ο Γάλλος, κι ο στρατηγός έκανε το κομμάτι του. Κοντά στ' άλλα θεώρησε καλό να μου κάνει και πάλι την παρατήρηση ότι δε θα 'θελε να με βλέπει στο τραπέζι της ρουλέτας. Κατά τη γνώμη του, θα τον εξέθετα πολύ σε περίπτωση που θα έχανα κάποιο μεγάλο ποσό. «Θα με εκθέσετε ακόμη κι αν κερδίσετε πολλά» πρόσθεσε βαριά. «Δεν έχω βέβαια το δικαίωμα να σας υποδείξω πώς να φέρεστε,

πρέπει όμως να ομολογήσετε κι εσείς ότι...» Ως συνήθως, δεν αποτέλειωσε τη φράση του. Του αποκριθήκα ξερά ότι αφού είχα ελάχιστα λεφτά, ήταν αδύνατο να χάσω πολλά και να γίνει σούσουρο γύρω απ' το όνομά μου. Ανεβαίνοντας στο δωμάτιό μου, είδα επίτελους την Παυλίνα, της έδωσα τα κέρδη και της δήλωσα ότι από δω και μπρος δε θα ξανάπαιζα για λογαριασμό της.

«Γιατί;» ρώτησε τρομαγμένη.

«Γιατί θέλω να παίξω για τον εαυτό μου» απάντησα, κοιτάζοντάς την με έκπληξη: «κι όταν παίζω για σας, δεν μπορώ να το κάνω».

«Όστε εξακολουθείτε να πιστεύετε ότι η ρουλέτα είναι για σας η μοναδική ελπίδα σωτηρίας;» ρώτησε κοροϊδευτικά. Της αποκριθήκα πολύ σοβαρά ότι ναι, έτσι ήταν κι όσο για τη βεβαιότητά μου ότι θα κέρδιζα, μπορεί να ήταν γελοία, το παραδέχομαι, «αλλά θα 'θελα να μ' αφήσουν ήσυχο».

Η Παυλίνα Αλεξάντροβνα επέμεινε να μοιραστεί μαζί μου τα κέρδη της μέρας και μου έδωσε πίσω οχτακόσια φιορίνια, προτεινοντάς μου παράλληλα να ξαναπαιξω μ' αυτούς τους όρους. Αρνήθηκα κατηγορηματικά και δήλωσα ότι δεν μπορούσα να παίξω για λογαριασμό άλλου, όχι από κακή προαίρεση, αλλά γιατί ήμουν βέβαιος ότι θα έχανα.

«Όμως, όσο κι αν σας φαίνεται γελοίο, η ρουλέτα είναι η τελευταία μου ελπίδα, όπως και η δική σας» είπε η Παυλίνα σκεφτική. «Πρέπει να συνεχίσετε το παιχνίδι μαζί μου, μισά μισά, και είμαι βέβαιη ότι θα το κάνετε». Μ' αυτά τα λόγια, με παράτησε χωρίς να περιμένει ν' ακούσει τις αντιρρήσεις μου.

3

Χτες, ωστόσο, δε μου είπε λέξη για το παιχνίδι. Απόφυγε μάλιστα όλη τη μέρα να κουβεντιάσει μαζί μου. Όταν συναντιόμαστε, εξακολουθεί να μου φέρεται με αδιαφορία, ανάμεικτη με μια εχθρική περιφρόνηση. Βλέπω πολύ καθαρά ότι δεν κάνει καμιά προσπάθεια να κρύψει την αντιπάθειά της για μένα. Απ' την άλλη μεριά, δε μου κρύβει καθόλου ότι της είμαι χρήσιμος κι ότι με κρατάει ρεζέρβα για κάποιο σκοπό. Έχουμε δημιουργήσει μια αλλόκοτη σχέση μεταξύ μας· δεν μπορώ να καταλάβω καθόλου τι σοί σχέσεις είναι αυτές, και ειδικά όταν σκέφτομαι την περιφάνια και την αλαζονεία που δείχνει σ' όλο τον κόσμο. Ξέρει, λόγου χάρη, ότι την αγατώ τρελά, κι όμως μου επιτρέπει να της μιλώ για το πάθος μου ελεύθερα κι ανυπόκριτα. Η καλύτερη απόδειξη για την περιφρόνηση που αισθάνεται για μένα είναι το γεγονός ότι μου το επιτρέπει. Είναι σαν να λέει: «Βλέπεις, δίνω τόση λίγη σημασία στα αισθήματά σου, που μου είναι ολότελα αδιάφορο ό,τι κι αν πεις ή νιώσεις για μένα». Και πριν μου μιλούσε για τις υποθέσεις της, μα ποτέ δεν ήταν απόλυτα ειλικρινής μαζί μου. Κι ακόμη, μέσα στην περιφρόνησή της για μένα έκανε πράγματα σαν αυτά: ξέροντας, για παράδειγμα, ότι ήμουν ενήμερος για ορισμένες καταστάσεις στη ζωή της που την ανησυχούσαν πολύ, μου εκμυστηρευόταν κάτι όταν ήθελε να με χρησιμοποιήσει για τους σκοπούς της, σαν να 'μουν σκλάβος της ή ο παραγιός για τα θελήματα· δε μου έλεγε όμως ποτέ περισσότερα απ' όσα πρέπει να ξέρει ένας παραγιός, και μόλο που δεν ήξερα όλες τις λεπτομέρειες κι έβλεπε ότι βασανιζόμουν και μοιραζόμουν μαζί της τους φόβους και της ανησυχίες της, δεν καταδεχόταν ποτέ να με καθησυχάσει μιλώντας μου φιλικά και ειλικρινά. Απ' τη στιγμή που πολλές φορές μου ανέθετε εμπιστευτικά όχι μονάχα δύσκολες αλλά κι επικίνδυνες αποστολές, νομίζω ότι είχε την ηθική υποχρέωση να είναι ειλικρινής απέναντί μου. Αλλά γιατί να ανησυχεί για τα δικά

μου αισθήματα; Και για ποιο λόγο ανησυχούσα εγώ και βασανιζόμουν, ίσως τρεις φορές περισσότερο από κείνην, για τις έννοιες και τις ατυχίες της;

Ήξερα τρεις βδομάδες νωρίτερα ότι σκόπευε να παίξει στη ρουλέτα. Με είχε προειδοποιήσει κιόλας ότι έπρεπε να παίζω εγώ στη θέση της, μια και η ευπρέπεια δεν της επέτρεπε να το κάνει η ίδια. Από τον τρόπο που μου μίλησε τότε πρόσεξα ότι τη βασάνιζε κάποιο σοβαρό πρόβλημα, κι όχι μονάχα η απλή επιθυμία να κερδίσει χρήματα. Το χρήμα δεν είχε καμιά σημασία γι' αυτήν. Κάποιος σκοπός πρέπει να υπήρχε σ' όλη την υπόθεση, καταστάσεις που καμιά φορά τις μάντευα, αλλά που δεν τις ξέρω μέχρι σήμερα. Βέβαια, η ταπεινότητα και η δουλικότητα που με κρατούν κοντά της, θα μπορούσαν να μου δώσουν τη δυνατότητα, και πολλές φορές μου την έδιναν, να τη ρωτήσω χωρίς περιστροφές. Αφού είμαι γι' αυτήν ένας σκλάβος, ένα τίποτα στα μάτια της, δεν πρέπει να πειραχτεί από την τολμηρή μου περιέργεια. Μα κι όταν μου επιτρέπει να της κάνω οποιεσδήποτε ερωτήσεις, δεν απαντάει σ' αυτές. Είναι φορές που ούτε καν προσέχει τι της λέω. Να ποια είναι η κατάσταση ανάμεσά μας!

Χτες έγινε μεγάλη συζήτηση στον κύκλο μας για κάποιο τηλεγράφημα που είχαν στείλει στην Πετρούπολη εδώ και τέσσερις μέρες, και δεν έλαβαν ακόμη απάντηση. Ο στρατηγός είναι πολύ ταραγμένος, σκεπτικός. Πρόκειται ασφαλώς για τη γιαγιά. Ως και ο Γάλλος ανησυχεί. Χτες, λόγου χάρη, είχαν μετά το γεύμα μια πολύωρη και σοβαρή συζήτηση. Ο Γάλλος μιλάει σ' όλους μας αλαζονικά και περιφρονητικά. Όπως λέει η παροιμία: «Πάρ' τον στο γάμο σου, να σου πει και του χρόνου». Και στην Παυλίνα φέρεται με τρόπο πρόστυχο και αγροίκο· συμμετέχει όμως πρόθυμα στους κοινούς περιπάτους στο πάρκο και κάνει μαζί τους ιππασία ή εκδρομές στα περικόχωρα. Εδώ και κάμποσο καιρό, ξέρω μερικά γεγονότα που συνδέουν το Γάλλο με το στρατηγό στη Ρωσία έκαναν σχέδια να στήσουν οι δυο τους ένα εργοστάσιο· δεν ξέρω αν τα σχέδιά τους ματαιώθηκαν ή αν τα συζητούν ακόμη. Εκτός απ' αυτό, έμαθα κατά τύχη κι ένα μέρος από κάποιο οικογενειακό μυστικό: ο Γάλλος είχε ξελασπώσει την προηγούμενη χρονιά το στρατηγό, δίνοντάς του τριάντα χιλιάδες ρούβλια για να συμπληρώσει το έλλειμμα του ταμείου του όταν παραιτήθηκε απ' την υπη-

ρεσία του. Από τότε τον έχει φυσικά στο χέρι· αλλά τώρα, ειδικά τώρα, τον πρώτο ρόλο σ' όλη την ιστορία τον παίζει η δεσποινίς Μπλανς, κι είμαι βέβαιος ότι δεν πέφτω έξω.

Ποια είναι η δεσποινίς Μπλανς; Εδώ στον κύκλο μας λένε ότι είναι μια επιφανής Γαλλίδα, που τη συνοδεύει η μητέρα της κι έχει μεγάλη περιουσία. Λένε ακόμη ότι είναι συγγενής με το μαρκησιό μας, μακρινή του ξαδέρφη. Φαίνεται ότι πριν απ' το ταξίδι μου στο Παρίσι, ο Γάλλος και η δεσποινίς Μπλανς κρατούσαν τους τύπους μεταξύ τους και φέρονταν πιο επιφυλακτικά· τώρα, δείχνουν τη φιλία και τη συγγένειά τους μ' έναν τρόπο πρόστυχο και υπερβολικά οικείο. Ίσως να πιστεύουν ότι οι υποθέσεις μας βρίσκονται σε τόσο άσκημο σημείο, που το θεωρούν άσκοπο να κάνουν νάζια και να κρύβονται. Προχτές, πρόσεξα ότι ο κύριος Άστλυ κοιτούσε τη δεσποινίδα Μπλανς και τη μητέρα της σαν να τις γνώριζε. Μου φάνηκε επίσης ότι ο Γάλλος είχε ξανασυναντηθεί με τον κύριο Άστλυ. Ο κύριος Άστλυ όμως είναι τόσο δειλός, ντροπαλός και προσεχτικός, που μπορεί κανείς να του έχει εμπιστοσύνη: δε θα βγάλει τσιμουδιά. Όπως κι αν έχει, ο Γάλλος, μόλις που καταδέχεται να τον χαιρετήσει και να τον κοιτάξει, πράγμα που σημαίνει ότι δεν τον φοβάται. Είναι ευνόητο· αλλά γιατί δεν του δίνει σημασία ούτε η δεσποινίς Μπλανς; Ο μαρκησιος προδόθηκε από μόνος του χτες: μέσα στην κουβέντα, είπε ότι ο κύριος Άστλυ είναι βαθύπλουτος κι ότι το ήξερε με βεβαιότητα· να λοιπόν ποιος ήταν ο λόγος που η δεσποινίς Μπλανς κρυφοκοιτούσε τον κύριο Άστλυ! Κοντολογίς, ο στρατηγός ανησυχεί. Καταλαβαίνει λοιπόν κανείς τη σπουδαιότητα που μπορεί να έχει γι' αυτόν τώρα ένα τηλεγράφημα με την αναγγελία του θανάτου της θείας!

Μόλο που ήμουν σχεδόν βέβαιος ότι η Παυλίνα απόφευγε σκόπιμα κάθε συζήτηση μαζί μου, υιοθέτησα κι εγώ μια ψυχρή και αδιάφορη συμπεριφορά: υπολόγιζα ότι από τη μια στιγμή στην άλλη θα 'ρχόταν κοντά μου! κι απ' την άλλη μεριά, χτες και σήμερα συγκέντρωσα όλη μου την προσοχή στη δεσποινίδα Μπλανς. Τον κακομοίρη το στρατηγό, πάει, καταστράφηκε! Να τον κυριέψει στα πενήντα πέντε του χρόνια ένα πάθος τόσο φλογερό! Είναι σ' αλήθεια συμφορά! Προσθέστε τώρα και τη χηρεία του, τα παιδιά του, τη χαμένη του περιουσία, τα χρέη, και τέλος, τη γυναίκα που ερωτεύτηκε. Η δεσποινίς Μπλανς είναι ωραία κοπέλα· δεν ξέρω

αν θα το καταλάβετε, αλλά έχει ένα πρόσωπο από κείνα που προκαλούν φόβο· πάντα τις φοβόμουν κάτι τέτοιες γυναίκες. Πρέπει να είναι περίπου είκοσι πέντε χρονών. Είναι ψηλή, γεροδεμένη, έχει ώμους στρογγυλούς, μαλλιά κατάμαυρα και πλούσια που θα έφταναν για δυο γυναίκες. Τα μάτια της είναι μαύρα και το άσπρο τους είναι κιτρινωπό, το βλέμμα της αδιάντροπο, τα δόντια της κατάλευκα και τα χείλη της πάντοτε βαμμένα. Έχει υπέροχα χέρια και πόδια. Η φωνή της είναι βραχνή κοντράλτο. Καμιά φορά, ξεσπάει σε δυνατά γέλια κι αφήνει να φανούν τα κάτωσπρα δόντια της, αλλά συνήθως κάθεται σιωπηλή και κοιτάζει ολόγυρα μ' ένα βλέμμα προκλητικό, τουλάχιστον όταν είναι μπροστά η Παυλίνα και η Μαρία Φιλίποβνα. (Κυκλοφορεί μια παράξενη φήμη ότι η Μαρία Φιλίποβνα φεύγει για τη Ρωσία.) Μου φαίνεται ότι η δεσποινίς Μπλανς δεν έχει καμιά μόρφωση, θα 'λεγα πως δεν είναι καν έξυπνη, αν και πονηρή και καχύποπτη. Αναμφίβολα, έχει ζήσει αρκετές περιπέτειες ως τώρα στη ζωή της. Για να λέμε την αλήθεια, δεν αποκλείεται ο μαρκησιος να μην είναι καθόλου συγγενής της. Είναι βέβαιο όμως ότι στο Βερολίνο, όπου τις είχαμε συναντήσει, η μητέρα της κι αυτή είχαν κάμποσες καθωσπρέπει γνωριμίες. Όσο για το μαρκησιο, αν και αμφισβήτητο το γεγονός ότι ανήκει στην καλή κοινωνία, και σ' εμάς στη Μόσχα και σ' ορισμένα μέρη στη Γερμανία. Αναρωτιέμαι ποια να 'ναι η κοινωνική του θέση στη Γαλλία. Λένε πως έχει έναν πύργο. Πίστευα ότι στο διάστημα των δεκαπέντε ημερών που θα έλειπα, θα γίνονταν πολλά, και παρ' όλ' αυτά, ακόμη δεν ξέρω αν η δεσποινίς Μπλανς κι ο στρατηγός τα κανόνισαν οριστικά μεταξύ τους. Τα πάντα εξαρτώνται τώρα από την οικονομική μας κατάσταση, δηλαδή από το αν θα μπορέσει ο στρατηγός να τους δείξει ότι έχει πολλά ή λίγα λεφτά. Αν, για παράδειγμα, ερχόταν η είδηση ότι η γιαγιά δεν πέθανε, είμαι βέβαιος ότι η δεσποινίς Μπλανς θα έσπευδε να χαθεί από τα μάτια μας το γρηγορότερο. Πώς τα κατάφερα να γίνω τέτοιος κουτσομπόλης, απορώ και γελώ με τον εαυτό μου! Α, πόσο τα σχαίνομαι όλ' αυτά! Ευχαρίστως θα τα παρατούσα όλα και όλους! Μπορώ όμως να φύγω μακριά από την Παυλίνα, μπορώ να μην την κατασκοπεύω αδιάκοπα; Βέβαια, η σπιουνιά είναι μια ποταπή απασχόληση, αλλά τι με νοιάζει;

Χτες και σήμερα, ο κύριος Άστυ μου κίνησε την περιέργεια. Ναι, πιστεύω ότι είναι ερωτευμένος με την Παυλίνα! Πόσα πράγματα μπορεί να εκφράσει καμιά φορά το βλέμμα ενός ντροπαλού και νοσηρά αγνού ανθρώπου, όταν έχει νιώσει το άγγιγμα του έρωτα και ειδικά σε στιγμές που θα προτιμούσε, δίχως αμφιβολία, να τον καταπιεί η γη παρά να βγάλει ο ίδιος στη φόρα με μια λέξη ή ένα βλέμμα το αίσθημά του! Ο κύριος Άστυ μας συναντά συχνά στους περιπάτους μας. Βγάζει το καπέλο του για να μας χαιρετήσει και προσπερνάει, πεθαίνοντας, εννοείται, απ' την επιθυμία να έρθει μαζί μας στην παρέα. Αν τον προσκαλέσουν, αρνιέται αμέσως. Στα μέρη που ξεκουραζόμαστε, κοντά στο καζίνο, στην αίθουσα των συναυλιών ή στο σιντριβάνι, πάει κι αυτός και κάθεται κάπου κοντά μας. Όπου και να 'μαστε –στο πάρκο, στο δάσος ή στο Σλάνγκενμπεργκ– φτάνει να ριξουμε μια ματιά ολόγυρα για να ανακαλύψουμε στο γειτονικό μονοπάτι ή πίσω από τίποτε χαμόκλαδα τον κύριο Άστυ. Νομίζω ότι ψάχνει μια ευκαιρία να μιλήσουμε ιδιαίτερα οι δυο μας. Σήμερα το πρωί, συναντηθήκαμε κι αλλάξαμε δυο τρεις κουβέντες. Μιλάει απότομα καμιά φορά. Πριν καν μου πει καλημέρα, του ξέφυγαν μερικά λόγια:

«Α, η δεσποινίς Μπλανς!... Έχω δει πολλές γυναίκες σαν κι αυτήν!»

Σώπασε και με κοίταξε μ' ένα βλέμμα όλο σημασία. Δεν ξέρω τι ήθελε να πει, γιατί στην ερώτησή μου «Τι θέλετε να πείτε;» κούνησε το κεφάλι χαμογελώντας πονηρά και πρόσθεσε: «Έτσι είναι... Αγαπάει τα λουλούδια η δεσποινίς Παυλίνα;»

«Δεν ξέρω» απάντησα, «δεν έχω ιδέα».

«Πώς; Ούτε κι αυτό το ξέρετε;» φώναξε με κατάπληξη.

«Δεν ξέρω, δεν το 'χω προσέξει» ξανάπα γελώντας.

«Χμ, αυτό με βάζει σε σκέψεις». Κούνησε το κεφάλι του κι απομακρύνθηκε. Φαινόταν μάλλον ευχαριστημένος. Η συζήτησή μας έγινε σε πολύ σπασμένα γαλλικά.

4

Ημέρα σήμερα ήταν αστεία, σκανδαλώδης και ασυνάρτητη. Είναι έντεκα τη νύχτα. Κάθομαι στην καμαρούλα μου και σιέφτομαι τι έγινε. Όλα άρχισαν το πρωί, που υποχρεώθηκα να πάω να παίξω στη ρουλέτα για λογαριασμό της Παυλίνας Αλεξάντροβνας. Πήρα τα χίλια εξακόσια φιορίνια της, αλλά με δύο όρους. Ο πρώτος ήταν ότι δεν ήθελα να παίξω μαζί της μισά μισά, κι ο δεύτερος ότι η Παυλίνα θα μου εξηγήσει γιατί είχε τόσο μεγάλη ανάγκη να κερδίσει, και πόσα λεφτά της χρειάζονταν ακριβώς. Δεν μπορούσα με κανέναν τρόπο να πιστέψω ότι η Παυλίνα ήθελε να παίξει μόνο για τα λεφτά. Τα χρειάζεται βέβαια, και μάλιστα όσο το δυνατό γρηγορότερα, για κάποιο σκοπό που εγώ δεν ξέρω. Μου υποσχέθηκε ότι θα μου έδινε μια εξήγηση, κι έτσι ξεκίνησα. Στις αίθουσες του παιχνιδιού είχε φοβερό κόσμο. Τι ξεδιάντροπες και διψασμένες φάτσες έβλεπε κανείς εκεί μέσα! Πήγα στο τραπέζι και στάθηκα κοντά στον κρουπιέρη. Αρχισα δειλά δειλά να παίξω, βάζοντας δυο τρία κέρματα κάθε φορά. Στο μεταξύ, κοίταξα με προσοχή και παρατηρούσα τα διάφορα κόλπα του παιχνιδιού. Κατά βάθος, μου φαίνεται ότι όλοι αυτοί οι υπολογισμοί δεν παίζουν και μεγάλο ρόλο ούτε έχουν τη σπουδαιότητα που τους αποδίδουν πολλοί παίχτες. Κάθονται εκεί με χαρτάνια που τα γεμίζουν αριθμούς, κάνουν υπολογισμούς και βγάζουν συμπεράσματα για τις πιθανότητες της επιτυχίας κι όταν τα λογαριάσουν πια όλα, ποντάρουν και... χάνουν όπως κι όλοι οι κοινοί θνητοί που παίζουν χωρίς να κάνουν υπολογισμούς. Ωστόσο, έκανα μια παρατήρηση που φαίνεται πως είναι σωστή: δεν υπάρχει βέβαια αυστηρό σύστημα στον τρόπο που διαδέχονται ο ένας τον άλλον οι τυχεροί αριθμοί, υπάρχει όμως κάποια τάξη, πράγμα ασφαλώς πολύ παράξενο. Για παράδειγμα, ύστερα από τους δώδεκα μεσαίους αριθμούς βγαίνουν οι δώδεκα τελευταίοι, ας πούμε δυο φορές. Έπειτα έρχεται η σειρά των δώδεκα πρώτων αριθ-

μών, και μετά απ' αυτούς ξαναβγαίνουν οι δώδεκα μεσαίοι, τρεις ή τέσσερις φορές συνέχεια. Ακολουθεί η σειρά των δώδεκα τελευταίων, που βγαίνουν συνήθως δύο φορές· ύστερα είναι οι δώδεκα πρώτοι, που δε βγαίνουν παρά μόνο μια φορά. Κατόπιν βγαίνουν πάλι τρεις φορές οι δώδεκα μεσαίοι αριθμοί, κι αυτό συνεχίζεται για μιάμιση δυο ώρες. Δεν είναι περίεργο; Άλλοτε πάλι, για παράδειγμα, τυχαίνει το μαύρο να εναλλάσσεται αδιάκοπα με το κόκκινο, χωρίς καμιά σειρά, έτσι ώστε το κάθε χρώμα να μη βγαίνει περισσότερο από δυο τρεις φορές συνέχεια. Την άλλη μέρα, ή και το ίδιο βράδυ, βγαίνει μόνο το κόκκινο, μπορεί να φτάσει και τις είκοσι φορές συνέχεια, πράγμα που κρατάει κάμποση ώρα ή κι ολόκληρη μέρα καμιά φορά. Πολλά απ' αυτά μου τα εξήγησε ο κύριος Άστλυ, που κάθεται όλη μέρα κοντά στο τραπέζι της ρουλέτας, χωρίς όμως ο ίδιος να ποντάρει ούτε μία φορά. Όσο για μένα, σήμερα έχασα ό,τι είχα και δεν είχα μέσα σε ελάχιστη ώρα. Είχα βάλει στην αρχή διακόσια φιορίνια πάνω στα ζυγά και κέρδισα. Τα ξανάβαλα στα ζυγά, και πάλι κέρδισα· αυτό γίνηκε δυο τρεις φορές. Αν δεν κάνω λάθος, μάζεψα κάπου τέσσερις χιλιάδες φιορίνια μέσα σε δέκα λεπτά. Ήταν ώρα να φύγω, αλλά με κυριέψε ένα παράξενο αίσθημα· ένιωσα μια δυνατή επιθυμία να προκαλέσω τη μοίρα μου, να της κάνω νύλα, να της βγάλω τη γλώσσα μου. Ποντάρισα το μεγαλύτερο ποσό που επιτρεπόταν, τέσσερις χιλιάδες φιορίνια, κι έχασα. Ύστερα, μέσα στην έξαψη μου, ξανάβαλα στο παιχνίδι όσα μου είχαν απομείνει, και πάλι έχασα. Βγήκα από την αίθουσα σαν ζαλισμένος. Δεν μπορούσα να καταλάβω τι μ' είχε πιάσει, και στην Παυλίνα Αλεξάντροβνα δεν είπα ότι έχασα, παρά μόλις πριν απ' το γεύμα. Ώς τότε τριγύριζα στο πάρκο.

Στο τραπέζι ήμουν πάλι εκνευρισμένος, όπως προχτές. Ο Γάλλος και η δεσποινίς Μπλανς έτρωγαν πάλι μαζί μας. Η τελευταία ήταν το πρωί στο καζίνο και είχε δει τα κατορθώματά μου. Τούτη τη φορά, μου μίλησε κάπως πιο ευγενικά. Ο Γάλλος με ρώτησε στα ίσια αν τα λεφτά που είχα χάσει ήταν πράγματι δικά μου. Έχω την εντύπωση ότι υποψιαζόταν την Παυλίνα. Με λίγα λόγια, κάποιος λάκκο έχει η φάβα. Είπα ψέματα ότι ναι, ήταν δικά μου.

Ο στρατηγός έμεινε άναυδος: πού τα βρήκα εγώ τόσα λεφτά; Του εξήγησα ότι άρχισα με εκατό φιορίνια, τα διπλασίασα έξι

εφτά φορές συνέχεια κι έφτασα να κερδίζω έξι χιλιάδες φιορίνια, αλλά ύστερα, σε δυο μπιλιές τα έχασα όλα.

Όλ' αυτά βέβαια, μπορούσαν να γίνουν πιστευτά. Καθώς έδινα τις εξηγήσεις μου, κοιτούσα την Παυλίνα στα μάτια, μα δεν κατάφερα να καταλάβω τίποτε από την έκφραση του προσώπου της. Με είχε αφήσει όμως να πω ψέματα χωρίς να με διακόψει. Έβγαλα το συμπέρασμα πως έπρεπε να πω ψέματα και να κρύψω ότι είχα παίξει για λογαριασμό της. Όπως και να 'ναι, σκέφτηκα, μου χρωστάει κάποια εξήγηση και σήμερα το πρωί μου υποσχέθηκε πως κάτι θα μου 'λεγε.

Περίμενα ότι ο στρατηγός θα έκανε πάλι κάποια παρατήρηση, μα δε μίλησε καθόλου· η έκφρασή του ήταν ταραγμένη και ανήσυχη. Στη δύσκολη θέση που βρισκόταν αυτήν την εποχή, του ήταν ίσως οδυνηρό ν' ακούει πως ένα τέτοιο σεβαστό ποσό βρέθηκε στα χέρια ενός ηλίθιου σαν κι εμένα μέσα σ' ένα τέταρτο της ώρας.

Υποψιάζομαι ότι χτες βράδυ είχε κάποια έντονη διαφωνία με το Γάλλο. Κουβέντιαζαν σε ζωηρό τόνο, κλεισμένοι στο δωμάτιό του. Φεύγοντας, ο Γάλλος έμοιαζε έξω φρενών και σήμερα το πρωί ξανάρθε στο στρατηγό –για να συνεχίσουν ίσως τη χτεσινοβραδινή τους συζήτηση.

Όταν άκουσε ότι έχασα στο παιχνίδι, ο Γάλλος παρατήρησε χαιρέκακα ότι θα 'πρεπε να είμαι πιο φρόνιμος. Και δεν ξέρω για ποιο λόγο, πρόσθεσε ότι οι Ρώσοι παίζουν πολύ ρουλέτα μόλο που, κατά τη γνώμη του, είναι κακοί παίχτες.

«Κι όμως» απάντησα, «νομίζω ότι η ρουλέτα φτιάχτηκε ειδικά για τους Ρώσους». Κι όταν ο Γάλλος χαμογέλασε περιφρονητικά, παρατήρησα, ότι η αλήθεια δεν μπορεί παρά να είναι με το μέρος μου, γιατί όταν μιλούσα για τους Ρώσους σαν παίχτες, περισσότερο τους κριτικάριζα παρά τους επαινούσα, έπρεπε λοιπόν να με πιστέψει.

«Και πού βασίζετε τη γνώμη σας αυτή;» ρώτησε ο Γάλλος.

«Στο γεγονός ότι η ικανότητα της απόκτησης χρημάτων αποτελεί, σε κάθε εποχή της ιστορίας, έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες για την καλλιέργεια των αρετών του πολιτισμένου ανθρώπου στη Δύση. Ο Ρώσος, αντίθετα, όχι μονάχα αποδεικνύεται ανίκανος να αποκτήσει κεφάλαια, αλλά κι όταν τα έχει, τα σπαταλάει ασυλλόγιστα. Παρ' όλ' αυτά» πρόσθεσα, «εμείς οι Ρώσοι

έχουμε ανάγκη από λεφτά, κι έτσι καταφεύγουμε με ιδιαίτερη ευχαρίστηση σε τέτοια μέσα απόκτησής τους, όπως είναι η ρουλέτα, όπου μπορεί κανείς να πλουτίσει γρήγορα, μέσα σε δυο ώρες, χωρίς να δουλέψει. Είναι μεγάλος πειρασμός για μας· κι επειδή παίζουμε πάντοτε απερίσκεπτα, χάνουμε ό,τι έχουμε και δεν έχουμε!»

«Αυτό είναι μόνο εν μέρει σωστό!» είπε ο Γάλλος αλαζονικά.

«Όχι, δεν είναι σωστό, και θα 'πρεπε να ντρέπεστε που μιλάτε έτσι για τους συμπατριώτες σας» μπήκε στη μέση ο στρατηγός, πολύ σοβαρός κι επιβλητικός.

«Σας παρακαλώ» του απάντησα, «δεν καταλήξαμε ακόμη σε συμπέρασμα για το ποιο είναι χειρότερο: τα εξωφρενικά καμώματα των Ρώσων ή η γερμανική μέθοδος να πλουτίζει κανείς με τον ιδρώτα του προσώπου του».

«Τι φοριχτή σκέψη!» φώναξε ο στρατηγός.

«Πολύ ρώσικη ιδέα!» αναφώνησε ο Γάλλος.

Γελούσα με την καρδιά μου και προσπαθούσα να τους προκαλέσω όσο περισσότερο γινόταν.

«Θα προτιμούσα να ζήσω όλη μου τη ζωή σε μια τσερκέζικη σκηνή, παρά να προσκυνήσω το γερμανικό είδωλο».

«Ποιο είδωλο;» φώναξε ο στρατηγός, που είχε αρχίσει να θυμώνει.

«Το γερμανικό τρόπο πλουτισμού. Δεν είμαι καιρό εδώ, κι όμως, έχω παρατηρήσει πράγματα που κάνουν την ταταρική μου φύση να αγανακτεί. Μα την αλήθεια, μακριά από κάτι τέτοιες αρετές! Χτες περπάτησα καμιά δεκαριά χιλιόμετρα στα περίχωρα. Λοιπόν, είναι ακριβώς όπως στα ηθικοπλαστικά βιβλία, ξέρετε, εκείνα τα μικρά εικονογραφημένα βιβλία που κυκλοφορούν στη Γερμανία: όλα τα σπίτια έχουν τον πατέρα τους, έναν υπερβολικά ενάρετο και τίμιο άνθρωπο, τόσο τίμιο που φοβάται κανείς να τον πλησιάσει. Το βράδυ, όλοι στο σπίτι διαβάζουν βιβλία που διδάσκουν την αρετή. Γύρω απ' το σπιτάκι, ανάμεσα στις καστάνιες και στις καρυδιές, ακούγεται το θρόισμα του ανέμου. Καθώς ο ήλιος βασιλεύει, χρυσώνει τη σκεπή όπου κουρνιάζουν τα λελέκια· θέαμα υπέροχα ποιητικό και συγκινητικό.

»Μην κακιώνετε, στρατηγέ μου, αφήστε με να διηγηθώ τα πράγματα όσο πιο συγκινητικά μπορώ. Θυμάμαι ότι τα βράδια ο μακαρίτης ο πατέρας μου διάβαζε κάτι τέτοια βιβλία στη μητέρα μου και σ' εμένα κάτω απ' τις φλαμουριές στον κήπο μας... Θα μπο-

ρούσα να πω ότι το 'κανε σκόπιμα. Λοιπόν, εδώ η κάθε οικογένεια είναι υποταγμένη, τυφλά υποταγμένη στον πατέρα. Δουλεύουν όλοι σαν τα ζώα και κάνουν οικονομία σαν Εβραίοι. Όταν ο πατέρας συγκεντρώσει κάποιο σημαντικό ποσό, μεταβιβάζει τη δουλειά ή τα χτήματά του στον πρωτότοκο γιο του. Για το σκοπό αυτό αρνιέται να δώσει προίκα στην κόρη του, που έτσι καταδικάζεται να μείνει γεροντοκόρη. Ο μικρότερος γιος είναι αναγκασμένος να δουλέψει σκληρά, κι όσα κερδίζει, τα προσθέτει στο κεφάλαιο της οικογένειας που όσο πάει κι αυξάνεται. Ναι, αυτό γίνεται εδώ, το έχω ερευνήσει. Και το μοναδικό κίνητρο για όλα είναι η τιμιότητα, μια τιμιότητα που φτάνει σε τέτοιο σημείο, ώστε ο μικρότερος γιος φαντάζεται ότι τον εκμεταλλεύονται από τιμιότητα. Και το θεωρούν ιδανική κατάσταση όταν το θύμα χαιρέται που το στέλνουν στη σφαγή. Κι ύστερα; Θα μου πείτε. Τα πράγματα δεν είναι καθόλου πιο εύκολα και για τον πρωτότοκο γιο. Υπάρχει κάπου μια Αμάλχεν,¹ η εκλεκτή της καρδιάς του, αλλά δεν μπορεί να την παντρευτεί, γιατί δεν έχει λεφτά. Περιμένουν με την καρδιά γεμάτη αρετή, και τραβούν χαμογελώντας το δρόμο της θυσίας τους. Τα μάγουλα της Αμάλχεν με τα χρόνια βαθουλώνουν. Το δόλιο το κορίτσι μαραίνεται, αδυνατίζει. Στο τέλος, σαν περάσουν καμιά εικοσαριά χρόνια, η περιουσία έχει μεγαλώσει. Τα φιορίνια μαζεύτηκαν με αρετή και τιμιότητα. Και τότε ο πατέρας δίνει την ευχή του να παντρευτεί ο πρωτότοκος γιος του, που έχει πια πατήσει τα σαράντα, με την Αμάλχεν, κοπέλα στα τριάντα πέντε, με μαραμένα στήθια και κόκκινη μύτη... Ο πατέρας δακρύζει, δίνει τις τελευταίες του οδηγίες για μια ηθική ζωή και πεθαίνει ευχαριστημένος. Ο πρωτότοκος γιος, με τη σειρά του, γίνεται κι αυτός ένας πολύ ενάρετος πατέρας, και η ιστορία επαναλαμβάνεται. Σε καμιά πενήνταριά ή εξήντα χρόνια, ο εγγονός του πρώτου πατέρα θα έχει δημιουργήσει πια μια σεβαστή περιουσία και θα τη μεταβιβάσει στο γιο του· αυτός θα την κληροδοτήσει στο δικό του γιο, και ύστερα από πέντ' έξι γενιές εμφανίζεται η προσωποποίηση του βαρόνου Ρότσιλντ ή της ολλανδικής τράπεζας Χοπ και Σία,²

1. *Amalchen*: γερμανικό όνομα γυναίκας που συνδέεται με κάποιον παλιό ερωτικό θρύλο. Γενικά, η αγαπημένη.

2. Τράπεζα του Αμοστερνταμ, απ' την οποία πήρε πολλά δάνεια η Ρωσία.

ή ένας Θεός ξέρει ποιος άλλος. Μεγαλόπρεπο το θέαμα, δίχως άλλο! Να η επιβράβευση ενός ή δύο αιώνων μόχθου, υπομονής και τιμότητας. Να πού οδηγούν η σταθερότητα του χαρακτήρα, η οικονομία και τα λελέκια πάνω στη στέγη! Τι άλλο θέλετε; Δεν υπάρχει υψηλότερο ιδανικό, κι αυτοί, μαργαριτάρια της ηθικής, κρίνουν τον κόσμο ολόκληρο σύμφωνα με τη δική τους άποψη, ρίχνοντας το ανάθεμα σ' όσους δεν τους ακολουθούν. Ε, λοιπόν, προτιμώ να γλεντώ ρώσικα, ή στη ρουλέτα. Δε θέλω να γίνω Χοπ και Σία ύστερα από πέντε γενιές. Έχω ανάγκη από χρήματα για τον εαυτό μου και δε σκοπεύω να ζήσω μόνο για να φτιάξω περιουσία. Ξέρω καλά ότι μεγαλοποιώ τα πράγματα, μα δε με νοιάζει. Αυτές είναι οι πεποιθήσεις μου!»

«Δεν ξέρω αν υπάρχει και μεγάλη δόση αλήθειας στα λεγόμενά σας» είπε σκεπτικά ο στρατηγός, «ένα μονάχα ξέρω: φτάνει να σας δώσει κανείς και την παραμικρή ευκαιρία να εκδηλωθείτε, και γίνεστε ένας ανυπόφορος υπερόπτης...»

Ως συνήθως, δεν αποτελείωσε τη φράση του. Ο στρατηγός μας, όταν πάει να μιλήσει για κάποιο θέμα που ξεπερνάει λιγάκι το χαμηλό επίπεδο της καθημερινής συζήτησης, ποτέ δεν τελειώνει τις φράσεις του. Ο Γάλλος άκουγε ράθυμος, ανοίγοντας διάπλατα τα μάτια του. Δεν είχε καταλάβει τίποτε απ' όσα είπα. Η Παυλίνα έδειχνε μια περιφρονητική αδιαφορία. Έμοιαζε να μην άκουσε τίποτε απ' όλη τη συζήτηση.

5

Η Παυλίνα ήταν βυθισμένη σε σκέψεις· ωστόσο, αμέσως μετά το φαγητό μού ζήτησε να τη συνοδέψω στον περίπατό της. Πήραμε τα παιδιά και πήγαμε στο πάρκο, απ' την πλευρά του σιτριβανιού.

Εκνευρισμένος όπως ήμουν, τη ρώτησα ανόητα: «Γιατί ο μαρκησιός μας δε σας συνοδεύει πια στον περίπατό σας; Καμιά φορά, περνάει ολόκληρη μέρα χωρίς να σας μιλήσει».

«Γιατί είναι... χωριάτης» μου απάντησε μ' έναν παράξενο τρόπο. Δεν την είχα ακούσει ποτέ να εκφράζεται έτσι για τον ντε Γκριέ. Δε μίλησα, γιατί φοβόμουν να καταλάβω τη νευρική της κατάσταση.

«Προσέξατε ότι δεν ήταν και τόσο ευγενικός με το στρατηγό σήμερα;»

«Θέλετε να μάθετε τι συμβαίνει;» απάντησε απρόθυμα. «Ξέρετε ότι το στρατηγό τον έχει στο χέρι, ότι όλη του η περιουσία είναι υποθηκευμένη, κι αν δεν πεθάνει η γιαγιά, ο Γάλλος θα του τα πάρει όλα;»

«Α! Όστε είναι αλήθεια ότι όλη η περιουσία του στρατηγού είναι υποθηκευμένη. Το είχα ακούσει, αλλά δεν ήμουν σίγουρος».

«Και βέβαια είναι αλήθεια».

«Τότε λοιπόν, αντίο, δεσποινίς Μπλανς» είπα. «Στην περίπτωση αυτή, δεν πρόκειται να γίνει γυναίκα του στρατηγού! Να σας πως κάτι; Μου φαίνεται ότι ο στρατηγός είναι τόσο ερωτευμένος μαζί της, που θα τινάξει τα μυαλά του στον αέρα αν τον αφήσει η Μπλανς. Για την ηλικία του είναι επικίνδυνο τέτοιο δυνατό πάθος».

«Κι εγώ το ίδιο νομίζω. Θα πάθει κανένα κακό» είπε σκεπτική η Παυλίνα Αλεξάντροβνα.

«Περίφημα!» φώναξα. «Πιο φανερά δε γινόταν ν' αποδείξει πως δε θα τον παντρευόταν παρά μόνο για τα λεφτά του. Ούτε τα προσχήματα δεν κράτησαν· όλα έγιναν χωρίς τσιριμόνιες και νάζια. Κι όσο για τη γιαγιά, υπάρχει τίποτα πιο κωμικό και πιο αι-

σchrό απ' το να στέλνουν το ένα τηλεγράφημα πίσω απ' το άλλο και να ρωτάνε: "Πέθανε; Πέθανε;" Πώς το βρίσκετε εσείς αυτό, Παυλίνα Αλεξάντροβνα;»

«Κουταμάρες!» μ' έκοψε με αποστοροφή. «Αντίθετα, το βρίσκω παράξενο που είστε τόσο ευδιάθετος. Τι σας κάνει να χαίρεστε; Μήπως το ότι χάσατε τα λεφτά μου;»

«Εσείς γιατί μου τα δώσατε να τα χάσω; Σας είχα πει ότι δεν μπορώ να παίζω για λογαριασμό άλλων, κι ακόμη λιγότερο για σας. Υπακούω σ' όλες σας τις εντολές. Το αποτέλεσμα όμως δεν εξαρτάται από μένα. Πείτε μου, είστε ταραγμένη επειδή χάσατε πολλά λεφτά; Για πού τα προορίζατε;»

«Γιατί ρωτάτε;»

«Μα, εσείς η ίδια μου υποσχεθήκατε ότι θα μου εξηγούσατε... Ακούστε, είμαι απόλυτα βέβαιος ότι αν παίζω για λογαριασμό μου, -κι έχω εκατόν είκοσι φιορίνια- θα κερδίσω. Και τότε μπορείτε να δανειστείτε από μένα όσα θέλετε.»

Πήρε ένα περιφρονητικό ύφος.

«Μην παρεξηγήσετε την προσφορά μου» συνέχισα. «Ξέρω πολύ καλά ότι στα μάτια σας είμαι ένα μηδενικό, ως και λεφτά θα μπορούσατε να δεχτείτε από μένα. Δεν είναι δα και προσβολή να σας κάνω ένα δώρο. Άλλωστε, τα δικά σας λεφτά έχασα.»

Μου έριξε μια ματιά, και βλέποντας ότι μιλούσα νευριασμένα και σαρκαστικά, έκοψε πάλι τη συζήτηση.

«Μην ενδιαφέρεστε για τις υποθέσεις μου. Αν θέλετε να μάθετε την αλήθεια, ναι, είμαι καταχρεωμένη. Είχα δανειστεί κάτι λεφτά και θέλω να τα επιστρέψω. Είχα μια τρελή ελπίδα ότι θα κερδίζα εδώ στο τραπέζι του παιχνιδιού. Δεν ήξερα γιατί, αλλά το πίστευα. Ποιος ξέρει, ίσως γιατί αυτή ήταν η τελευταία μου ελπίδα και δεν είχα άλλη επιλογή.»

«Ή γιατί έπρεπε να κερδίσετε με κάθε τρόπο. Είναι σαν τον πνιγμένο που πιάνεται κι από ένα καλαμάκι. Πρέπει να παραδεχτείτε πως αν δεν πνιγόταν, δε θα 'παιρνε το καλαμάκι για σανίδα!»

«Μήπως κι εσείς» είπε έκπληκτη η Παυλίνα, «δεν ελπίζατε το ίδιο; Πριν από δεκαπέντε μέρες μού μιλούσατε για την απόλυτη βεβαιότητά σας ότι θα κερδίσετε στη ρουλέτα και προσπαθήσατε να με πείσετε ότι δεν είστε παλαβός. Στ' αστεία τα λέγατε αυτά; Δε θα σας είχα πιστέψει, αλλά θυμάμαι ότι μιλούσατε πολύ σοβαρά.»

«Είναι αλήθεια» αποκρίθηκα σκεπτικός. «Κι ακόμα είμαι πεισμένος ότι θα κερδίσω. Ομολογώ ότι εσείς με κάνατε να αναρωτηθώ γιατί δεν αμφιβάλλω, παρά το γεγονός ότι έχασα εντελώς ηλίθια τόσα πολλά λεφτά. Κι όμως, είμαι βέβαιος ότι θα κερδίσω απ' τη στιγμή που θ' αρχίσω να παίζω για λογαριασμό μου.»

«Και γιατί είστε τόσο βέβαιος;»

«Δεν μπορώ να πω. Ξέρω μονάχα ότι πρέπει να κερδίσω, είναι για μένα η μοναδική σανίδα σωτηρίας. Ίσως γι' αυτό πιστεύω ότι θα κερδίσω οπωσδήποτε.»

«Πρέπει δηλαδή να κερδίσετε μόνο και μόνο επειδή έχετε αυτή τη φανταστική βεβαιότητα;»

«Βάζω στοίχημα ότι το θεωρείτε απίθανο να έχω κάποια σοβαρή ανάγκη που πρέπει να καλύψω με κέρδη.»

«Μου είναι αδιάφορο» αποκρίθηκε ψυχρά η Παυλίνα. «Αν θέλετε μάλιστα, αμφιβάλλω αν σας απασχολεί κάτι σοβαρό. Μπορεί κάτι να σας βασανίζει, μα όχι στα σοβαρά. Είστε άνθρωπος ευμετάβλητος, άστατος. Τι τα θέλετε τα λεφτά; Κανένας απ' τους λόγους που προβάλατε πρωτίτερα δεν είναι σπουδαίος.»

«Αλήθεια τη διέκοψα, «είπατε ότι έχετε ένα χρέος να ξεπληρώσετε. Θα 'ναι λοιπόν σημαντικό! Μήπως το χρωστάτε στο Γάλλο;»

«Τι ερώτηση είναι αυτή; Μιλάτε πολύ ελεύθερα σήμερα. Είστε μεθυσμένοι;»

«Ξέρετε πολύ καλά ότι επιτρέπω στον εαυτό μου να τα λέει όλα και να ρωτάει κατά καιρούς με πολλή ειλικρίνεια. Σας το ξαναλέω: είμαι σκλάβος σας· τους σκλάβους δεν τους ντρέπεται κανείς, κι ένας σκλάβος δεν μπορεί να σας προσβάλει.»

«Τι ανοησίες είναι αυτές! Η θεωρία σας περί "σκλαβιάς" μου είναι ανυπόφορη.»

«Σημειώστε ότι αν μιλώ για τη σκλαβιά μου, τούτο δε σημαίνει και ότι θέλω κιόλας να είμαι σκλάβος σας: περιορίζομαι απλώς να το βλέπω σαν γεγονός ανεξάρτητο από τη θέλησή μου.»

«Μιλήστε ειλικρινά: τι τα θέλετε τα λεφτά;»

«Εσείς γιατί θέλετε να το μάθετε;»

«Όπως νομίζετε» απάντησε, κουνώντας περιήφανα το κεφάλι της.

«Δε δέχετε τη θεωρία της "σκλαβιάς", κι όμως την κάνετε πράξη. "Απαντήστε!" αυτό λέτε. Εντάξει λοιπόν. Ρωτάτε τι τα χρειάζομαι τα λεφτά. Ωραία ερώτηση! Μα τα λεφτά είναι το παν!»

«Καταλαβαίνω, δεν πρέπει όμως να κάνετε καμιά τρέλα απ' την επιθυμία σας να τ' αποκτήσετε! Το ξέρετε κι ο ίδιος ότι έχετε γίνει μανιακός με δαύτο, έχετε γίνει μοιρολάτρης. Και πίσω απ' αυτό κρύβεται κάτι άλλο, κάποιος ειδικός σκοπός. Μιλήστε χωρίς περιστροφές, το απαιτώ».

Ήταν φανερό ότι είχε αρχίσει να θυμώνει, γεγονός που μου έδινε μια ξέχωρη ευχαρίστηση.

«Και βέβαια υπάρχει κάποιος σκοπός» είπα, «μα δεν μπορώ να σας εξηγήσω ακριβώς. Είναι γεγονός, πάντως, ότι με τα λεφτά θα γινόμουν άλλος άνθρωπος για σας, δε θα 'μουν σκλάβος».

«Και πώς θα το κατορθώσετε αυτό;»

«Πώς θα το κατορθώσω; Όστε λοιπόν δεν καταλαβαίνετε πώς θα σας κάνω να μη με βλέπετε σαν σκλάβο; Να, αυτό ακριβώς είναι που δε θέλω, τις εκπλήξεις και τα μπερδέματα!»

«Είπατε πως η σκλαβιά σας είναι πολύ ευχάριστη. Την ίδια γνώμη είχα κι εγώ».

«Την ίδια γνώμη είχατε κι εσείς;» φώναξα με μια παράξενη χαρά. «Τι χαριτωμένη αφέλεια! Λοιπόν, τ' ομολογώ, ναι, μου είναι πολύ ευχάριστο να είμαι σκλάβος σας. Υπάρχει μια απόλαυση στο τελευταίο σκαλοπάτι της ταπεινώσης και του εξευτελισμού!» εξακολούθησα να παραμιλώ. «Ποιος ξέρει, και στο κνούτο μπορεί να υπάρχει απόλαυση, όταν τα λουριά του πέφτουν πάνω στη ράχη και σου ξεσκίζουν τις σάρκες!... Θέλω όμως να δοκιμάσω κι άλλες χαρές. Πριν από λίγες μέρες, στο τραπέζι, ο στρατηγός μου έκανε παρατηρήσεις μπροστά σας για επτακόσια ρούβλια που μου δίνει το χρόνο, και που μπορεί καν να μη μου τα δώσει. Ο μαρκήσιος ντε Γκριέ με κοιτάζει εξεταστικά, με τα φρύδια ανασηκωμένα, κάνοντας ταυτόχρονα πως δε με προσέχει. Ποιος σας λέει ότι κι εγώ, με τη σειρά μου, δε θα 'θελα πολύ ν' αρπάξω μπροστά σας το μαρκήσιο απ' τη μύτη;»

«Παιδαρίσματα. Την αξιοπρέπειά του μπορεί κανείς να την κρατήσει σ' οποιαδήποτε περίπτωση. Κι αν πρέπει να αγωνιστεί για να το πετύχει, αυτό όχι μόνο δεν ταπεινώνει, αλλά κι εξευγενίζει».

«Πολύ σωστά! Μόνο που εσείς νομίζετε ότι δεν μπορώ να κρατήσω την αξιοπρέπειά μου, δηλαδή, ενώ μπορεί να είμαι αξιοπρεπής άνθρωπος, δεν τα καταφέρνω να φερθώ με αξιοπρέπεια. Καταλαβαίνετε ότι μπορεί να γίνει αυτό; Όλοι οι Ρώσοι έτσι είναι, και σας

εξηγώ γιατί: οι Ρώσοι είναι τόσο προικισμένοι και πολύπλευροι άνθρωποι, που δεν μπορούν να βρουν αμέσως μιαν αποδεκτή μορφή συμπεριφοράς. Τα πάντα είναι ζήτημα τύπων. Συνήθως εμείς οι Ρώσοι είμαστε υπερβολικά ευθείς, και για να φερθούμε καθωσπρέπει, χρειάζεται μεγαλοφυΐα, κάτι που γενικά βρίσκεται σπάνια. Μονάχα οι Γάλλοι και κάτι άλλοι Ευρωπαίοι έχουν τόσο ραφινάτους τρόπους, που καταφέρνουν να συνδυάζουν τη χειρότερη προστυχιά με την πιο εκπληκτική εξωτερική αξιοπρέπεια. Να γιατί οι τύποι έχουν σ' αυτούς τόσο μεγάλη σπουδαιότητα. Ένας Γάλλος θα υποφέρει αδιαμαρτύρητα μια βαριά προσβολή, δε θα ανεχτεί όμως ποτέ να τον αρπάξεις απ' τη μύτη, γιατί αυτό αποτελεί παράβαση των αποδεκτών κανόνων της καλής συμπεριφοράς που επικρατούν από αιώνες. Οι Γάλλοι αρέσουν τόσο πολύ στα κορίτσια μας, ακριβώς γιατί έχουν εξαιρετικούς τρόπους. Ή μάλλον, όχι: οι τρόποι δεν παίζουν κανένα ρόλο, κατά τη γνώμη μου, ρόλο παίζει απλώς ο "γαλατικός κόκορας". Ας είναι, αυτά τα πράγματα δεν τα καταλαβαίνω, δεν είμαι γυναίκα. Μπορεί και τα ... κοκόρια να 'χουν τα καλά τους. Μα, παραλογίζομαι, κι εσείς δε με σταματάτε. Πρέπει να με σταματάτε πιο συχνά όταν σας μιλώ: θέλω να τα πω όλα, όλα. Ξεχνώ τους τρόπους μου. Ομολογώ μάλιστα ότι όχι μόνο τρόπους δεν έχω, αλλά ούτε κι αξιοπρέπεια. Τώρα είναι σαν να έχουν παραλύσει τα πάντα μέσα μου. Το λόγο τον ξέρετε. Ούτε καν σκέφτομαι πια. Εδώ και πολύ καιρό, δεν ξέρω τι γίνεται γύρω μου, ούτε εδώ ούτε στη Ρωσία. Πέρασα από τη Δρέσδη χωρίς να δώσω καμιά προσοχή στην πόλη —μαντεύετε τι με είχε απορροφήσει. Καθώς δε μου απομένει καμιά ελπίδα κι είμαι ένα μηδενικό στα μάτια σας, σας μιλώ ειλικρινά: σας βλέπω παντού μπροστά μου: τι με νοιάζει για όλα τ' άλλα; Γιατί και πώς σας αγαπώ; Δεν ξέρω. Μπορεί και να μην είστε ούτε καν ωραία. Φανταστείτε, δεν ξέρω αν είστε ωραία στο πρόσωπο! Το βέβαιο είναι, πάντως, ότι έχετε κακή καρδιά και τα αισθήματά σας δεν πρέπει να είναι καθόλου ευγενικά».

«Ίσως γι' αυτό να επιδιώκετε να με αγοράσετε με λεφτά» είπε η Παυλίνα, «επειδή πιστεύετε ότι δεν έχω ευγενικά αισθήματα».

«Πότε επιδίωξα να σας αγοράσω με λεφτά;» φώναξα.

«Ρητορεύοντας, χάσατε τον ειρμό των λόγων σας. Πιστέψατε ότι θα μπορούσατε να αγοράσετε την εκτίμησή μου, αν όχι εμένα την ίδια».

«Όχι δα. Κάθε άλλο. Είπα ότι είναι δύσκολο να σας εξηγήσω τι εννοώ. Με στεναχωρείτε. Μη θυμώνετε με τη φλυαρία μου. Καταλαβαίνετε γιατί δεν πρέπει να θυμώνει κανείς μαζί μου. Γιατί απλούστατα είμαι τρελός. Κι άλλωστε, λίγο θα μ' ένοιαζε αν θυμώνατε. Φτάνει μονάχα να θυμηθώ στην καμαρούλα μου τα θρόισμα του φορέματός σας, και μου 'ρχεται να δαγκώσω τα χέρια μου. Και γιατί θυμώνετε μαζί μου; Επειδή λέω τον εαυτό μου σκλάβο σας; Εκμεταλλευτείτε λοιπόν τη σκλαβιά μου, εκμεταλλευτείτε την! Το ξέρετε ότι κάποτε θα σας σκοτώσω; Όχι από ζήλια ή γιατί θα έχω πάψει να σας αγαπώ, αλλά να, έτσι, θα σας σκοτώσω γιατί είναι στιγμές που μου 'ρχεται μια φοβερή επιθυμία να σας φάω. Γελάτε...»

«Δε γελάω καθόλου» είπε με οργή. «Σας διατάζω να σωπάσετε».

Σταμάτησε, πνιγμένη απ' το θυμό της. Μα την αλήθεια, δεν ξέρω αν είναι όμορφη, αλλά μου αρέσει να την κοιτώ όταν σωπαίνει έτσι μπροστά μου, και συχνά χαίρομαι να προκαλώ το θυμό της. Μπορεί και να το είχε καταλάβει και να θύμωνε επίτηδες. Της το είπα.

«Τι απαίσια ιδέα!» φώναξε αηδιασμένη.

«Μου είναι αδιάφορο» συνέχισα. «Μάθετε ακόμη ότι είναι επικίνδυνο να βγαίνουμε μαζί περίπατο· πολλές φορές μού έχει έρθει η επιθυμία να σας χτυπήσω, να σας παραμορφώσω, να σας πνίξω. Μήπως νομίζετε πως δε θα το τολμήσω; Θα με τρελάνετε! Δεν πρόκειται να φοβηθώ το σκάνδαλο ή την οργή σας! Τι με νοιάζει η οργή σας; Η αγάπη μου είναι ανέλπιδη και ξέρω ότι μετά θα σας αγαπούσα χίλιες φορές περισσότερο. Αν σας σκοτώσω, θα πρέπει να σκοτωθώ κι εγώ μαζί σας. Λοιπόν, θα προσπαθήσω να σκοτωθώ όσο αργότερα γίνεται, για να νιώσω τον αβάσταχτο πόνο του χαμού σας. Ξέρετε κάτι απίστευτο; Κάθε μέρα που περνά, σας αγαπώ και πιο πολύ, είναι ανυπόφορο. Κι ύστερα απ' όλ' αυτά, θέλετε να μην είμαι μοιρολάτρης; Θυμηθείτε τι σας ψιθύρισα προχτές στο Σλάνγκενμπεργκ όταν με προκαλέσατε: “Αρκεί ένα νεύμα σας, κι εγώ θα πέσω στον γκρεμό”. Αν είχατε κάνει αυτό το νεύμα, θα είχα πέσει στο βάραθρο. Αμφιβάλλετε;»

«Τι ανόητη φλυαρία!» φώναξε.

«Ανόητη ή όχι, λίγο με νοιάζει! Όταν είστε μπροστά μου, πρέπει να μιλώ, να μιλώ αδιάκοπα –και μιλώ. Μπροστά σας χάνω τον αυτοσεβασμό μου, και δε μ' ενδιαφέρει.»

«Γιατί να θέλω να πέσετε στον γκρεμό στο Σλάνγκενμπεργκ;» ρώτησε κοφτά, μ' έναν τόνο ιδιαίτερα προσβλητικό. «Δε νομίζετε ότι θα μου ήταν ανώφελο;»

«Περίφημα!» φώναξα. «Είπατε σκόπιμα αυτή την υπέροχη λέξη “ανώφελο”, για να γεμίσετε την καρδιά μου με θλίψη. Διαβάζω την ψυχή σας. Είναι ανώφελο, λέτε; Μα η ευχαρίστηση είναι πάντα ωφέλιμη, και μια εξουσία δεσποτική, απεριόριστη –ακόμη και πάνω σε μια μύγα– είναι κι αυτή ένα είδος ευχαρίστησης. Ο άνθρωπος είναι κυριαρχικός από τη φύση του· του αρέσει να κάνει τους άλλους να υποφέρουν. Είναι κάτι που σας αρέσει κι εσάς φοβρά».

Θυμάμαι ότι με κοιτούσε εξεταστικά, με ιδιαίτερη προσοχή. Η φυσιολογία μου πρέπει εκείνη τη στιγμή να καθρέφτιζε όλα τα ασυνάρτητα και παράλογα αισθήματά μου. Η συζήτησή μας ήταν σχεδόν κατά λέξη έτσι όπως τη διηγέμαι εδώ. Τα μάτια μου ήταν κατακόκκινα και στις άκρες των χειλιών μου είχε στεγνώσει το σάλιο. Όσο για το Σλάνγκενμπεργκ, το ορκίζομαι στην τιμή μου, αν μ' είχε διατάξει τότε να γκρεμιστώ στο βάραθρο, θα το είχα κάνει! Κι ας το 'λεγε μονάχα γι' αστείο, με περιφρόνηση, φτύνοντάς με –ακόμη και τότε θα 'πεφτα!

«Μα γιατί να μη σας πιστέψω;» είπε, αλλά μ' εκείνο τον περιφρονητικό τόνο που μονάχα αυτή ξέρει να χρησιμοποιεί καμιά φορά. Κι είναι τόσο σαρκαστικός, τόσο αλαζονικός, που, μα την αλήθεια, θα μπορούσα να τη σκοτώνα εκείνη τη στιγμή. Ριφκοινδύνεψε πολύ. Και δεν έλεγα ψέματα όταν της το είπα.

«Είστε δειλός;» με ρώτησε απότομα.

«Δεν ξέρω, μπορεί και να 'μαι... Έχω πολύ καιρό να το σκεφτώ.»

«Αν σας έλεγα: “Σκοτώστε αυτό τον άνθρωπο!”, θα τον σκοτώνατε;»

«Ποιον;»

«Όποιον θελήσω.»

«Το Γάλλο;»

«Μη με ρωτάτε, απαντήστε. Αυτόν που θα σας υπέδειχνα. Θέλω να ξέρω αν μιλούσατε σοβαρά πριν από λίγο» περίμενε την απάντησή μου με μια σοβαρότητα και ανησυχία που μου φάνηκε παράξενη.

«Θα μου πείτε επιτέλους τι συμβαίνει;» φώναξα. «Μήπως με φο-

βάστε; Βλέπω πολύ καλά το μπέρδεμα που βασιλεύει εδώ μέσα. Είστε η προγονή ενός ανθρώπου κατεστραμμένου οικονομικά, ενός τρελού που τον έχει ρημάξει το πάθος για κείνη τη διαβολεμένη, την Μπλανς· ύστερα είναι κι ο Γάλλος και η μυστηριακή επίδρασή του πάνω σας –και τώρα μου κάνετε με τόση σοβαρότητα μια τέτοια ερώτηση! Να ξέρω τουλάχιστον τι συμβαίνει· αλλιώς, θα μου σαλέψει και θα κάνω καμιά τρέλα. Ή μήπως ντρέπεστε να μου μιλήσετε με ειλικρίνεια; Είναι δυνατό να ντρέπεστε εμένα;»

«Δεν πρόκειται γι' αυτό. Σας ρώτησα κάτι και περιμένω μίαν απάντηση».

«Και βέβαια» φώναξα, «οποιοδήποτε μου πείτε, θα τον σκοτώσω... Όμως, θα μπορούσατε... θα με διατάζατε να κάνω κάτι τέτοιο;»

«Νομίζετε πως θα σας λυπηθώ; Θα σας διατάξω, κι εγώ θ' αποσυρθώ στην άκρη. Θα το αντέξετε; Αλλά όχι, δεν έχετε το θάρρος. Μπορεί να σκοτώσετε αν σας διατάξω· ύστερα όμως θα 'ρθείτε να σκοτώσετε εμένα που τόλμησα να σας διατάξω να κάνετε δολοφονία».

Τα λόγια της με ξάφνιασαν. Θεώρησα βέβαια την ερώτησή της σαν ένα αστείο, μια πρόσκληση; κι όμως, είχε μιλήσει πολύ σοβαρά. Έμεινα κατάπληκτος που εκφράστηκε τόσο ανοιχτά, που διεκδικούσε τέτοια δικαιώματα πάνω μου, που παραδεχόταν μια τέτοια εξουσία πάνω στην ύπαρξή μου και το 'λεγε καθαρά και ξάστερα: «Τράβα στο χαμό, κι εγώ θα μείνω στη γωνίτσα μου». Τα λόγια της φανέρωναν, κατά τη γνώμη μου, υπερβολικό κυνισμό και ειλικρίνεια. Πώς μ' έβλεπε άραγε; Το πράγμα είχε ξεπεράσει πια τα όρια του εξευτελισμού και της δουλείας. Η συζήτησή μας ήταν παράλογη κι απίστευτη, μ' είχε μεπιδέψει.

Ξαφνικά, έσκασε στα γέλια. Καθόμασταν σ' ένα παγκάκι και βλέπαμε τα παιδιά που έπαιζαν· αντίκρυ μας σταματούσαν οι άμαξες και κατέβαζαν τον κόσμο στην αλέα που οδηγεί στο καζίνο.

«Βλέπετε αυτή τη χοντρή βαρόνη;» φώναξε. «Είναι η βαρόνη Βούμερχελμ. Βρίσκεται μόλις τρεις μέρες εδώ. Κοιτάζετε τον άντρα της; τον ψηλό, ξερακιανό Πρώσο με το μπαστούνι στο χέρι. Θυμάστε πώς μας κοιτούσε προχτές; Πηγαίνετε αμέσως κοντά τους, πλησιάστε τη βαρόνη, βγάλτε το καπέλο σας και πείτε της κάτι στα γαλλικά».

«Γιατί;»

Ορκιζόσασταν ότι θα πέσετε από το Σλάνγκενμπεργκ, και μόλις τώρα μου είπατε ότι είστε έτοιμος να σκοτώσετε, φτάνει να το ζητήσω. Αντί για σκοτωμούς και τραγωδίες λοιπόν, εγώ θέλω να γελάσω λίγο. Κάντε αυτό που σας λέω χωρίς πολλές κουβέντες. Θέλω να δω το βαρόνο να σας χτυπάει με το μπαστούνι του».

«Με προκαλείτε. Νομίζετε πως δε θα το κάνω;»

«Ναι, σας παρακαλώ. Πηγαίνετε, το θέλω!»

«Θα πάω αφού το θέλετε, αν και είναι τρελή η ιδέα που σας κατέβηκε. Μη βάλω μόνο σε μελαδές το στρατηγό και ύστερα κι εσάς την ίδια. Μα την αλήθεια, δεν ανησυχώ για τον εαυτό μου, παρά μόνο για σας και το στρατηγό. Τι ιδέα πάλι κι αυτή, να πάω να προσβάλω μια γυναίκα!»

«Ένας φαφλατάς είσατε και τίποτ' άλλο, βλέπω» είπε με περιφρόνηση. «Μόνο που τα μάτια σας έγιναν κατακόκκινα λίγο πριν, ίσως απ' το πολύ κρασί που ήπιατε στο γεύμα. Και βέβαια είναι πράξη παράλογη, τρελή, τιποτένια, κι ο στρατηγός θα θυμώσει. Το ξέρω πολύ καλά, πιστέψτε με, και το μόνο που θέλω είναι να γελάσω. Το θέλω κι αυτό πρέπει να σας αρκεί. Κι έπειτα, γιατί να προσβάλετε μια γυναίκα; Το πιθανότερο είναι πως δε θα το γλιτώσετε το ξύλο».

Σηκώθηκα σιωπηλά και προχώρησα να εκτελέσω την εντολή της. Ήταν φανερό ότι πήγαινα να κάνω κάτι παράλογο και δε θα τα 'βγαζα πέρα. Κι όμως, πλησιάζοντας τη βαρόνη, ένιωσα να με ωθεί ένα παιδικό θράσος. Κοντά στ' άλλα, ήμουν και πολύ εκνευρισμένος, λες κι είχα μεθύσει.

6

Έχουν περάσει δυο μέρες από κείνο το ανόητο επεισόδιο. Τι φωνές, τι φασαρία, τι θόρυβος και ταραχή! Και η μοναδική αιτία για όλο αυτό το ανακάτεμα και τη γελοία σύγχυση είμαι εγώ. Κι όμως, καμιά φορά, μοιάζει διασκεδαστικό –τουλάχιστον σ' εμένα. Ακόμη δεν μπορώ να εξηγήσω τι μου συμβαίνει, δεν ξέρω αν πράγματι περνώ μια κρίση τρέλας ή αν απλούστατα εκτροχιάστηκα και παραφέρομαι ώσπου να με συμμαζέψουν. Είναι στιγμές που μου φαίνεται ότι πάει να μου σαλέψει, κι άλλοτε ότι μόλις βγήκα από την παιδική ηλικία και τα μαθητικά θρανία, και κάνω παιδιάστικες φάρσες.

Η Παυλίνα, για όλα φταίει η Παυλίνα! Αν δεν ήταν αυτή, ίσως να μη φερόμουν σαν σχολιαρόπαιδο που κάνει σκανταλιές. Ποιος ξέρει, δίχως άλλο μ' έσπρωξε η απελπισία μου να το κάνω –όσο κι αν η δικαιολογία μοιάζει ανόητη. Και δεν μπορώ να καταλάβω τι καλό έχει πάνω της αυτή η γυναίκα. Όμως, είναι όμορφη, ναι, είναι όμορφη, έτσι νομίζω. Γιατί ξετρελαίνει κι άλλους. Είναι ψηλή και σβέλτη, αλλά υπερβολικά λεπτοκαμωμένη. Μου φαίνεται ότι θα μπορούσε να την κάνει κανείς πακέτο ή να τη διπλώσει στα δύο. Το χνάρι του ποδιού της είναι στενόμακρο –βασανιστικό. Πραγματικά βασανιστικό. Τα μαλλιά της έχουν μια κόκκινη απόχρωση, τα μάτια της είναι γατίσια, αλλά τι περηφάνια, τι αλαζονεία που έχει το βλέμμα της! Πριν από τέσσερις μήνες, τότε που μπήκα στην υπηρεσία του στρατηγού, την είδα ένα βράδυ στο σαλόνι, σε μια πολύωρη και ζωηρή συζήτηση με τον ντε Γκριέ. Τον κοιτούσε με τέτοιο τρόπο, που όταν γύρισα στο δωμάτιό μου, φαντάστηκα ότι τον είχε χαστουκίσει –κι ύστερα καθόταν και τον κοίταζε. Εκείνη τη βραδιά την ερωτεύτηκα.

Ας ξανάρθουμε όμως στα γεγονότα.

Πήρα το μονοπάτι, έφτασα στη μέση της αλέας και περίμενα εκεί τη βαρόνη και το βαρόνο. Μόλις με πλησίασαν σε απόσταση πέντε βημάτων, έβγαλα το καπέλο μου και χαιρέτησα.

Η βαρόνη θυμάμαι, φορούσε ένα μεταξωτό φόρεμα, σε χρώμα ανοιχτό γκριζο, με φραμπαλάδες, κρινολίνο και ουρά. Είναι κοντή και πολύ παχιά, με φοβερό προγούλι που της κρύβει σχεδόν όλο το λαιμό. Έχει ένα πρόσωπο πορφυρένιο, μικρά ματάκια, κακόβουλα κι αδιάντροπα, κι ένα περπάτημα γεμάτο ξιπασία. Ο βαρόνος είναι ξερακιανός, ψηλός. Το πρόσωπό του, όπως συμβαίνει συνήθως με τους Γερμανούς, είναι στραβό κι αυλακωμένο από χιλιάδες μικρές ρυτίδες· φορούσε γυαλιά· σαράντα πέντε χρονών. Τα πόδια του αρχίζουν σχεδόν απ' τη μέση του: σημάδι της ράτσας του. Είναι περηφάνος σαν το παγόνι. Αυτός ο δυσκίνητος άνθρωπος έχει ένα πρόσωπο με προβατίσια έκφραση, κάτι που, με τον τρόπο του, υποκαθιστά τη βαθύτητα.

Όλ' αυτά πέρασαν μπροστά απ' τα μάτια μου μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα.

Ο χαιρετισμός μου και το καπέλο που κρατούσα στο χέρι μόλις που τράβηξαν την προσοχή του. Ο βαρόνος ζάρωσε ελαφρά τα φρύδια. Η βαρόνη ήρθε προς τη μεριά μου.

«*Madame la baronne*» της είπα, προφέροντας καθαρά και με έμφαση μία μία τις λέξεις, «*j'ai l'honneur d'être votre esclave*».¹

Ύστερα υποκλίθηκα, φόρεσα το καπέλο μου και πέρασα πλάι στο βαρόνο, χαμογελώντας του με χάρη.

Αν έβγαλα το καπέλο μου κατά διαταγήν της Παυλίνας, όμως υποκλίθηκα παιδιαρίζοντας από δική μου έμπνευση. Ένας Θεός ξέρει τι μ' έσπρωξε να το κάνω. Ένιωθα ότι είχα χάσει την αυτοκυριαρχία μου.

«Έι!» φώναξε, ή μάλλον γρύλισε ο βαρόνος, γυρίζοντας προς τη μεριά μου με έκπληξη και θυμό.

Σταμάτησα και περίμενα ευγενικά, ενώ ταυτόχρονα εξακολούθουσα να τον κοιτάζω και να χαμογελώ. Ήταν φανερό ότι τον είχε κυριέψει αμηχανία, και σούφρωσε περισσότερο τα φρύδια του. Το πρόσωπό του σκοτεινίαζε όλο και πιο πολύ. Η βαρόνη γύρισε προς τη μεριά μου και με κοιτούσε με αμηχανία και οργή. Μας χάζευαν και κάνα δυο περαστικοί. Μερικοί σταμάτησαν. «Έι!» ξαναφώναξε ο βαρόνος, πιο θυμωμένος και με πιο βραχνή φωνή τούτη τη φορά.

1. Κυρία βαρόνη... έχω την τιμή να είμαι σκλάβος σας.

«*Jawohl!*»¹ είπα καθαρά, εξακολουθώντας να τον κοιτάζω στα μάτια.

«*Sind Sie rasend?*»² φώναξε, κουνώντας απειλητικά το μπαστούνι του και παραπατώντας. Τον είχαν περδέψει ίσως τα ρούχα μου. Ήμουν ντυμένος πολύ προσεχτικά και κομψά, σαν καθωσπρέπει κύριος.

«*Jawohl!*» φώναξα ξαφνικά μ' όλη μου τη δύναμη, τραβώντας το «ο» σαν τους Βερολινέζους, που χρησιμοποιούν αυτή τη λέξη συνέχεια στην κουβέντα τους, τραβώντας λιγότερο ή περισσότερο το «ο» για να εκφράσουν τις διάφορες αποχρώσεις των σκέψεων και των συναισθημάτων τους.

Ο βαρόνος και η γυναίκα του γύρισαν γρήγορα κι έφυγαν σχεδόν τρέχοντας από το φόβο τους. Κι απ' τους περαστικούς, άλλοι με κακολογούσαν κι άλλοι με κοιτούσαν σαστισμένοι. Εξάλλου, οι αναμνήσεις μου από το περιστατικό είναι συγκεχυμένες.

Ξεκίνησα να γυρίσω στην Παυλίνα Αλεξάντροβνα, περπατώντας με το κανονικό μου βήμα. Μα πριν φτάσω καμιά εκατοστή βήματα απ' το παγκάκι όπου καθόταν, την είδα να σηκώνεται και να φεύγει μαζί με τα παιδιά προς το ξενοδοχείο.

Την πρόφτασα στην είσοδο.

«Την έκανα... την παλαβομάρα» είπα.

«Ε και λοιπόν; Φροντίστε τώρα να ξεμπλέξετε!» μου απάντησε χωρίς καθόλου να με κοιτάξει, κι ανέβηκε τη σκάλα.

Όλη εκείνη τη βραδιά την πέρασα έξω. Έκανα βόλτες στο πάρκο, κι ύστερα πέρασα μέσ' απ' το δάσος στο γειτονικό πριγκιπάτο. Έφαγα εκεί ομελέτα και ήπια μπίρα σ' ένα χωριάτικο πανδοχείο· το ειδυλλιακό δείπνο μού στοίχισε ενάμισι τάλιρο.

Στις έντεκα, γύρισα στο ξενοδοχείο. Αμέσως ο στρατηγός έστειλε να με φωνάξουν.

Οι δικοί μας κρατάνε στο ξενοδοχείο δύο διαμερίσματα, συνολικά, τέσσερα δωμάτια. Το πρώτο είναι το σαλόνι, πολύ ευρύχωρο, μ' ένα μεγάλο πιάνο. Δίπλα είναι ένας άλλος μεγάλος χώρος –το γραφείο του στρατηγού. Εκεί με περίμενε, στη μέση του δωμα-

1. Μάλιστα (στα γερμανικά).

2. Είστε τρελός; (στα γερμανικά).

τίου, σε μια στάση υπερβολικά μεγαλόπρεπη. Ο ντε Γκριέ ήταν ξαπλωμένος στον καναπέ.

«Επιτρέψτε μου να σας ρωτήσω, κύριε, τι τρέλα ήταν αυτή που κάνατε;» άρχισε ο στρατηγός.

«Θα προτιμούσα, στρατηγέ μου, να μπειτε κατευθείαν στο θέμα. Θα θέλετε ασφαλώς να μου πείτε για τη σημερινή μου συνάντηση με κάποιο Γερμανό».

«Με κάποιο Γερμανό; Αυτός ο Γερμανός είναι ο βαρόνος Βούρμερχελμ, μια σπουδαία προσωπικότητα! Φερθήκατε πρόστυχα, και σ' αυτόν και στη βαρόνη».

«Καθόλου».

«Τους τρομάξατε, κύριε!» φώναξε ο στρατηγός.

«Όχι, καθόλου σας λέω. Όταν ήμουν στο Βερολίνο, είχα ακούσει αυτό το “γιαβόλ”, που το λένε μ' έναν τρόπο πειραχτικό. Όταν τους συνάντησα στην αλέα, μου ήρθε στο μυαλό, δεν ξέρω γιατί... Άλλωστε, η βαρόνη, που μ' έχει συναντήσει κι άλλες δυο φορές, έχει τη συνήθεια να βαδίζει καταπάνω μου σαν να 'μουν σκουλήρι που μπορεί κανείς να το πατήσει. Παραδεχτείτε ότι έχω κι εγώ την αξιοπρέπειά μου. Έβγαλα το καπέλο μου και είπα ευγενικά –σας βεβαιώνω ότι μίλησα πολύ ευγενικά: “Κυρία μου, έχω την τιμή να είμαι σκλάβος σας”. Όταν ο βαρόνος γύρισε και είπε: “Ει!” –κάτι μ' έσπρωξε μέσα μου να του φωνάξω “Γιαβόλ”! Το είπα δυο φορές· την πρώτη με τη συνηθισμένη μου φωνή, και τη δεύτερη μ' όλη μου τη δύναμη. Αυτό είναι όλο».

Ομολογώ ότι ήμουν τρομερά ευχαριστημένος με την παιδαριώδη εξήγηση που είχα δώσει. Ήθελα να φτιάξω την ιστορία όσο πιο παράλογη και γελοία γινόταν.

Κι όσο προχωρούσα, τόσο πιο πολύ μου άρεσε.

«Με κοροϊδεύετε, μα την αλήθεια!» φώναξε ο στρατηγός. Γύρισε προς τον ντε Γκριέ και του εξήγησε στα γαλλικά ότι προσπαθούσα να διαστρεβλώσω τα πράγματα. Ο ντε Γκριέ χαμογέλασε περιφρονητικά και σήκωσε τους ώμους.

«Ω, μη φανταστείτε κάτι τέτοιο, ούτε που μου πέρασε απ' το μυαλό» διαμαρτυρήθηκα. «Η πράξη μου ήταν άσκημη, τ' ομολογώ με όλη μου την ειλικρίνεια. Μπορεί κανείς να πει ότι ήταν μια παιδιάστικη και άπρεπη ανοησία, τίποτε παραπάνω. Και να ξέρετε, στρατηγέ μου, έχω πραγματικά μετανιώσει πολύ. υπάρχει όμως

κάτι που με απαλλάσσει, κατά τη γνώμη μου, ακόμη κι απ' τη μεταμέλεια. Τον τελευταίο καιρό, δυο τρεις βδομάδες τώρα, δεν αισθάνομαι καλά· είμαι άρρωστος, νευρικός, αλλοπρόσαλλος και ευερέθιστος, καμιά φορά χάνω εντελώς τον έλεγχο του εαυτού μου και των πράξεών μου. Κι αλήθεια, πολλές φορές ένιωσα την επιθυμία να απευθυνθώ στο μαρκήσιο ντε Γκριέ και να ... Μα, μου φαίνεται ανώφελο να συνεχίσω, μπορεί να προσβληθεί ο μαρκήσιος. Με λίγα λόγια, πρόκειται για συμπτώματα κάποιας αρρώστιας. Δεν ξέρω αν η βαρόνη Βούρμερχελμ θα το λάβει αυτό υπόψη της όταν θα πάω να της ζητήσω συγγνώμη –γιατί σκοπεύω να της ζητήσω συγγνώμη. Πολύ φοβάμαι πως δε θα το κάνει, και μάλιστα για ένα λόγο παραπάνω: ξέρω ότι εδώ και κάμποσο καιρό γίνεται κατάχρηση της συγγνώμης στους νομικούς κύκλους· στις ποινικές δίκες οι δικηγόροι δικαιολογούν πολύ συχνά τους πελάτες τους, λέγοντας ότι τάχα δεν είχαν συναίσθηση της πράξης τους τη στιγμή που έκαναν το έγκλημα, κι αυτό, όπως λένε, είναι αρρώστια. “Σκότωσε και δε θυμάται πια τίποτα”. Και φανταστείτε, στρατηγέ μου, ότι η ιατρική επιστήμη τούς δίνει δίκιο: ισχυρίζεται ότι, πράγματι, υπάρχει τρέλα που είναι παροδική, κι όσο διαρκεί, ο άνθρωπος χάνει, αν όχι απόλυτα, τουλάχιστον προσωρινά τη μνήμη του. Ο βαρόνος και η βαρόνη όμως είναι άνθρωποι της προηγούμενης γενιάς. Κατά συνέπεια, δεν μπορούν να ξέρουν τις προόδους της ιατροδικαστικής και δεν πρόκειται να δεχτούν τις εξηγήσεις μου. Εσείς τι λέτε, στρατηγέ μου;»

«Αρκετά, κύριε!» είπε απότομα ο στρατηγός, με συγκρατημένη αγανάκτηση. «Θα προσπαθήσω μια για πάντα να απαλλαγώ από σας και τα παιδαριώδη αστεία σας. Δε θα πάτε να ζητήσετε συγγνώμη απ' το βαρόνο και τη βαρόνη. Κάθε επαφή μαζί σας, ακόμη και για να τους ζητήσετε συγγνώμη, θα ήταν πολύ ταπεινωτική γι' αυτούς. Ο βαρόνος, μόλις έμαθε ότι ανήκετε στην ακολουθία μου, ζήτησε από μένα εξηγήσεις στο καζίνο, και σας το πληροφορώ ότι λίγο έλειψε να μου γυρέψει και ικανοποίηση. Καταλαβαίνετε, κύριε, πόσο μ' έχετε εκθέσει; Υποχρεώθηκα να ζητήσω εγώ συγγνώμη απ' το βαρόνο και του έδωσα το λόγο μου ότι από σήμερα κιόλας θα πάψετε να ανήκετε στον οίκο μου».

«Σας παρακαλώ, στρατηγέ μου· είχε πράγματι την απαίτηση να μην ανήκω πια στον “οίκο” σας όπως λέτε;»

«Όχι, αλλά εγώ ο ίδιος το θεώρησα αναγκαίο να του δώσω αυτή την ικανοποίηση, και φυσικά, ο βαρόνος έμεινε ευχαριστημένος. Θα χωριστούμε, κύριε. Κάνει να λαβαίνετε από μένα, σε χρημα του τόπου αυτού, σαράντα τρία φιορίνια. Ορίστε τα λεφτά, ορίστε κι ο λογαριασμός στο χαρτί· μπορείτε να κάνετε την επαλήθευση. Από δω και πέρα, είμαστε ξένοι μεταξύ μας. Από σας δε γνώρισα παρά μόνο στεναχώριες και σκοτούρες. Θα φωνάξω αμέσως τον υπάλληλο του ξενοδοχείου και θα του πω ότι από αύριο δεν είμαι υπεύθυνος για τα έξοδά σας. Έχω την τιμή να είμαι δούλος σας».

Πήρα τα λεφτά, το χαρτί με την ανάλυση του λογαριασμού, έκανα μια υπόκληση μπροστά στο στρατηγό και του είπα πολύ σοβαρά:

«Στρατηγέ μου, η υπόθεση δεν μπορεί να τελειώσει έτσι. Λυπάμαι πολύ που βρεθήκατε εκτεθειμένος στις προσβολές του βαρόνου, αλλά –συγχωρήστε με– αυτό είναι δικό σας λάθος. Πώς αναλάβατε την υποχρέωση να απαντήσετε στο βαρόνο για λογαριασμό μου; Τι εννοείτε λέγοντας ότι ανήκω στον οίκο σας; Είμαι απλούστατα δάσκαλος στο σπίτι σας και τίποτα περισσότερο. Δεν είμαι ούτε γιος σας ούτε βρίσκομαι κάτω από την κηδεμονία σας, και δεν έχετε εσείς την ευθύνη των πράξεών μου. Νομικά, υπεύθυνος γι' αυτές είμαι εγώ. Είμαι είκοσι δύο χρονών, ευγενής, έχω ανώτερη μόρφωση και σας είμαι ολότελα ξένος. Μονάχα ο βαθύς σεβασμός μου για τις αρετές σας δε μου επιτρέπει να σας ζητήσω αμέσως τώρα το λόγο που, χωρίς να έχετε το δικαίωμα, απαντήσατε για λογαριασμό μου».

Ο στρατηγός ξαφνιάστηκε τόσο, που σήκωσε τα χέρια ψηλά, και γυρίζοντας προς το Γάλλο, του είπε με δυο λόγια πως λίγο έλειψε να τον καλέσω σε μονομαχία. Αυτός έσκασε στα γέλια.

«Δε σκοπεύω ν' αφήσω το βαρόνο έτσι» συνέχισα με απόλυτη ψυχραιμία, χωρίς το γέλιο του κυρίου ντε Γκριέ να μου προκαλέσει την παραμικρή ταραχή. «Απ' τη στιγμή, στρατηγέ μου, που δεχτήκατε ν' ακούσετε τα παράπονα του βαρόνου, πήρατε το μέρος του, γι' αυτό, στρατηγέ μου, έχω την τιμή να σας πληροφορήσω ότι αύριο το πρωί κιόλας θα απαιτήσω επισήμως εξηγήσεις από το βαρόνο. Θα τον ρωτήσω γιατί, ενώ είχε να κάνει μαζί μου, απευθύνθηκε σε κάποιον τρίτο, λες κι εγώ είμαι ανίκανος ή ανάξιος να λογοδοτήσω για τις πράξεις μου».

Έγινε αυτό που είχα προβλέψει. Ο στρατηγός φοβήθηκε για τα καλά με τον καινούργιο μου παραλογισμό.

«Πώς! θέλετε να δώσετε συνέχεια σ' αυτή την καταραμένη υπόθεση;» φώναξε. «Μα σε τι μπελάδες με βάζετε, Θεέ μου! Μην το κάνετε, κύριε, μην το κάνετε! Αλλιώς, σας τ' ορκίζομαι... Εδώ υπάρχουν και αρχές, κι εγώ... κι εγώ... Τέλος πάντων, το αξιωμα μου... κι ο βαρόνος το ίδιο... Με δυο λόγια, θα σας πιάσει η αστυνομία και θα σας διώξει από δω, για ν' αποφύγουν το σκάνδαλο! Το καταλαβαίνετε, κύριε;!» Τον είχε πνίξει ο θυμός κι ωστόσο ήταν φοβισμένος.

«Στρατηγέ μου» του απάντησα με μια απάθεια που πρέπει να του ήταν ανυπόφορη, «δεν μπορεί να πιάσουν κάποιον για ένα σκάνδαλο που δεν έχει γίνει ακόμα. Δεν έδωσα τις εξηγήσεις μου στο βαρόνο, κι εσείς δεν έχετε ιδέα με ποιον τρόπο σκοπεύω να ξεκαθαρίσω την υπόθεση. Το μόνο που επιθυμώ είναι να ξεδιαλύνω την προσβλητική για μένα σκέψη ότι τάχα βρίσκομαι κάτω από κηδεμονία κι ότι κάποιος πρόσωπο έχει εξουσία πάνω στην ελεύθερη θέλησή μου. Είναι ανώφελο να τρομοκρατείστε και να ανησυχείτε έτσι».

«Για τ' όνομα του Θεού, για τ' όνομα του Θεού, Αλέξη Ιβάνοβιτς, μην κάνετε αυτή την ανοησία!» μουρμούρισε ο στρατηγός, κι ο θυμωμένος τόνος του έγινε ξαφνικά παρακλητικός, μου 'πιασε μάλιστα και τα χέρια. «Επιτέλους, έχετε σκεφτεί ποιο θα είναι το αποτέλεσμα; Μια καινούργια δυσαρέσκεια! Παραδεχτείτε ότι εδώ πρέπει να φέρομαι μ' έναν ιδιαίτερο τρόπο, και ειδικά τώρα! Ω, δεν ξέρετε, δεν ξέρετε σε τι κατάσταση βρίσκομαι!... Όταν φύγουμε από δω, είμαι πρόθυμος να σας ξαναπάρω στην υπηρεσία μου. Δε σας διώχνω, παρά μόνο για λίγο... κοντολογίς, καταλαβαίνετε γιατί το κάνω αυτό!» φώναξε απελπισμένος. «Αλέξη Ιβάνοβιτς, Αλέξη Ιβάνοβιτς!...»

Πηγαίνοντας προς την πόρτα, τον παρακάλεσα γι' άλλη μια φορά να μην ανησυχεί· του υποσχέθηκα ότι όλα θα γίνουν μ' έναν πολύ καθωσπρέπει τρόπο και βγήκα βιαστικά απ' το δωμάτιο.

Οι Ρώσοι όταν βρίσκονται στο εξωτερικό, γίνονται μικρόψυχοι, φροντίζουν να είναι ευπρεπείς και τρέμουν για το τι θα πει ή θα σκεφτεί ο κόσμος γι' αυτούς. Με λίγα λόγια, θα 'λεγε κανείς πως ζουν μέσα σε κορσέ, και ειδικά όσοι θέλουν να παραστήσουν τις

σπουδαίες προσωπικότητες. Τους αρέσει να έχουν έναν προκαθορισμένο και καθιερωμένο κώδικα συμπεριφοράς, που τον ακολουθούν με δουλικότητα παντού, στα ξενοδοχεία, στις εκδρομές, στις συγκεντρώσεις... Ο στρατηγός όμως υπαινίχθηκε ότι έξω απ' αυτό υπήρχαν κι άλλες περιστάσεις που τον υποχρέωναν να «φέρεται μ' έναν ιδιαίτερο τρόπο». Να γιατί τον έπιασε αμέσως φόβος κι άλλαξε τροπάρι απέναντί μου. Θεώρησα το γεγονός εξαιρετικά διαφωτιστικό και το σημείωσα στο μυαλό μου. Θα μπορούσε βέβαια από ανοησία να με αναφέρει αύριο στις αρχές, έπρεπε λοιπόν να είμαι προσεκτικός.

Κι έπειτα, εγώ ήθελα να θυμώσω την Παυλίνα κι όχι το στρατηγό. Μου είχε φερθεί τόσο σκληρά και μ' είχε σπρώξει σ' έναν τόσο ανόητο δρόμο, που επιθυμούσα τώρα να τη φέρω στο σημείο να με παρακαλέσει να μείνω εκεί. Οι παιδιάστικες τρέλες μου θα μπορούσαν στο τέλος να εκθέσουν και την ίδια. Κι εκτός απ' αυτό, καινούργια αισθήματα κι επιθυμίες είχαν ξυπνήσει μέσα μου· αν, για παράδειγμα, γίνομαι ένα μηδενικό μπροστά της με τη θέλησή μου, αυτό δε σημαίνει καθόλου πως είμαι και δειλός, και βέβαια το ζήτημα δεν ήταν αν ο βαρόνος «θα με χτυπούσε με το μπαστούνι». Ήθελα να τους κοροϊδέψω όλους κι εγώ να βγω παλικάρι. Θα τους δείξω εγώ! Κι εκείνη θα φοβηθεί ασφαλώς το σκάνδαλο και θα με ξαναφωνάξει κοντά της. Ή κι αν δε με φωνάξει, θα δει τουλάχιστον ότι δεν είμαι δειλός...

(Μια καταπληκτική είδηση! Μόλις τώρα έμαθα από την παραμάνα, που τη συνάντησα στη σκάλα ότι η Μαρία Φιλίποβνα έφυγε σήμερα ολομόναχη με το βραδινό τρένο για το Κάρλσμπαντ· πάει στην ξαδέρφη της. Τι σημαίνει αυτό; Αν πιστέψω την παραμάνα, το 'χε προγραμματίσει από καιρό. Μα πώς γίνεται να μην το 'ξερε κανένας; Ίσως να ήμουν κι ο μόνος που δεν το 'ξερε. Η παραμάνα μού φανέρωσε ότι προχτές η Μαρία Φιλίποβνα είχε μια έντονη συζήτηση με το στρατηγό. Καταλαβαίνω, σίγουρα θα πρόκειται για τη δεσποινίδα Μπλανς. Ναι, κάτι αποφασιστικό προμηνύεται.)

7

Το άλλο πρωί, φώναξα τον υπάλληλο του ξενοδοχείου για να ζητήσω να κάνουν το λογαριασμό μου ξεχωριστά. Το δωμάτιό μου δεν ήταν αρκετά ακριβό για να τρομάξω και να αναγκαστώ να φύγω απ' το ξενοδοχείο. Είχα εκατόν εξήντα φιορίνια, κι εκεί... εκεί μπροστά να με περιμένει πλούτος. Παράξενο πράγμα, δεν κέρδισα ακόμη, κι όμως, φέρομαι, αισθάνομαι και σκέφτομαι σαν να 'μαι κιόλας πλούσιος και δεν μπορώ να φανταστώ τον εαυτό μου αλλιώς.

Αν και ήταν πολύ νωρίς, είχα αποφασίσει να πάω αμέσως στον κύριο Άστλυ, στο ξενοδοχείο *Αγγλία*, που είναι πολύ κοντά στο δικό μας, όταν ήρθε στο δωμάτιό μου ο ντε Γκριέ. Αυτό δεν είχε ξαναγίνει· έτσι κι αλλιώς, οι σχέσεις μου μ' αυτό τον κύριο ήταν εξαιρετικά ψυχρές και τυπικές τον τελευταίο καιρό. Όχι μόνο δεν έκρυβε την περιφρόνησή του απέναντί μου, αλλά, αντίθετα, προσπαθούσε να τη δείχνει με κάθε τρόπο· όσο για μένα, είχα ειδικούς λόγους να μην τον συμπαθώ καθόλου. Η επίσκεψή του με ξάφνιασε. Κατάλαβα αμέσως ότι κάτι μαγείρευε.

Μου φέρθηκε πολύ ευγενικά και μου 'κανε κομπλιμέντα για το δωμάτιό μου. με είδε με το καπέλο στο χέρι και με ρώτησε αν σκόπευα να βγω τόσο νωρίς περίπατο. Όταν του είπα ότι πήγαινα για κάποια δουλειά στον κυρίου Άστλυ, στο πρόσωπό του ζωγραφίστηκε φοβερή ανησυχία. Όπως όλοι οι Γάλλοι, ο ντε Γκριέ ήταν ευχάριστος κι ευγενικός από συμφέρον και ανάγκη, και ανυπόφορα πληκτικός όταν η ανάγκη έπαυε να υπάρχει. Ο Γάλλος σπάνια είναι αξιολύπητος από φυσικού του· γίνεται τέτοιος κατά παραγγελίαν ή από υπολογισμό. Αν δει, λόγου χάρη, ότι είναι ανάγκη να παραστήσει τον εκκεντρικό, τον πρωτότυπο και ασυνήθιστο, τότε η εκκεντρικότητά του γίνεται τρομερά ανόητη και αφύσικη και παίρνει μορφές από παλιά αποδεκτές, μα από καιρό φθαρμένες και εκχυδαϊσμένες. Ο μέσος Γάλλος είναι μι-

κροαστός, ταπεινός και ανούσιος –το πιο βαρετό πλάσμα δηλαδή που μπορεί κανείς να φανταστεί. Κατά τη γνώμη μου, οι Γάλλοι δεν μπορούν να θαμπώσουν παρά μόνο ανθρώπους άπειρους, και κυρίως τις νεαρές Ρωσίδες. Ένας καθωσπρέπει άνθρωπος τα βλέπει αμέσως όλα, και αντιπαθεί τη χυδαιότητα, την αμετάβλητη ενσάρκωση των φιλοφρονήσεων των σαλονιών, των άνετων τρόπων και της ευθυμίας.

«Ήρθα να σας βρω για κάποια δουλειά» άρχισε να λέει μ' ένα τρόπο πολύ άνετο, αν και αρκετά κολακευτικό. «Δε σας κρύβω ότι μ' έστειλε ο στρατηγός σαν μεσολαβητή. Ξέρω ελάχιστα ρωσικά, γι' αυτό και δεν κατάλαβα σχεδόν τίποτε από τη χτεσινοβραδινή σας συζήτηση· αλλά ο στρατηγός μου εξήγησε όλες τις λεπτομέρειες, και ομολογώ πως...»

«Ακούστε, κύριε ντε Γκριέ» τον έκοψα, «αναλάβετε να παίξετε το ρόλο του μεσολαβητή! Εγώ δεν είμαι βέβαια παρά ένας απλός “ουτσιτέλ”, και δεν απέβλεπα ποτέ στην τιμή να γίνω φίλος του σπιτιού ή να δημιουργήσω ιδιαίτερα στενές σχέσεις με την οικογένεια, κι έτσι υπάρχουν καταστάσεις και γεγονότα που δεν τα ξέρω... Όμως, πείτε μου: έχετε γίνει μέλος της οικογένειας; Ανακατεύεστε σ' όλες τους τις υποθέσεις, τώρα κάνετε και το μεσολαβητή...»

Η ερώτησή μου δεν του άρεσε· ήταν πολύ καθαρή για τα μέτρα του και δεν ήθελε να προδοθεί από μόνος του.

«Με το στρατηγό με συνδέουν διάφορες οικονομικές υποθέσεις, καθώς και μερικές ιδιαίτερες περιστάσεις» μου απάντησε ξερό. «Ο στρατηγός σας παρακαλεί να παραιτηθείτε από τους χτεσινούς σας σκοπούς. Όλα όσα σκεφτήκατε είναι βέβαια πολύ έξυπνα· μου ανέθεσε ωστόσο να σας πω ότι δε θα καταφέρετε τίποτα. Ο βαρόνος δεν πρόκειται να σας δεχτεί· όπως και να 'ναι, μπορεί εύκολα να απαλλαγεί από μελλοντικές δυσάρεστες καταστάσεις απ' τη μεριά σας. Παραδεχτείτε το κι εσείς. Για ποιο λόγο να επιμείνετε; Ο στρατηγός σας δίνει τη ρητή υπόσχεση να σας ξαναπάρει στην υπηρεσία του ευθύς μόλις το επιτρέψουν οι περιστάσεις, κι ως τότε θα παίρνετε το μισθό σας. Είναι μια αρκετά συμφέρουσα προσφορά, δε νομίζετε;»

Του απάντησα πολύ ήρεμα ότι έπεφτε έξω: όχι μόνο δε θα μ' έδιωχνε ο βαρόνος, αλλά ίσως και να με καταλάβαινε. «Λοιπόν»

πρόσθεσα, «ομολογήστε ότι ήρθατε να μάθετε με ποιο τρόπο σκοπεύω να διευθετήσω την υπόθεση».

«Θεέ μου! Απ' τη στιγμή που ο στρατηγός ενδιαφέρεται τόσο πολύ γι' αυτή την ιστορία, θα ευχαριστηθεί, εννοείται, να μάθει τι θα κάνετε. Είναι πολύ φυσικό!»

Άρχισα να του εξηγώ και μ' άκουγε ξαπλωμένος στην πολυθρόνα του, με το κεφάλι ελαφρά στραμμένο προς το μέρος μου και απροκάλυπτα ειρωνικό ύφος. Γενικά, φερόταν πολύ υπεροπτικά. Έβαλα τα δυνατά μου να προσποιηθώ ότι αντιμετώπιζα την υπόθεση με εξαιρετική σοβαρότητα. Του εξήγησα ότι απ' τη στιγμή που απευθύνθηκε στο στρατηγό για να κάνει τα παράπονά του για μένα, λες κι είμαι υπηρέτης του στρατηγού –πρώτον, έγινε η αιτία να χάσω τη θέση μου, και δεύτερον, με μεταχειρίστηκε σαν άνθρωπο ανίκανο να αναλάβει την ευθύνη του εαυτού του, ένα άτομο που δεν αξίζει τον κόπο να του απευθύνει κανείς το λόγο. Παρ' όλ' αυτά, εκτιμώντας τη διαφορά της ηλικίας που υπάρχει ανάμεσά μας, της κοινωνικής μας θέσης, και τα λοιπά και τα λοιπά (με κόπο κράτησα τα γέλια μου στο σημείο αυτό), δε θα 'θελα να κάνω μια καινούργια απερισκεψία, να προκαλέσω δηλαδή το βαρόνο, ή έστω να του ζητήσω ικανοποίηση. Ωστόσο, θεωρούσα πως είχα το δικαίωμα να του προσφέρω τη συγγνώμη μου, και κυρίως στη βαρόνη, για έναν επιπλέον λόγο: τον τελευταίο καιρό ένιωθα άρρωστος, αδύναμος, και κατά κάποιο τρόπο, αλλοπρόσαλλος, και τα λοιπά και τα λοιπά. Όμως ο βαρόνος, με το να απευθυνθεί χτες στο στρατηγό μ' έναν τρόπο προσβλητικό για μένα και να ζητήσει επίμονα στην απόλυσή μου, με είχε φέρει σε τόσο δύσκολη θέση, που δεν μπορούσα πια να ζητήσω συγγνώμη απ' τον ίδιο και τη βαρόνη, γιατί θα πίστευαν ίσως, όπως κι ο καθένας, ότι το κάνω από φόβο ή με σκοπό να με ξαναπάρουν στη δουλειά μου. το συμπέρασμα είναι ότι τώρα είμαι υποχρεωμένος να προκαλέσω το βαρόνο να μου ζητήσει πρώτος συγγνώμη, με τις πιο μετροημένες φράσεις –δηλώνοντας λόγου χάρη, ότι δεν είχε καθόλου σκοπό να με προσβάλει. Κι αφού το κάνει αυτό, θα του ζητήσω κι εγώ συγχώρεση, με καθαρή καρδιά και με κάθε ειλικρίνεια. Με δυο λόγια, κατέληξα, το μόνο που ζητώ απ' το βαρόνο, είναι να μου λύσει τα χέρια.

«Ουφ! Τι ευαισθησία είναι αυτή, τι λεπτολογίες! Γιατί να ζητήσετε συγγνώμη; Λοιπόν, παραδεχτείτε, κύριε..., κύριε... ότι όλ' αυ-

τά τα μηχανεύεστε επίτηδες, για να εξαγριώσετε το στρατηγό... Ίσως έχετε και κάποιον ιδιαίτερο σκοπό... *mon cher monsieur... pardon, j'ai oublié votre nom –Monsieur Alexis, n'est ce pas?»*¹

«Μα σας παρακαλώ, *mon cher marquis*² τι σας νοιάζει εσάς;»

«*Mais le general...*»³

«Η το στρατηγό; Χτες έλεγε πως πρέπει να προσέχει πολύ τη συμπεριφορά του... κι ήταν πολύ ανήσυχος... μα δεν κατάλαβα τίποτα».

«Υπάρχει... μια ιδιαίτερη κατάσταση» απάντησε ο ντε Γκριέ μ' έναν τόνο παρακλητικό, αν και είχε αρχίσει να ακούγεται όλο και πιο καθαρά η αγανάκτησή του. Γνωρίζετε τη δεσποινίδα ντε Κομένς;»

«Εννοείτε τη δεσποινίδα Μπλανς;»

«Ναι, βέβαια, τη δεσποινίδα Μπλανς... *et madame sa mere*⁴... θα συμφωνείτε φυσικά ότι ο στρατηγός... με λίγα λόγια, ο στρατηγός είναι ερωτευμένος μαζί της, και μάλιστα... μπορεί ο γάμος να γίνει εδώ. Φανταστείτε λοιπόν τώρα να γίνουν και σκάνδαλα, να κυκλοφορήσουν φήμες...»

«Δε βλέπω πουθενά ούτε σκάνδαλα ούτε φήμες που να έχουν σχέση με το γάμο».

«Ω! *Le baron est si irascible, un caractère prussien, vous savez, enfin il fera une querelle d'Alemand*».⁵

«Μ' εμένα θα τον κάνει, όχι μ' εσάς, γιατί εγώ δεν ανήκω πια στο σπίτι...» (Προσπαθούσα να κάνω το βλάκα όσο γινόταν πιο πολύ.) «Αλλά επιτρέψτε μου να ρωτήσω κάτι. Είναι οριστικό ότι η δεσποινίς Μπλανς θα παντρευτεί το στρατηγό; Τι περιμένουν; Θέλω να πω, γιατί το κρύβουν, τουλάχιστον από μας, τους ανθρώπους του σπιτιού;»

«Δεν μπορώ να... άλλωστε δεν είναι ακόμη εντελώς... Όμως... ξέρετε ότι περιμένουν ειδήσεις απ' τη Ρωσία; ο στρατηγός πρέπει να τακτοποιήσει τις δουλειές του...»

1. Αγαπητέ μου κύριε... με συγχωρείτε, ξέχασα τ' όνομά σας –κύριε Αλέξη, έτσι δεν είναι;

2. Αγαπητέ μαρκήσιε.

3. Αλλά ο στρατηγός...

4. Και την κυρία μητέρα της...

5. Ο βαρόνος είναι τόσο οξύθυμος, πρωσικός χαρακτήρας, ξέρετε, στο τέλος θα κάνει καβγά χωρίς λόγο.

«Αχ, αχ! Η μπαμπουλίνα!»

Ο ντε Γκριέ μου ῥιξε μια ματιά γεμάτη μίσος.

«Λοιπόν» με διέκοψε, «στηρίζομαι απόλυτα στην έμφυτη ευγένειά σας, στο πνεύμα σας και στη λεπτότητα του χαρακτήρα σας... θα το κάνετε βέβαια, για χάρη της οικογένειας, σας μεταχειρίστηκαν όλοι σαν συγγενή τους, σας περιποιήθηκαν, σας εκτίμησαν...»

«Σας παρακαλώ, με διώξανε! Κι εσείς μου λέτε τώρα ότι το έκαναν μόνο για τους τύπους; Παραδεχτείτε ότι αν κάποιος σας έλεγε: "Δε θέλω βέβαια να σου βγάλω τ' αυτιά, αλλά άφησέ με να σου τα βγάλω για τους τύπους", θα ήταν περίπου το ίδιο.»

«Αν είναι έτσι, αν δε σας συγκινούν οι παρακλήσεις» είπε με αλαζονεία, «επιτρέψτε μου να σας βεβαιώσω ότι θα λάβουν μέτρα εναντίον σας. Υπάρχουν αρχές εδώ που θα σας διώξουν σήμερα κιάλια. Τι διάβολο! Ένα παιδαρέλι σαν κι εσάς θέλει να καλέσει σε μονομαχία μια τέτοια προσωπικότητα όπως είναι ο βαρόνος! Και νομίζετε πως θα σας αφήσουν ήσυχο; Μάθετε λοιπόν ότι κανείς δε σας φοβάται εδώ! Αν σας παρακάλεσε, αυτό έγινε περισσότερο με δική μου πρωτοβουλία, γιατί ανησυχήσατε το στρατηγό. Και φαντάζεστε πως τάχα ο βαρόνος δε θα διατάξει το λακέ του να σας διώξει;»

«Μα δε θα πάω να τον βρω μόνος μου» του απάντησα με απόλυτη ψυχραιμία. «Πέφτετε έξω, κύριε ντε Γκριέ. Όλ' αυτά θα γίνουν με πολύ περισσότερη ευπρέπεια απ' όση νομίζετε. Πηγαίνω τώρα στον κυρίου Άστυ για να τον παρακαλέσω να κάνει το μεσολαβητή. Είναι αφοσιωμένος φίλος μου και σίγουρα δε θ' αρνηθεί. Θα πάει στο βαρόνο, κι εκείνος θα τον δεχτεί. Αν εγώ είμαι "ουτσιτέλ" και μοιάζω άνθρωπος κατώτερος, χωρίς καμιά υποστήριξη από κανέναν, ο κύριος Άστυ είναι –όπως ξέρουν όλοι– ανιψιός ενός πραγματικού λόρδου, του λόρδου Πήμπροκ, που βρίσκεται εδώ. Να είστε βέβαιος ότι ο βαρόνος θα φανεί ευγενικός απέναντι στον κύριο Άστυ και θα τον ακούσει. Αν δεν το ακούσει, ο κύριος Άστυ θα το θεωρήσει προσβολή –ξέρετε πόσο πεισματάρηδες είναι οι Άγγλοι– και θα στείλει στο βαρόνο κάνα φίλο του, γιατί έχει φίλους που είναι σημαίνοντα πρόσωπα. Τα πράγματα, όπως βλέπετε, μπορεί να πάρουν εντελώς διαφορετικό δρόμο απ' ό,τι φαντάζεστε.»

Ο Γάλλος φοβήθηκε για τα καλά: πράγματι, τα λόγια μου ήταν

πολύ αληθοφανή κι έβγαине το συμπέρασμα ότι ήμουν σε θέση να δημιουργήσω σκάνδαλο.

«Σας παρακαλώ» είπε ικετευτικά, «αφήστε τα αυτά! Θα ῥεγε κανείς ότι νιώθετε ευχαρίστηση να δημιουργείτε ιστορίες. Δε ζητάτε ικανοποίηση, σκάνδαλο γυρεύετε! Σας είπα και πρωτύτερα πως το αποτέλεσμα θα ήταν διασκεδαστικό και πνευματώδες –κι ίσως σ' αυτό αποβλέπετε– αλλά» κατέληξε, μόλις με είδε να σηκώνομαι και να παίρνω το καπέλο μου, «ήρθα να σας δώσω τούτο το γράμμα από κάποιον πρόσωπο... Διαβάστε το –έχω εντολή να περιμένω την απάντησή σας.»

Μ' αυτά τα λόγια, έβγαλε απ' την τσέπη του ένα σημείωμα διπλωμένο και σφραγισμένο και μου το ῥδωσε.

Μου φάνηκε ότι σκοπεύετε να δώσετε συνέχεια στην ιστορία που δημιουργήθηκε. Θυμώσατε κι αρχίσατε να φέρεστε σαν σκολιαρούδι. Υπάρχουν ορισμένα γεγονότα σχετικά με την υπόθεση, που θα σας εξηγήσω ίσως αργότερα· σας παρακαλώ, σταματήστε και φροντίστε να ηρεμήσετε. Τι ανόητα που είναι όλ' αυτά! σας χρειάζομαι και μου υποσχεθήκατε ότι θα με υπακούετε. Θυμηθείτε το Σλάνγκενμπεργκ. Σας ικετεύω, στην ανάγκη σας διατάζω να με ακούσετε.

Δική σας, Π.

Υ.Γ. Αν είστε θυμωμένος μαζί μου για ό,τι συνέβη χτες, συγχωρήστε με.

Μόλις διάβασα αυτές τις γραμμές, ένιωσα κάτι σαν ίλιγγο. Τα χείλια μου πάνιασαν κι άρχισα να τρέμω. Ο καταραμένος ο Γάλλος με παρακολουθούσε πολύ διακριτικά γυρίζοντας τα μάτια του απ' την άλλη μερικά, σαν να απόφευγε να δει την ταραχή μου. Θα προτιμούσα να έσκαγε στα γέλια.

«Πολύ καλά» απάντησα, «πείτε στη δεσποινίδα να μείνει ήσυχη. Επιτρέψτε μου όμως να σας ρωτήσω» πρόσθεσα απότομα, «γιατί αργήσατε τόσο πολύ να μου δώσετε το σημείωμα; Αντί να φλυαρούμε για ανούσια πράγματα, νομίζω πως θα ῥπετε ν' αρχίσετε απ' αυτό..., αν πραγματικά ήρθατε να μου το δώσετε.»

«Ω, ήθελα... Είναι όλα τόσο παράξενα, που πρέπει να μου συγ-

χωρήσετε την ανυπομονησία μου, ήταν πολύ φυσικό. Βιαζόμουν να μάθω από σας τον ίδιο τι σκοπεύετε να κάνετε. Άλλωστε, μην ξέροντας τι έγραφε το σημείωμα, νόμιζα ότι είχα όλο τον καιρό να σας το δώσω».

«Καταλαβαίνω· σας είχαν δώσει εντολή να μην το δώσετε παρά μονάχα σε περίπτωση απόλυτης ανάγκης, αν δεν τα καταφέρατε να τακτοποιήσετε το θέμα με τα λόγια. Έτσι δεν είναι; Μιλήστε ειλικρινά, κύριε ντε Γκριέ!»

«Peut-être»¹ είπε με ύφος πολύ συγκρατημένο και βλέμμα παράξενο.

Πήρα το καπέλο μου· με χαιρέτησε με μια υπόκλιση κι έφυγε. Μου φάνηκε ότι στα χείλη του διέκρινα ένα ειρωνικό χαμόγελο. Θα μπορούσε να γίνει κι αλλιώς;

«Δεν κανονίσαμε ακόμη τους λογαριασμούς μας, Φραντσέζε· δε χάνεις τίποτε να περιμένεις!» μουρμούρισα κατεβαίνοντας τη σκάλα.

Δεν ήμουν ακόμη σε θέση να ξεκαθαρίσω τις σκέψεις μου. Ο αέρας με αναζωογόνησε λιγάκι.

Λίγο αργότερα, μόλις κατάφερα να σκεφτώ λογικά, δύο σκέψεις μου ήρθαν στο μυαλό. Η πρώτη ήταν ότι από κάτι τέτοια μικροπράγματα κι από κάτι παιδιάστικες φοβέρες που ξεστόμισα χτες απερίσκεπτα, δημιουργήθηκε μια γενική αναστάτωση! Και η δεύτερη –τι επιρροή ασκεί ο Γάλλος πάνω στην Παυλίνα; Αρκεί μια κουβέντα του και κάνει ό,τι της λέει, μου γράφει γράμμα και φτάνει στο σημείο να με *ικετεύει*. Απ' την αρχή βέβαια, οι σχέσεις τους μου φάνηκαν αινιγματικές. Κι ωστόσο, τις τελευταίες μέρες πρόσεξα πως του δείχνει φανερά την αντιπάθεια και την περιφρόνησή της, ενώ εκείνος την αγνοεί ή της φέρεται με απροκάλυπτη αγένεια. Η ίδια η Παυλίνα μου έχει μιλήσει για την αποστοροφή της! Δεν τα κατάφερε να συγκρατηθεί και μου εκμυστηρεύτηκε μερικά πολύ σημαντικά πράγματα... είναι λοιπόν κάτω από την εξουσία του, την έχει στο χέρι.

1. Ίσως.

8

Στον περίπατο, όπως λένε εδώ, δηλαδή στο δρόμο με τις καστάνιες, συνάντησα τον Εγγλέζο μου.

«Ω, ω!» έκανε μόλις με είδε, «εγώ ερχόμουν σ' εσάς κι εσείς σ' εμένα. Ώστε λοιπόν, φύγατε απ' τους φίλους σας;»

«Πείτε μου πρώτα, από πού το ξέρετε» τον ρώτησα κατάπληκτος. «Όλος ο κόσμος δηλαδή μ' αυτό ασχολείται;»

«Α, όχι, όχι! Δεν αξίζει καν τον κόπο εξάλλου. Κανείς δε μιλάει γι' αυτό».

«Τότε, πώς τα ξέρετε όλα;»

«Τα έμαθα εντελώς συμπτωματικά. Πού πηγαίνετε; Σας συμπαθώ και γι' αυτό ερχόμουν να σας βρω».

«Είστε υπέροχος άνθρωπος, κύριε Άστλυ» είπα –μα μ' έτρωγε μια φοβερή περιέργεια: ποιος του τα είχε πει, λοιπόν; – «κι επειδή δεν έχω πει καφέ, κι εσείς δε θα τον έχετε πει όπως τον θέλετε, ας πάμε στο καζίνο· θα καθίσουμε, θα καπνίσουμε το τσιγάρο μας και θα σας τα πω όλα, και... θα μου πείτε κι εσείς τα δικά σας...»

Το καφενείο του καζίνου ήταν καμιά εκατοστή μέτρα πιο κάτω. Πήγαμε εκεί, καθίσαμε, μας έφεραν τον καφέ κι άναψα τσιγάρο· ο κύριος Άστλυ δεν ακολούθησε το παράδειγμά μου· με τα μάτια καρφωμένα πάνω μου, ήταν έτοιμος να με ακούσει.

«Δεν πάω πουθενά, θα μείνω εδώ» άρχισα.

Πηγαίνοντας να βρω τον κύριο Άστλυ, είχα αποφασίσει να μην του μιλήσω για τον έρωτά μου για την Παυλίνα. Όλες αυτές τις μέρες δεν του είχα πει λέξη σχετικά. Ήταν άλλωστε πολύ ντροπαλός. Είχα παρατηρήσει απ' την αρχή ότι η Παυλίνα τού έκανε ξεχωριστή εντύπωση, αν και ποτέ δεν ανέφερε τ' όνομά της. Όμως, πράγμα παράξενο, απ' τη στιγμή που κάθισε και κάρφωσε το άχρωμο βλέμμα του πάνω μου, ένιωσα ξαφνικά, ένας Θεός ξέρει γιατί, την επιθυμία να του τα πω όλα για τον έρωτά μου, δηλαδή όλες του τις αποχρώσεις. Μιλούσα αδιάκοπα μισή ώρα κι ένιωθα

μεγάλη ευχαρίστηση που φανέρωνα για πρώτη φορά το μυστικό μου! Κι όταν έβλεπα ότι σ' ορισμένα φλογερά σημεία της αφήγησής μου, ταραζόταν, έβαζα ακόμη περισσότερο πάθος στην ιστορία. Για ένα πράγμα μετανιώνω: ίσως είπα περισσότερα απ' όσα έπρεπε για το Γάλλο.

Ο κύριος Άστυ με άκουγε ασάλευτος και σιωπηλός απέναντί μου, με το βλέμμα του βυθισμένο στο δικό μου· αλλά όταν μίλησα για το Γάλλο, με σταμάτησε απότομα και με ρώτησε σοβαρά αν είχα το δικαίωμα να μιλώ για μια άσχετη μ' εμένα υπόθεση. Ο κύριος Άστυ είχε πάντα έναν παράξενο τρόπο να κάνει τις ερωτήσεις του.

«Έχετε δίκιο: φοβάμαι πως όχι» απάντησα.

«Δεν μπορείτε να μου πείτε τίποτα συγκεκριμένο για το μαρκήσιο και τη δεσποινίδα Παυλίνα, εκτός από απλές υποθέσεις;»

«Όχι, τίποτα συγκεκριμένο» απάντησα.

«Αν είναι έτσι, κάνατε άσκηση, όχι μονάχα που μιλήσατε γι' αυτό σ' εμένα, αλλά ακόμη και που το σκεφτήκατε.»

«Εντάξει, τ' ομολογώ· αλλά δεν πρόκειται γι' αυτό τώρα» τον διέκοψα, κρύβοντας την έκπληξή μου. Του διηγήθηκα τότε τη χτεσινή ιστορία με όλες τις λεπτομέρειες, τα καμπίσια της Παυλίνας, την περιπέτειά μου με το βαρόνο, την απόλυσή μου και τη φοβερή μικροψυχία του στρατηγού. Ύστερα του είπα για την πρωινή επίσκεψη του ντε Γκριέ, και τελειώνοντας, του έδειξα το σημείωμα.

«Τι συμπέρασμα βγάξετε εσείς απ' όλ' αυτά;» τον ρώτησα. «Ήρθα για να μάθω την άποψή σας. Νιώθω ότι θα μπορούσα να τον σκοτώσω κείνο τον Φραντσέζο, κι ομολογώ ότι θα το 'κανα μ' ευχαρίστηση».

«Κι εγώ το ίδιο» είπε ο κύριος Άστυ. «Κι όσο για την Παυλίνα... ξέρετε καλά ότι δημιουργούμε σχέσεις ακόμη και με ανθρώπους που μισούμε, όταν κάποια ανάγκη μας σπρώχνει σ' αυτό. Ίσως να υπάρχουν σχέσεις εδώ που εξαρτώνται από άλλα γεγονότα, λιγότερο σημαντικά, που εσείς δεν ξέρετε. Μπορείτε, φαντάζομαι, να μένετε ήσυχος... ως ένα βαθμό, φυσικά. Κι όσο για τη χτεσινή της συμπεριφορά, είναι βέβαια παράξενη... όχι γιατί θέλησε να σας ξεφορτωθεί στέλνοντάς σας κάτω απ' το μπαστούνι του βαρόνου –και μου κάνει κατάπληξη που δεν το

χρησιμοποίησε αφού το κρατούσε στο χέρι του– αλλά γιατί τέτοια καμπίσια είναι ανάρμοστα για μια κοπέλα τόσο... τόσο γοητευτική. Δε φανταζόταν βέβαια ότι θα εκτελούσατε κατά γράμμα την αστεία επιθυμία της...»

«Ξέρετε κάτι» φώναξα, καρφώνοντας το βλέμμα μου πάνω στον κύριο Άστυ, «έχω την εντύπωση ότι τα 'χετε μάθει όλα, ξέρετε από ποιον; Από την ίδια τη δεσποινίδα Παυλίνα!»

Ο κύριος Άστυ με κοίταξε σαστισμένος.

«Τα μάτια σας σπιθοβολούν και διαβάζω μέσα τους την υποψία» είπε, ξαναπαίρνοντας το ήρεμο ύφος του· «δεν έχετε όμως το παραμικρό δικαίωμα να εκδηλώνετε τις υποψίες σας. Δεν μπορώ να σας αναγνωρίσω τέτοιο δικαίωμα και αρνούμαι κατηγορηματικά ν' απαντήσω στην ερώτησή σας.»

«Έστω! Δεν είναι απαραίτητο!» φώναξα, παράξενα ταραγμένος και χωρίς να καταλαβαίνω γιατί μου είχε έρθει στο μυαλό αυτό. Και τότε, πού και για ποιο λόγο η Παυλίνα είχε διαλέξει για έμπιστό της τον κύριο Άστυ; Τον τελευταίο καιρό άλλωστε, τον είχα χάσει λιγάκι από τα μάτια μου· όσο για την Παυλίνα, υπήρξε πάντοτε ένα αίνιγμα για μένα. Μόλις άρχισα να διηγείμαι την ιστορία του έρωτά μου στον κύριο Άστυ, διαπίστωσα κατάπληκτος ότι δεν είχα να πω σχεδόν τίποτα συγκεκριμένο και θετικό για τις σχέσεις μου μαζί της. Αντίθετα, όλα μου φαίνονται φανταστικά, παράξενα, απίθανα, εντελώς παράδοξα!

«Καλά, καλά, είμαι σαστισμένος, και υπάρχουν πολλά πράγματα ακόμη που δεν μπορώ να εξηγήσω» συνέχισα λαχανιασμένος. «Ωστόσο, είστε καλός άνθρωπος. Και τώρα, ένα άλλο θέμα: δε ζητώ τη συμβουλή σας, αλλά τη γνώμη σας.»

Έμεινα για λίγο σιωπηλός, και ύστερα είπα:

«Γιατί νομίζετε ότι φοβήθηκε τόσο πολύ ο στρατηγός; Γιατί μεγαλοποίησαν όλοι τους σε τέτοιο βαθμό την τρέλα που έκανα; Γιατί βέβαια τα μεγαλοποίησαν τόσο, που ακόμη κι ο ντε Γκριέ θεώρησε αναγκαίο να παρέμβει –κι αυτός δεν ανακατεύεται παρά μονάχα σε σοβαρές περιπτώσεις· μ' επισκέφθηκε κι εμένα –πώς σας φαίνεται αυτό;– με παρακάλεσε, με ικέτηψε, –ποιος, ο ντε Γκριέ! Τέλος, σημειώστε και τούτο· ήρθε γύρω στις εννιά, και το σημείωμα της δεσποινίδας Παυλίνας βρισκόταν ήδη στα χέρια του. Αναρωτιέμαι πότε γράφτηκε. Ίσως ξύπνησαν την Παυλίνα επίτηδες

για να το γράφει! Κι έπειτα, εκτός απ' το γεγονός ότι η Παυλίνα είναι σκλάβο του –τι άλλο να συμπεράνω, αφού φτάνει στο σημείο να ζητάει συγγνώμη από μένα! –εκτός απ' αυτό, τι τη νοιάζει εκείνη, την ίδια προσωπικά; Γιατί ενδιαφέρεται τόσο; Γιατί να φοβηθούν όλοι τους τον οποιονδήποτε βαρόνο; Και τι σημαίνει τάχα ότι ο στρατηγός παντρεύεται τη δεσποινίδα Μπλανς; Λένε ότι αυτοί είναι ο λόγος που πρέπει να φερθούν μ' έναν τρόπο ξεχωριστό, πρέπει να παραδεχτείτε όμως ότι έχουν ξεπεράσει τα όρια! Τι νομίζετε; Το διαβάζω στα μάτια σας ότι ξέρετε πολύ περισσότερα για την υπόθεση από μένα».

Ο κύριος Άστυ χαμογέλασε και κούνησε το κεφάλι του.

«Πράγματι, θαρρώ πως είμαι καλύτερα πληροφορημένος από σας» είπε. «Όλη η υπόθεση αφορά αποκλειστικά τη δεσποινίδα Μπλανς, είμαι βέβαιος».

«Δηλαδή, τι έκανε η Μπλανς;» φώναξε με ανυπομονησία (είχα ξαφνικά την ελπίδα ότι θα μάθαινα κάτι για τη δεσποινίδα Παυλίνα).

«Νομίζω πως η δεσποινίς Μπλανς έχει κάθε συμφέρον ν' αποφύγει τις συναντήσεις με το βαρόνο και τη γυναίκα του –και πολύ περισσότερο μια συνάντηση δυσάρεστη, για να μην πω σκανδαλώδη».

«Μπα! Μπα!»

«Πριν δυο χρόνια, η δεσποινίς Μπλανς είχε έρθει στη διάρκεια της σεζόν εδώ, στο Ρουλέτενμποουργκ. Βρισκόμουν κι εγώ εδώ. Η δεσποινίς Μπλανς δε λεγόταν ντε Κομένζ τότε και δεν υπήρχε η μητέρα της, η κυρία ντε Κομένζ, ή τουλάχιστον δεν την ήξερε κανείς. Ούτε κι ο ντε Γκριέ υπήρχε. Έχω την απόλυτη πεποίθηση ότι όχι μόνο δεν είναι συγγενείς, αλλά κι ότι γνωρίζονται ελάχιστο καιρό. Επίσης, ο ντε Γκριέ έγινε μαρκήσιος τώρα τελευταία· κάποιο περιστατικό με κάνει να είμαι βέβαιος γι' αυτό. Υποθέτω μάλιστα ότι δεν πάει πολύ καιρός που πήρε το όνομα ντε Γκριέ. Γνωρίζω κάποιον εδώ που τον ξέρει με διαφορετικό όνομα».

«Μα είναι σίγουρο ότι έχει έναν κύκλο από εξέχουσες γνωριμίες».

«Μπορεί. Δεν αποκλείεται να έχει γνωριμίες και η δεσποινίς Μπλανς. Πριν δυο χρόνια όμως, και ύστερα από καταγγελία της

ίδιας της βαρόνης, η αστυνομία κάλεσε τη δεσποινίδα Μπλανς και τη διέταξε να εγκαταλείψει την πόλη· αναγκάστηκε λοιπόν να φύγει».

«Γιατί;»

«Στην αρχή παρουσιάστηκε εδώ μ' έναν Ιταλό, κάποιον πρίγκιπα με ιστορικό όνομα. Μπαρμπερίνι, ή κάτι τέτοιο, που φορούσε ένα σωρό δαχτυλίδια και διαμάντια, και μάλιστα αληθινά. Κυκλοφορούσαν με δική τους άμαξα. Η δεσποινίς Μπλανς έπαιζε *trente et quarante* και στην αρχή κέρδιζε, αλλά η τύχη την εγκατέλειψε γρήγορα. Θυμάμαι ότι μια βραδιά έχασε ένα πολύ μεγάλο ποσό. Το χειρότερο απ' όλα ήταν ότι ένα ωραίο πρωί ο πρίγκιπας εξαφανίστηκε, ποιος ξέρει για πού· τα άλογα και η άμαξα εξαφανίστηκαν επίσης. Χρωστούσε πάρα πολλά στο ξενοδοχείο. Η δεσποινίς Ζελμά (από Μπαρμπερίνι είχε μετονομαστεί σε Ζελμά), έπεσε σε μαύρη απελπισία. Φώναζε, κλαιγόταν σ' όλους στο ξενοδοχείο, κι έσκιζε τα φορέματά της απ' τη λύσσα της. Στο ξενοδοχείο έμενε τότε κάποιος πολωνός κόμης –όλοι οι Πολωνοί που ταξιδεύουν είναι κόμητες– και η δεσποινίς Ζελμά, που ξέσκιζε τα φορέματά της και γρατζούνιζε σαν γάτα το πρόσωπό της με τα χαριτωμένα κόκκινα νυχάκια της, του έκανε εντύπωση. Πιάσανε κουβεντούλα και την ώρα του γεύματος είχε παρηγορηθεί κιόλας. Το βράδυ, εμφανίστηκαν στο καζίνο πιασμένοι αγκαζέ. Η δεσποινίς Μπλανς γελούσε δυνατά, όπως συνήθιζε, και οι τρόποι της ήταν κάτι παραπάνω από ελεύθεροι. Πήγε γραμμή στην παρέα των γυναικών που παίζουν με μανία ρουλέτα, κι όταν πλησιάζουν το τραπέζι του παιχνιδιού, σπρώχνουν με τους αγκώνες τους άλλους παίχτες για να πιάσουν μια θέση. Είναι πολύ της μόδας εδώ. Θα το παρατηρήσατε ασφαλώς».

«Ω, ναι».

«Δεν αξίζει τον κόπο να τις παρατηρεί κανείς. Προς μεγάλη λύπη του καθωσπρέπει κοινού, τις ανέχονται, τουλάχιστον εκείνες που αλλάζουν κάθε μέρα χαρτονομίσματα των χιλίων φράγκων. Ωστόσο, μόλις πάψουν ν' αλλάζουν χαρτονομίσματα, τις παρακαλούν να αποσυρθούν. Η δεσποινίς Ζελμά εξακολούθησε ν' αλλάζει χιλιοφραγκα, αλλά κάθε μέρα ήταν και πιο άτυχη. Λάβετε υπόψη σας ότι οι κυρίες του είδους της έχουν συχνά τύχη –και εκπληκτική αυτοκυριαρχία. Η ιστορία μου τελειώνει

εδώ. Μια ωραία μέρα, ο κόμης εξαφανίστηκε όπως και ο πρίγκιπας. Η δεσποινίς Ζελμά ήρθε να παίξει μόνη της το βράδυ αυτή τη φορά κανείς δεν εμφανίστηκε να της προσφέρει το μπράτσο του. Μέσα σε δυο μέρες, έμεινε απένταρη. Όταν ποτάρισε κι έχασε και το τελευταίο της λουδοβίκι, έριξε μια ματιά ολόγυρα και το μάτι της πήρε το βαρόνο Βούρμερχελμ, που την κοιτούσε επίμονα, μ' ένα βλέμμα γεμάτο αγανάκτηση. Η δεσποινίς Ζελμά όμως δεν το κατάλαβε, στράφηκε στο βαρόνο με το συνηθισμένο της χαμόγελο και τον παρακάλεσε να βάλει για λογαριασμό της δέκα λουδοβίκια στο κόκκινο. Στη συνέχεια και μετά από καταγγελία της βαρόνης, ειδοποιήθηκε απ' την αστυνομία να μην ξαναεμφανιστεί στο καζίνο. Σας εκπλήσσει πώς ξέρω όλες αυτές τις σκανδαλιστικές λεπτομέρειες; Τις άκουσα από τον κύριο Φίντερ, κάποιον συγγενή μου, που οδήγησε τη δεσποινίδα Ζελμά το ίδιο εκείνο βράδυ με την άμαξά του στο Σπα. Καταλαβαίνετε τώρα, η δεσποινίς Μπλανς θέλει να γίνει στρατηγίνα για να μην ξαναπάθει τέτοια συμφορά στο μέλλον. Τώρα δεν παίζει πια· έχει κεφάλαια και τα δανειζει στους παίχτες με τόκο. Είναι πολύ πιο φρόνιμο. Υποψιάζομαι ότι ακόμη κι ο δύστυχος ο στρατηγός τής χρωστάει. Μπορεί επίσης να της χρωστάει κι ο ντε Γκριέ, ή ίσως και να 'ναι συνεταιίρος της. Καταλαβαίνετε ότι, τουλάχιστον μέχρι να γίνει ο γάμος, δε θέλει να τραβήξει την προσοχή του βαρόνου και της γυναίκας του. Με λίγα λόγια, στην κατάσταση που βρίσκεται δεν έχει να κερδίσει τίποτε από ένα σκάνδαλο. Συνδέεστε με το σπίτι τους και οι πράξεις σας μπορεί να προκαλέσουν σκάνδαλο, ειδικά τώρα που εμφανίζεται καθημερινά στο μπράτσο του στρατηγού ή μαζί με τη δεσποινίδα Παυλίνα. Καταλαβαίνετε τώρα;»

«Όχι, δεν καταλαβαίνω!» φώναξα, χτυπώντας τόσο δυνατά τη γροθιά μου στο τραπέζι, που το γκαρσόνι έτρεξε τρομαγμένο.

«Πείτε μου, κύριε Άστλυ» είπα πάλι ξαναμμένος, «αφού ξέρατε όλη αυτή την ιστορία και ξέρατε πολύ καλά τι γυναίκα είναι η δεσποινίς Μπλανς, γιατί δε με προειδοποιήσατε, πρώτα εμένα κι ύστερα το στρατηγό, και προπαντός τη δεσποινίδα Παυλίνα, που παρουσιάζεται στο καζίνο, μπροστά σ' όλο τον κόσμο, αγκαζέ με τη δεσποινίδα Μπλανς. Πώς μπορέσατε;»

«Δεν είχα λόγο να σας προειδοποιήσω, γιατί δε θα μπορού-

σατε να κάνετε τίποτα» απάντησε με απάθεια ο κύριος Άστλυ. «Για πιο πράγμα να σας προειδοποιήσω εξάλλου; Ο στρατηγός μπορεί να ξέρει πολύ περισσότερα από μένα για τη δεσποινίδα Μπλανς, και όμως βγαίνει περίπατο μαζί της και με τη δεσποινίδα Παυλίνα. Είναι δυστυχισμένος άνθρωπος. Χτες είδα τη δεσποινίδα Μπλανς πάνω σ' ένα υπέροχο άλογο, μαζί με τον ντε Γκριέ και τον μικρό ρώσο πρίγκιπα· ο στρατηγός τούς ακολουθούσε καβάλα σ' ένα καφετί άλογο. Το πρωί, παραπονιόταν ότι πονούσαν τα πόδια του, στο άλογο όμως καθόταν πολύ άνετα. Κι έτσι, μου πέρασε εντελώς ξαφνικά από το νου η σκέψη ότι είναι ξοφλημένος. Τα παρατέρα δεν είναι δική μου δουλειά, και δεν πάει πολύς καιρός που έχω την τιμή να γνωρίζω τη δεσποινίδα Παυλίνα... Ωστόσο» κατέληξε κάπως απότομα ο κύριος Άστλυ, «σας είπα και προωύτερα πως δεν μπορώ να σας αναγνωρίσω το δικαίωμα να μου κάνετε ορισμένες ερωτήσεις, παρά το γεγονός ότι σας συμπαθώ, ειλικρινά...»

«Φτάνει» είπα και σηκώθηκα. «Η δεσποινίς Παυλίνα είναι πληροφορημένη για τη δεσποινίδα Μπλανς· μην μπορώντας όμως να αποχωριστεί το Φραντσέζο της, στέργει να κάνει περιπάτους μαζί της. Είναι ολοφάνερο. Να είστε βέβαιος πως καμιά άλλη επιρροή δε θα την ανάγκαζε να κάνει παρέα με τη δεσποινίδα Μπλανς και να με ικετεύει με το σημείωμά της να μην πειράξω το βαρόνο. Δεν υπάρχει επομένως καμιά αμφιβολία ότι αυτός την επηρεάζει· κάνει ό,τι της λείει. Κι όμως, εκείνη μ' έσπρωξε να κάνω το επεισόδιο με το βαρόνο! Τι διάβολο συμβαίνει!»

«Λησμονάτε δυο πράγματα: πρώτον, ότι η δεσποινίς ντε Κομένζ είναι αρραβωνιαστικιά του στρατηγού, και δεύτερον ότι η δεσποινίς Παυλίνα, η προγονή του στρατηγού, έχει ένα μικρό αδελφό και μιαν αδελφούλα, παιδιά του στρατηγού, που αυτός ο άμυαλος τα έχει εγκαταλείψει, όπως φαίνεται, χωρίς καμιά περιουσία».

«Ναι, ναι! Έτσι είναι. Αν άφηνε τα παιδιά, θα σήμαινε ότι τα εγκαταλείπει εντελώς, ενώ μένοντας, υπερασπίζεται τα συμφέροντά τους και θα τα καταφέρει ίσως να περισώσει κάνα κομμάτι απ' την περιουσία τους. Όλ' αυτά είναι αλήθεια. Και όμως... Α, καταλαβαίνω τώρα γιατί ενδιαφέρονται όλοι τους τόσο πολύ για την μπαμπολίνκα!»

«Για ποια;» ρώτησε ο κύριος Άστυ.

«Για κείνη τη γριά στρίγκλα από τη Μόσχα που δε λέει να πεθάνει, και περιμένουν το τηλεγράφημα που θ' αναγγελλει το θάνατό της».

«Μα ναι, φυσικά, το ενδιαφέρον όλων έχει συγκεντρωθεί σ' αυτήν. Όλα εξαρτώνται απ' την κληρονομιά: μόλις ανοιχτεί η διαθήκη, ο στρατηγός θα παντρευτεί: η δεσποινίς Παυλίνα θα είναι πια ελεύθερη, κι ο ντε Γκριέ...»

«Ωραία! –κι ο ντε Γκριέ;»

«Ο ντε Γκριέ θα πάρει τα λεφτά που του χρωστάνε: αυτό περιμένει μόνο».

«Έτσι νομίζετε;»

«Δεν ξέρω τίποτα περισσότερο» είπε πειστωμένος ο κύριος Άστυ.

«Εγώ όμως ξέρω!» φώναξα οργισμένος. «Την κληρονομιά περιμένει και του λόγου του, γιατί η Παυλίνα θα πάρει προίκα, και μόλις κληρονομήσει τα λεφτά, θα πέσει στην αγκαλιά του. Όλες οι γυναίκες ίδιες είναι! Και οι πιο περήφανες γίνονται οι πιο υποταγμένες σκλάβες. Η Παυλίνα μόνο για παθιασμένους έρωτες είναι ικανή, για τίποτ' άλλο! Αυτή είναι η γνώμη μου. κοιτάξτε την, ειδικά όταν κάθεται μονάχη και σκέφτεται: έχει κάτι προκαθορισμένο πάνω της, σαν να 'ναι καταδικασμένη, σαν να ζει κάτω από μια κατάρα! Είναι δοσμένη σ' όλες τις καταιγίδες της ζωής και του πάθους: είναι... Μα ποιος με φωνάζει;» είπα ξαφνικά. «Ποιος φωνάζει; Άκουσα να φωνάζουν στα ρωσικά: “Αλέξη Ιβάνοβιτς!” Μια γυναικεία φωνή... Ακούστε, ακούστε!»

Πλησιάζαμε στο ξενοδοχείο. Είχαμε φύγει απ' το καζίνο σχεδόν χωρίς να το καταλάβουμε.

«Ναι, κι εγώ άκουσα μια γυναίκα να φωνάζει στα ρωσικά, αλλά δεν ξέρω ποιον. Τώρα βλέπω από πού έρχονται οι φωνές» είπε ο κύριος Άστυ, «από εκείνη τη γυναίκα στη μεγάλη πολυθρόνα που έφεραν οι υπηρέτες ως την πόρτα. Πίσω της κουβαλούν τις βαλίτσες, απόδειξη ότι το τρένο μόλις έφτασε».

«Μα τι με θέλει; Να τη, φωνάζει πάλι: κοιτάξτε, μας κάνει νόημα».

«Το βλέπω» είπε ο κύριος Άστυ.

«Αλέξη Ιβάνοβιτς! Αλέξη Ιβάνοβιτς! Θεέ μου, τι βλάκας που είσαι!» ακουγόταν μια σπαραχτική φωνή από την πόρτα του ξενοδοχείου.

Φτάσαμε τρέχοντας στην είσοδο. Ανέβηκα τα σκαλιά... τα χέρια μου παρέλυσαν κι εμβρόντητος απόμεινα καρφωμένος εκεί.

9

Στο ψηλότερο πλατύσκαλο, μπροστά στην τεράστια είσοδο του ξενοδοχείου όπου την είχαν κουβαλήσει με την πολυθρόνα της, περιτριγυρισμένη από τους υπηρέτες της κι απ' το μελίσσι του δουλόπρεπου προσωπικού του ξενοδοχείου, με το διευθυντή μπροστά που είχε βγει να υποδεχτεί τη μεγάλη επισκέπτρια, που είχε φτάσει με τόση φασαρία και αναστάτωση, με τους ανθρώπους της και πολυάριθμες βαλίτσες, ήταν θρονιασμένη –η γιαγιά! Ναι, αυτή ήταν η πλούσια και γεμάτη μεγαλοπρέπεια Αντονίνα Βασιλιεβνα Ταρασεβίτσεβα, ιδιοκτήτρια κτημάτων κι αρχόντισσα από τη Μόσχα, η *μπαμπουλίνκα*, που για χάρη της πηγαينوέρχονταν τα τηλεγραφήματα, η εβδομηνταπεντάχρονη ετοιμοθάνατη γριά που δεν έλεγε να πεθάνει, κι άξαφνα παρουσιαζόταν μπροστά μας ολοζώντανη, λες κι έπεσε απ' τον ουρανό. Την είχαν φέρει εδώ με την πολυθρόνα της, όπως κυκλοφορεί τα τελευταία πέντε χρόνια, αλλά όπως πάντα ήταν ζωηρή, οξύθυμη, ευχαριστημένη από τον εαυτό της, καθόταν κορδωτή και μάλωνε όλο τον κόσμο με την ψιλή κι επιτακτική φωνή της· με δυο λόγια, ήταν ακριβώς όπως είχα την τιμή να τη δω δυο φορές από τότε που μπήκα σαν δάσκαλος στο σπίτι του στρατηγού. Ήταν φυσικό που πέτωσα μπροστά της σασιτισμένος· με είχε διακρίνει εκατό βήματα μακριά με το διαπεραστικό της βλέμμα, την ώρα που τη μετέφεραν με την πολυθρόνα της· με αναγνώρισε και με φώναξε με τ' όνομά μου, γιατί ήταν προικισμένη γυναίκα και είχε καταπληκτική μνήμη. «Ωστε έτσι λουπόν» σκέφτηκα, «αυτή είναι η γυναίκα που έλιπιζαν να τη δουν στον τάφο και ξόδευαν προκαταβολικά την κληρονομιά που θα τους άφηγε! Μωρέ, αυτή θα στείλει στον τάφο όλους μας στο ξενοδοχείο! Θεέ μου! Τι θ' απογίνουν τώρα οι δικοί μας, τι θ' απογίνει ο στρατηγός; Αυτή θα φέρει όλο το ξενοδοχείο το πάνω κάτω!»

«Ε, νεαρέ, τι στέκεσαι έτσι και με κοιτάς με γουρλωμένα τα μά-

τια;» είπε η γιαγιά. «Δεν έχεις μάθει να χαιρετάς και να λες καλημέρα; Ή μήπως δεν καταδέχεσαι; Δε με γνώρισες; Ακούς, Ποτάπιτς;» γύρισε και είπε σ' ένα γεροντάκι, με φράκο και άσπρη γραβάτα, που είχε ρόδινη φαλάκρα και ήταν ο υπηρέτης που τη συνόδευε στο ταξίδι. «Ακούς; –δε με γνώρισε! Μ' έχουνε θάψει κιόλας! Στέλνανε τα τηλεγραφήματα το ένα πίσω απ' το άλλο: “Πέθανε ή δεν πέθανε;” Ναι, ναι, τα ξέρω όλα! Λουπόν, όπως βλέπεις, είμαι ακόμα ζωντανή».

«Σας παρακαλώ, Αντονίνα Βασιλιεβνα, γιατί να εύχομαι το κακό σας;» απάντησα εύθυμα, έχοντας συνέλθει πια. «Μόνο που ξαφνιάστηκα. Και είναι πολύ φυσικό. Ήρθατε χωρίς να σας περιμένει κανείς...»

«Γιατί ξαφνιάστηκες; Μπήκα στο τρένο, και να, ήρθα! Μα την αλήθεια, με το τρένο ταξιδεύει κανείς πολύ άνετα, δεν έχει τραντάγματα. Περίπατο είχες βγει;»

«Ναι, πήγα μια βόλτα απ' το καζίνο».

«Είναι ωραία εδώ» είπε η γιαγιά κοιτάζοντας ολόγυρα· «κάνει ζέστη και τα δέντρα είναι υπέροχα! Μου αρέσει πολύ! Είναι εδώ οι δικοί μας; Ο στρατηγός;»

«Ω, ναι, αυτή την ώρα πρέπει να είναι όλοι εδώ».

«Α, δηλαδή έχουν κι εδώ ορισμένες ώρες και προσέχουν τους τύπους. Δίνουν τον τόνο. Έχουν και άμαξα, μου είπαν, οι ρώσοι αρχοντάδες! Αφού τα 'φαγαν όλα, κάνουν και ταξιδάκια στο εξωτερικό. Είναι μαζί τους κι η Πρασκόβια;»¹

«Ναι, η Παυλίνα Αλεξάντροβνα πρέπει να 'ναι μαζί τους».

«Κι ο Φραντσέζος; Τέλος πάντων, θα τους δω όλους. Αλέξη Ιβάνοβιτς, πήγαινε με τώρα αμέσως στο στρατηγό. Περνάς καλά εδώ;»

«Έτσι κι έτσι, Αντονίνα Βασιλιεβνα».

«Κι εσύ, Ποτάπιτς, πες σ' αυτόν το βλάκα, τον υπηρέτη, να μου ετοιμάσουν ένα άνετο δωμάτιο στον πρώτο όροφο και φρόντισε να μεταφέρουν εκεί τα πράγματά μου. Μα γιατί τόση προθυμία να με κουβαλήσουν; Γιατί σπρώχνονται; Τι δουλοπρέπεια! Ποιος είναι αυτός μαζί σου;» με ρώτησε ξαναγουρίζοντας σ' εμένα.

1. Το όνομα της Παυλίνας είναι Πρασκόβια. Οι κοπέλες όμως που δεν τους αρέσει το όνομά τους, το αλλάζουν, κι έτσι η Πρασκόβια έγινε Παυλίνα.

«Είναι ο κύριος Άστλυ» απάντησα.

«Και ποιος είναι ο κύριος Άστλυ;»

«Ταξιδιώτης, ένας απ' τους καλύτερους φίλους μου· γνωρίζει και το στρατηγό».

«Εγγλέζος! Γι' αυτό με κοιτάζει και δεν ανοίγει το στόμα του. Τους συμπαθώ τους Εγγλέζους όμως. Λοιπόν, να με πάνε στο διαμέρισμά τους· πού μένουν;»

Σήκωσαν τη γιαγιά· εγώ προχωρούσα μπροστά μπροστά στην πλατιά σκάλα του ξενοδοχείου. Η πομπή μας έκανε αίσθηση. Οι άνθρωποι που συναντούσαμε, σταματούσαν και μας κοιτούσαν με τα μάτια ορθάνοιχτα. Το ξενοδοχείο μας ήταν το καλύτερο, το ακριβότερο και το πιο αριστοκρατικό της πόλης. Στα σκάλα και στους διαδρόμους έβλεπε κανείς πάντα μεγαλόπρεπες κυρίες κι επιβλητικούς Εγγλέζους. Πολλοί κάτω ρωτούσαν το διευθυντή να μάθουν ποια είναι· είχε κι αυτός εντυπωσιαστεί πολύ. Τους απαντούσε ότι ήταν μια σπουδαία ξένη, ρωσίδα κόμισσα, και θα έμενε στο ίδιο διαμέρισμα που είχε κρατήσει την περασμένη βδομάδα η μεγάλη δούκισσα Ν. Η αγέρωχη και δεσποτική εμφάνιση της γιαγιάς, που την κουβαλούσαν θρονιασμένη στην πολυθρόνα της, έκανε τεράστια αίσθηση. Τους κάρφωνε όλους με τα ερευνητικά μάτια της και με ρωτούσε δυνατά ποιος ήταν ο καθένας. Η γιαγιά ήταν μεγαλόσωμη, και μόλο που δε σηκωνόταν ποτέ από την πολυθρόνα της, μάντευε κανείς εύκολα ότι ήταν ψηλή. Καθόταν με τον κορμό της στητό, σαν λαμπάδα, χωρίς να γέρνει τη ράχη της πολυθρόνας, και κρατούσε ψηλά το γκριζο κεφάλι της, με τα πολύ έντονα χαρακτηριστικά. Είχε ύφος αλαζονικό και προκλητικό, το 'βλεπε κανείς στη ματιά της, ενώ οι χειρονομίες της ήταν εντελώς φυσικές. Παρά τα εβδομήντα πέντε της χρόνια, το δέρμα της ήταν ακόμη φρέσκο και τα δόντια της σε αρκετά καλή κατάσταση. Φορούσε ένα μεταξωτό φόρεμα κι άσπρο καπέλο.

«Τη βρίσκω πολύ ενδιαφέρουσα γυναίκα» ψιθύρισε ο κύριος Άστλυ, που ανέβαινε μαζί μου τη σκάλα.

«Τα ξέρει όλα για τα τηλεγραφήματα» σκέφτηκα· «γνωρίζει τον ντε Γκριέ, όχι όμως και τη δεσποινίδα Μπλανς». Είπα αμέσως τη σκέψη μου στον κύριο Άστλυ.

Τι αμαρτωλή που είναι η ανθρώπινη καρδιά! Μόλις συνήλθα

απ' την πρώτη έκπληξη, ένιωσα μια τρομερή χαρά για την ταραχή που θα 'παιρνε τώρα ο στρατηγός. Ένιωθα κάτι να με κεντρίζει και βιάζομαι μπροστά μπροστά με βήμα ζωηρό.

Οι δικοί μας έμεναν στο δεύτερο όροφο· χωρίς να προειδοποιήσω κι ούτε καν να χτυπήσω, άνοιξα τη δίφυλλη πόρτα και η γιαγιά πέρασε μέσα θριαμβευτικά. Ήταν όλοι τους, σκόπιμα θαρρείς, μαζεμένοι γύρω απ' το γραφείο του στρατηγού. Ήταν μεσημέρι και μάλλον σχεδιάζαν να κάνουν καμιά εκδρομή, άλλοι με άμαξες κι άλλοι με άλογα. Είχαν καλέσει και μερικούς γνωστούς τους. Εκτός απ' το στρατηγό, την Παυλίνα, τα παιδιά και την παραμάνα τους, ήταν εκεί και ο ντε Γκριέ, η δεσποινίς Μπλανς, πάλι με στολή αμαζόνας, η μητέρα της, η κυρία ντε Κομένζ, ο μικρός πρίγκιπας και κάποιος γερμανός λόγιος, περιηγητής, που τον έβλεπα πρώτη φορά. Έφεραν την πολυθρόνα της γιαγιάς στη μέση του δωματίου, τρία βήματα πιο κει απ' το στρατηγό. Θεέ μου, ποτέ δε θα ξεχάσω την εντύπωση που κάναμε! Ο στρατηγός διηγιόταν κάτι κι ο ντε Γκριέ τον διόρθωνε. Πρέπει να σημειώσω ότι τις τελευταίες δυο τρεις μέρες ο ντε Γκριέ και η δεσποινίς Μπλανς περιποιούνται ιδιαίτερα το μικρό πρίγκιπα, προς μεγάλη δυστυχία του καημένου του στρατηγού. Η διάθεση της παρέας ήταν χαρούμενη, αν και κάπως τεχνητή. Μόλις ο στρατηγός αντίκρισε τη γιαγιά, έμεινε με το στόμα ορθάνοιχτο και τη φράση του μισοτελειωμένη. Την κοιτούσε με μάτια γουρλωμένα, λες και του 'χε κάνει μάγισσα το βλέμμα κάποιου βασιλιά. Η γιαγιά τον κοιτούσε κι αυτή εξεταστικά, ασάλευτη, με ύφος θριαμβευτικό, προκλητικό και σαρκαστικό. Κοιτάζονταν έτσι για δέκα δευτερόλεπτα, μέσα σε απόλυτη σιωπή. Ο ντε Γκριέ στην αρχή απόμεινε πετρωμένος, αλλά σε λίγο μια βαθιά ανησυχία απλώθηκε στο πρόσωπό του. Η δεσποινίς Μπλανς, με τα φρύδια ανασηκωμένα και το στόμα ανοιχτό, κοιτούσε έντρομη τη γιαγιά. Με μεγάλη αμηχανία ο πρίγκιπας κι ο γερμανός λόγιος παρακολουθούσαν στη σκηνή. Το βλέμμα της Παυλίνας φανέρωνε την κατάπληξη και τη σύγχυση της· ξαφνικά, έγινε κάτασπρη σαν το πανί, κι ύστερα της ανέβηκε το αίμα στο κεφάλι και τα μάγουλά της έγιναν κατακόκκινα. Μάλιστα, αυτό ήταν καταστροφή για όλους! Εγώ περιοριζόμουν να κοιτώ τότε τη γιαγιά και τότε τους άλλους. Ο κύριος Άστλυ στεκόταν παράμερα, γαλήνιος και αξιοπρεπής, όπως πάντα.

« Ήρθα λοιπόν! Αντί για το τηλεγράφημα!» είπε τέλος η γιαγιά, λύνοντας τη σιωπή. «Δε με περιμένετε, ε;»

«Αντονίνα Βασιλιεβνα... Αγαπητή θεία... Πώς έγινε...» τραύλισε ο δύστυχος ο στρατηγός. Αν η γιαγιά δε μιλούσε για λίγα δευτερόλεπτα, ο στρατηγός θα μπορούσε κάλλιστα να πάθει καρδιακή προσβολή.

«Τι θα πει πώς έγινε; Μπήκα στο τρένο, κι ορίστε, ήρθα! Τι τα 'χουμε τα τρένα; Νόμιζες ότι η γιαγιά τα τίναξε και σου άφησε την περιουσία της, ε; Ξέρω ότι έστειλες μπόλικα τηλεγραφήματα και φαντάζομαι τι θα σου στοίχισαν. Δεν είναι φτηνά από δω. Τα παράτησα λοιπόν όλα, και να με... Αυτός εκεί είναι ο Γάλλος. Ο κύριος ντε Γκριέ, σωστά;»

«*Oui, madame*» απάντησε ο ντε Γκριέ, «*et croyez, je suis enchanté!... votre santé... c'est un miracle... vous voir ici... une surprise charmante...*»¹

«*Charmante*, αναμφίβολα· σε ξέρω καλά, υποκριτάκο μου, και δε σε πιστεύω ούτε τόσο δα!» και του 'δειξε το μικρό της δαχτυλάκι. «Ποια είναι αυτή;» ρώτησε δείχνοντας τη δεσποινίδα Μπλανς. Ήταν φανερό ότι της είχε κάνει μεγάλη εντύπωση η Γαλλίδα, με τη στολή της αμαζόνας και το μαστίγιο στο χέρι. «Μένει εδώ, ε;»

«Είναι η δεσποινίς Μπλανς ντε Κομένζ, κι από δω η μητέρα της, η κυρία ντε Κομένζ· μένουν κι αυτές στο ξενοδοχείο μας» της εξήγησα.

«Η κόρη είναι παντρεμένη;» ρώτησε χωρίς περιστροφές η γιαγιά.

«Η δεσποινίς ντε Κομένζ είναι ανύπαντρη» απάντησα, με όσο περισσότερο σεβασμό γινόταν και χαμηλώνοντας σκόπιμα τη φωνή μου.

«Διασκεδαστική;»

Δεν είχα καταλάβει την ερώτηση.

«Πλήττει κανείς μαζί της; Καταλαβαίνει ρωσικά; Ο ντε Γκριέ κάτι κατάφερε να μάθει όταν ήταν στη Μόσχα.»

Της εξήγησα ότι η δεσποινίς ντε Κομένζ δεν είχε πάει ποτέ στη Ρωσία.

«*Bonjour!*» είπε απότομα η γιαγιά στη δεσποινίδα Μπλανς.

1. «Μάλιστα κυρία... «και πιστέψτε με, χάρηκα πολύ!... Η υγεία σας... είναι θαύμα... να σας δούμε εδώ... μια ευχάριστη έκπληξη...»

«*Bonjour, madame*» απάντησε η δεσποινίς Μπλανς, και υποκλίθηκε με επισιμότητα, δείχνοντας κάτω απ' το πρόσχημα μιας υπερβολικής ευγένειας την κατάπληξη της γι' αυτή την παράξενη ερώτηση και συμπεριφορά.

«Ω, χαμηλώνει τα μάτια και κάνει την ψωροπερήφανη... Αμ το πουλί από το πέταγμά του φαίνεται. Καμιά θεατρίνα θα 'ναι. Εγκαταστάθηκα στο ξενοδοχείο, εδώ, στον πρώτο όροφο» συνέχισε, γυρίζοντας προς το στρατηγό· «θα 'μαστε γείτονες· χαίρεσαι ή λυπάσαι γι' αυτό;»

«Ω, θεία μου! Πιστέψτε στα ειλικρινή μου αισθήματα... ευχαρίστησή μου...» είπε γρήγορα ο στρατηγός. Είχε συνέλθει λιγάκι, κι όπως ήξερε σε κάθε ευκαιρία να μιλάει με άνεση και στόμφο, άρχισε αμέσως τη φλυαρία. «Φοβηθήκαμε, ταραχτήκαμε τόσο όταν μάθαμε τα δυσάρεστα για την υγεία σας... Λάβαμε πολύ ανησυχητικά τηλεγραφήματα, και ξαφνικά...»

«Αυτά να τα πεις αλλού!» τον έκοψε η γιαγιά.

«Πώς όμως» την έκοψε βιαστικά με τη σειρά του ο στρατηγός, δυναμώνοντας τη φωνή του και πασχίζοντας να μη δώσει προσοχή στα λόγια της, «πώς μπορέσατε ν' αποφασίσετε τέτοιο ταξίδι; Πρέπει να παραδεχτείτε ότι για την ηλικία σας και την κατάσταση της υγείας σας... Μα όπως και να 'ναι, ήταν τόσο αναπάντεχο, που είναι δικαιολογημένη η απορία μας. Χαίρομαι τόσο πολύ... και θα προσπαθήσουμε όλοι» –εδώ φόρεσε ένα χαριτωμένο χαμόγελο– «να κάνουμε τη διαμονή σας όσο γίνεται πιο ευχάριστη.»

«Φτάνουν οι φλυαρίες· όλο σαχλαμάρες λες, όπως πάντα· ξέρω καλά πώς θα περάσω τον καιρό μου. Άλλωστε, δε σας θυμώνω γι' αυτό, ρίχνω το κακό στη λήθη. Με ρώτησες πώς αποφάσισα τούτο το ταξίδι. Τι το παράξενο βρίσκεις; Πιο απλό πράγμα δεν υπάρχει. Και γιατί απορούν όλοι; Καλημέρα Πρασκόβια. Τι κάνεις εδώ;»

«Καλημέρα, γιαγιά» είπε πλησιάζοντάς την η Παυλίνα· «ταξιδέψατε μέρες;»

«Να και μια λογική ερώτηση, όλο αχ! και βαχ! είναι οι άλλοι. Λοιπόν, άκου τι έγινε: βαρέθηκα να κάθομαι στο κρεβάτι και να με γιατροπορεύουν με τους μήνες· στο τέλος, έδιωξα τους γιατρούς και κάλεσα τον καντηλανάφτη του Αγίου Νικολάου που είχε γιατρέψει με σκόνη από σανό μια γυναικούλα που έπασχε από

την ίδια αρρώστια. Αυτή μου 'κανε καλό κι εμένα· την τρίτη μέρα, ιδρώσα πολύ και σηκώθηκα. Έπειτα μαζεύτηκαν πάλι οι Γερμανοί μου, έβαλαν τα γυαλιά τους κι αποφάσισαν: “Αν κάνετε μερικά λουτρά στο εξωτερικό, μαζί με την κατάλληλη θεραπεία, το πιάσιμο θα φύγει τελείως”. Γιατί όχι, σκέφτηκα. Οι κουτο-Ζαζίγκιν άρχισαν τότε τους αναστεναγμούς: “Πώς θα πάτε τόσο μακριά;” “Θα τους δείξω εγώ!” τους είπα. Μέσα σε μια μέρα ετοιμάστηκα, και την περασμένη Παρασκευή πήρα την καμαριέρα μου, τον Ποτάπιτς και τον Φιοντόρ, τον υπηρέτη, που τον έδωξα στο Βερολίνο, γιατί μου ήταν άχρηστος, μπορούσα να συνεχίσω και μόνη μου το ταξίδι... Πήρα ξεχωριστό κουπέ, και σε κάθε σταθμό υπάρχουν χαμάληδες που σε πάνε όπου θέλεις με είκοσι καπίκια. Για δεξ λοιπόν, διαμέρισμα!» συμπέρανε, ρίχνοντας μια ματιά ολόγυρα. «Πού τα βρίσκεις τα λεφτά, αγαπητέ μου; Όλη σου η περιουσία είναι υποθηκευμένη. Μόνο σε τούτον εδώ το Γάλλο πόσα χρωστάς! Τα ξέρω όλα, όλα!»

«Θεία...» άρχισε να λέει καταντροπιασμένος ο στρατηγός, «στ' αλήθεια... απορώ... Νομίζω ότι κανείς δεν έχει το δικαίωμα να μου υπαγορεύει... Τα έξοδά μου εξάλλου δεν ξεπερνούν τα έσοδα, κι εμείς...»

«Δεν τα ξεπερνούν, είπες; Αυτό γίνεται επειδή το δίχως άλλο θα 'χεις ληστέψει την περιουσία των παιδιών σου που διαχειρίζεσαι!»

«Ύστερα από τέτοια λόγια» είπε αγανακτισμένος ο στρατηγός, «δεν ξέρω...»

«Και βέβαια δεν ξέρεις! Υποθέτω ότι δεν το κουνάς όλη μέρα απ' τη ρουλέτα. Σε ξετινάξανε, έτσι δεν είναι;»

Ο στρατηγός ταράχτηκε τόσο πολύ, που λίγο έλειψε να πνιγεί.

«Στη ρουλέτα; Εγώ; Με τη θέση που κατέχω... Εγώ; Ελάτε στα συγκαλά σας, θεία μου, φαίνεται πως είστε ακόμη άρρωστη...»

«Αλλού αυτά, ψεύτη! Είμαι σίγουρη ότι κανείς δεν μπορεί να σε ξεκολλήσει από κει· όλο ψέματα λες! Έλα, Πρασκόβια, πες μου τι πρέπει να δω, ο Αλέξης Ιβάνοβιτς θα μου τα δείξει· κι εσύ, Ποτάπιτς, να σημειώσεις τα μέρη όπου θα πάμε. Τι αξιοθέατα έχει εδώ;» ξαναρώτησε την Παυλίνα.

«Εδώ κοντά είναι τα ερείπια ενός πύργου, ύστερα είναι και το Σλάνγκκενμπεργκ».

«Τι είναι το Σλάνγκκενμπεργκ; Δάσος;»

«Όχι, δεν είναι δάσος, είναι βουνό· υπάρχει και η πουάντ».¹

«Τι είναι αυτό;»

«Το ψηλότερο σημείο του βουνού. Έχει υπέροχη θέα από κει πάνω».

«Αυτό σημαίνει ότι πρέπει ν' ανεβάσουμε την πολυθρόνα μου στο βουνό; Γίνεται;»

«Ω, θα βρούμε ανθρώπους» απάντησα εγώ.

Εκείνη τη στιγμή, η Φεντόσια, η παραμιάνα, πλησίασε να χαιρετήσει τη γιαγιά κι έφερε τα παιδιά του στρατηγού.

«Δε θέλω αγκαλιάσματα. Δε μ' αρέσει να φιλώ τα παιδιά· είναι μυξιάρικα. Λοιπόν, πώς τα περνάς εδώ, Φεντόσια;»

«Είναι πολύ όμορφα εδώ, καλή μου κυρία, Αντονίνα Βασιλιεβνα» απάντησε η Φεντόσια. «Κι εσείς, πώς είστε; Φοβηθήκαμε για σας».

«Ξέρω, εσύ έχεις καλή ψυχή. Κι όλοι ετούτοι εδώ τι είναι, καλεσμένοι σας;» ρώτησε, ξαναγυρίζοντας προς το μέρος της Παυλίνας. «Ποιο είναι εκείνο το ανθρωπάκι με τα γυαλιά;»

«Ο πρίγκιπας Νίλσκι, γιαγιά» είπε ψιθυριστά η Παυλίνα.

«Α, Ρώσος είναι; Κι εγώ νόμιζα πως δεν καταλαβαίνει. Μπορεί και να μην άκουγε όμως! Τον κύριο Άστλυ τον είδα πρωύτερα. Μα, να τος πάλι» είπε μόλις τον είδε· «καλημέρα σας».

Ο κύριος Άστλυ έγνεψε με το κεφάλι.

«Λοιπόν, τι καλά έχετε να μου πείτε; Πείτε μου κάτι! Μεταφράστε μου, Παυλίνα».

Η Παυλίνα μετέφρασε.

«Σας βλέπω με μεγάλη μου ευχαρίστηση και χαίρομαι που είστε καλά στην υγεία σας» απάντησε ο κύριος Άστλυ, πολύ σοβαρά και βιαστικά. Αυτή η γρήγορη απάντηση, που της μετέφρασε η Παυλίνα, φαίνεται ότι άρεσε πολύ στη γιαγιά.

«Τι ωραία που απαντούν ο Άγγλοι!» παρατήρησε. «Πάντα τους συμπαθούσα τους Άγγλους, δεν υπάρχει σύγκριση μ' εκείνους τους απαίσιους Φραντσέζους! Να 'ρχεστε να με βλέπετε» είπε στον κύριο Άστλυ. «Θα προσπαθήσω να μη σας ανησυχήσω πολύ. Μετάφρασε το, Πρασκόβια, και πες του ακόμη ότι μένω στο κάτω πάτωμα –εδώ κάτω, καταλάβετε; Στο κάτω πάτωμα»

1. Pointe: η κορυφή στα γαλλικά.

Ξανάπε στον κύριο Άστλυ, δείχνοντας προς τα κάτω με το δάχτυλό της.

Ο κύριος Άστλυ ευχαριστήθηκε πολύ με την πρόσκληση.

Μ' ένα βλέμμα ικανοποίησης, η γιαγιά κοίταξε εξεταστικά την Παυλίνα απ' την κορφή ως τα νύχια.

«Θα μπορούσα να σε συμπαθήσω, Πρασκόβια» είπε ξαφνικά: «είσαι καλή κοπέλα, αξίζεις περισσότερο απ' όλους τους υπόλοιπους, αλλά είσαι ξεροκέφαλη. Όπως κι εγώ άλλωστε. Για γύρνα να σε δω· δε φαντάζομαι να φοράς ψεύτικα μαλλιά;»

«Όχι, γιαγιά, είναι δικά μου».

«Πολύ ωραία, δε μ' αρέσει αυτή η ανόητη μόδα. Είσαι πολύ όμορφη. Αν ήμουν άντρας, θα σ' ερωτευόμουν. Γιατί δεν παντρεύεσαι; Τέλος πάντων, είναι ώρα να πηγαίνω. Θέλω να βγω λίγο στον καθαρό αέρα, αρκετές μέρες ήμουν στο τρένο... Τι έχεις εσύ, ακόμα θυμωμένος είσαι;» ρώτησε το στρατηγό.

«Σας παρακαλώ, αγαπητή μου θεία, φτάνει πια!» είπε πρόσχαρο ο στρατηγός. «Καταλαβαίνω, στην ηλικία σας...»

«*Cette vieille est tombée en enfance*»¹ μου ψιθύρισε ο ντε Γκριέ.

«Θέλω να δω όλα τα αξιοθέατα. Θα μου δώσεις τον Αλέξη Ιβάνοβιτς;» ρώτησε η γιαγιά το στρατηγό.

«Ω, βέβαια, όσο θέλετε, αλλά κι εγώ..., και η Παυλίνα και ο κύριος ντε Γκριέ... θα το θεωρούσαμε μεγάλη χαρά μας να σας συνοδέψουμε...»

«*Mais, madame cela sera un plaisir...*»² μπήκε στη μέση ο ντε Γκριέ, μ' ένα γοητευτικό χαμόγελο.

«Ευχάριστο, βέβαια» είπε κοροϊδευτικά η γιαγιά. «Είστε γελοίος, νεαρέ. Λεφτά όμως δεν πρόκειται να σου δώσω» πρόσθεσε γυρίζοντας στο στρατηγό. «Και τώρα, θέλω να πάω στο διαμερίσμα μου· πρέπει να το επιθεωρήσω, κι ύστερα θα πάμε να δούμε όλα τα μέρη εδώ τριγύρω. Εμπρός, σηκώστε με!»

Σήκωσαν πάλι τη γιαγιά, κι όλη η κομπανία κατέβηκε τη σκάλα ακολουθώντας την πολυθρόνα της. Ο στρατηγός προχωρούσε αποβλακωμένος, σαν να τον είχαν χτυπήσει με ρόπαλο στο κεφάλι. Ο ντε Γκριέ ήταν σκεφτικός. Η δεσποινίς Μπλανς στην αρχή

1. Αυτή η γριά ξεμωράθηκε.

2. Μα, κυρία μου, θα 'ναι ευχάριστο...

θέλησε να μείνει, αλλά έπειτα αποφάσισε να ακολουθήσει τη συντροφιά· μονάχα ο Γερμανός και η κυρία ντε Κομένζ έμειναν στο διαμέρισμα του στρατηγού.

10

Στις λουτροπόλεις, και πιθανότατα σ' όλη την Ευρώπη, όταν ο διευθυντής του ξενοδοχείου διαθέτει δωμάτια για τους επισκέπτες, δεν οδηγείται τόσο από τις επιθυμίες και τις προτιμήσεις τους, όσο από την προσωπική του αντίληψη γι' αυτούς. Και είναι αξιοσημείωτο ότι σπάνια πέφτει έξω. Αλλά ποιος ξέρει γιατί, στη γιαγιά έδωσαν ένα διαμέρισμα που η πολυτέλειά του ξεπερνούσε τα όρια: τέσσερα δωμάτια, θαυμάσια επιπλωμένα, με μπάνια, και δωμάτια για τους υπηρέτες, την καμαριέρα, και τα ρέστα. Στο διαμέρισμα αυτό έμενε την περασμένη βδομάδα κάποια σπουδαία δούκισσα, πράγμα που έσπευσαν να ανακοινώσουν στους νέους ενοίκους για να τους κολακέψουν. Κουβάλησαν τη γιαγιά, ή μάλλον την τσούλησαν με την πολυθρόνα της σ' όλα τα δωμάτια, που τα εξέτασε με πολλή προσοχή και αυστηρότητα. Ο διευθυντής του ξενοδοχείου, ένα φαλακρό ανθρωπάκι που είχε αρχίσει να γερνάει, τη συνόδευε με σεβασμό στην πρώτη της επιθεώρηση.

Δεν ξέρω για ποια την περνούσαν τη γιαγιά όλοι τους, σίγουρα όμως τη θεωρούσαν πολύ σπουδαία προσωπικότητα, και κυρίως βαθύπλουτη. Στο βιβλίο έγραψαν: *Κυρία στρατηγού, πριγκίπισσα Ταρσσεβίτσεβα*, αν και η γιαγιά ποτέ δεν υπήρξε πριγκίπισσα. Οι υπηρέτες που τη συνόδευαν, το ξεχωριστό βαγόνι, οι υπερβολικές αποσκευές της, άχρηστα δέματα, βαλίτσες, μέχρι και σεντούκια, όλ' αυτά χρησίμευαν, όπως φαίνεται, σαν στήριγμα του κύρους της· ύστερα ήταν κι η πολυθρόνα, ο απότομος τόνος της φωνής της, εκκεντρικές ερωτήσεις της που γίνονταν με τη μεγαλύτερη αφέλεια και μ' ένα ύφος που δε σήκωνε αντιρρήσεις, με δυο λόγια, όλη της η εμφάνιση –στητή, απότομη και δεσποτική– προκάλεσε το δέος και τη γενική εκτίμηση. Κατά τη διάρκεια της επιθεώρησης, η γιαγιά διέταξε να σταματήσουν την πολυθρόνα της, έδειχνε κάποιο αντικείμενο στην επίπλωση κι έκανε αναπάντεχες ερωτήσεις στο διευθυντή του ξενοδοχείου, που της χαμογελούσε με σε-

βασμό, είχε αρχίσει όμως και να τα χάνει. Η γιαγιά ρωτούσε στα γαλλικά, που τα μιλούσε μάλλον άσκημα, κι έτσι αναγκάστηκε αρκετές φορές να μεταφράσω τα λόγια της. Οι απαντήσεις του διευθυντή δεν της άρεσαν καθόλου και συνήθως δεν ήταν ικανοποιητικές. Σταμάτησε, για παράδειγμα, μπροστά σ' έναν πίνακα, ένα κακό αντίγραφο γνωστού πρωτοτύπου με θέμα μυθολογικό.

«Τίνος είναι αυτό το πορτρέτο;»

Ο διευθυντής εξήγησε ότι πρέπει να ήταν το πορτρέτο κάποιας κόμισσας.

«Πώς δεν το ξέρεις; Ζεις εδώ και δεν το ξέρεις; Τι δουλειά έχει εδώ; Γιατί αλληθωρίζουν τα μάτια της;»

Ο διευθυντής είχε μείνει αποσβολωμένος.

«Ο βλάκας!» είπε η γιαγιά στα ρωσικά.

Η επιθεώρηση συνεχίστηκε. Η ίδια ιστορία επαναλήφθηκε μ' ένα πορσελάνινο αγαλματίδιο, που η γιαγιά το κοίταξε εξεταστικά αρκετή ώρα κι ύστερα έδωσε εντολή να το βγάλουν από κει, ποιος ξέρει γιατί. Στο τέλος, επέμεινε να μάθει πόσο είχαν στοιχίσει τα χαλιά της κρεβατοκάμαρας και πού τα είχαν φτιάξει. Ο διευθυντής τής υποσχέθηκε ότι θα μάθει.

«Γαϊδούρια!» μούγκρισε η γιαγιά, που έστρεψε τώρα όλη της την προσοχή στο κρεβάτι.

«Η κουνουπιέρα είναι υπέροχη! Άνοιξέ την!»

Την άνοιξαν και ξέστρωσαν το κρεβάτι.

«Κι άλλο, κι άλλο, όλα να τα ξεστρώσετε. Σηκώστε τα μαξιλάρια, βγάλτε τις μαξιλαροθήκες, σηκώστε και το στρώμα».

Τα αναποδογύρισαν όλα. Η γιαγιά κοιτούσε με προσοχή.

«Ευτυχώς που δεν υπάρχουν κοριοί. Πετάξτε όλα τα σεντόνια! Να βάλετε τα δικά μου σεντόνια και μαξιλάρια. Μόνο που... τι να το κάνω στην ηλικία μου τέτοιο διαμέρισμα, τόση πολυτέλεια; Θα στεναχωριέμαι εδώ μέσα ολομόναχη. Αλέξη Ιβάνοβιτς, να έρχεσαι να με βλέπεις μετά το μάθημα των παιδιών».

«Από χτες δεν είμαι πια στην υπηρεσία του στρατηγού» απάντησα: «μένω μόνος μου στο ξενοδοχείο».

«Και γιατί αυτό;»

«Πριν από λίγες μέρες, ήρθε εδώ από το Βερολίνο ένας σπουδαίος βαρόνος με τη γυναίκα του. Χτες, στον περίπατο, τον χαιρέτησα στα γερμανικά, χωρίς να κρατήσω τη βερολινέζικη προφορά».

«Και λοιπόν;»

«Το θεώρησε αυθάδεια και παραπονέθηκε στο στρατηγό, που με απάλλαξε την ίδια μέρα απ' τα καθήκοντά μου».

«Γιατί, τον έβρισες; Δηλαδή, και να τον έβριζες, δε θα πείραζε!»

«Α, όχι, απεναντίας, εκείνος σήκωσε το μπαστούνι του να με χτυπήσει».

«Κι εσύ, χαμένο κορμί» φώναξε η γιαγιά, γυρίζοντας προς το στρατηγό, «άφησες να μεταχειριστούν έτσι το δάσκαλο των παιδιών σου και τον έδιωξες κι από πάνω; Είσαστε δειλοί και μικρόψυχοι, βλέπω, όλοι σας!»

«Μην ανησυχείτε, θεία» απάντησε ο στρατηγός, μ' έναν τόνο περήφανης οικειότητας, «ξέρω να κανονίζω μόνος μου τις υποθέσεις μου. Κι έπειτα, ο Αλέξης Ιβάνοβιτς δε σας τα είτε σωστά τα γεγονότα».

«Κι εσύ, τη δέχτηκες την προσβολή;» με ρώτησε.

«Εγώ ήθελα να καλέσω το βαρόνο σε μονομαχία» απάντησα όσο μπορούσα πιο ήρεμα και σεμνά, «αλλά μ' εμπόδισε ο στρατηγός».

«Γιατί τον εμπόδισες;» ρώτησε πάλι το στρατηγό η γιαγιά. «Εσύ, παιδί μου, πήγαινε, θα ξανάρθεις όταν θα σε φωνάξουν» είπε στο διευθυντή· «δεν έχει νόημα να κάθεται εδώ να καμαρώνεις μ' ανοιχτό το στόμα. Δεν υποφέρεται αυτός!» Ο διευθυντής υποκλίθηκε και βγήκε, χωρίς να καταλάβει τη φιλοφρόνηση της γιαγιάς.

«Έλα τώρα, θεία, είναι δυνατό να έχουμε και μονομαχίες;» απάντησε χαμογελώντας ο στρατηγός.

«Γιατί όχι; Οι άντρες είναι κοκόρια και πρέπει να χτυπιούνται. Μα εσείς είστε κουτορνίθια, το βλέπω, ανίκανοι να υπερασπίσετε την τιμή της πατρίδας σας. Εμπρός, σηκώστε με! Ποτάπιτς, φρόντισε να έχω στη διάθεσή μου δυο ανθρώπους να με μεταφέρουν και κλείσε συμφωνία για την αμοιβή. Μου φτάνουν δύο. Πες τους ότι θα σηκώνουν την πολυθρόνα μου μόνο στις σκάλες, στον ίδιο δρόμο θα με τσουλάνε· πλήρωσέ τους προκαταβολικά, γιατί έτσι θα με σέβονται περισσότερο. Εσύ θα είσαι συνεχώς κοντά μου, κι εσύ, Αλέξη Ιβάνοβιτς, να μου δείξεις το βαρόνο όταν βγούμε περίπατο: να δω τουλάχιστον τι σόι βαρόνος είναι του λόγου του... Και τώρα, πες μου, πού είναι η ρουλέτα;»

Της εξήγησα ότι τις ρουλέτες τις έχουν εγκαταστήσει στο καζίνο. Ύστερα με ρώτησε αν έχει πολλές ρουλέτες κι αν παίζει πολύς κόσμος. Παίζουν όλη μέρα; Πώς είναι οργανωμένο το παιχνίδι; Για να τελειώνω, της απάντησα πως θα 'ταν προτιμότερο να τις δει μόνη της και πως είναι πολύ δύσκολο να τις περιγράψει κανείς.

«Ωραία, πηγαίνετε με αμέσως στο καζίνο! Οδήγησέ μας, Αλέξη Ιβάνοβιτς!»

«Μα πώς, θεία, δε θα ξεκουραστείς καθόλου απ' το ταξίδι;» ρώτησε ο στρατηγός με ενδιαφέρον. Φαινόταν λιγάκι εκνευρισμένος, το ίδιο κι όλοι οι υπόλοιποι που αλληλοκοιτάζονταν μερδεμένοι. Φαίνεται πως φοβόνταν και ντρέπονταν να συνοδέψουν τη γιαγιά στο καζίνο, μήπως κάνει τίποτα εκκεντρικότητες εκεί, και μάλιστα μπροστά σ' όλο τον κόσμο τούτη τη φορά. Προθυμοποιήθηκαν ωστόσο να τη συνοδέψουν.

«Να ξεκουραστώ; Και γιατί; Δεν είμαι κουρασμένη, πέντε μέρες δε σάλεψα απ' τη θέση μου. Ύστερα θα μάθουμε πού είναι οι πηγές, τα ιαματικά λουτρά. Κι έπειτα... πώς το 'πες, Πρασκόβια, "πουάντ" νομίζω».

«Ναι, γιαγιά».

«Θα πάμε κι εκεί. Τι άλλο αξιοθέατο έχει;»

«Υπάρχουν πολλά πράγματα να δεις, γιαγιά» είτε αμήχανα η Παυλίνα.

«Ούτε κι εσύ τα ξέρεις! Μάρθα, θα 'ρθεις κι εσύ μαζί μου» είπε στην καμαριέρα της.

«Γιατί θέλετε να την πάρετε μαζί σας, θεία;» μπήκε στη μέση ο στρατηγός. «Δε γίνεται· ούτε τον Ποτάπιτς είναι βέβαιο ότι θα τον αφήσουν να μπει στο καζίνο».

«Βλακείες! Επειδή είναι δηλαδή υπηρέτρια πρέπει να την αφήσω εδώ! Άνθρωπος είναι κι αυτή· ύστερα από οχτώ μέρες ταξίδι, να μη δει τίποτα; Με ποιον θα πάει, αν όχι μαζί μου; Μόνη της δεν τολμάει να ξεμυτίσει».

«Όμως, θεία...»

«Μήπως ντρέπεσαι να σε δουν μαζί μου; Τότε μείνε εδώ, δε σ' έχουμε κι ανάγκη. Στρατηγός, χαρά στο πράμα! Κι εγώ είμαι χήρα στρατηγού. Έτσι κι αλλιώς, τι να σας κάνω στο κατόπι μου; Θα τα δω όλα με τον Αλέξη Ιβάνοβιτς».

Αλλά ο ντε Γκριέ επέμενε αποφασιστικά να πάνε όλοι παρέα,

και με τις πιο γλυκές φιλοφρονήσεις τής μίλησε για την ευχαρίστησή του να τη συνοδέψει.

«*Elle est tombée en enfance*» έλεγε και ξανάλεγε στο στρατηγό· «*seule elle fera des bêtises...*»¹ Δεν άκουσα τι άλλο του είπε, ήταν όμως φανερό ότι κάποιο σχέδιο είχε στο μυαλό του, ίσως να είχαν ξαναζωντανέψει και οι ελπίδες του.

Το καζίνο απείχε κάπου πεντακόσια μέτρα απ' το ξενοδοχείο. Ακολουθήσαμε το δρόμο με τις καστανιές ως την πλατεία, και κάναμε το γύρο της για να μπούμε στο καζίνο. Ο στρατηγός ηρέμησε λιγάκι, γιατί η πομπή μας, αν και αρκετά παράξενη, κρατήθηκε στα όρια της ευπρέπειας. Δεν ήταν δα και καταπληκτικό που παρουσιάστηκε στη λουτρόπολη μια άρρωστη γυναίκα, αδύναμη κι ανάπηρη. Ο στρατηγός όμως φοβόταν προφανώς το καζίνο: για ποιο λόγο πήγαινε στη ρουλέτα μια άρρωστη κι εξασθενημένη γυναίκα, και μάλιστα γριά; Η Παυλίνα και η δεσποινίς Μπλανς περπατούσαν πλάι της, μια σε κάθε πλευρά. Η δεσποινίς Μπλανς γελούσε, ήταν γλυκιά και χαρούμενη, και κάθε τόσο έκανε νόστιμα αστεία με τη γιαγιά, τόσο, που στο τέλος η γιαγιά τής έδωσε και συγχαρητήρια. Η Παυλίνα, από την άλλη μεριά, ήταν υποχρεωμένη να απαντά στη στιγμή στις ατέλειωτες ερωτήσεις της γιαγιάς, όπως: «Ποιος είναι αυτός που περνάει; Κι εκείνη εκεί με την άμαξα; Η πόλη είναι μεγάλη; Ο κήπος, είναι κι αυτός μεγάλος; Ποια είναι εκείνα τα βουνά; Υπάρχουν αετοί εκεί; Τι είναι αυτή η παράξενη στέγη;» Ο κύριος Άσπλν βάδιζε πλάι μου και κάποια στιγμή μού είπε χαμηλόφωνα ότι τούτο το πρωινό θα ήταν αποφασιστικό. Ο Ποτάπιτς και η Μάρθα ακολουθούσαν πίσω απ' την πολυθρόνα, αυτός με το φράκο του κι άσπρη γραβάτα, αλλά με κασκέτο, κι η Μάρθα – μια ροδοκόκκινη γυναίκα γύρα στα σαράντα, που είχε αρχίσει κιόλας να ασπρίζει – με σκουφια, τσίτινο φόρεμα και παπούτσια από κατσικόδεσμα που έτριζαν. Η γιαγιά γύριζε συνέχεια πίσω της και κουβέντιαζε μαζί τους. Ο ντε Γκριέ μιλούσε μ' έναν τόνο κατηγορηματικό. Μπορεί και να παρηγορούσε το στρατηγό· σίγουρα του έδινε κάποια συμβουλή. Η γιαγιά όμως είχε ξεστομίσει τη μοιραία φράση: «Λεφτά δεν πρόκειται να σου δώσω». Αυτό φαινόταν ίσως απίθανο στον ντε Γκριέ, όχι όμως και

1. Αυτή ξεμωράθηκε... Μόνη της θα κάνει παλαβομαρές.

στο στρατηγό που ήξερε καλά τη θεία του. Παρατήρησα ότι ο ντε Γκριέ και δεσποινίς Μπλανς εξακολουθούσαν να ανταλλάσσουν βλέμματα. Πήρε το μάτι μου και τον πρίγκιπα μαζί με το γερμανό περιηγητή στο τέarma του δρόμου· είχαν μείνει πίσω, και σε λίγο πήραν διαφορετική κατεύθυνση.

Η είσοδος μας στο καζίνο ήταν θριαμβευτική. Ο θυρωρός και οι υπηρέτες έδειξαν τον ίδιο σεβασμό, όπως και το προσωπικό του ξενοδοχείου. Ωστόσο, μας κοιτούσαν με περιέργεια. Η γιαγιά πρώτα πρώτα, διέταξε να τη μεταφέρουν σ' όλες τις αίθουσες, παινεύοντας κάτι που της άρεσε, δείχνοντας αδιαφορία για κάτι άλλο, ζητώντας όμως πληροφορίες για όλα. Τέλος, φτάσαμε και στις αίθουσες του παιχνιδιού. Ο κλητήρας που φύλαγε την πόρτα σάστισε και την άνοιξε διάπλατα.

Η εμφάνιση της γιαγιάς στην αίθουσα έκανε ζωνηρή εντύπωση στον κόσμο. Ολόγυρα στο τραπέζι της ρουλέτας και στην άλλη άκρη της αίθουσας, όπου ήταν το *trente et quarante* στριμώχνονταν σε πολλές σειρές εκατόν πενήντα ως διακόσιοι παίχτες. Κατά τη συνήθειά τους, όσοι κατάφεραν να φτάσουν ως το τραπέζι του παιχνιδιού, έμεναν εκεί και δεν το κουνούσαν ρούπι όσο είχαν ακόμη λεφτά να χάσουν· γιατί εκεί δεν μπορεί κανείς να στέκεται σαν απλός θεατής χωρίς να βάλει το χέρι του στην τσέπη. Αν και υπάρχουν καθίσματα στη διάθεση των παιχτών γύρω απ' το τραπέζι, ελάχιστοι κάθονται, και προπαντός όταν έχει πολύ κόσμο, γιατί όρθιοι παίζουν με μεγαλύτερη άνεση. Οι άνθρωποι της δεύτερης και της τρίτης σειράς στριμώχνονται πίσω από τους πρώτους, περιμένοντας να έρθει η σειρά τους ή παραμονεύοντας να βρουν ευκαιρία να πλησιάσουν στο τραπέζι· αλλά μες στην ανυπομονησία τους, μερικοί χώνουν κάπου κάπου το χέρι τους ανάμεσα στους άλλους για να ποντάρουν τα χρήματά τους. Ακόμη κι απ' την τρίτη σειρά προσπαθούν να βάλουν τα λεφτά τους, απλώνοντας τα χέρια πάνω απ' τα κεφάλια των άλλων παιχτών· κι έτσι, κάθε πέντε ή δέκα λεπτά, γεννιέται και κάποια αμφισβήτηση για τα κέρδη σ' ένα από τα τραπέζια. Δεν είναι δυνατό, φυσικά, να αποφύγει κανείς την οχλαγωγία, κι εξάλλου η πολυκοσμία συμφέρει το ταμείο. που κερδίζει ανάλογα με τον αριθμό των παιχτών. Οι οχτώ κρουπιέρηδες που κάθονται ολόγυρα στα τραπέζια είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί· και καθώς αυτοί είναι που πληρώ-

νουν τα κέρδη, αυτοί κανονίζουν και τις τυχόν διαφορές ανάμεσα στους παίχτες. Στη χειρότερη περίπτωση, φωνάζουν την αστυνομία και η υπόθεση ξεκαθαρίζεται αμέσως. Οι αστυνομικοί είναι τοποθετημένοι στην αίθουσα, με πολιτικά, ανάμεσα στους θεατές, έτσι που κανείς δεν μπορεί να τους αναγνωρίσει. Παρακολουθούν κυρίως τους επαγγελματίες κλέφτες, και υπάρχουν πολλοί τέτοιοι στη ρουλέτα, γιατί εκεί μπορούν να κάνουν εύκολα τη δουλειά τους. Πραγματικά, οπουδήποτε αλλού είναι υποχρεωμένοι να βουτάνε απ' τις τσέπες και να σπάζουν τις κλειδαριές, πράγμα πολύ δυσάρεστο σε περίπτωση αποτυχίας. Ενώ εδώ, αρκεί να πλησιάσουν το τραπέζι του παιχνιδιού, ν' αρχίσουν να παίζουν, και ξαφνικά, στα φανερά, να αρπάξουν τα λεφτά κάποιου άλλου και να τα χώσουν στην τσέπη τους· σε περίπτωση αμφισβήτησης, ο λωποδύτης ορκίζεται ότι είναι δικά του. Αν η δουλειά γίνει επιδέξια και οι μάρτυρες διστάζουν, τα κλεμμένα λεφτά μένουν συνήθως στα χέρια του κλέφτη, αν δεν πρόκειται για κάνα μεγάλο ποσό φυσικά, γιατί αλλιώς θα το έχουν ασφαλώς παρατηρήσει οι κρουπιέρηδες ή κάποιος άλλος παίχτης. Μα όταν πρόκειται για μικρό ποσό, ο αληθινός κάτοχός του αρνιέται πολλές φορές να κάνει καβγά και αποσύρεται, γιατί φοβάται το σκάνδαλο. Αν καταφέρουν να ανακαλύψουν τον κλέφτη, τον πετάνε έξω με τις κλοτσιές.

Η γιαγιά τα παρατηρούσε όλα από μακριά με ακόρεστη περιέργεια. Ήταν πολύ ευχαριστημένη που πετούσαν έξω τους λωποδύτες. Το *trente et quarante* δεν τράβηξε σχεδόν καθόλου την προσοχή της· η ρουλέτα τής άρεσε περισσότερο, και ειδικά η μπίλια που γύριζε. Στο τέλος, θέλησε να παρακολουθήσει το παιχνίδι από κοντά. Πώς έγινε αυτό, δεν ξέρω, οι κλητήρες όμως και κάτι άλλα περιποιητικά υποκείμενα (κάτι απένταροι Πολωνοί κυρίως, που πουλάνε εκδουλεύσεις στους τυχερούς παίχτες και στους ξένους) βρήκαν τρόπο, παρά το συνωσιισμό να βάλουν τη γιαγιά να καθίσει στη μέση του τραπέζιού, κοντά στον αρχικρουπιέρη, και την έφεραν ως εκεί με την πολυθρόνα της. Πολλοί επισκέπτες που τους άρεσε να παρατηρούν το παιχνίδι (Άγγλοι κυρίως, με τις οικογένειές τους), μαζεύτηκαν αμέσως πίσω απ' τους παίχτες για να δουν τη γιαγιά. Πολλά φασαμέν στραφθηκαν προς το μέρος της. Οι κρουπιέρηδες έτριβαν τα χέρια τους. Πράγματι, θα μπορούσε κα-

νείς να περιμένει κάτι ασυνήθιστο από μια τόσο εκκεντρική παίχτρια. Μια ανάπηρη εβδομηνταπεντάρα δεν είναι και καθημερινό θέαμα στη ρουλέτα. Τρύπωσα κι εγώ κοντά στο τραπέζι και κάθισα δίπλα στη γιαγιά. Ο Ποτάπιτς και η Μάρθα έμειναν κάπου παραμέρα. Ο στρατηγός, η Παυλίνα, ο ντε Γκριέ και η δεσποινίς Μπλανς μπλέχτηκαν κι αυτοί ανάμεσα στους θεατές.

Στην αρχή, η γιαγιά περιορίστηκε να κοιτάζει τους παίχτες. Μου έκανε χαμηλόφωνα σύντομες ερωτήσεις. Ποιος είναι αυτός; Ποια είναι αυτή; Ιδιαίτερα ενδιαφέρθηκε για κάποιον νεαρό, που καθόταν στην άκρη του τραπέζιού κι έπαιζε μεγάλα ποσά· είχε κερδίσει ήδη σαράντα χιλιάδες φράγκα, όπως έλεγαν τριγύρω, που ήταν απλωμένα μπροστά του σε χρυσό και χαρτονομίσματα. Ήταν χλομός· τα μάτια του πέταγαν σπίθες και τα χέρια του έτρεμαν· τώρα πια ποντάριζε δίχως να λογαριάζει, όσα έπιανε η χούφτα του· κι όμως, δεν έπαυε να κερδίζει και να μεγαλώνει το σωρό μπροστά του. Οι υπηρέτες τον περιτριγύριζαν και τσακίζονταν να τον εξυπηρετήσουν, του πρόσφεραν κάθισμα, ανοίγανε χώρο γύρω του για να μη στριμώνχεται –κι όλ' αυτά με την ελπίδα ότι θα τους έδινε κάνα πλούσιο φιλοδώρημα. Μεσ στη χαρά του κέρδους, μερικοί παίχτες τους δίνουν καμιά φορά όσα πιάσει η χούφτα τους. Πλάι στο νεαρό είχε στηθεί ένας Πολωνός που στριφογύριζε και του ψιθύριζε αδιάκοπα με ύφος γεμάτο σεβασμό, σπαταλώντας χωρίς αμφιβολία τις συμβουλές του και πασχίζοντας να διευθύνει το παιχνίδι, προσδοκώντας κι αυτός βέβαια ένα γερό φιλοδώρημα. Ο παίχτης όμως δεν του έδινε σημασία, ποντάριζε απερίσκεπτα και κέρδιζε συνέχεια. Έμοιαζε να τα 'χει χαμένα.

Η γιαγιά τον παρατήρησε για μερικά λεπτά.

«Πες του να σταματήσει» είπε, και με σκούνηξε ταραγμένη με τον αγκώνα της, «να βάλει τα λεφτά στην τσέπη και να φύγει. Θα τα χάσει όλα!» έλεγε ανήσυχη, λαχανιάζοντας απ' την ταραχή της. «Πού είναι ο Ποτάπιτς; Να του στείλουμε τον Ποτάπιτς. Μίλα του, μίλα του λοιπόν!» –με σκούνηξε πάλι· «μα πού είναι ο Ποτάπιτς; Σταματήστε! Σταματήστε!» φώναξε στον νεαρό. Έσκυψα και της εξήγησα πως δεν επιτρέπεται να φωνάζει έτσι, ούτε καν να υψώνει τον τόνο της φωνής της, γιατί ενοχλεί τους άλλους που κάνουν υπολογισμούς και θα μας έδιωχναν αμέσως.

«Τι κρίμα! Χάθηκε ο άνθρωπος! Θα πει πως τα θέλει το κεφάλι

του... Δεν μπορώ να τον βλέπω, ταράζομαι. Τι βλάκας!» είπε η γιαγιά και γύρισε βιαστικά το κεφάλι της αλλού.

Κάπου εκεί στ' αριστερά, ανάμεσα στους παίχτες, ήταν μια νέα κυρία μαζί μ' ένα νάνο. Δεν ξέρω αν ο νάνος ήταν συγγενής της ή αν τον έπαιρνε μαζί της μόνο για φιγούρα. Την είχα προσέξει από ώρα. Ερχόταν κάθε μέρα στο καζίνο, στη μια το μεσημέρι, έπαιζε μια ώρα κι έφευγε. Τη γνώριζαν πια, και μόλις ερχόταν, της πρόσφεραν κάθισμα. Έβγαζε λίγο χρυσάφι από την τσέπη της και μερικά χαρτονομίσματα των χιλίων φράγκων, κι άρχιζε να ποντάρει με απάθεια, σημειώνοντας τους αριθμούς και προσπαθώντας να ανακαλύψει το σύστημα με τις περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας. Έπαιζε πολλά λεφτά και κέρδιζε κάθε μέρα χιλια, δύο χιλιάδες, τρεις χιλιάδες φράγκα το πολύ, κι ύστερα αποσυρόταν αμέσως. Η γιαγιά την παρατήρησε για πολλή ώρα.

«Να και μια που ασφαλώς δε θα χάσει ποτέ. Ξέρεις ποια είναι;»

«Γαλλίδα μάλλον, της υψηλής κοινωνίας» ψιθύρισα.

«Α, το πουλί από το πέταγμά του φαίνεται. Πρέπει να ξέρει καλά τη δουλειά της. Εξήγησέ μου τώρα πώς παίζεται και πώς ποντάρεις».

Εξήγησα στη γιαγιά, όσο μπορούσα, το μηχανισμό των πολυάριθμων συνδυασμών, κόκκινο και μαύρο, μονά και ζυγά, μικρά και μεγάλα, και τέλος, τις διάφορες λεπτομέρειες στο σύστημα των αριθμών. Εκείνη άκουγε προσεκτικά, έκανε ένα σωρό ερωτήσεις και μάθαινε. Για κάθε σύστημα της έφερνα κι από ένα παράδειγμα, κι έτσι έμαθε και συγκράτησε πολλά πράγματα εύκολα κι ευχάριστα. Η γιαγιά ήταν πολύ ευχαριστημένη.

«Και τι είναι το ζερό;¹ Να, εκείνος ο κατασρομάλλης ο αρχικρουπιέρης, μόλις φώναξε: Ζερό! Και γιατί μάζεψε όλα τα λεφτά που ήταν πάνω στο τραπέζι; Τόσα λεφτά: τι σημαίνει αυτό;»

«Ζερό, γιαγιά, σημαίνει ότι κερδίζει η μπάνκα. Αν η μπίλια πέσει στο ζερό, όλα όσα είναι πάνω στο τραπέζι ανήκουν σ' αυτήν. Για να λέμε την αλήθεια, δίνουν άλλη μια μπίλια για τους τύπους, αλλά η μπάνκα δεν πληρώνει τίποτα».

«Μπα! Και τότε δεν παίρνω τίποτα;»

1. Zéro: μηδέν, στα γαλλικά.

«Δηλαδή, γιαγιά να τι συμβαίνει: αν είχατε ποντάρει πρωτίτερα στο ζερό και βγει, σας πληρώνουν τριάντα πέντε φορές τα λεφτά που ποντάρατε».

«Πώς; Τριάντα πέντε φορές! Και βγαίνει συχνά; Τους ηλίθιους! γιατί δεν ποντάρουν τότε στο ζερό;»

«Υπάρχουν τριάντα έξι αντίθετες πιθανότητες, γιαγιά!»

«Βλακείες! Ποτάπις, Ποτάπις! Περίμενε, έχω λεφτά μαζί μου, να τα!» Έβγαλε απ' την τσέπη της ένα φουσκωμένο πορτοφόλι και πήρε από μέσα δέκα φιορίνια. «Πάρε αυτά και ποντάρισε τα στο ζερό, αμέσως».

«Γιαγιά, το ζερό μόλις βγήκε» είπα, «δε θα ξαναβγει για αρκετή ώρα. Κινδυνεύετε να χάσετε· περιμένετε τουλάχιστον λιγάκι».

«Βλακείες! Βάλ' τα λοιπόν!»

«Πολύ καλά, μπορεί όμως να μην ξαναβγει ώς το βράδυ κι ας ποντάρετε χίλιες φορές, είναι παρατηρημένο!»

«Δε με νοιάζει! Όποιος φοβάται το λύκο, δεν πηγαίνει στο δάσος. Λοιπόν; Έχασες; Ποντάρισε πάλι!»

Χάσαμε δέκα φιορίνια· βάλουμε κι άλλα δέκα. Η γιαγιά με κόπο κρατιόταν στη θέση της· είχε καρφώσει τα φλογισμένα μάτια της στην μπίλια που χοροπηδούσε πάνω στις οδοντωτές άκρες του κινητού δίσκου. Χάσαμε και την τρίτη φορά. Η γιαγιά ήταν έξω φρενών και στριφογύριζε στην πολυθρόνα απ' την ανησυχία της· χτύπησε μάλιστα και τη γροθιά της στο τραπέζι όταν ο κρουπιέρης φώναξε τριάντα έξι, αντί για το ζερό που περίμενε.

«Να το πάρει ο διάβολος!» άρχισε να θυμώνει η γιαγιά. «Δε θα βγει το παναθεματισμένο; Θα περιμένω να βγει ώσπου να πεθάνω! Αυτός ο παλιάνθρωπος, ο κατασρομάλλης ο κρουπιέρης, τα κάνει όλα! Αλέξη Ιβάνοβιτς, βάλε είκοσι φιορίνια, αμέσως! Ποντάρεις τόσο λίγα, που δε θα πάρουμε σχεδόν τίποτα όταν θα βγει το ζερό».

«Γιαγιά!»

«Ποντάρισε! Ποντάρισε! Δεν είναι δικά σου τα λεφτά!»

έβαλα τα είκοσι φιορίνια. Η μπίλια γύριζε για πολλή ώρα πάνω στο δίσκο, και τέλος έφτασε στις οδοντωτές άκρες του. Η γιαγιά έμεινε ασάλευτη, έσφιξε το μπράτσο μου, και –πλοπ! «Ζερό!» φώναξε ο κρουπιέρης.

«Ορίστε, βλέπεις;» φώναξε η γιαγιά, γυρίζοντας προς το μέρος

μου και ακτινοβολώντας απ' τη χαρά της. «Δε σ' το 'πα εγώ! Ο Θεός με φώτισε να βάλω δυο χρυσά! Πόσα θα πάρω τώρα; Γιατί δεν πληρώνουν; Ποτάπιτς, Μάρθα, μα πού έχουν πάει οι δικοί μας; Ποτάπιτς, Ποτάπιτς!»

«Σε λίγο, γιαγιά» της ψιθύρισα. «Ο Ποτάπιτς είναι στην πόρτα, δε θα τον αφήσουν να μπει. Κοιτάξτε, σας δίνουν τα λεφτά».

Άφησαν μπροστά στη γιαγιά ένα βαρύ μασούρι με πεντακόσια φιορίνια, σφραγισμένο με μπλε χαρτί, και της μέτρησαν άλλα διακόσια χύμα. Της τα μάζεψα με το φτυαράκι.

«Παίξτε, κύριοι! Παίξτε, κύριοι!» φώναξε ο κρουπιέρης έτοιμος να γυρίσει τη ρουλέτα.

«Θεέ μου! Αργήσαμε! Θα τη γυρίσει! Βάλε, βάλε λοιπόν!» έλεγε με αγωνία η γιαγιά. «Μη χαζεύεις, κάνε γρήγορα!» Είχε νευριάσει και μ' έσπρωχνε μ' όλη της τη δύναμη.

«Πού να ποντάρω, γιαγιά;»

«Στο ζερό βέβαια! Πάλι στο ζερό. Βάλε όσο γίνεται περισσότερα. Πόσα έχουμε; Εφτακόσια φιορίνια; Μην τα λυπάσαι, βάλ' τα όλα».

«Μα τι λέτε, γιαγιά! Ούτε σε διακόσιες μπιλιές δεν ξαναβγαίνει! Σας προειδοποιώ, θα χάσετε όλα σας τα λεφτά!»

«Ωχ, ανοσίες, ανοσίες! ποντάρισε λοιπόν! Όλο μιλάς! Ξέρω εγώ τι κάνω» είπε η γιαγιά, τρέμοντας ολόκληρη απ' τη μανία της.

«Ο κανονισμός δεν επιτρέπει να βάζει κανείς πάνω στο ζερό περισσότερα από εκατόν είκοσι φιορίνια τη φορά, γιαγιά, και να, τα 'βαλα»

«Τι εννοείς, δεν επιτρέπεται; Ψέματα λες, έτσι; Μουσιέ, μουσιέ» φώναξε η γιαγιά, τραβώντας απ' το μανίκι τον κρουπιέρη που καθόταν πλάι της κι ετοιμαζόταν να γυρίσει τη ρουλέτα. «Πόσα στο ζερό; Εκατόν είκοσι; Εκατόν είκοσι;»

Εξήγησα αμέσως την ερώτηση της γιαγιάς σε κατανοητά γαλλικά.

«Μάλιστα, κυρία» επιβεβαίωσε ευγενικά ο κρουπιέρης, «δεν επιτρέπεται να ξεπεράσετε τα τέσσερις χιλιάδες φιορίνια τη φορά. Είναι κανονισμός».

«Τότε δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα, βάλε εκατόν είκοσι».

«Έτοιμοι!» φώναξε ο κρουπιέρης. Ο δίσκος γύρισε και βγήκε το τριάντα. Είχαμε χάσει.

«Πάλι, πάλι, πάλι! Ποντάρισε πάλι!» φώναξε η γιαγιά. Χωρίς καμιά αντίρρηση τούτη τη φορά και σηκώνοντας τους ώμους, έβαλα άλλα εκατόν είκοσι φιορίνια. Ο δίσκος γύριζε πολλή ώρα. Η γιαγιά έτρεμε. «Φαντάζεται ότι θα ξαναβγει το ζερό» σκεφτόμουν, και την κοιτούσα γεμάτος απορία. Στο πρόσωπό της ακτινοβολούσε η απόλυτη βεβαιότητα ότι θα κέρδιζε, η αναμφίβολη προσδοκία ότι θ' άκουγε τον κρουπιέρη να φωνάζει: «Ζερό!» Η μπίλια έπεσε σ' ένα τετραγωνάκι.

«Ζερό!» φώναξε ο κρουπιέρης.

«Θαύμα! Φώναξε θριαμβευτικά η γιαγιά.

Εκείνη τη στιγμή, συνειδητοποίησα ότι ήμουν κι εγώ παίχτης. Τα χέρια μου και τα πόδια μου έτρεμαν, να μηνίγγια μου βούιζαν. Ήταν βέβαια πολύ σπάνια περίπτωση να βγει το ζερό τρεις φορές σε δέκα μπιλιές· δεν ήταν όμως και απίθανο. Με τα ίδια μου τα μάτια είχα δει προχτές το ζερό να βγαίνει τρεις φορές συνέχεια, και κάποιος παίχτης που σημείωνε με ιδιαίτερη επιμέλεια τους αριθμούς που έβγαιναν, σχολίασε δυνατά ότι την προηγούμενη μέρα το ζερό δεν είχε βγει ούτε μια φορά ολόκληρο το εικοσιτετράωρο.

Τώρα που η γιαγιά είχε κερδίσει τόσα πολλά, της έδωσαν με ιδιαίτερο σεβασμό τα κέρδη της. Έκανε να παίρνει τέσσερις χιλιάδες διακόσια φιορίνια. Της πλήρωσαν τα διακόσια σε χρυσό και τα υπόλοιπα σε χαρτονομίσματα.

Τούτη τη φορά η γιαγιά δε φώναξε τον Ποτάπιτς· είχε άλλα πράγματα να σκεφτεί. Και μάλιστα δεν εκδήλωσε κανενός είδους εξωτερική ταραχή. Ήταν ταραγμένη βαθιά μέσα της, αν μπορώ να το πω έτσι. ένα πράγμα την απασχολούσε και μονάχα σ' αυτό στόχευε.

«Αλέξη Ιβάνοβιτς! Είπε ότι μπορεί κανείς να ποντάρει μόνο τέσσερις χιλιάδες φιορίνια τη φορά, έτσι; Ορίστε, πάρε τέσσερις χιλιάδες και βάλ' τες στο κόκκινο» αποφάσισε η γιαγιά.

Δεν είχε νόημα η προσπάθεια να τη μεταπείσω. Ο δίσκος γύρισε.

«Κόκκινο!» φώναξε ο κρουπιέρης.

Είχε κερδίσει άλλα τέσσερις χιλιάδες φιορίνια, δηλαδή οχτώ χιλιάδες συνολικά.

«Δώσε μου τα μισά, και τα άλλα μισά πάλι στο κόκκινο» πρόσταξε η γιαγιά.

Έβαλα τις τέσσερις χιλιάδες φιορίνια στο κόκκινο.

«Κόκκινο!» φώναξε ο κρουπιέρης.

«Δώδεκα χιλιάδες όλα μαζί· δώσ' μου όλα τα λεφτά. Βάλε το χρυσό στο πορτοφόλι μου και τα χαρτονομίσματα φύλαξέ τα εσύ».

«Αρκεί. Φεύγουμε! Πάρτε με από δω!»

11

Κύλησαν την πολυθρόνα προς την πόρτα, στην άλλη άκρη της αίθουσας. Η γιαγιά έλαμπε από χαρά. Οι δικοί μας την περικύκλωσαν για να τη συγχαρούν. Όσο κι αν ήταν εκκεντρική η συμπεριφορά της, ο θρίαμβός της σκέπασε πολλά πράγματα κι ο στρατηγός έπαψε πια να φοβάται μήπως η συγγένειά του με μια τόσο παράξενη γυναίκα τον εκθέσει. Μ' ένα καλοσυνάτο χαμόγελο συγχάρηκε τη γιαγιά σαν να 'ταν ένα παιδί που το διασκεδάζουν. Ωστόσο, ήταν φανερά εντυπωσιασμένος, όπως κι όλοι οι υπόλοιποι θεατές. Όλοι γύρω μιλούσαν για τη γιαγιά και την έδειχναν. Πολλοί περνούσαν πλάι της για να τη δουν καλύτερα. Ο κύριος Άστλυ μιλούσε γι' αυτήν με δυο συμπατριώτες του λίγο πιο κει. Κάτι πολύ σπουδαίες κυρίες, μπερδεμένες και κατάπληκτες, την παρατηρούσαν απ' υψηλού σαν φαινόμενο. Ο ντε Γκριέ σκόρπιζε αφειδώς χαμόγελα και φιλοφρονήσεις.

«*Quelle victoire!*»¹ είπε.

«Αυτό πια, κυρία μου, ήταν άλλο πράγμα!» πρόσθεσε η δεσποινίς Μπλανς μ' ένα σαγηνευτικό χαμόγελο.

«Μάλιστα, κέρδισα δώδεκα χιλιάδες φιορίνια! Τι λέω, δώδεκα; Μαζί με το χρυσό φτάνουν τις δεκατρείς χιλιάδες. Πόσα είναι αυτά σε ρούβλια; Κάπου έξι χιλιάδες, έτσι δεν είναι;»

Την πληροφορήσα ότι με τη σημερινή τιμή πρέπει να ξεπερνούν τα επτά χιλιάδες, μπορεί να φτάνουν και τα οχτώ χιλιάδες ρούβλια.

«Οχτώ χιλιάδες ρούβλια, πενταροδεκάρες! Κι εσείς τα κουτορνίθια κάθεστε και κοιτάτε! Ποτάπις, Μάρθα, είδατε;»

«Ω, κυρία, πώς τα καταφέρατε; Οχτώ χιλιάδες ρούβλια!» φώναξε η Μάρθα με κολακευτικό ύφος.

«Ορίστε, πάρτε από πενήντα φιορίνια ο καθένας!»

1. Τι νίκη!

Ο Ποτάπιτς και η Μάρθα έσπευσαν να φιλήσουν τα χέρια της κυρίας τους.

«Δώστε και στους κουβαλητάδες από δέκα φιορίνια. Δώσ' τα σε χρυσό, Αλέξη Ιβάνοβιτς. Γιατί με χαιρετάει εκείνος εκεί ο υπηρέτης; Κι ο άλλος; Με συγχαίρουν; Δώσε από δέκα φιορίνια στον καθένα».

«*Madame la princesse... un pauvre expatrié... malheur continuel... les princes russes sont si généreux...*»¹ ικέτευε κοντά της κάποιος με φθαρμένη ρεντιγκότα, παρδαλό γιλέκο και μακριά μουστάκια, με το καπέλο στο χέρι και χαμογελώντας με δουλοπρέπεια.

«Δώσε και σ' αυτόν δέκα φιορίνια. Όχι, κán' τα είκοσι· λοιπόν φτάνει τώρα, γιατί αλλιώςτικα δε θα τελειώσουμε ποτέ με δαύτους. Σηκώστε με, μπρος! Πρασκόβια» γύρισε και είπε στην Παυλίνα Αλεξάντροβνα, «αύριο θα σου αγοράσω ύφασμα για ένα φόρεμα, και στη δεσποινίδα... πώς τη λένε; Μπλανς, θαρρώ. Θα της πάρω κι αυτηνής ένα. Μετάφρασέ της το, Πρασκόβια!»

«Μερσί μαντάμ» είπε η Μπλανς και υποκλίθηκε, ανταλλάσσοντας ένα ειρωνικό χαμόγελο με τον ντε Γκριέ και το στρατηγό. Ο στρατηγός ήταν λιγάκι στεναχωρημένος, κι ένιωσε ανακούφιση όταν φτάσαμε στο δρόμο με τις καστανιές.

«Η Φεντόσια θ' απορήσει» είπε η γιαγιά μόλις θυμήθηκε την παραμάνα μας. «Πρέπει να της κάνω κι αυτηνής δώρο ένα φόρεμα. Ε, Αλέξη Ιβάνοβιτς, δώσε κάτι στο ζητιάνο εδώ!»

Ένας κουρελής με καμπουριασμένη ράχη μας κοιτούσε με γουρλωμένα τα μάτια καθώς περνούσε πλάι μας.

«Μπορεί να 'ναι κάνας κατεργάρης, γιαγιά».

«Δώσ' του ένα φιορίνι!»

Τον πλησίασα και του το 'δωσα. Με κοίταξε σαστισμένος, αλλά πήρε το φιορίνι χωρίς να πει λέξη. Μύριζε κρασί.

«Εσύ, Αλέξη Ιβάνοβιτς, την έχεις δοκιμάσει την τύχη σου;»

«Όχι, γιαγιά».

«Τα μάτια σου όμως άστραφταν, το είδα».

«Θα τη δοκιμάσω, γιαγιά, αργότερα».

«Και να ποντάρεις κατευθείαν στο ζερό. Θα δεις! Πόσα λεφτά έχεις όλα κι όλα;»

1. Κυρία πριγκίπισσα... ένας φτωχός εκπατρισμένος... συμφορές αδιάκοπες... οι ρώσοι πριγκίπιτες είναι τόσο γενναιόδωροι...

«Διακόσια φιορίνια, γιαγιά».

«Λίγα είναι. Σου δανείζω πεντακόσια φιορίνια, αν θέλεις. Πάρε αυτό το μασούρι. Κι όσο για σένα» –στράφηκε απότομα στο στρατηγό– άδικα περιμένεις, δε θα σου δώσω τίποτα!»

Αυτός σαν να ταράχτηκε, μα δεν έβγαλε λέξη. Ο ντε Γκριέ συνοφρυώθηκε.

«*Que diable, c'est une terrible vieille!*»¹ μουρμούρισε μέσ' απ' τα δόντια του.

«Ζητιάνος, κι άλλος ζητιάνος!» φώναξε η γιαγιά. «Δώσ' του ένα φιορίνι, Αλέξη Ιβάνοβιτς».

Τούτη τη φορά ήταν ένα γεροντάκι με γκριζα μαλλιά, ξύλινο πόδι, μπλε μακριά ρεντιγκότα και μπαστούνι στο χέρι. Έμοιαζε με βετεράνο στρατιώτη. Μα όταν άπλωσα το χέρι για να του δώσω το φιορίνι, έκανε ένα βήμα πίσω και με κοίταξε απειλητικά.

«*Was ist's, der Teufel!*»² φώναξε, προσθέτοντας ένα σωρό βρισιές.

«Είναι τρελός!» φώναξε η γιαγιά κι έγνεψε με το χέρι της. «Εμπρός, πάμε! Πεθαίνω της πείνας! Θα πάμε αμέσως να φάμε, θα κοιμηθώ λιγάκι το μεσημέρι κι ύστερα θα ξαναγυρίσω».

«Θα παίζετε πάλι, γιαγιά;» ρώτησα.

«Γιατί; Τι νόμιζες; Επειδή εσείς κάθεστε δω και κλαίτε τη μοίρα σας, θα κάνω κι εγώ το ίδιο;»

«*Mais, madame*» πετάχτηκε ο ντε Γκριέ, «*les chances peuvent tourner, une seule mauvaise chance, et vous perdrez tout... surtout avec votre jeu... c'était terrible!*»³

«*Vous perdrez absolument*»⁴ τσίριξε η δεσποινίς Μπλανς.

«Μα τι σας νοιάζει όλους εσάς; Δε θα χάσω τα δικά σας λεφτά, τα δικά μου θα χάσω! Πού είναι ο κύριος Άστλυ;» με ρώτησε.

«Έμεινε στο καζίνο, γιαγιά».

«Κοίμα. Είναι καλός άνθρωπος».

Μόλις γυρίσαμε στο ξενοδοχείο και η γιαγιά είδε στη σκάλα το

1. Στο διάβολο, είναι φοβερή γιαγιά!

2. Τι στο διάβολο συμβαίνει! (στα γερμανικά).

3. Μα, κυρία μου... οι πιθανότητες επιτυχίας μπορεί ν' αλλάξουν, μια κακοτυχία, και θα τα χάσετε όλα... και μάλιστα με το παιχνίδι που παίζετε... Ήταν τρομερό!

4. Σίγουρα θα χάσετε.

διευθυντή, άρχισε να του καυχίεται για τα κέρδη της: ύστερα φώναξε τη Φεντόσια, της έδωσε τριάντα φιορίνια και διέταξε να σερβίσουν το μεσημεριανό φαγητό. Στο τραπέζι η Φεντόσια και η Μάρθα δεν έπαψαν στιγμή να της κάνουν φιλοφρονήσεις.

«Καθόμουν και σας κοιτάζα, καλή μου κυρία» φλυαρούσε η Μάρθα, «και είπα στον Ποτάπιτς: “Τι θα κάνει τώρα άραγε η κυρία μας;” Και πόσα λεφτά ήταν πάνω στο τραπέζι, Θεέ μου! Σ’ όλη μου τη ζωή δεν έχω ξαναδεί τόσα λεφτά, και γύρω γύρω όλο κυρίες και κύριοι καθισμένοι. Και ρωτούσα τον Ποτάπιτς πού βρέθηκαν όλοι αυτοί. “Μακάρι να τη βοηθούσε η Παναγία η Παρθένα!” παρακαλούσα για σας, κυρία μου, και η καρδιά μου κόντευε να σταματήσει κι έτρεμα. Έτρεμα ολόκληρη. “Θεούλη μου κάνε να κερδίσει!” ικέτευα, και ο Θεός σάς βοήθησε. Ακόμη τρέμω καλή μου κυρία, τρέμω ολόκληρη, κοιτάξτε!»

«Αλέξη Ιβάνοβιτς, στις τέσσερις το απόγευμα ετοιμάσου να ξαναπάμε. Ός τότε, γεια σου. Μην ξεχάσεις να μου στείλεις κάνα γιατρό, γιατί πρέπει να πίνω και νερά. Μην το ξεχάσεις!»

Έφυγα σαν χαμένος απ’ το διαμέρισμα της γιαγιάς. Προσπαθούσα να φανταστώ τι θ’ απογίνονταν οι δικοί μας και τι τροπή θα παίρναν τα πράγματα. Έβλεπα ότι δεν είχα συνέλθει ακόμη –και κυρίως ο στρατηγός– ούτε καν από το πρώτο ξάφνιασμα. Η εμφάνιση της γιαγιάς, αντί για το τηλεγράφημα που περίμεναν από ώρα σε ώρα με την αναγγελία του θανάτου της –και συνεπώς την είδηση για τα λεφτά που θα τους άφηνε– είχε ανακατέψει σε τέτοιο σημείο τα σχέδια κι όλες τις αποφάσεις που είχαν πάρει, ώστε παρακολουθούσαν με αληθινή αμηχανία και γενική κατάπληξη τα κατοπινά της κατορθώματα στη ρουλέτα. Ωστόσο, τούτο το δεύτερο γεγονός είχε μάλλον μεγαλύτερη σπουδαιότητα απ’ το πρώτο – η γιαγιά είχε επαναλάβει δύο φορές τη δήλωσή της ότι δε θα ’δινε λεφτά στο στρατηγό, αλλά ποιος ξέρει; –δεν έπρεπε, παρ’ όλ’ αυτά, να χάσουν τις ελπίδες τους. Ο ντε Γκριέ που ήταν ανακατεμένος σ’ όλες τις υποθέσεις του στρατηγού, δεν τις είχε χάσει καθόλου. Είμαι βέβαιος ότι στην απελπισία της η δεσποινίς Μπλανς, που ενδιαφερόταν και του λόγου της ιδιαίτερα για το θέμα (δεν ήταν παράξενο! Θα γινόταν γυναίκα στρατηγού με σεβαστή περιουσία!), θα χρησιμοποιούσε όλες τις τέχνες της σαγήνης απέναντι στη γιαγιά –σε αντίθεση μ’ εκείνη την περήφανη Παυλίνα, τη μι-

κρή ανόητη, που δεν ήξερε να καλοπιάσει κανέναν. Αλλά τώρα που η γιαγιά είχε κάνει τέτοια κατορθώματα στη ρουλέτα, τώρα που η προσωπικότητά της είχε αποκαλυφθεί τόσο καθαρά (ήταν μια γριά, πεισματάρρα, δεσποτική και ξεμωραμένη) –τώρα, τα απειλούσε όλα η καταστροφή– δοκίμαζε τη χαρά του παιδιού που του δίνουν την ελευθερία του, κι όπως γίνεται πάντα, θα έπαιζε στο καζίνο ό,τι είχε και δεν είχε. Θεέ μου, σκέφτηκα (κι ο Θεός να με συγχωρήσει, μ’ ένα χαιρέκακο χαμόγελο) κάθε φιορίνι που διακινδύνευε η γιαγιά, τρουπούσε σαν αγκάθι την καρδιά του στρατηγού, έκανε τον ντε Γκριέ να σκυλιάζει, και τη δεσποινίδα Μπλανς να εξαργιώνεται βλέποντας να της παίρνουν την μπουκιά απ’ το στόμα. Υπήρχε και άλλο: ακόμη και μες στη χαρά και το θρίαμβο του κέρδους, τότε που η γιαγιά μοίραζε λεφτά δεξιά κι αριστερά και περνούσε τον κάθε περαστικό για ζητιάνο, ακόμη και τότε δεν κρατήθηκε και ξέσπασε στο στρατηγό με το μοιραία φράση: «Άδικα περιμένεις, δε θα σου δώσω τίποτα!» Η απόφαση της δηλαδή ήταν σταθερή, η γιαγιά είχε πειστώσει και το είχε κολλήσει στο μυαλό της μαζί με τη λέξη: Κίνδυνος! Κίνδυνος!

Αυτά σκεφτόμουν καθώς ανέβαινα για να πάω στο δωματάκι μου, στο τελευταίο πάτωμα. Η υπόθεση με απασχολούσε πολύ, και μόλο που είχα, βέβαια, μαντέψει από πριν τους κυριότερους δεσμούς που έδεναν τα πρόσωπα του δράματος, δεν ήξερα ωστόσο κι όλα τα μυστικά του παιχνιδιού. Η Παυλίνα δε μου είχε δείξει ποτέ απόλυτη εμπιστοσύνη. Κάπου κάπου, και σχεδόν άθελά της, μου άνοιγε την καρδιά της – παρ’ όλ’ αυτά, είχα παρατηρήσει ότι συχνά, και πάντα ύστερα από κάτι τέτοιες εκμυστηρεύσεις, το γύριζε στο αστείο ή μου παρουσίαζε όλα όσα μου είχε πει με μια εντελώς διαφορετική όψη. Α, μου έκρυβε πολλά πράγματα! Όπως και να ’ναι, προαισθανόμουν ότι πλησίαζε το τέλος αυτής της συγκεχυμένης και μυστήριας κατάστασης. Άλλο ένα χτύπημα –κι όλα θα τελειωναν ή θα αποκαλύπτονταν. Όσο για τη δική μου μοίρα, που ήταν δεμένη με την εξέλιξη της υπόθεσης, δε μ’ ένοιαζε καθόλου. Παράξενη ψυχική κατάσταση: δεν είχα στην τσέπη μου παρὰ μονάχα διακόσια φιορίνια, ήμουν μακριά απ’ την πατρίδα μου, χωρίς δουλειά, χωρίς κανένα έσοδο, χωρίς ελπίδα και σκοπό –και δεν έδινα δεκάρα! Αν δε σκεφτόμουν την Παυλίνα, δε θα με ενδιέφερε απλούστατα η κωμική εξέλιξη της ιστορίας και θα γελούσα με την

καρδιά μου. Η Παυλίνα όμως με ανησυχούσε· κρινόταν η μοίρα της· κι όμως, το λέω και λυπάμαι γι' αυτό, δεν ήταν η μοίρα της που με στεναχωρούσε. Ήθελα να μπω βαθιά στα μυστικά της· θα 'θελα να ερχόταν σ' εμένα και να μου έλεγε: Σ' αγαπώ. Αν όχι, αν αυτό ήταν μια απραγματοποίητη τρέλα, τότε... τότε τι άλλο να επιθυμούσα; Μήπως ήξερα στ' αλήθεια τι ήθελα; Ήμουν σαν χαμένος, απελπισμένος· θα μου έφτανε να βρίσκομαι κοντά της, μες στην αύρα της, στην ακτινοβολία της, αιώνια, παντοτινά, σ' όλη μου τη ζωή. Τίποτ' άλλο δεν ήξερα. Και πώς να την εγκατέλειπα;

Στον τρίτο όροφο, στο διάδρομο του διαμερισμάτος τους, ένωσα σαν να με σκούνηξε κάποιος. Γύρισα, και δέκα βήματα πιο κει είδα την Παυλίνα να βγαίνει απ' το δωμάτιο. Ήταν σαν να με παραμόνευε κι αμέσως μου έκανε νόημα να πλησιάσω.

«Παυλίνα Αλεξάντροβνα...»

«Σιγά!» είπε προειδοποιητικά.

«Φανταστείτε» ψιθύρισα, «μόλις τώρα είχα την αίσθηση ότι κάτι με σκούνησε στο πλευρό· κοιτάζω πίσω μου και βλέπω –εσάς! Λες κι έχετε μαγνητική δύναμη πάνω σας».

«Πάρτε αυτό το γράμμα» είπε η Παυλίνα, μελαγχολική και ανήσυχη, κι ασφαλώς δίχως να έχει ακούσει τα λόγια μου, «και να το δώσετε στα χέρια του κυρίου Άστλυ, αμέσως. Κάντε γρήγορα, σας παρακαλώ. Δε χρειάζεται να απαντήσει. Εκείνος θα...»

Δεν αποτέλειωσε τη φράση της.

«Στον κύριο Άστλυ;» ρώτησα απορημένος.

Η Παυλίνα όμως είχε κιάλας εξαφανιστεί.

«Α μάλιστα, ώστε έχουν κι αλληλογραφία!» Φυσικά, έτρεξα αμέσως να βρω τον κύριο Άστλυ, πρώτα στο ξενοδοχείο του, όπου δεν τον βρήκα, κι ύστερα στο καζίνο· έψαξα όλες τις αίθουσες, και γυρίζοντας στο ξενοδοχείο απογοητευμένος, σχεδόν απελπισμένος, εντελώς τυχαία τον πήρε το μάτι μου πάνω σ' ένα άλογο, με μια παρέα Άγγλων, ανδρών και γυναικών. Του έκανα νόημα, σταμάτησε και του έδωσε το γράμμα. Δεν προλάβαμε ούτε να κοιταχτούμε. Υποψιάζομαι όμως ότι ο κύριος Άστλυ χτύπησε επίτηδες το άλογό του κι έφυγε.

Ήταν ζήλια αυτό που με βασάνιζε; Όπως και να 'χει, ένιωθα βαθιά λύπη. Δεν ήθελα καν να μάθω τι είδους αλληλογραφία είχαν οι δυο τους. Όστε αυτός ήταν ο άνθρωπος της εμπιστοσύνης

της! «Είναι φίλος της» σκεφτόμουν, «είναι φανερό» –κι από τότε είναι φίλος της;– μα μήπως υπάρχει κι έρωτας μεταξύ τους;» Ασφαλώς όχι, μου ψιθύριζε η λογική. Αλλά μονάχα η λογική δεν αρκεί σε τέτοιες περιπτώσεις. Έπρεπε οπωσδήποτε να το ξεδιαλύνω. Η υπόθεση μπερδευόταν δυσάρεστα.

Δεν είχα προλάβει να μπω στο ξενοδοχείο, όταν ο θυρωρός και ο διευθυντής με ειδοποίησαν ότι με ζητούσαν, είχαν στείλει μάλιστα τρεις φορές να δουν αν γύρισα και με παρακαλούσαν να πάω όσο πιο γρήγορα γινόταν στο διαμερίσμα του στρατηγού. Ήμουν φοβερά κακοδιάθετος. Εκτός απ' το στρατηγό, βρήκα εκεί τον ντε Γκριέ και τη δεσποινίδα Μπλανς, χωρίς τη μητέρα της που ήταν ένα πρόσωπο βουβό και χρησίμευε μόνο για φιγούρα· ήταν άλλωστε αμφίβολο αν ήξερε καν κάτι για τα οικονομικά της υποτιθέμενης κόρης της, γιατί η δεσποινίς Μπλανς τα χειριζόταν μόνη της.

Κουβέντιαζαν ζωηρά, και μάλιστα η πόρτα του γραφείου ήταν κλειστή, κάτι που δεν είχε ξαναγίνει ποτέ. Πλησιάζοντας άκουσα φωνές –τις σαρκαστικές και γεμάτες αυθάδεια κουβέντες του ντε Γκριέ, τα ξεφωνητά και τις βρισιές της Μπλανς, την αξιολύπητη φωνή του στρατηγού που, όπως φαίνεται, προσπαθούσε να δικαιολογηθεί για κάτι. Μόλις μπήκα, συγκρατήθηκαν και άλλαξαν τόνο. Ο ντε Γκριέ έσιαξε τα μαλλιά του· το θυμωμένο του πρόσωπο έγινε χαμογελαστό, μ' εκείνο το αηδιαστικό, ευγενικό γαλλικό χαμόγελο που δεν μπορώ να υποφέρω. Ο στρατηγός, ενώ ήταν θλιμμένος και φοβισμένος, πήρε ένα φτιαχτό, αξιοπρεπές ύφος. Μόνο η δεσποινίς Μπλανς δεν άλλαξε καθόλου τη θυμωμένη της έκφραση και στύλωσε τα μάτια της πάνω μου όλο ανυπομονησία. Σημειώνω ότι ως τότε μου φερόταν με μίαν απίστευτη αδιαφορία, δεν ανταπέδιδε ούτε καν τους χαιρετισμούς μου –απλούστατα με αγνοούσε.

«Αλέξη Ιβάνοβιτς» άρχισε ο στρατηγός μ' έναν τρόπο ελαφρά επιπληκτικό, «επιτρέψτε μου να σας πω ότι είναι παράξενη, πολύ παράξενη... με δυο λόγια, η συμπεριφορά σας απέναντι στην οικογένειά μου και σ' εμένα... με δυο λόγια είναι εξαιρετικά παράξενη...»

«Ε, δεν είναι αυτό» τον διέκοψε ο ντε Γκριέ εκνευρισμένος και με φανερή περιφρόνηση. (Το δίχως άλλο, αυτός τα διηύθυνε όλα!) «Αγαπητέ μου κύριε, ο στρατηγός μας κάνει λάθος που αρ-

χίζει έτσι, ήθελε όμως να σας πει... δηλαδή, να σας προειδοποιήσει, ή καλύτερα να σας παρακαλέσει θερμά να μην τον καταστρέψετε, ναι, ναι, να μην τον καταστρέψετε! Σκόπιμα χρησιμοποιώ αυτή τη λέξη...»

«Μα, πώς, πώς...» τον διέκοψα.

«Παρακαλώ· αναλάβετε να κάνετε τον ξεναγό –πώς αλλιώς να το πω;– σ' αυτή την καημένη τη φοβερή γριά» μπερδεύτηκε ο ντε Γκριέ, «μα θα τα χάσει όλα της τα λεφτά, θα τη μαδήσουν! Είδατε κι ο ίδιος πώς παίζει, είστε μάρτυρας! Αν αρχίσει να χάνει, δεν πρόκειται να το κουνήσει ρούπι απ' το τραπέζι της ρουλέτας, από πείσμα, από φόβρα, και θα συνεχίσει, δε θα μπορεί να συγκρατηθεί... Σε τέτοιες περιπτώσεις δεν ξανακερδίζει κανείς ποτέ, και τότε... τότε...»

«Και τότε» συνέχισε ο στρατηγός, «θα πάρετε στο λαιμό σας ολόκληρη την οικογένεια! Η οικογένειά μου κι εγώ είμαστε οι πλησιέστεροι κληρονόμοι. Σας το λέω καθαρά και ξάστερα: οι υποθέσεις μου βρίσκονται σε κακό, σε πολύ κακό δρόμο. Ακόμη κι εσείς το ξέρετε, εν μέρει τουλάχιστον... Αν χάσει ένα σημαντικό ποσό, ή –ποιος ξέρει;– κι ολόκληρη την περιουσία της –Ω, Θεέ μου!– τι θ' απογίνουν τα παιδιά μου;» –ο στρατηγός έριξε μια ματιά στον ντε Γκριέ– «κι εγώ;» –έριξε μια ματιά στην δεσποινίδα Μπλανς, που γύρισε περιφρονητικά το πρόσωπό της απ' την άλλη. «Σώστε μας, Αλέξη Ιβάνοβιτς!...»

«Μα πώς, στρατηγέ μου, πώς μπορώ εγώ... Πόσο μετρώ εγώ σ' αυτή την υπόθεση;»

«Αρνηθείτε να πάτε μαζί της, αρνηθείτε, παρατήστε την!...»

«Θα βρει κάποιον άλλο» φώναξα.

«Όχι, όχι διάβολε!» ξαναμπήκε στη μέση ο ντε Γκριέ. «Όχι, να μην την παρατήσετε, προσπαθήστε να τη λογικέψετε όμως, μιλήστε της, εμποδίστε τη να παίζει... Ή, τέλος πάντων, μην την αφήσετε να χάσει πολλά, βρείτε έναν τρόπο να περνάει αλλιώς τον καιρό της».

«Μα πώς να το κάνω αυτό; Αν δοκιμάζατε εσείς, κύριε ντε Γκριέ...» είπα με όσο περισσότερη αφέλεια μπορούσα.

Είδα τη δεσποινίδα Μπλανς να ρίχνει ένα γρήγορο, φλογερό κι ερωτηματικό βλέμμα στον ντε Γκριέ. Το πρόσωπο του ντε Γκριέ φωτίστηκε και η έκφρασή του ήταν εξαιρετικά αποκαλυπτική.

«Το θέμα είναι ότι εμένα δε θα με θέλει τώρα» αναφώνησε κουνώντας το χέρι του. «Μακάρι!... αργότερα...»

Ο ντε Γκριέ κοίταξε γρήγορα τη δεσποινίδα Μπλανς μ' ένα βλέμμα όλο σημασία.

«*O mon cher monsieur Alexis, soyez si bon*»¹ είπε η δεσποινίς Μπλανς, με πλησίασε μ' ένα γοητευτικό χαμόγελο, μου 'πιασε τα χέρια και τα έσφιξε δυνατά. Διάβολε! Αυτό το σατανικό πρόσωπο ήξερε να αλλάζει όψη στη στιγμή! Η φυσιογνωμία της είχε γίνει ικετευτική, ευγενική, μ' ένα παιδιάστικο και κατεργάρικο χαμόγελο· στο τέλος της φράσης της, μου έριξε κρυφά απ' τους άλλους μια πονηρή ματιά. Προσπαθούσε άραγε να με κατακτήσει έτσι, μέσα σε μια στιγμή; Δεν τα κατάφερε κι άσκημα –μόνο που ο τρόπος της ήταν χυδαίος, πολύ χυδαίος.

Ο στρατηγός έτρεξε πίσω της κι έτρεμε ολόκληρος.

«Αλέξη Ιβάνοβιτς, συγχωρήστε με που εκφράστηκα έτσι πριν από λίγο, κάτι άλλο ήθελα να πω... Σας παρακαλώ, σας εκλιπαρώ, πέφτω γονατιστός μπροστά σας σαν αληθινός Ρώσος, μόνο εσείς μπορείτε να μας σώσετε! Η δεσποινίς ντε Κομένζ κι εγώ σας εκλιπαρούμε, καταλαβαίνετε, ελπίζω» είπε ικετευτικά, και μου έδειξε με τα μάτια τη δεσποινίδα Μπλανς. Ήταν αξιολύπητος.

Εκείνη τη στιγμή, κάποιος χτύπησε τρεις φορές διακριτικά την πόρτα· ήταν ο υπηρέτης του ορόφου. Λίγα βήματα πίσω στεκόταν ο Ποτάπιτς. Ερχόταν εκ μέρους της γιαγιάς με την εντολή να με βρει και να με οδηγήσει αμέσως στο διαμέρισμά της. «Η κυρία ανυπομονεί» με πληροφορήσε.

«Μα είναι τρεις και μισή ακόμα!»

«Η κυρία δεν μπόρεσε να κοιμηθεί, στριφογύριζε συνέχεια στο κρεβάτι, και ξαφνικά σηκώθηκε, ζήτησε την πολυθρόνα της κι έστειλε να σας ψάξουν. Περιμένει κιόλας στην είσοδο, κύριε...»

«*Quelle mégère!*»² αναφώνησε ο ντε Γκριέ.

Πράγματι, βρήκα τη γιαγιά στην είσοδο, εξαγριωμένη που αργούσα να φανώ. Δεν τα 'χε καταφέρει να κάνει υπομονή ως τις τέσσερις.

«Εμπρός! Σηκώστε με!» πρόσταξε, και ξεκινήσαμε για το καζίνο.

1. Ω, αγαπητέ μου Αλέξη, κάντε μου τη χάρη.

2. Τι μέγαυρα!

12

Η γιαγιά ήταν εκνευρισμένη κι ανυπόμονη· ήταν ολοφάνερο ότι δε σκεφτόταν τίποτ' άλλο εκτός απ' τη ρουλέτα. Αδιάφορη για όλα γύρω της, δεν έκανε ερωτήσεις στο δρόμο όπως το πρωί. Βλέποντας μια πολυτελέστατη άμαξα να περνάει γρήγορα μπροστά μας, έκανε μια χειρονομία και ζήτησε πληροφορίες για τον ιδιοκτήτη της· θαρρώ ότι δεν άκουσε καν την απάντησή μου. Τις σκέψεις της διέκοπταν κάθε τόσο κάτι ξαφνικά τινάγματα και κινήσεις ανυπομονησίας. Πλησιάζοντας στο καζίνο, της έδειξα από μακριά το βαρόνο και τη βαρόνη Βούρμερχελμ· τους έριξε ένα αφηρημένο βλέμμα και είτε αδιάφορα: «Α!» Ύστερα, γυρίζοντας ξαφνικά προς τον Ποτάπιτς και τη Μάρθα που μας ακολουθούσαν λίγο πιο πίσω, είπε απότομα:

«Εσείς πάλι, γιατί κολλήσατε πάνω μου; Δεν μπορώ να σας παίρνω συνέχεια μαζί μου. Γυρίστε πίσω στο ξενοδοχείο! Μου φτάνεις εσύ» πρόσθεσε, αφού εκείνοι έφυγαν μετά από μια βιαστική υπόκλιση.

Στο καζίνο την περίμεναν κιόλας τη γιαγιά. Της έδωσαν αμέσως την ίδια θέση, κοντά στον κρουπιέρη. Έχω την εντύπωση ότι οι κρουπιέρηδες, που είναι όλο τσιριμόνιες και κάνουν τους απλούς υπαλλήλους, σαν να μην τους νοιάζει αν η μπάνκα κερδίζει ή χάνει, δεν είναι τελικά καθόλου αδιάφοροι γι' αυτό· οι οδηγίες που τους έχουν δοθεί, ορίζουν ασφαλώς ότι πρέπει να προσελκύουν τους παίχτες και να προσέχουν σαν τα μάτια τους τα συμφέροντα της επιχείρησης, με διάφορα βραβεία και ανταλλάγματα φυσικά. Όπως και να 'χει, τη γιαγιά τη θεωρούσαν κιόλας σαν μια πολύ καλή περίπτωση. Και στη συνέχεια, έγινε ακριβώς ό,τι είχαν φοβηθεί οι δικοί μας. Και να πώς:

Η γιαγιά όρμησε στο ζερό και με διέταξε αμέσως να ποντάρω εκατόν είκοσι φιορίνια. Μια φορά, δυο φορές, τρεις φορές· το ζερό δεν έβγαινε.

«Βάλε, βάλε!» έλεγε και ξανάλεγε αδιάκοπα η γιαγιά, σκουτώντας με κιόλας απ' την ανυπομονησία της. Εγώ υπάκουσα.

«Πόσες φορές έχουμε χάσει;» με ρώτησε στο τέλος, τρίζοντας τα δόντια απ' το θυμό της.

«Δώδεκα φορές, γιαγιά. Δηλαδή, έχουμε ποντάρει χίλια τριακόσια σαράντα φιορίνια. Σας το είπα, μπορεί ως το βράδυ...»

«Πάψε!» με διέκοψε. «Ποντάρισε στο ζερό και βάλε και χίλια φιορίνια στο κόκκινο».

Το κόκκινο βγήκε, το ζερό όμως απέτυχε και πάλι.

«Τα βλέπεις; Τα βλέπεις;» ψιθύρισε η γιαγιά, «ξανακερδίσαμε σχεδόν όλα όσα χάσαμε. Βάλε πάλι στο ζερό. Καμιά δεκαριά φορές ακόμη και θα σταματήσουμε».

Στην πέμπτη κιόλας φορά η γιαγιά είχε βαρεθεί.

«Ασ' το να πάει στο διάβολο το σιχαμένο το ζερό! Ορίστε, βάλε τέσσερις χιλιάδες φιορίνια στο κόκκινο» πρόσταξε.

«Γιαγιά! Είναι πολλά· κι αν χάσει το κόκκινο;» την παρακαλούσα. Αλλά εκείνη λίγο έλειψε να με χτυπήσει. (Έτσι κι αλλιώς, με τον τρόπο που με σκουντούσε κάθε τόσο, ήταν σαν να με χτυπούσε.) Δεν μπορούσα να κάνω διαφορετικά κι έβαλα στο κόκκινο τα τέσσερις χιλιάδες φιορίνια που είχαμε κερδίσει το πρωί. Ο δίσκος γύρισε. Η γιαγιά καθόταν σπητή και περήφανη χωρίς καμιά αμφιβολία ότι θα κερδίσει.

«Ζερό!» ανακοίνωσε ο κρουπιέρης.

Η γιαγιά στην αρχή δεν κατάλαβε, αλλά όταν είδε τον κρουπιέρη να μαζεύει τα τέσσερις χιλιάδες φιορίνια της, μαζί μ' όλα τ' άλλα που ήταν πάνω στο τραπέζι, κι έμαθε ότι το ζερό που τόση ώρα ήταν κρυμμένο και που είχαμε ποντάρει πάνω του γύρω στα δυο χιλιάδες φιορίνια, είχε βγει λες και το 'κανε επίτηδες τη στιγμή ακριβώς που το έβρισε και το παράτησε, έβγαλε έναν αναστεναγμό και σήκωσε ψηλά τα χέρια της. Όλοι την κοίταζαν και χασκογελούσαν.

«Θεέ μου! Ακούς εκεί να βγει τώρα το παναθεματισμένο!» ούρλιαξε· «το απαίσιο, το καταραμένο το ζερό! Εσύ φταις για όλα!» με κατηγορούσε εξάλλη και με σκούνταγε. «Εσύ μ' εμπόδισες να ποντάρω στο ζερό».

«Γιαγιά, εγώ σας είπα ποιο ήταν το σωστό. Πώς μπορώ να ξέρω όλες τις πιθανότητες επιτυχίας;»

«Θα σου δείξω εγώ τις πιθανότητες!» μουρμούρισε απειλητικά. «Φύγε!»

«Χαίρετε, γιαγιά» είπα, και γύρισα να φύγω.

«Αλέξη Ιβάνοβιτς, Αλέξη Ιβάνοβιτς, κάτσε κάτω! Πού πας; Μα, τι σ' έπιασε; Για δεσ τον πώς θυμώνει! Βλάκα!... Έλα, μείνε, μη θυμώνεις, έλα... είμαι ανόητη! Πες μου καλύτερα τι πρέπει να κάνω τώρα!»

«Δεν αναλαμβάνω να σας συμβουλέψω άλλο, γιαγιά, γιατί εμένα θα κατηγορείτε μετά. Παίξτε όπως καταλαβαίνετε, διατάξτε με κι εγώ θα ποντάρω».

«Τέλος πάντων, εντάξει. Βάλε τέσσερις χιλιάδες φιορίνια στο κόκκινο. Ορίστε και το πορτοφόλι μου, πάρτ' το». Έβγαλε το πορτοφόλι απ' την τσέπη της και μου το 'δωσε. «Άνοιξέ το έχει μέσα είκοσι χιλιάδες ρούβλια σε χαρτονομίσματα».

«Γιαγιά» τραύλισα, «τόσο μεγάλο ποσό...»

«Μπορεί να πεθάνω, αλλά τα λεφτά θα τα πάρω πίσω. Βάλε!»

Ποντάραμε και χάσαμε.

«Πάλι, βάλε πάλι, και τις οχτώ χιλιάδες!»

«Αποκλείεται, γιαγιά, δεν επιτρέπεται να ποντάρουμε πάνω από τέσσερις χιλιάδες!...»

«Εντάξει, βάλε τέσσερις χιλιάδες!»

Τούτη τη φορά κερδίσαμε. Η γιαγιά αναθάρρησε.

«Ορίστε! Τα βλέπεις;» μου είπε θριαμβευτικά και με σκούνηξε. «Βάλε άλλες τέσσερις χιλιάδες!»

Χάσαμε πάλι, όπως και στις επόμενες δυο μπιλιές.

«Γιαγιά, πάνε οι δώδεκα χιλιάδες» είπα.

«Το βλέπω» απάντησε με κάτι σαν ήρεμη τρέλα, αν μπορεί κανείς να το χαρακτηρίσει έτσι. «Το βλέπω, φίλε μου» είπε πάλι σκεφτική, με το βλέμμα απλανές μπροστά της. «Ε, μπορεί να πεθάνω, αλλά –βάλε άλλες τέσσερις χιλιάδες!»

«Μα δεν έχετε άλλα λεφτά, γιαγιά; το πορτοφόλι δεν έχει παρά κάτι επιταγές και ρώσικες ομολογίες των πέντε τοις εκατό».

«Και στην άλλη θήκη;»

«Κάτι ψιλά μόνο, γιαγιά».

«Υπάρχει καμιά τράπεζα εδώ κοντά; Μου είπαν ότι μπορώ να εξαργυρώσω ρώσικα λεφτά» είπε η γιαγιά αποφασιστικά.

«Από τέτοιες... άλλο τίποτα. Όμως, θα χάσετε τόσα στην αλλαγή που... θα τρώμαζε κι ένας Εβραίος!»

«Ανοησίες! Θα τα ξανακερδίσω! Πήγαινε με στην τράπεζα. Και φώναξε κείνους τους ηλίθιους!»

Έσπρωξα την πολυθρόνα, ήρθαν οι υπηρέτες και βγήκαμε απ' το καζίνο.

«Γρηγόρα! Γρηγόρα!» διέταξε η γιαγιά. «Δειξ' τους το δρόμο, Αλέξη Ιβάνοβιτς, και πάρε τον πιο σύντομο... Είναι μακριά;»

«Δυο βήματα, γιαγιά».

Μα μόλις στρίψαμε απ' την πλατεία και μπήκαμε στη λεωφόρο με τις καστανιές, συναντήσαμε όλη την παρέα, το στρατηγό, τον ντε Γκριέ, τη δεσποινίδα Μπλανς και τη μητέρα της. Η Παυλίνα Αλεξάντροβνα δεν ήταν μαζί τους, ούτε ο κύριος Άστλυ.

«Να τα μας! Πάμε, δε γίνεται να σταματήσουμε!» φώναξε η γιαγιά. «τι θέλετε, λοιπόν; Δεν έχω καιρό για χάσιμο!»

Περπατούσα πίσω της κι ο ντε Γκριέ έτρεξε και με πρόλαβε.

«Έχασε όλα όσα είχε κερδίσει, μαζί μ' άλλα δώδεκα χιλιάδες φιορίνια. Πάμε να εξαργυρώσουμε τις επιταγές» του ψιθύρισα βιαστικά.

Ο ντε Γκριέ χτύπησε το πόδι του χάμω κι έτρεξε να αναγγείλει το γεγονός στο στρατηγό. Εμείς συνεχίσαμε το δρόμο μας.

«Σταματήστε την, σταματήστε την!» ψιθύρισε μανιασμένος ο στρατηγός.

«Σταματήστε την εσείς!» του απάντησα.

«Αγαπητή μου θεία!» άρχισε, πλησιάζοντάς την ο στρατηγός, «αγαπητή μου θεία... πηγαίνουμε...» –η φωνή του έτρεμε και κόμπιαζε– πηγαίνουμε να νοικιάσουμε άλογα για να κάνουμε μια εκδρομή... Έχει υπέροχη θέα... Η πουάντ... ερχόμασταν να σας προσκαλέσουμε!»

«Άσε με ήσυχη κι εσύ και η πουάντ σου!» απάντησε θυμωμένη η γιαγιά.

«Έχει ένα χωριό εκεί... θα πάρουμε το τσάι μας...» εξακολούθησε στην απελπισία του ο στρατηγός.

«*Nous boirons du lait, sur l'herbe fraîche*»¹ πρόσθεσε ο ντε Γκριέ θυμωμένος κι αγριεμένος.

«Γάλα και δροσερό χορτάρι», δεν υπάρχει τίποτα πιο ειδυλλιακό για το γάλλο μεγαλοαστό· είναι γνωστό ότι σ' αυτό περιοριζόταν όλη του η ιδεολογία για «τη φύση και την αλήθεια».

«Να σε πάρει η οργή κι εσένα και το γάλα σου! Πιες το μόνος

1. Θα πούμε γάλα στο δροσερό χορτάρι.

σου, εμένα με στομαχιάζει. Κι επιτέλους, γιατί επιμένετε; Σας είπα, δεν έχω καιρό!»

«Φτάσαμε, γιαγιά!» φώναξα. «Εδώ είναι».

Σταματήσαμε μπροστά στην τράπεζα: πήγα να εξαργυρώσω τις επιταγές ενώ η γιαγιά περίμενε στην πόρτα· ο ντε Γκριέ, ο στρατηγός και η Μπλανς στέκονταν παράμερα και δεν ήξεραν τι να κάνουν. Η γιαγιά τους κοιτούσε θυμωμένη· αποφάσισαν να πάνε προς το καζίνο.

Μου πρόσφεραν τόσο κακή τιμή που δεν τόλμησα να τη δεχτώ και ξαναγύρισα στη γιαγιά για να ζητήσω οδηγίες.

«Α τους ληστές!» φώναξε σφίγγοντας τα χέρια. «Τόσο το χειρότερο. Άλλαξέ τα όλα!... Μια στιγμή: φώναξέ μου τον τραπεζίτη».

«Να φωνάξω καλύτερα έναν υπάλληλο, γιαγιά;»

«Καλά, φώναξε υπάλληλο, το ίδιο κάνει. Α τους ληστές!»

Ο υπάλληλος δέχτηκε να βγει όταν άκουσε ότι πρόκειται για μια ηλικιωμένη και ανάπηρη κόμισσα. Η γιαγιά φώναζε, τον κατηγορούσε, τον έλεγε απατεώνα και παζάρευε την τιμή ανακατευόμενος λέξεις ρωσικές, γαλλικές και γερμανικές, ενώ εγώ υποχρεώθηκα να κάνω το διερμηνέα. Ο υπάλληλος, σοβαρός, μας κοιτούσε σιωπηλά και κουνούσε το κεφάλι του. Περιεργαζόταν τη γιαγιά με υπερβολική περιέργεια που έφτανε στην αγένεια· στο τέλος, άρχισε να χαμογελά.

«Λοιπόν, να τελειώνουμε μ' εσένα!» φώναξε τελικά η γιαγιά. «Άει πνίξου με τα λεφτά μου! Άλλαξέ τα εδώ, Αλέξη Ιβάνοβιτς, δεν έχουμε καιρό, αλλιώς θα πηγαίναμε και σε κάναν άλλον...»

«Ο υπάλληλος λέει ότι αλλού δίνουν ακόμη λιγότερα».

Δε θυμάμαι ακριβώς σε τι τιμή αλλάξαμε τα χρήματα, μα ήταν πολύ χαμηλή. Άλλαξα δώδεκα χιλιάδες φιορίνια σε χρυσό και χαρτονομίσματα, πήρα το λογαριασμό και τον έφερα στη γιαγιά.

«Καλά, καλά, εντάξει! Δεν τον χρειάζομαι» είπε χειρονομώντας, «γρήγορα, γρήγορα!»

«Δε θα ξαναποντάρω σ' εκείνο το καταραμένο το ζερό, ούτε στο κόκκινο» είπε καθώς πλησιάζαμε στο καζίνο.

Τούτη τη φορά χρησιμοποίησα όλη την ευφράδεια και την πειθώ για να την καταφέρω να διακινδυνεύει μικροποσά, βεβαιώνοντάς την πως όταν θ' άλλαζαν οι πιθανότητες επιτυχίας, είχε όλο τον καιρό να παιζει περισσότερα. Στην αρχή το δέχτηκε, μα ήταν

τέτοια η ανυπομονησία της, που δεν υπήρχε πια τρόπος να τη συγκρατήσω όσο διαρκούσε το παιχνίδι. Μόλις κέρδισε κάτι μικροποσά, εκατό ή διακόσια φιορίνια τη φορά, άρχισε να με σκουντάει: «Ορίστε! Τα βλέπεις; Κερδίσαμε. Αν είχαμε ποντάρει τέσσερις χιλιάδες αντί για εκατό, θα 'χαμε κερδίσει τέσσερις χιλιάδες φιορίνια, ενώ τώρα, τι πήραμε; Εσύ φταις!»

Παρά τον εκνευρισμό που μου προξενούσε ο τρόπος που έπαιζε, αποφάσισα τελικά να σωπάσω και να μην την ξανασυμβουλευσω.

Ξαφνικά, μας πλησίασε τρέχοντας ο ντε Γκριέ. Ήταν κι οι άλλοι τρεις εκεί γύρω· πρόσεξα ότι η δεσποινίς Μπλανς στεκόταν με τη μητέρα της παράμερα και χαριεντιζόταν με τον μικρό πρίγκιπα. Ο στρατηγός είχε ολοφάνερα πέσει σε δυσμένεια, σχεδόν τον είχε διώξει από κοντά της. Η Μπλανς δεν καταδεχόταν ούτε να τον κοιτάξει πια, μόλο που αυτός έκανε κάθε δυνατή προσπάθεια για να προσελκύσει πάλι την προσοχή της. Ο καημένος ο στρατηγός! Τη μια χλόμαζε και την άλλη κοκκίνιζε, έτρεμε και δεν παρακολουθούσε πια το παιχνίδι της γιαγιάς. Τελικά, η Μπλανς και ο πρίγκιπας έφυγαν. Ο στρατηγός έσπευσε να τους ακολουθήσει.

«Κυρία μου, κυρία μου» ψιθύρισε ο ντε Γκριέ στη γιαγιά με φωνή όλο μέλι, όταν κατάφερε ν' ανοίξει δρόμο ανάμεσα στον κόσμο και να την πλησιάσει. «Κυρία μου, δεν πρέπει να ποντάρετε έτσι τώρα... όχι, όχι... δεν πρέπει...» της είπε σε σπασμένα ρωσικά.

«Τι να κάνω λοιπόν; Δείξε μου!» γύρισε και του είπε η γιαγιά.

Ο ντε Γκριέ άρχισε ξαφνικά να φλυαρεί στα γαλλικά, δίνοντάς της συμβουλές κι επιμένοντας να περιμένει ώσπου να γυρίσει η τύχη της, άρχισε μάλιστα να κάνει και διάφορους υπολογισμούς... Η γιαγιά δεν καταλάβαινε τίποτα και μου ζητούσε συνέχεια να της μεταφράζω τι έλεγε. Της έδειχνε με το δάχτυλό του τους αριθμούς και στο τέλος πήρε ένα μολύβι κι άρχισε να λογαριάζει στο χαρτί. Η γιαγιά έχασε την υπομονή της.

«Άντε, φύγε τώρα! Όλο ανοησίες λες! “Κυρία μου και κυρία μου”, δεν έχεις ιδέα από ρουλέτα... Άφησέ μας, παράτα μας!»

«Μα, κυρία μου» είπε γρήγορα και με φανερή νευρικότητα ο ντε Γκριέ, κι έπιασε πάλι τις εξηγήσεις. Τον είχε πιάσει το φιλότιμο.

«Ωραία, λοιπόν, ποντάρισε μια φορά έτσι όπως λέει αυτός» με διέταξε η γιαγιά, «να δούμε, μπορεί και να κερδίσουμε».

Ο ντε Γκριέ το μόνο που ήθελε να πετύχει, ήταν να την πείσει να μην ποντάρει μεγάλα ποσά· πρότεινε να ποντάρουμε στους αριθμούς, μεμονωμένα ή σε συνδυασμό. Σύμφωνα με δική του υπόδειξη, έβαλα δέκα φιορίνια σε μια σειρά μονούς αριθμούς, στους δώδεκα πρώτους, κι από πενήντα στους αριθμούς απ' το δώδεκα ως το δεκαοχτώ, κι απ' το δεκαοχτώ ως το είκοσι τέσσερα· συνολικά ποντάραμε εκατόν εξήντα φιορίνια.

Ο δίσκος γύρισε.

«Ζερό!» φώναξε ο κρουπιέρης.

Τα χάσαμε όλα.

«Ηλίθιε!» φώναξε η γιαγιά γυρίζοντας στον ντε Γκριέ. Ελεεινέ Φραντσέζε! Αυτός να σου δώσει συμβουλές, το τέρας! Φύγε, φύγε! Δεν έχει ιδέα και φυτρώνει εκεί που δεν τον σπέρνουν!»

Τρομερά προσβλημένος, ο ντε Γκριέ ανασήκωσε τους ώμους, έριξε ένα περιφρονητικό βλέμμα στη γιαγιά και αποσύρθηκε. Ντρεπόταν που απ' την ανυπομονησία του έμπλεξε με την εκκεντρική γιαγιά.

Μια ώρα αργότερα, και παρά τις προσπάθειές μας, τα είχαμε χάσει όλα.

«Πάμε να φύγουμε!» φώναξε η γιαγιά.

Μέχρι να φτάσουμε στη λεωφόρο με τις καστανιές δεν έβγαλε άχνα. Εκεί, καθώς πλησιάζαμε το ξενοδοχείο, ξέσπασε σε άγρια ξεφωνητά.

«Τρελή! Είμαι ηλίθια, τρελή! Μια ηλίθια γριά ξεμωραμένη είμαι!»

Μόλις φτάσαμε στο ξενοδοχείο, πρόσταξε: «Φέρτε μου τσάι! Κι ετοιμαστείτε αμέσως! Φεύγουμε!»

«Και πού θα πάτε, καλή μου κυρία;» ρώτησε η Μάρθα.

«Τι σε νοιάζει εσένα; Κοίτα τη δουλειά σου εσύ! Ποτάπιτς, μάζεψε τα πράγματά μου. Γυρίζουμε στη Μόσχα! Έχασα δεκαπέντε χιλιάδες ρούβλια!»

«Δεκαπέντε χιλιάδες ρούβλια, κυρία! Θεέ μου!» αναφώνησε ο Ποτάπιτς συγκινημένος, νομίζοντας ασφαλώς πως έτσι θα την παρηγορούσε.

«Πάψε, βλάκα! Δεν είναι ώρα για κλάψες! Πάψε! Ετοιμάστε τις βαλίτσες. Και φέρτε μου το λογαριασμό, αμέσως!»

«Το επόμενο τρένο φεύγει στις εννιάμισι, γιαγιά» της είπα για να την καθησυχάσω λίγο.

«Και τώρα, τι ώρα είναι;»

«Εφτάμισι».

«Τι κρίμα! Ας είναι, δεν πειράζει. Αλέξη Ιβάνοβιτς, δε μου 'χει μείνει δεκάρα. Ορίστε, άλλες δυο επιταγές τρέξε να τις εξαργυρώσεις, αλλιώςικά δε θα 'χω λεφτά για το ταξίδι».

Υπάκουσα. Όταν ξαναγύρισα στο ξενοδοχείο μισή ώρα αργότερα, βρήκα όλους τους δικούς μας στο διαμέρισμα της γιαγιάς. Η είδηση πως φεύγει οριστικά για τη Μόσχα τούς στεναχώρησε, φαίνεται, περισσότερο απ' ό,τι τα λεφτά που έχασε στο καζίνο. Είναι αλήθεια ότι μ' αυτή την αναχώρηση γλίτωνε την περιουσία της· όμως τι θ' απογινόνταν ο στρατηγός; Ποιος θα πλήρωνε τον ντε Γκριέ; Η δεσποινίς Μπλανς δε θα περίμενε φυσικά να πεθάνει η γιαγιά, κι ασφαλώς θα 'φευγε από τώρα με τον πρίγκιπα ή με κάναν άλλον εραστή. Στέκονταν όλοι μπροστά της και προσπαθούσαν να την παρηγορήσουν και να την πείσουν να μη φύγει. Η γιαγιά τούς φώναξε με θυμό:

«Αφήστε με ήσυχη! Τιμπούρια μού γίνετε! Τι σας νοιάζει εσάς; Κι αυτός ο τραγογένης, τι θέλει;» φώναξε για τον ντε Γκριέ, «κι εσύ ανόητη παπαρδέλα, τι γυρεύεις από μένα; Γιατί με περιτριγυρίζεις;» συνέχισε κοιτάζοντας την Μπλανς.

«Διάβολε!» ψιθύρισε η δεσποινίς Μπλανς, και τα μάτια της πέταγαν σπίθες απ' το θυμό. Μα ξαφνικά, ξέσπασε σε γέλια και βγήκε απ' το δωμάτιο.

«*Elle vivra cent ans!*!»¹ τσίριξε στο στρατηγό φτάνοντας στην πόρτα.

«Α, ώστε το θάνατό μου περιμένεις, ε;» ούρλιαξε η γιαγιά. «Φύγε! Βγάλ' τους όλους έξω, Αλέξη Ιβάνοβιτς! Τι σας μέλει εσάς; Τα δικά μου λεφτά έχασα όχι τα δικά σας!»

Ο στρατηγός σήκωσε τους ώμους και βγήκε απ' το δωμάτιο· ο ντε Γκριέ τον ακολούθησε.

«Πήγαινε να μου φέρεις την Πρασκόβια» διέταξε η γιαγιά τη Μάρθα.

Σε πέντε λεπτά, η Μάρθα γύρισε μαζί με την Παυλίνα. Η Παυλίνα είχε κλειστεί στο δωμάτιό της μαζί με τα παιδιά και φαινόταν αποφασισμένη να μη βγει όλη τη μέρα. Είχε ύφος θλιμμένο και ανήσυχο.

1. Αυτή θα ζήσει εκατό χρόνια.

«Πρασκόβια» άρχισε η γιαγιά, «είναι αλήθεια αυτό που έμαθα πριν από λίγο; Ο βλάκας, ο πατριός σου, θέλει να παντρευτεί κείνη την ξεμυαλισμένη τη Γαλλίδα; Θεατρίνα θα 'ναι, σίγουρα, ή τίποτα χειρότερο. Πες μου, είναι αλήθεια;»

«Δεν το ξέρω με βεβαιότητα, γιαγιά» απάντησε η Παυλίνα: «απ' ό,τι λέει και η ίδια η δεσποινίς Μπλανς, που δεν το βρίσκει αναγκαίο να κρύβεται, βγάζω το συμπέρασμα πως...»

«Αρκεί!» την έκοψε η γιαγιά. «Καταλαβαίνω! Το 'ξερα εγώ πως κάπως έτσι θα κατέληγε και πάντα τον θεωρούσα άνθρωπο τιποτένιο κι επιπόλαιο. Καυχιέται για το βαθμό του –τον προήγαγαν σε στρατηγό όταν αποστρατεύτηκε– και μας κάνει τον σπουδαίο. Τα ξέρω όλα, αγαπητή μου, όλα, ως και για τα τηλεγραφήματα που έστελναν στη Μόσχα και ρωτούσαν αν η γριά θα κλείσει τώρα κοντά τα μάτια της. Την κληρονομιά περιμένα: χωρίς λεφτά, αυτή η σιχαμένη που τη λένε Κομένζ, θαρρώ πως δε θα τον ήθελε μήτε για λακέ της, το στρατηγό με τα ψεύτικα δόντια! Λένε πως έχει ένα σωρό λεφτά, δανείζει με τόκο, τα μάζεψε τίμια. Δε σε κατηγορώ, Πρασκόβια: δεν έστειλες εσύ τα τηλεγραφήματα: και δε θέλω να θυμάμαι τα περασμένα. Ξέρω ότι έχεις κακό χαρακτήρα. Είσαι σφήκα αληθινή, μικρή μου: όποιον δαγκώσεις, πηξεται. Μα σε λυπάμαι, γιατί αγαπούσα τη συχωρεμένη την Κατερίνα, τη μάνα σου. Λοιπόν, παράτα τους όλους αυτούς κι έλα μαζί μου, θέλεις; Δεν έχεις κανέναν στον κόσμο και δεν είναι σωστό να ζεις πια με τον πατριό σου». Η Παυλίνα έκανε ν' απαντήσει αλλά η γιαγιά την έκοψε: «Περίμενε, δεν τέλειωσα ακόμη. Δε σου γυρεύω τίποτα. Ξέρεις το σπίτι μου στη Μόσχα: είναι σωστό παλάτι: μπορείς να κρατήσεις για τον εαυτό σου έναν ολόκληρο όροφο και να μη μ' επισκέπτεσαι για βδομάδες αν δε σ' αρέσει ο χαρακτήρας μου! Λοιπόν, λέγε, δέχεσαι ή όχι;»

«Επιτρέψτε μου πρώτα να σας ρωτήσω, είστε πραγματικά αποφασισμένη να φύγετε αμέσως;»

«Θαρρείς πως αστειεύομαι, καλή μου; Το είπα και θα το κάνω. Σήμερα, έχασα δεκαπέντε χιλιάδες ρούβλια στην καταραμένη ρουλέτα σας. Το 'χα κάνει τάμα εδώ και πέντε χρόνια να επισκευάσω μια ξύλινη εκκλησία και να τη φτιάξω πέτρινη: ήταν στο χτήμα μου, στα περίχωρα της Μόσχας, κι αντί γι' αυτό, να πού πήγα

και σκόρπισα τα λεφτά μου. Τώρα, αγαπητή μου, φεύγω, πάω να χτίσω την εκκλησία μου».

«Και τα λουτρά, γιαγιά; Δεν ήρθατε για να κάνετε θεραπεία;»

«Άσε με ήσυχη κι εσύ και τα λουτρά σου! Μη μ' εκνευρίζεις, Πρασκόβια: λες και το κάνεις επίτηδες! Πες μου, θα 'ρθεις, ναι ή όχι;»

«Σας χρωστώ άπειρη ευγνωμοσύνη, γιαγιά, για το καταφύγιο που μου προσφέρετε» άρχισε να λέει θεομά η Παυλίνα. «Έχετε δίκιο για τη θέση μου. Σας ευγνωμονώ τόσο, που, πιστέψτε με, θα 'ρθω μαζί σας, πολύ γρήγορα ίσως, τώρα όμως, υπάρχουν λόγοι... σοβαροί... και δεν μπορώ να το αποφασίσω αμέσως. Αν μένατε καμιά δεκαριά μέρες ακόμη...»

«Ωστε αρνιέσαι;»

«Όχι, δε γίνεται. Άλλωστε, δεν μπορώ ν' αφήσω τον αδελφό μου και την αδελφή μου που... που... πραγματικά είναι πιθανό να μείνουν στο δρόμο. Αλλά... αν με παίρνατε μαζί με τα παιδιά, γιαγιά, τότε θα έρθω φυσικά να μείνω μαζί σας και θα φανώ άξια της καλοσύνης σας, πιστέψτε με!» πρόσθεσε συγκινημένη. «Μα χωρίς τα παιδιά, δεν μπορώ, είναι αδύνατο, γιαγιά».

«Έλα, άσε τις κλάψεις!» –η Παυλίνα ούτε που το σκέφτηκε να κλάψει: δεν έκλαιγε ποτέ εξάλλου. «Και για τα κλωσόπουλα θα βρεθεί τόπος, το κοτέτσι είναι μεγάλο, κι έπειτα, είναι καιρός να πάνε στο σχολείο. Λοιπόν, θα 'ρθεις; Πρόσεξε, Πρασκόβια! Ήθελα το καλό σου, αλλά ξέρω γιατί δε φεύγεις μαζί μου. Τα ξέρω όλα, Πρασκόβια. Δεν έχεις τίποτε καλό να περιμένεις από κείνον το Γάλλο».

Η Παυλίνα κοκκίνισε. Ταράχτηκε. Όλος ο κόσμος το ήξερε και μόνο εγώ δεν είχα ιδέα!

«Καλά, καλά, μην προσβάλλεσαι. Δε θα πω τίποτ' άλλο. Μονάχα φυλάξου... Με καταλαβαίνεις; Είσαι έξυπνη κοπέλα... και θα στεναχωρηθώ πολύ. Λοιπόν, αρκετά, δε θέλω να ξαναδώ κανέναν από σας! Δε σε κρατώ άλλο, γεια σου!»

«Θα σας συνοδέψω στο σταθμό, γιαγιά» είπε η Παυλίνα.

«Δε χρειάζεται: δε σε θέλω στα πόδια μου: σας βαρέθηκα όλους σας».

Η Παυλίνα έκανε να φιλήσει το χέρι της γιαγιάς, αλλά εκείνη το τράβηξε και τη φίλησε στο μάγουλο.

Περνώντας πλάι μου, η Παυλίνα μου έριξε μια ματιά κι αμέσως έστρεψε αλλού τα μάτια της.

«Γεια σου κι εσένα. Αλέξη Ιβάνοβιτς! Μένει μια ώρα ώσπου να φύγει το τρένο. Νομίζω ότι σε κούρασα. Ορίστε, πάρε πεντακόσια φιορίνια».

«Σας ευχαριστώ πολύ, γιαγιά, μα ντρέπομαι...»

«Έλα, έλα τώρα!» φώναξε η γιαγιά τόσο επιτακτικά, που δεν τόλμησα να αρνηθώ. «Αν τύχει και βρεθείς στη Μόσχα χωρίς δουλειά, έλα να με βρεις· κάπου θα σε συστήσω. Μπορείς να πηγαίνεις».

Γύρισα στο δωμάτιό μου και ξάπλωσα. Πρέπει να έμεινα έτσι καμιά ώρα, πλαγιασμένος ανάσκελα με τα χέρια διπλωμένα πίσω απ' το κεφάλι. Η καταστροφή είχε ξεσπάσει πια, είχα τόσα πράγματα να σκεφτώ. Αποφάσισα να μιλήσω σοβαρά με την Παυλίνα. Ο Φραντσέζος λοιπόν, ώστε ήταν αλήθεια; Τι θα μπορούσε όμως να υπάρχει μεταξύ τους; Η Παυλίνα και ο ντε Γκριέ! Θεέ μου, τι συνδυασμός!

Ήταν απίστευτο. Σηκώθηκα απότομα, σε εξάλλη κατάσταση, για να πάω αμέσως να βρω τον κύριο Άστλυ και να τον αναγκάσω να μιλήσει, με κάθε θυσία. Αυτός πρέπει να ξέρει πολύ περισσότερα από μένα. Ο κύριος Άστλυ, άλλο μυστήριο κι αυτός!

Ξαφνικά, χτύπησαν την πόρτα μου: ήταν ο Ποτάπιτς.

«Αλέξη Ιβάνοβιτς, σας ζητάει η κυρία!»

«Τι συμβαίνει; Φεύγει; Έχει άλλα είκοσι λεπτά καιρό».

«Είναι ανήσυχη, με κόπο κρατιέται στη θέση της. “Γρήγορα, γρήγορα!” λέει συνέχεια –εσάς θέλει να δει, για τ' όνομα του Θεού, μην αργείτε!»

Κατέβηκα αμέσως. Την είχαν μεταφέρει κιόλας στο διάδρομο. Στα χέρια της κρατούσε το πορτοφόλι.

«Αλέξη Ιβάνοβιτς, προχώρα μπροστά, πάμε!...»

«Πού, γιαγιά;»

«Μπορεί να πεθάνω, αλλά θα ξανακερδίσω! Εμπρός! Κι άσ' τις ερωτήσεις! Ός τα μεσάνυχτα δεν παίζουν;»

Στην αρχή κοκάλωσα, μέσα σε μια στιγμή όμως είχα πάρει την απόφασή μου.

«Δικαιώμά σας, Αντονίνα Βασιλιεβνα, αλλά δε θα 'ρθω».

«Γιατί; Τι είν' αυτά; Σας σάλεψε ολονών σας;»

«Ζητώ συγγνώμη! Μα θα κατηγορώ τον εαυτό μου ύστερα. Δε θέλω. Δε θέλω ούτε να βλέπω ούτε να παίζω· απαλλάξτε με, Αντονίνα Βασιλιεβνα. Ορίστε, πάρτε πίσω τα πεντακόσια φιορίνια σας. Αντίο!» Άφησα το μασούρι με τα λεφτά πάνω στο τραπέζι, κοντά στην πολυθρόνα της γιαγιάς, κι αποσύρθηκα.

«Τι ανοησία!» φώναξε πίσω μου η γιαγιά: «Καλά, μην έρχεσαι τότε, τον βρίσκω και μόνη μου το δρόμο! Ποτάπιτς, έλα μαζί μου! Εμπρός, σηκώστε με!»

Δεν πρόρεσα να βρω τον κύριο Άστλυ και ξαναγύρισα στο δωμάτιό μου περασμένα μεσάνυχτα· απ' τον Ποτάπιτς έμαθα πώς τέλειωσε η μέρα της γιαγιάς. Έχασε όλα τα λεφτά που της είχα εξαργυρώσει την τελευταία στιγμή, δηλαδή άλλα δέκα χιλιάδες ρούβλια. Εκείνος ο νεαρός Πολωνός την καθοδηγούσε στο παιχνίδι όλη την ώρα. Στην αρχή βοηθούσε ο Ποτάπιτς αλλά γρήγορα τον έδιωξε· ακριβώς τότε παρουσιάστηκε ο Πολωνός. Καταλάβαινε λίγα ρωσικά και τα μιλούσε κουτσά στραβά, ανακατεύοντας τρεις γλώσσες, κι έτσι συνεννοούνταν. Η γιαγιά τον έβριζε συνεχώς, κι ας «έπεφτε αδιάκοπα στα πόδια της». «Πού να τον συγκρίνει κανείς μ' εσάς, Αλέξη Ιβάνοβιτς» μου είπε ο Ποτάπιτς. «Σ' εσάς φερόταν σαν σε “κύριο”, ενώ αυτός, ο Θεός να με κάψει αν λέω ψέματα, της έκλεβε τα λεφτά πάνω απ' το τραπέζι. Δύο φορές τον έπιασε η ίδια στα πράσα· τον έβρισε τότε, τον στόλισε μ' ένα σωρό κοσμητικά, τον τράβηξε μάλιστα κι απ' τα μαλλιά, σας τ' ορκίζομαι, κι όλοι γελούσαν... Τα έχασε όλα, αγαπητέ μου κύριε· όλα τα λεφτά που της εξαργυρώσατε. Τη φέραμε εδώ, την καημένη την κυρά· ζήτησε να πει νερό, έκανε το σταυρό της κι έπεσε να κοιμηθεί. Πρέπει να ήταν πολύ κουρασμένη κι αποκοιμήθηκε αμέσως. Ο Θεός να της στείλει όνειρα γλυκά! Ω, το 'λεγα εγώ» συμπέρανε ο Ποτάπιτς, «δε θα της έβγαινε σε καλό το εξωτερικό. Κι όσο πιο γρήγορα γυρίσουμε στη Μόσχα, τόσο το καλύτερο! Τίποτα δε μας λείπει στη Μόσχα! Έχουμε λουλούδια που μοσχοβολούν, τέτοια που δε θα δεις ποτέ εδώ, τα μήλα ωριμάζουν αυτή την εποχή, έχουμε αέρα, απλοχωριά –αλλά όχι, αυτή ήθελε το εξωτερικό! Ωχ, ωχ, ωχ!...»

13

Πέρασα σχεδόν έναν ολόκληρο μήνα χωρίς ν' αγγίξω τις σημειώσεις μου, που τις είχα αρχίσει κάτω από την επίδραση μερικών πολύ έντονων, αν και μπερδεμένων εντυπώσεων. Η καταστροφή, που από τότε είχα προβλέψει, ήρθε πραγματικά, αλλά εκατό φορές πιο απότομα και πολύ χειρότερη απ' ό,τι φανταζόμουν. Μια καταστροφή παράξενη, συνταρακτική, τραγική θα λέγα, τουλάχιστον όσο αφορά το άτομό μου. Αυτά που μου συνέβηκαν έμοιαζαν σχεδόν με θαύματα. Τουλάχιστον έτσι τα βλέπω τώρα: αν και, από μιαν άλλη άποψη, και προπαντός κρίνοντάς τα μέσ' απ' τη δίνη των γεγονότων όπου ήμουν μπλεγμένος εκείνο τον καιρό, δεν ήταν και τόσο ασυνήθιστα. Μα το πιο περίεργο απ' όλα ήταν ο τρόπος που τα αντιμετώπισα. Ώς σήμερα δεν μπορώ να τον καταλάβω! Και πέρασαν όλα σαν σε όνειρο –ακόμη και το πάθος μου, που ήταν δυνατό κι αληθινό, αλλά... τι ν' απόγινε άραγε; Πράγματι, μου περνάει κάπου κάπου απ' το μυαλό η σκέψη: «Μήπως είχα χάσει τα λογικά μου κι είχα περάσει όλο εκείνο τον καιρό σε τρελοκομείο; Μπορεί και να 'μαι ακόμη εκεί –ίσως όλα να ήταν και να είναι ακόμα μόνο στη φαντασία μου».

Μάζεψα τις σημειώσεις μου και τις ξαναδιάβασα. (Ποιος ξέρει, ίσως για να δώσω στον εαυτό μου την ικανοποίηση ότι δεν τα 'γραψα μέσα σε τρελοκομείο.) Είμαι ολομόναχος τώρα. Πλησιάζει φθινόπωρο, τα φύλλα κιτρινίζουν. Μένω σε τούτη τη μελαγχολική μικρή πολιτεία –ω, πόσο μελαγχολικές είναι οι μικρές γερμανικές πόλεις!– κι αντί να σκέφτομαι τι πρέπει να κάνω, ζω κάτω από την επίδραση των εντυπώσεων που σχεδόν έχουν σβήσει, των ζωντανών ακόμη αναμνήσεων, κάτω από την επίδραση της πρόσφατης δίνης των γεγονότων που με είχε συνεπάρει κι ύστερα με πέταξε στην άκρη. Ώρες ώρες, μου φαίνεται πως είμαι ακόμη έρμαιο του στροβίλου, πως τώρα δα η ίδια λαίλαπα θα με αρπάξει στο πέρασμά της πάνω στα γοργά της φτερά, θα με κάνει να χάσω

την ισορροπία μου και την αίσθηση του μέτρου, και θ' αρχίσω να στροβιλίζομαι, να στροβιλίζομαι ασταμάτητα...

Μπορεί ωστόσο, και να κατασταλάξω κάπου, ίσως βγω απ' αυτή τη δίνη αν ανακεφαλαιώσω με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια τα γεγονότα εκείνου του μήνα. Νιώθω πάλι την επιθυμία να γράψω και συχνά οι βραδινές ώρες είναι άδειες. Είναι παράξενο, αλλά για να σκοτώσω την ώρα μου, παίρνω απ' τη φτωχή δανειστική βιβλιοθήκη της περιοχής τα μυθιστορήματα του Πωλ ντε Κοκ (σε γερμανική μετάφραση!). Μ' εκνευρίζουν, αλλά τα διαβάξω κι απορώ με τον εαυτό μου: θα 'λεγε κανείς ότι φοβάμαι μη διαλύσω τη γοητεία των περασμένων αν διαβάσω ή ασχοληθώ με κάτι σοβαρό. Αυτό το συνταρακτικό όνειρο και οι εντυπώσεις που έχει αφήσει πίσω του, μήπως μου ήταν άραγε τόσο αγαπητά, που φοβάμαι ότι αγγίζοντάς τα με κάτι καινούργιο θα διαλυθούν σαν τον καπνό; Ναι, τα αγαπούσα, μπορεί να τα θυμάμαι κι ύστερα από σαράντα χρόνια...

Παίρνω λοιπόν την πένα. Τώρα άλλωστε μπορώ να τα εξιστορήσω όλα με περισσότερη συντομία: οι εντυπώσεις δεν είναι πια το ίδιο έντονες.

Και πρώτα πρώτα, να τελειώνουμε με τη γιαγιά. Την άλλη μέρα, τα έχασε όλα, ως και την τελευταία της πεντάρα. Ήταν μοιραίο: όταν παίρνουν τέτοιο δρόμο οι άνθρωποι του είδους της, κατρακυλούν όλο και πιο γρήγορα, σαν το έλκηθρο στη χιονισμένη πλαγιά. Έπαιξε όλη τη μέρα ως τις οχτώ το βράδυ· εγώ δεν ήμουν μπροστά, και ξέρω μόνο όσα μου διηγήθηκαν άλλοι.

Ο Ποτάπιτς έμεινε όλη εκείνη τη μέρα κοντά της στο καζίνο. Οι Πολωνοί που βοηθούσαν τη γιαγιά στη ρουλέτα, άλλαξαν πολλές φορές στη διάρκειά της. Πρώτα έδιωξε αυτόν που την προηγούμενη τον είχε τραβήξει απ' τα μαλλιά, και στη θέση του πήρε κάποιον άλλον που αποδείχτηκε χειρότερος. Όταν έδιωξε το δεύτερο Πολωνό για να ξαναπάρει τον πρώτο, που δεν είχε φύγει και δεν είχε πάψει όσο η γιαγιά ήταν θυμωμένη μαζί του να στριφογυρίζει πίσω απ' την πολυθρόνα της, έπεσε σε βαθιά απελπισία. Ο δεύτερος Πολωνός αρνήθηκε κι αυτός να φύγει από κοντά της· ο ένας εγκαταστάθηκα σε δεξιά της κι ο άλλος στ' αριστερά της. Όλη την ώρα συζητούσαν και λογόφερναν για το ποσό των χρημάτων και για το

πού θα τα ποντάριζαν, έβριζαν φριχτά ο ένας τον άλλον στα πολωνικά, ύστερα μόνοιαζαν, έριχναν τα λεφτά στην τύχη κι έπαιζαν εντελώς ασυνάρτητα. Όταν τσακώνονταν, ποντάριζε ο καθένας όπου του άρεσε, ο ένας στο κόκκινο κι ο άλλος στο μαύρο, λόγω χάρη. Στο τέλος, ζαλίσανε τη γιαγιά και συγχύστηκε σε τέτοιο σημείο, που ζήτησε σχεδόν με δάκρυα στα μάτια την προστατευτική επέμβαση του πιο ηλικιωμένου κρουπιέρη. Τους έδιωξαν αμέσως παρά της φωνές και τις διαμαρτυρίες τους: ούρλιαζαν και ισχυρίζονταν μ' ένα στόμα πως η γιαγιά τούς χρωστούσε λεφτά, πως τους είχε ξεγελάσει κι είχε συμπεριφερθεί δόλια απέναντί τους. Ο καημένος ο Ποτάπιτς μου τα διηγήθηκε όλα το ίδιο βράδυ, κλαίγοντας και γεμάτος στεναχώρια που οι λωποδύτες είχαν γεμίσει τις τσέπες τους. Τους είχε δει ο ίδιος που έκλεβαν ασύστολα. Ο ένας απ' αυτούς, για παράδειγμα, ζητούσε απ' τη γιαγιά διακόσια φιορίνια για τον κόπο του και τα 'βαζε στη ρουλέτα δίπλα στα λεφτά της γιαγιάς. Η γιαγιά κέρδιζε και τότε φώναζε πως τα κέρδη ήταν δικά του, γιατί η γιαγιά είχε χάσει. Όταν τους έδιωξαν, επενέβη ο Ποτάπιτς και κατήγγειλε ότι είχαν τις τσέπες τους γεμάτες χρυσάφι. Η γιαγιά παρακάλεσε αμέσως τον κρουπιέρη να δώσει εντολές για έρευνα, και παρά της φωνές των δύο Πολωνών (φώναζαν σαν δυο κοκόρια που τσακώνονται) ήρθε η αστυνομία, άδειασε τις τσέπες τους κι επέστρεψε τα λεφτά στη γιαγιά. Οι κρουπιέρηδες σέβονταν τη γιαγιά όσο είχε λεφτά να χάνει, το ίδιο και η διεύθυνση του καζίνο. Σιγά σιγά, η φήμη της απλώθηκε σ' ολόκληρη την πόλη. Οι ξένοι που είχαν έρθει για λουτρό, άνθρωποι σημαντικοί κι ασήμαντοι, χωρίς καμιά διάκριση, μαζεύονταν για να θαυμάσουν τη «γριά ρωσίδα κόμισσα, την ξεμωραμένη» που είχε χάσει ήδη κάμποσα εκατομμύρια.

Η γιαγιά όμως ελάχιστα ωφελήθηκε που γλίτωσε απ' τους Πολωνούς λωποδύτες. Στη θέση τους ήρθε αμέσως κάποιος τρίτος να προσφέρει τις υπηρεσίες του· αυτός μάλιστα μιλούσε τέλεια τα ρωσικά, και μόλο που έμοιαζε λακές, ήταν ντυμένος σαν τζέντλεμαν, είχε μεγάλα μουστάκια και υπεροπτικά φερσίματα. «Έλεφτε κι αυτός στα πόδια της γιαγιάς», αλλά φερόταν περήφανα και δεσποτικά απέναντι σ' εκείνους που τον περιτριγύριζαν· κοντολογίς, παρουσιάστηκε απ' την αρχή όχι σαν υπηρέτης αλλά σαν τύραννος της γιαγιάς. Σε κάθε στιγμή, σε κάθε ποντάρισμα, απευθυνόταν σ'

αυτήν και της έδινε όρκους πως ήταν «τίμιος άνθρωπος» και δε θα της έπαιρνε ούτε ένα καπίκι. Ορκιζόταν και ξαναορκιζόταν τόσο συχνά, που στο τέλος η γιαγιά φοβήθηκε. Επειδή όμως στην αρχή φάνηκε ότι πραγματικά τη βοηθούσε στο παιχνίδι, η γιαγιά δίσταζε να τον διώξει. Ύστερα από μια ώρα, οι δύο Πολωνοί, που τους είχαν διώξει απ' το καζίνο, εμφανίστηκαν πάλι πίσω απ' την πολυθρόνα της γιαγιάς για να της προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, κι ας ήταν και θελήματα. Ο Ποτάπιτς ορκιζόταν πως ο «τίμιος άνθρωπος» τους έκανε νόημα κλείνοντας το μάτι, και μάλιστα κάτι τους έδωσε. Και καθώς η γιαγιά δεν είχε φάει σχεδόν τίποτα απ' το πρωί αλλά και δεν το κουνούσε απ' την πολυθρόνα της, ο ένας Πολωνός τής φάνηκε πραγματικά χρήσιμος: έτρεξε στον μπουφέ του καζίνο για να της φέρει ένα φλιτζάνι ζωμό και ύστερα τσάι. Έτρεχαν κι οι δυο να την εξυπηρετήσουν. Κατά το βραδάκι, όταν όλοι κατάλαβαν ότι έχανε και το τελευταίο της χαρτονόμισμα, είχα μαζευτεί πίσω της έξι Πολωνοί, που ένας Θεός ξέρει από πού είχαν ξεφυτρώσει. Όταν η γιαγιά έχανε πια και τα τελευταία της ψιλά, αυτοί έπαψαν να την ακούν και δεν της έδιναν καν σημασία, έσκυβαν στο τραπέζι, πάνω απ' το κεφάλι της, έπαιρναν μονάχοι τους τα λεφτά, οδηγούσαν το παιχνίδι, ποντάριζαν, τσακώνονταν και φέρονταν στον «τίμιο άνθρωπο» σαν να 'ταν φίλος τους· αυτός είχε ξεχάσει την ύπαρξη της γριάς κυρίας. Ακόμη κι όταν η γιαγιά επέστρεφε, απένταρη πια, στο ξενοδοχείο κατά τις οχτώ το βράδυ, τρεις τέσσερις Πολωνοί την ακολούθησαν και δεν έλεγαν να την αφήσουν ήσυχη: έτρεχαν δεξιά κι αριστερά γύρω απ' την πολυθρόνα της, φωνάζοντας δυνατά και υποστηρίζοντας ότι τους είχε εξαπατήσει κι ότι τους χρωστούσε κάποια αμοιβή. Έτσι έφτασαν ώς το ξενοδοχείο όπου τους έδιωξαν με τη βία.

Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Ποτάπιτς, η γιαγιά έχασε εκείνη τη μέρα ενενήντα χιλιάδες ρούβλια, εκτός από τα λεφτά που είχε χάσει την προηγούμενη. Όλα της τα χρεόγραφα –ομολογίες των πέντε τοις εκατό, και τα λοιπά– εξαφανίστηκαν το ένα πίσω απ' το άλλο. Απόρησα που κατάφερε να καθίσει επτά οχτώ ώρες στην πολυθρόνα της δίχως να κουνηθεί σχεδόν καθόλου· αλλά αν πιστέψουμε τον Ποτάπιτς, τρεις φορές είχε κερδίσει μεγάλα ποσά· παραδινόταν τότε σε μια καινούργια ελπίδα που δεν την άφηνε να φύγει απ' τη ρουλέτα. Άλλωστε, οι παίχτες ξέρουν καλά

ότι μπορεί κανείς να καθίσει και είκοσι τέσσερις ώρες στην ίδια θέση, με τα χεριά στα χέρια, χωρίς να στρέψει ούτε τα μάτια του δεξιά ή αριστερά.

Την ίδια μέρα, στο ξενοδοχείο μας είχαν συμβεί γεγονότα καθοριστικά. Πριν από τις έντεκα το πρωί κι ενώ η γιαγιά βρισκόταν ακόμη στο διαμέρισμά της, ο στρατηγός κι ο ντε Γκριέ αποφάσισαν να κάνουν το τελευταίο διάβημά τους. Όταν έμαθαν ότι η γιαγιά, αντί να φύγει, ήταν έτοιμη να ξαναγυρίσει στο καζίνο, πήγαν να μιλήσουν μαζί της έξω απ' τα δόντια. Ο στρατηγός που έτρεμε κι έσβηνε η καρδιά του στη σκέψη των ολέθριων συνεπειών που θα μπορούσε να έχει η κίνησή του, ξεπέρασε και τα όρια: αφού την εκλιπαρούσε και την εξόρκιζε μισή ώρα ομολογώντας τα πάντα, δηλαδή τα χρέη του αλλά και το πάθος για τη δεσποινίδα Μπλανς (τα 'χε πια ολότελα χαμένα), πήρε άξαφνα ύφος απειλητικό, άρχισε να χτυπάει τα πόδια του στο πάτωμα και να κατηγορεί τη γιαγιά: ατίμαζε το όνομά τους, γινόταν σκάνδαλο σ' ολόκληρη την πόλη, και τέλος... τέλος... «Ντροπιάζετε τη Ρωσία, κυρία μου» φώναξε ο στρατηγός· «κι υπάρχει η αστυνομία γι' αυτό!» πρόσθεσε. Στο τέλος η γιαγιά τον έδιωξε με το μαστούνι. Ο στρατηγός και ο ντε Γκριέ κουβέντιασαν μια δυο φορές ακόμη για το αν υπήρχε η δυνατότητα να ζητήσουν την επέμβαση της αστυνομίας. «Μια δύστυχη γριά, σεβάσμια ωστόσο, αλλά ξεμωραμένη» θα 'λεγαν, «καταλήγει να καταστρέφεται στη ρουλέτα, και τα ρέστα. Με δυο λόγια, δεν υπάρχει κανένας τρόπος να τη βάλουν υπό επιτήρηση ή να της απαγορέψουν να παίζει;» Ο ντε Γκριέ ανασήκωσε αδιάφορα τους ώμους και κορόιδευε κατάμουτρα το στρατηγό που, μην ξέροντας τι να πει, έκοβε βόλτες με μεγάλα βήματα πέρα δώθε στο γραφείο. Τελικά ο ντε Γκριέ βαρέθηκε κι αποσύρθηκε. Το βράδυ, έμαθαν ότι είχε φύγει για πάντα απ' το ξενοδοχείο, ύστερα από μια μυστηριώδη συζήτηση με τη δεσποινίδα Μπλανς, που είχε πάρει απ' το πρωί αποφασιστικά μέτρα: είχε διώξει το στρατηγό, και δεν το άφηνε να τη δει ούτε από μακριά. Όταν έτρεξε να τη βρει στο καζίνο και τη συνάντησε στο μπράτσο του μικρού πρίγκιπα, εκείνη έκανε ότι δεν τον ξέρει. Το ίδιο και η χήρα ντε Κομένζ. Ούτε ο πρίγκιπας τον χαιρέτησε. Όλη τη μέρα, η δεσποινίς Μπλανς βολιδοσκοπούσε τον πρίγκιπα και προσπαθούσε να τον υποχρεώσει να εξηγηθεί οριστικά μαζί της. Αλίμονο,

όμως! Βγήκε σκληρά γελασμένη! Τούτη η μικρή καταστροφή έγινε το βράδυ· ξαφνικά, ανακάλυψαν ότι ο πρίγκιπας ήταν απένταρος, και μάλιστα σκόπευε να δανειστεί απ' αυτήν λεφτά με γραμμάτιο για να παίξει στη ρουλέτα. Η Μπλανς τον έδιωξε αγανακτισμένη και κλείστηκε στο δωμάτιό της.

Το πρωί της ίδιας μέρας πήγα στον κύριο Άστυ, ή μάλλον τον αναζήτησα όλο το πρωινό χωρίς να μπορέσω να τον βρω ούτε στο καζίνο ούτε στο πάρκο. Δεν είχε φάει στο ξενοδοχείο εκείνη τη μέρα. Στις πέντε το απόγευμα, τον είδα να βγαίνει απ' το σταθμό για να πάει στο ξενοδοχείο *Αγγλία*. Ήταν βιαστικός κι έμοιαζε βυθισμένος σε σκέψεις, αν και ήταν δύσκολο να διακρίνει κανείς στο πρόσωπό του ίχνη ανησυχίας ή κάποιας έγνοιας. Μου άπλωσε χαρούμενα το χέρι, με το συνηθισμένο επιφώνημα: «Α!», μα δε σταμάτησε, συνέχισε το δρόμο του με γρήγορο βήμα. Πήγα μαζί του, αλλά μου απαντούσε με τέτοιο τρόπο, που δεν κατάφερα να τον ρωτήσω τίποτε. Δεν ήθελα να του μιλήσω για την Παυλίνα, κι ο ίδιος δε με ρώτησε καθόλου γι' αυτήν. Του είπα τι συνέβη με τη γιαγιά· με άκουσε προσεκτικά και σοβαρά κι ανασήκωσε τους ώμους.

«Ω, ναι» απάντησε. «Ετοιμαζόταν να πάει να παίξει την ώρα που έφευγα, το 'ξερα ότι θα έχανε τα πάντα. Αν μου μείνει καιρός, θα πάω να τη δω στο καζίνο, γιατί είναι παράξενο...»

«Πού είχατε πάει;» φώναξα ξαφνικά, απορώντας που δεν τον είχα ρωτήσει νωρίτερα.

«Στη Φρανκφούρτη».

«Για δουλειές;»

«Ναι, για δουλειές».

Τι άλλο να τον ρωτούσα; Ωστόσο, περπάτησα λίγο ακόμη μαζί του, ώσπου έστριψε προς το ξενοδοχείο *Τέσσερις Εποχές*, μου έγνεψε με το κεφάλι κι εξαφανίστηκε. Επιστρέφοντας στο ξενοδοχείο, κατάλαβα σιγά σιγά ότι και δυο ώρες να κουβέντιαζα μαζί του, δε θα μάθαινα τίποτα, γιατί... δεν είχα τίποτε να τον ρωτήσω! Ναι, βέβαια, αυτό ήταν! Μου ήταν αδύνατο να διατυπώσω την ερώτησή μου.

Η Παυλίνα πέρασε κείνη τη μέρα κάνοντας περίπατο στο πάρκο μαζί με την παραμάνα και τα παιδιά, κι έπειτα έμεινε στο δωμάτιό της. Εδώ κι αρκετό καιρό, απόφευγε τον πατριό της και δεν

του μιλούσε σχεδόν καθόλου, τουλάχιστον για σοβαρά ζητήματα. Το είχα παρατηρήσει μέρες τώρα. Ξέροντας όμως σε τι κατάσταση βρισκόταν ο στρατηγός, υπέθετα ότι δε θα κατάφερε να της ξεφύγει, θα είχαν συζητήσει δηλαδή ορισμένα σημαντικά οικογενειακά θέματα. Κι όμως, όταν, γυρίζοντας στο ξενοδοχείο ύστερα από τη συζήτησή μου με τον κύριο Άστλυ, συνάντησα την Παυλίνα με τα παιδιά, το πρόσωπό της ήταν γαλήνιο, λες και ήταν η μόνη που είχε γλιτώσει από την οικογενειακή τρικυμία. Στο χαιρετισμό μου απάντησε μ' ένα νεύμα του κεφαλιού. Πήγα στο δωμάτιό μου πολύ κακοδιάθετος.

Βέβαια, απόφευγα να της μιλήσω και δεν την είχα συναντήσει ούτε μια φορά μετά το επεισόδιο με τους Βούρμερχελμ. Ώς ένα βαθμό, ήταν πόζα απ' τη μεριά μου· μα όσο περνούσε ο καιρός, μια αληθινή αγανάκτηση φούντωνε μέσα μου. Ακόμη κι αν δε μ' αγαπούσε καθόλου, αυτό δεν ήταν λόγος να μη λογαριάζει τα αισθήματά μου και να δέχεται τις εξομολογήσεις μου με περιφρόνηση. Ήξερε καλά ότι την αγαπούσα αληθινά· αυτή η ίδια με άφηγε, μου επέτρεπε να της μιλώ έτσι! Οι σχέσεις μας είχαν αρχίσει μ' έναν τρόπο ασυνήθιστο, είναι αλήθεια. Δυο μήνες τώρα, παρατηρούσα ότι ήθελε να μ' έχει φίλο κι έμπιστό της, έκανε μάλιστα και προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση. Το πράγμα όμως πήρε άσχημη τροπή και το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθεί ανάμεσα μας μια παράξενη σχέση· να γιατί μιλάω έτσι. Κι αν ο έρωτάς μου την απωθούσε, γιατί δε μου απαγόρευε να της μιλώ γι' αυτόν;

Δε μου απαγορεύει, έλεγα στον εαυτό μου. Η ίδια με προκάλεσε κάποτε να το κάνω, ασφαλώς για να γελάσει μαζί μου. Είμαι σίγουρος, το έχω παρατηρήσει· αφού με άκουγε και μ' ερέθιζε τόσο, που πονούσα, ύστερα το απολάμβανε να με αναστατώνει, δείχνοντάς μου φοβερή περιφρόνηση κι αδιαφορία. Κι όμως, το ξέρει καλά ότι δεν μπορώ να ζήσω μακριά της. Μόνο τρεις μέρες έχουν περάσει μετά το επεισόδιο με το βαρόνο και δεν μπορώ πια ν' αντέξω στο «χωρισμό» μας. Όταν τη συνάντησα πριν από λίγο, μ' έπιασε τέτοιο χτυποκάρδι, που έγινα κάτωχρος. Αλλά κι εκείνη δεν μπορεί να ζήσει χωρίς εμένα. Μ' έχει ανάγκη, για να της κάνω τον παλιό μου μονάχα...

Κάποιο μυστικό κρύβει, είναι φανερό. Η καρδιά μου σφίχτηκε όταν άκουσα τη συζήτησή της με τη γιαγιά. Πολλές φορές την πα-

ρακάλεσα να είναι ειλικρινής μαζί μου και ήξερε ότι θα θυσιαζόμουν πραγματικά για χάρη της. Εκείνη όμως μου φερόταν με περιφρόνηση, κι αντί για τη ζωή μου που της πρόσφερα, ζητούσε από μένα παλικαριές, σαν την προσβολή του βαρόνου! Δεν είναι ν' αγανακτεί κανείς; Είναι δυνατό εκείνος ο Γάλλος να είναι το παν γι' αυτήν; Κι ο κύριος Άστλυ; Εδώ οι σκέψεις μου μπερδεύονταν εντελώς, και στο μεταξύ – Θεέ μου, πόσο βασανίζομουν!

Πήγα στο δωμάτιό μου, και θυμωμένος όπως ήμουν, πήρα την πένα κι έγραψα βιαστικά το παρακάτω σημείωμα:

Παυλίνα Αλεξάντροβνα, είναι φανερό ότι η λύση στην υπόθεση βρίσκεται κοντά. Βέβαια, θα έχει και σ' εσάς αντίκτυπο. Σας το ξαναλέω για τελευταία φορά: τη θέλετε τη ζωή μου, ναι ή όχι; Είμαι στη διάθεσή σας για οτιδήποτε με χρειαστείτε. Για την ώρα, μένω τον περισσότερο καιρό στο δωμάτιό μου, και δε σκοπεύω να πάω πουθενά. Αν με χρειαστείτε, γράψτε μου ή στείλτε να με φωνάξουν.

Σφράγισα το σημείωμα και το έστειλα με τον υπηρέτη του ορόφου, με την εντολή να το παραδώσει στα χέρια της. Δεν περίμενα απάντηση, σε λίγο όμως, ο υπηρέτης γύρισε για να μου πει ότι «μου έστειλε χαιρετίσματα».

Στις επτά με κάλεσαν να πάω στο διαμέρισμα του στρατηγού.

Ήταν στο γραφείο του, ντυμένος σαν να ετοιμαζόταν να βγει. Το καπέλο και το μαστούνι του ήταν πάνω στον καναπέ. Καθώς έμπαινα, μου φάνηκε ότι στεκόταν στη μέση του δωματίου, με τα πόδια ανοιχτά και το κεφάλι σκυμμένο και μονολογούσε δυνατά. Μόλις με είδε, όρμησε καταπάνω μου ουρλιάζοντας, τόσο, που άθελά μου έκανα πίσω για να φύγω· μου έπιασε όμως τα χέρια, με τράβηξε προς τον καναπέ, κάθισε, κι εμένα μ' έβαλε να καθίσω σε μια πολυθρόνα απέναντί του· δίχως ν' αφήσει τα χέρια μου, με χείλη που έτρεμαν και δάκρυα στα μάτια του, είπε με φωνή ικετευτική:

«Αλέξη Ιβάνοβιτς, σώστε με, σώστε με, λυπηθείτε με!»

Για πολλή ώρα δεν μπορούσα να καταλάβω τίποτα. Μιλούσε, μιλούσε αδιάκοπα κι έλεγε και ξανάλεγε την ίδια φράση: «Λυπηθείτε με, λυπηθείτε με!» Στο τέλος κατάλαβα ότι περίμενε από μένα κάποια συμβουλή, ή πιο σωστά, εγκαταλειμμένος απ' όλους, με

τη θλίψη και την απελπισία στην καρδιά, με θυμήθηκε και με φώναξε μόνο και μόνο για να μιλήσει σε κάποιον.

Τα 'χε χαμένα, ή έστω, ήταν πολύ αναστατωμένος. Σταύρωσε τα χέρια, έτοιμος να ριχτεί στα πόδια μου για να με πείσει να –τι λέτε να κάνω;– να πάω να βρω τη δεσποινίδα Μπλανς και να τη συμβουλευτώ να ξαναγυρίσει κοντά του και να τον παντρευτεί.

«Για τ' όνομα του Θεού, στρατηγέ μου!» φώναξα, «τι μπορώ να κάνω εγώ; Η δεσποινίς Μπλανς δε θα 'χει προσέξει καν ότι υπάρχω!»

Μα οι διαμαρτυρίες μου δεν είχαν κανένα νόημα· δεν καταλάβαινε τι του έλεγα. Άρχισε να μιλάει ασυνάρτητα για τη γιαγιά, επιμένοντας πάντα στην ιδέα να απευθυνθεί στην αστυνομία.

«Στην πατρίδα μας, στην πατρίδα μας» είπε, βράζοντας από αγανάκτηση, «σ' ένα κράτος όπου βασιλεύει ο νόμος και οι αρχές κάνουν το καθήκον τους, κάτι γριές σαν και δαύτην τις θέτουν αμέσως υπό κηδεμονία! Μάλιστα, κύριε, μάλιστα» εξακολούθησε, παίρνοντας άξαφνα ένα ύφος συμβουλευτικό και βηματίζοντας πέρα δώθε στο δωμάτιο. «Δεν το ξέρετε, κύριε;» –απευθυνόταν τώρα σ' ένα πρόσωπο φανταστικό στην άλλη γωνιά του δωματίου– «Ε, λοιπόν, μάθετέ το... ναι, κύριε... στη χώρα μας κάτι γριές σαν κι αυτήν τις βάζουν στη θέση τους, στη θέση τους, στη θέση τους, μάλιστα κύριε... Ω διάβολε!»

Σωριάστηκε στον καναπέ, και σε λίγο, κλαίγοντας σχεδόν με λυγμούς και με πνιγμένη φωνή, μου είπε ότι η δεσποινίς Μπλανς δεν τον παντρευόταν, γιατί ήταν φανερό πως για την ώρα δε θα κληρονομούσε τίποτε από τη γιαγιά, αφού αντί για το τηλεγράφημα που περίμεναν ήρθε εδώ η ίδια. Νόμιζε ότι εγώ δεν ήξερα τίποτα σχετικά. Έκανα να μιλήσω για τον ντε Γκριέ μα μ' έκοψε με μια χειρονομία:

«Έφυγε! Όλη μου την περιουσία την έχω υποθηκευμένη σ' αυτόν· είμαι απένταρος. Τα λεφτά που φέρατε... δεν ξέρω πόσα μένουν ακόμη, εβδομήντα φράγκα, θαρρώ, κι έπειτα, τι άλλο να πω; –στο έλεος του Θεού!»

«Πώς θα πληρώσετε το λογαριασμό σας στο ξενοδοχείο;» φώναξα τρομαγμένος. «Και... ύστερα, τι θα γίνει;»

Με κοίταξε με ύφος σκεπτικό, νομίζω όμως ότι δεν είχε καταλάβει, μπορεί και να μην είχε καν ακούσει τα λόγια μου. Έκανα

να μιλήσω για την Παυλίνα Αλεξάντροβνα και για τα παιδιά· απάντησε γρήγορα: «Ναι, ναι!» αλλά ξανάρχισε αμέσως να μιλάει για τον πρίγκιπα που θα έφευγε μαζί με την Μπλανς, και τότε... και τότε... «τι θ' απογίνω, Αλέξη Ιβάνοβιτς;» με ρώτησε, γυρνώντας ξαφνικά προς το μέρος μου. «Για τ' όνομα του Θεού, τι θ' απογίνω; Πείτε μου, δεν είναι μεγάλη αχαριστία; Δεν είναι αχαριστία;»

Στο τέλος ξέσπασε σε κλάματα, ποτάμι έτρεχαν τα δάκρυά του.

Τι να κάνεις μ' έναν τέτοιο άνθρωπο; Αλλά πάλι, ήταν επικίνδυνο να τον αφήσεις μονάχο, γιατί θα μπορούσε να του συμβεί κάτι κακό. Τελικά, κάπως τα κατάφερα να απαλλαγώ απ' αυτόν, αλλά είπα στην παραμάνα να πηγαίνει κάθε τόσο να τον βλέπει· μίλησα επίσης στον υπηρέτη του ορόφου, ένα πολύ έξυπνο παιδί, και μου υποσχέθηκε ότι θα τον προσέχει κι αυτός.

Μόλις έφυγα από το δωμάτιο του στρατηγού, ήρθε να με ζητήσει εκ μέρους της γιαγιάς ο Ποτάπιτς. Η ώρα ήταν οχτώ και μόλις είχε γυρίσει απ' το καζίνο, απένταρη πάλι. Πήγα στο διαμέρισμά της· η γριά γυναίκα καθόταν στην πολυθρόνα της, κατάκοπη και φανερά άρρωστη. Η Μάρθα τής σεβρίρισε ένα φλιτζάνι τσάι και σχεδόν την ανάγκασε να το πει με το ζόρι. Η φωνή και ο τόνος της γιαγιάς είχαν αλλάξει εντελώς.

«Καλησπέρα, αγαπητέ μου Αλέξη Ιβάνοβιτς» είπε, νεύοντας αργά και περήφανα το κεφάλι της. «Με συγχωρείς που σ' ανησυχώ για άλλη μια φορά, συγχώρησε μια γριά γυναίκα. Τ' άφησα όλα εκεί, αγαπητέ μου, στο τραπέζι της ρουλέτας, κάπου εκατό χιλιάδες ρούβλια. Είχες δίκιο που δεν ήρθες μαζί μου χτες. Ορίστε, είμαι απένταρη τώρα. Δε θέλω να χασομερήσω ούτε λεπτό, φεύγω στις εννέα και μισή. Ειδοποίησα εκείνο τον Άγγλο, Άστλυ τον λένε, θαρρώ, να μου δανείσει τρεις χιλιάδες φράγκα για οχτώ μέρες. Μίλησέ του κι εσύ για να τον πείσεις, μη σκεφτεί τίποτε κακό και μου αρνηθεί. Έχω αρκετή περιουσία ακόμη, αγαπητέ μου. Έχω τρία κτήματα και δύο σπίτια. Μου μένουν και λεφτά, δεν τα είχα πάρει όλα μαζί μου. Το λέω αυτό μην τυχόν και αμφιβάλλει... Α, να τος! Φαίνεται καλός άνθρωπος».

Ο κύριος Άστλυ έσπευσε αμέσως μόλις τον ειδοποίησε η γιαγιά. Χωρίς να πάψει να το σκέφτεται και με ελάχιστες κουβέντες, τής μέτρησε αμέσως τρεις χιλιάδες φράγκα και η γιαγιά του υπέ-

γραψε μια συναλλαγματική. Σε λίγο, τη χαιρέτησε κι έφυγε βιαστικά.

«Και τώρα, άφησέ με κι εσύ, Αλέξη Ιβάνοβιτς. Μου μένει μια ώρα και κάτι ώσπου να φύγω και θέλω να ξαπλώσω λίγο, με πονούν τα κόκαλά μου. Δε θα ξανακατηγορήσω πια τους νέους ότι είναι ελαφρόμυαλοι και είναι άδικο να κατακρίνω τον δύστυχο το στρατηγό. Λεφτά όμως δε θα του δώσω έτσι κι αλλιώς, γιατί, κατά τη γνώμη μου, είναι μεγάλος βλάκας· μα ούτε κι εγώ, η γριά ανόητη, είμαι πιο γνωστική από δαύτον. Είναι αλήθεια, ο Θεός τιμωρεί την περηφάνια ακόμη και στους γέροντες. Άντε στο καλό τώρα. Μάρθα, καλή μου, βοήθησέ με να σηκωθώ».

Παρ' όλ' αυτά, ήθελα να τη συνοδέψω τη γιαγιά. Βρισκόμουν σε μια κατάσταση αναμονής, περίμενα πως να, τώρα δα κάτι θα συμβεί. Δεν μπορούσα να σταθώ πουθενά. Βγήκα στο διάδρομο και πήγα και μια βόλτα στη λεωφόρο με τις καστανιές. Το γράμμα μου για την Παυλίνα ήταν σαφές και αποφασιστικό, και η καταστροφή ασφαλώς οριστική. Στο ξενοδοχείο άκουσα να μιλούν για την αναχώρηση του ντε Γκριέ. Αν με απέριπτε τελικά σαν φίλο, ίσως να με ήθελε για υπηρετή. Με χρειαζόταν, ας ήταν και μόνο για θελήματα, θα μπορούσα να της φανώ χρήσιμος, τι άλλο;

Την ώρα της αναχώρησης, έτρεξα στο σταθμό και ταχτοποίησα τη γιαγιά στο τρένο. Κάθισε μαζί με την ακολουθία της σ' ένα κοινό κουπέ. «Σ' ευχαριστώ, φίλε μου, για το ανυστερόβουλο ενδιαφέρον σου» είπε καθώς με αποχαιρετούσε. «Να ξαναπείς στην Πρασκόβια αυτό που της είπα χτες: την περιμένω».

Ξαναγύρισα στο ξενοδοχείο. Περνώντας απ' το δωμάτιο του στρατηγού, συνάντησα την παραμάνα και τη ρώτησα για τον κύριό της. «Ω, είναι καλά, κύριε» μου απάντησε λυπημένη. Μπήκα ωστόσο στο διαμέρισμά του και μπροστά στην πόρτα του γραφείου σταμάτησα κατάπληκτος. Η δεσποινίς Μπλανς ήταν καθισμένη στον καναπέ. Ο στρατηγός έκανε σαν τρελός απ' τη χαρά του και φλυαρούσε ακατάσχετα, έλεγε ανοησίες, ξεσπούσε σε νευρικά γέλια, το πρόσωπό του ζάρωνε και σχηματίζονταν χιλιάδες μικρές ρυτίδες που έκρυβαν τα μάτια του. Αργότερα, έμαθα από την ίδια την Μπλανς πως, αφού έδιωξε τον πρίγκιπα κι έμαθε για τη θλίψη του στρατηγού, ήρθε να περάσει λίγη ώρα κοντά του για να τον παρηγορήσει. Μα πού να φανταστεί ο δύστυχος ότι η

μοίρα του είχε ήδη αποφασιστεί και ότι η Μπλανς είχε ετοιμαστεί και θα έφευγε για το Παρίσι με το πρώτο πρωινό τρένο.

Αφού στάθηκα για λίγο στο κατώφλι του γραφείου, άλλαξα γνώμη κι έφυγα απαρατήρητος. Ανέβηκα στο δωμάτιό μου, κι ανοίγοντας την πόρτα, διέκρινα στο μισοσκόταδο μια σκιά σ' ένα κάθισμα στη γωνία, κοντά στο παράθυρο. Προχώρησα βιαστικά, κοίταξα... και μου κόπηκε η ανάσα: ήταν η Παυλίνα!

14

Έβγαλα μια φωνή.
«Τι πάθατε; Τι πάθατε;» ρώτησε μ' ένα ύφος παράξενο.

Ήταν κάτωχρη και θλιμμένη.

«Πώς τι έπαθα; Εσείς εδώ; Στο δωμάτιό μου;»

«Όταν αποφασίζω κάτι, το φτάνω ως το τέλος. Είναι η συνήθειά μου. Θα το δείτε. Ανάψτε το κερί».

Αναψα το κερί και η Παυλίνα σηκώθηκε, πλησίασε στο τραπέζι και άφησε μπροστά μου ένα ανοιχτό γράμμα.

«Διαβάστε το!» πρόσταξε.

«Είναι... είναι η γραφή του ντε Γκριέ!» αναφώνησα, παίρνοντας το σημείωμα στα χέρια μου. Έτρεμα, οι γραμμές χόρρευαν μπροστά στα μάτια μου. Έχω ξεχάσει πια τα λόγια ακριβώς που έγραφε, όμως, αν όχι λέξη λέξη, τουλάχιστον στο νόημα είναι το εξής:

Δεσποινίς, δυσάρεστα γεγονότα με αναγκάζουν να φύγω αμέσως. Χωρίς αμφιβολία, θα προσέξατε ότι σκόπιμα απέφυγα μια οριστική εξήγηση μαζί σας, ώσπου να ξεκαθαρίσει η κατάσταση. Ο ερχομός της ηλικιωμένης συγγενούς σας, καθώς και η αλλόκοτη συμπεριφορά της, έδωσαν ένα τέλος στην αμηχανία μου. Η κακή κατάσταση των υποθέσεών μου μου απαγορεύουν να τρέφω από δω και πέρα γλυκές ελπίδες που τόλμησα κάποτε να βάλω στην ψυχή μου. Ανυάμαι για τα περασμένα, ελπίζω όμως ότι δε θα βρείτε στη συμπεριφορά μου κάτι ανάξιο ενός τίμιου ανθρώπου με ευγενική καταγωγή. Αφού έχασα σχεδόν όλα τα λεφτά μου για να πληρώσω τα χρέη του πατριού σας, είμαι αναγκασμένος να επωφεληθώ απ' αυτό που μου απομένει: ειδοποίησα κιόλας τους φίλους μου στην Πετρούπολη να πουλήσουν αμέσως προς όφελός μου τα υποθηκευμένα ακίνητα. Ξέροντας ωστόσο ότι ο πατριός σας με την επιπολαιότητά του σπατάλησε και τη δική σας περιουσία, αποφάσισα να του

χαρίσω πενήντα χιλιάδες φράγκα, και αντί του ποσού αυτού, του επιστρέφω ένα μέρος των υποθηκών· έτσι, μπορείτε τώρα να πάρετε πίσω όλα όσα χάσατε, διεκδικώντας την περιουσία σας στα δικαστήρια. Πιστεύω, δεσποινίς, ότι στη σημερινή κατάσταση, η προσφορά μου είναι εξαιρετικά συμφέρουσα για σας. Πιστεύω ακόμη ότι μ' αυτό τον τρόπο κάνω το χρέος μου σαν τίμιος άνθρωπος. Να είστε βέβαιη ότι η ανάμνησή σας θα μείνει παντοτινά χαραγμένη στην καρδιά μου.

«Λοιπόν, είναι φανερό» είπα στην Παυλίνα. «Δεν φαντάζομαι να περιμένετε τίποτ' άλλο;» πρόσθεσα με αγανάκτηση.

«Δεν περίμενα τίποτε» απάντησε με μια προσποιητή απάθεια, ενώ η φωνή της έτρεμε απ' τη συγκίνηση. «Το είχα πάρει από καιρό απόφαση. Ήξερα τι σκεφτόταν. Πίστευα ότι θα ζητούσα... ότι θα επέμενα...» –σταμάτησε, δάγκωσε τα χείλη της και σώπασε. «Του έδειξα σκόπιμα διπλή περιφρόνηση» είπε ύστερα από λίγο· «περίμενα να δω τι θα κάνει. Αν ερχόταν το τηλεγράφημα για την κληρονομιά, θα τον έδιωχνα, αφού θα του πέταγα πρώτα στα μούτρα τα λεφτά που του χρωστάει ο βλάκας, ο πατριός μου! Πάει πολύς καιρός που τον βρίσκω αποκρουστικό. Ω, δεν ήταν έτσι παλιά, όχι, χίλιες φορές όχι, αλλά τώρα, τώρα!... Με πόση χαρά θα του τα πέταγμα στα μούτρα τα λεφτά του... θα τον έφτυνα!»

«Μα το χαρτί, αυτή η υποθήκη των πενήντα χιλιάδων φράγκων που επέστρεψε, δεν είναι στα χέρια του στρατηγού; Πάρτε την και δώστε τη πίσω στον ντε Γκριέ».

«Ω, δεν είναι το ίδιο πράγμα!»

«Ναι, έχετε δίκιο, δεν είναι το ίδιο! Κι εκτός απ' αυτό, τι να τον κάνετε τώρα το στρατηγό;... Είναι και η γιαγιά!» είπα ξαφνικά.

Η Παυλίνα με κοίταξε μάλλον αφηρημένη και ανυπόμονη.

«Η γιαγιά;» είπε εκνευρισμένη. «Δεν μπορώ να πάω σ' αυτήν... Ναι, δε θέλω να ζητήσω συγνώμη από κανέναν» πρόσθεσε θυμωμένη.

«Και τι θα γίνει τότε;» φώναξα. «Μα πώς, πώς μπορέσατε ν' αγαπήσετε έτσι έναν άνθρωπο σαν τον ντε Γκριέ; Ω, τον άτιμο, τον παλιάνθρωπο! Λοιπόν, θέλετε να τον σκοτώσω σε μονομαχία; Πού είναι τώρα;»

«Στη Φρανκφούρτη, θα μείνει τρεις μέρες εκεί».

«Αρκεί μια λέξη σας, και θα πάω αύριο με το πρώτο τρένο να τον βρω!» είπα μ' έναν ανόητο ενθουσιασμό.

Έβαλε τα γέλια.

«Και θα σας πει: “Δώστε πρώτα τα πενήντα χιλιάδες φράγκα”. Κι έπειτα, γιατί να μονομαχήσει;... Τι ανοησίες είναι αυτές;»

«Και πώς θα καταφέρουμε να πάρουμε τα λεφτά;» ρώτησα, τρίζοντας τα δόντια, λες κι ήταν δυνατό να τα βρούμε στο δρόμο. «Τι λες για τον κύριο Ασλν;» τη ρώτησα, και μια φριχτή σκέψη γεννήθηκε στο μυαλό μου.

Τα μάτια της άστραψαν.

«Θέλεις λοιπόν να σ' αφήσω για να πάω να βρω τον Εγγλέζο;» είπε μ' ένα πικρό χαμόγελο, καρφώνοντας τα μάτια της στα δικιά μου. Πρώτη φορά μού μιλούσε στον ενικό.

Και την ίδια στιγμή, φαίνεται ότι ζαλίστηκε από την ταραχή της και σωριάστηκε στον καναπέ σαν να 'ταν αποκαμωμένη.

Ένωσα λες και μ' είχε χτυπήσει κεραυνός· δεν πίστευα ούτε στα μάτια μου ούτε στ' αυτιά μου! Όστε λοιπόν μ' αγαπούσε! Είχε έρθει σ' εμένα κι όχι στον κύριο Ασλν! Είχε έρθει μονάχη στο δωμάτιό μου στο ξενοδοχείο, αυτή, μια νέα κοπέλα, κι εξέθετε τον εαυτό της μπροστά σ' όλο τον κόσμο· έμεινα ασάλευτος, μην μπορώντας να καταλάβω τι συμβαίνει!

Μια παράδοξη ιδέα φώτισε το μυαλό μου.

«Παυλίνα! Δώσε μου μόνο μια ώρα καιρό! Περιμένε εδώ μια ώρα και θα ξαναγυρίσω! Είναι... είναι ανάγκη! Θα δεις! Μείνε εδώ!»

Βγήκα τρέχοντας απ' το δωμάτιο, χωρίς ν' απαντήσω στο ερωτηματικό της βλέμμα· κάτι μου φώναξε αλλά δε γύρισα πίσω

Ναι, καμιά φορά, η πιο αλλόκοτη και φαινομενικά απαράδεκτη σκέψη μας κυριεύει με τέτοια δύναμη, που στο τέλος πιστεύουμε ότι είναι και πραγματοποιήσιμη... Κι ακόμη περισσότερο, αν η σκέψη είναι δεμένη με κάποια δυνατή και παθιασμένη επιθυμία, τη θεωρούμε στο τέλος και σαν κάτι μοιραίο, αναπόφευκτο, προκαθορισμένο. Υπάρχει άραγε σ' αυτή την περίπτωση κάτι ακαθόριστο, κάποιος συνδυασμός από προαισθήματα, μια ασυνήθιστη δύναμη θέλησης, μια φαντασία δηλητηριασμένη; Δεν ξέρω· αλλά εκείνο το βράδυ –που δε θα το ξεχάσω ποτέ– έζησα μια θαυμαστή περιπέτεια. Αν και εξηγείται με μαθηματική ακρίβεια, ωστόσο για

μένα εξακολουθεί να είναι το ίδιο θαυμαστή. Και γιατί, γιατί αυτή η βεβαιότητα ήταν τόσο βαθιά ριζωμένη μέσα μου τόσο καιρό νωρίτερα; Το σκεφτόμουν από καιρό –το ξαναλέω– όχι σαν κάτι που θα μπορούσε να συμβεί (συνεπώς θα μπορούσε και να μη συμβεί), αλλά σαν κάτι που μοιραία θα γινόταν!

Ήταν δέκα και τέταρτο· μπήκα στο καζίνο με μια πολύ μεγάλη ελπίδα, αλλά και με τέτοια ταραχή, που ποτέ ως τότε δεν είχα ξανανιώσει. Είχα ακόμη αρκετό κόσμο στις αίθουσες, σίγουρα όμως ήταν λιγότερος απ' ό,τι τη μέρα.

Μετά τις δέκα το βράδυ, στα τραπέζια μένουν μονάχα οι παθιασμένοι παίχτες, αυτοί που έρχονται στις λουτροπόλεις μονάχα για τη ρουλέτα, που δεν ενδιαφέρονται για τίποτ' άλλο όσο διαρκεί η σεζόν και δε βλέπουν τίποτε απ' όσα συμβαίνουν γύρω τους. Παίζουν απ' το πρωί ως το βράδυ, κι ασφαλώς θα έπαιζαν ως την αυγή, γιατί δυσανασχετούν όταν γύρω στα μεσάνυχτα κλείνει το καζίνο. Κι όταν ο αρχικρουπιέρης φωνάζει: «Οι τρεις τελευταίες μπιλιές, κύριοι!», είναι ικανοί να ποντάρουν όλα όσα έχουν στις τσέπες τους και είναι αλήθεια ότι τότε χάνουν τα πιο πολλά. Πήγα κατευθείαν στο τραπέζι όπου καθόταν πριν η γιαγιά. Δεν είχε πολύ κόσμο και βρήκα εύκολα μια θέση μπροστά στη ρουλέτα. Πάνω στο τραπέζι διάβασα τη λέξη «μεγάλα».

Τα «μεγάλα» είναι οι αριθμοί απ' το δεκαεννιά ως το τριάντα έξι. Η πρώτη σειρά, από το ένα ως το δεκαοχτώ, είναι τα «μικρά»· αλλά τι με νοιάζει τώρα αυτό; Δεν έκανα υπολογισμούς ούτε ήξερα ποιος αριθμός βγήκε τελευταίος, μα και δεν ενδιαφέρθηκα να το μάθω, όπως φροντίζει να κάνει ο κάθε μεθοδικός παίχτης, πριν αρχίσει. Έβγαλα τα διακόσια φιορίνια μου και τ' άφησα στα μεγάλα.

«Είκοσι δύο!» φώναξε ο κρουπιέρης.

Είχα κερδίσει. Τα ποντάρισα πάλι όλα, μαζί με το κέρδος.

«Τριάντα ένα!» φώναξε ο κρουπιέρης.

Πάλι κέρδισα. Δηλαδή, είχα μαζέψει συνολικά οχτακόσια φιορίνια. Τα έβαλα όλα στους δώδεκα μεσαίους αριθμούς (τριπλάσιο κέρδος, αλλά οι πιθανότητες είναι δύο προς μία). Ο δίσκος γύρισε και βγήκε το είκοσι τέσσερα. Μου έδωσαν τρία μασούρια από πεντακόσια φιορίνια και δέκα χρυσά νομίσματα.

Νιώθοντας πως καίω από πυρετό, ποντάρισα όλα τα λεφτά μου

στο κόκκινο –και ξαφνικά συνήλθα! Ήταν η μοναδική στιγμή όσο κράτησε το παιχνίδι εκείνο το βράδυ που ο φόβος άπλωσε πάνω μου τα παγωμένα του δάχτυλα και μ' έπιασε τρεμούλα στα χέρια και τα πόδια. Συνειδητοποίησα με φρίκη τι θα σήμαινε για μένα να χάσω! Όλη μου η ζωή εξαρτιόταν απ' αυτό το παιχνίδι!

«Κόκκινο!» φώναξε ο κρουπιέρης. Πήρα μια βαθιά ανάσα, ενώ όλο μου το κορμί είχε ανάψει. Με πλήρωσαν πάλι σε χαρτονομίσματα: είχα τώρα τέσσερις χιλιάδες οχτακόσια φιορίνια! (Ήμουν ακόμη σε θέση να μετρώω.)

Υστερα, θυμάμαι, έβαλα δύο χιλιάδες φιορίνια στη μεσαία στήλη κι έχασα. Έβαλα τα χρυσά μαζί με οχτακόσια φιορίνια και πάλι έχασα. Πήρα σαν μανιακός τα δύο χιλιάδες φιορίνια που μου έμεναν και τα 'βαλα πάνω στους δώδεκα πρώτους αριθμούς –στην τύχη, χωρίς να λογαριάσω τίποτα. Περίμενα μια στιγμή, και μ' έπιασε μια ταραχή ανάλογη μ' εκείνη που είχε δοκιμάσει ασφαλώς και η κυρία Μπλανσάρ στο Παρίσι, πέφτοντας με το αερόστατό της στο έδαφος.¹

«Τέσσερα!» φώναξε ο κρουπιέρης. Μαζί με τα λεφτά που είχα ποντάρει, έκανε πάλι να παίρνω έξι χιλιάδες φιορίνια. Πήρα ένα ύφος θριαμβευτικό, δε φοβόμουν πια τίποτα. Έβαλα τέσσερις χιλιάδες φιορίνια στο μαύρο. Ακολουθώντας το παράδειγμά μου, ποντάρισαν άλλα δέκα δώδεκα άτομα στο ίδιο χρώμα μ' εμένα. Οι κρουπιέρηδες αντάλασσαν βλέμματα και σιγοψιθύριζαν μεταξύ τους. Ο κόσμος γύρω μου κουβέντιαζε περιμένοντας.

Το μαύρο βγήκε. Από εκείνη τη στιγμή και πέρα δε θυμάμαι ούτε πόσα ποντάριζα ούτε πόσα κέρδιζα. Σαν σε όνειρο θυμάμαι μονάχα ότι είχα κερδίσει κάπου δεκαέξι χιλιάδες φιορίνια: ξαφνικά, τρεις άτυχες μπιλιές κι έχασα δώδεκα χιλιάδες. Έπειτα έπαιξα στα μεγάλα τις τελευταίες τέσσερις χιλιάδες που μου είχαν απομείνει, μα δεν αισθανόμουν πια τίποτα: περίμενα μηχανικά, δίχως να σκέφτομαι –και κέρδισα πάλι. Κέρδισα άλλες τέσσερις φορές συνεχεία. Το μόνο που μπορώ να θυμηθώ είναι ότι μάζευα τα φιορί-

1. Η κυρία Μπλανσάρ πρωτοπόρος της αεροναυτικής, σκοτώθηκε στις 6 Ιουλίου 1817 στην 17η πτήση της πάνω από τον κήπο του Τίβολι: το αερόστατό της αφού πήρε φωτιά, έπεσε όχι στο έδαφος, όπως γράφει ο Ντοστογιέφσκι, αλλά σε μια στέγη της οδού Προβηγίας.

νια κατά χιλιάδες, κι ότι έμεινα πιστός στους δώδεκα μεσαίους αριθμούς που έβγαιναν πιο συχνά, τρεις ή και τέσσερις φορές στη σειρά. Αυτή η εκπληκτική ικανότητα παρουσιάζεται κάπου κάπου και μπερδεύει τους επαγγελματίες παίχτες καθώς λογαριάζουν με το μολύβι στο χέρι. Τι φοβερά παιχνίδια παίζει καμιά φορά η τύχη.

Νομίζω ότι απ' τη στιγμή που πήγα στο καζίνο δεν είχε περάσει πάνω από μισή ώρα. Ξαφνικά, ο κρουπιέρης με πληροφόρησε ότι είχα κερδίσει τριάντα χιλιάδες φιορίνια, κι επειδή η μπάνκα δεν μπορούσε να ανταποκριθεί πια στο ποσό αυτό, θα έκλειναν τη ρουλέτα ως την άλλη μέρα το πρωί. Μάζεψα όλο το χρυσάφι μου, το 'βαλα στις τσέπες μου, πήρα τα χαρτονομίσματα και πέρασα σε μian άλλη αίθουσα όπου υπήρχε μια δεύτερη ρουλέτα: ο κόσμος με ακολούθησε: μου έδωσαν αμέσως θέση κι άρχισα να ποντάρω εδώ κι εκεί χωρίς να λογαριάζω. Δεν ξέρω τι με έσωσε!

Κάποια στιγμή ωστόσο, άρχισαν να περνούν απ' το μυαλό μου οι διάφοροι συνδυασμοί που θα μπορούσα να κάνω. Επέμενα σε μερικούς αριθμούς, στάθμιζα ορισμένες πιθανότητες, αλλά σε λίγο τις παρατούσα για να ποντάρω πάλι στην τύχη. Πρέπει να ήμουν πολύ αφηρημένος! Θυμάμαι ότι πολλές φορές με διόρθωσαν οι κρουπιέρηδες. Έκανα χοντρά λάθη. Τα μηνίγγια μου ήταν μούσκεμα στον ιδρώτα, τα χέρια μου έτρεμαν. Κάτι Πολωνοί μου πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους, αλλά εγώ δεν άκουγα κανέναν. Η τύχη δεν έλεγε να μ' αφήσει! Άξαφνα, ξέσπασαν γύρω μου σε φωνές και γέλια, «Μπράβο, μπράβο!» φώναζαν, μερικοί μάλιστα χτυπούσαν και παλαμάκια. Είχα κερδίσει κι εκεί τριάντα χιλιάδες φιορίνια και η μπάνκα θα έκλεινε ως αύριο!

«Φύγετε, φύγετε!» μου ψιθύρισε μια φωνή στα δεξιά μου. Ήταν ένας Εβραίος από τη Φρανκφούρτη, που όλη αυτή την ώρα στεκόταν πίσω μου και μ' είχε βοηθήσει και λιγάκι, θαρρώ.

«Για το Θεό, φύγετε!» μου ψιθύρισε μια άλλη φωνή στο αριστερό αυτί. Με μια γρήγορη ματιά, είδα μια κυρία γύρω στα τριάντα, ντυμένη σεμνά και με χάρη, μ' ένα ασθενικά χλομό και κουρασμένο πρόσωπο, που κρατούσε ακόμη τα ίχνη της περασμένης υπέροχης ομορφιάς του. Εκείνη τη στιγμή, έχωνα στις τσέπες μου τσαλακωμένα τα χαρτονομίσματα και μάζευα το χρυσάφι που είχε μείνει πάνω στο τραπέζι. Παίρνοντας το τελευταίο δεματάκι με πεντακόσια φιορίνια, κατάφερα να το βάλω γρήγορα, χωρίς να με

δει κανείς, στα χέρια της γλομής κύριας· ήθελα πολύ να το κάνω αυτό, και τα λεπτά της δάχτυλα μου έσφιξαν δυνατά το χέρι, σαν δείγμα της μεγάλης ευγνωμοσύνης της. Έγιναν όλα μέσα σε μια στιγμή.

Αφού τα μάζεψα όλα, πέρασα γρήγορα στο *trente et quarante*. Είναι το παιχνίδι των αριστοκρατών και παίζεται με χαρτιά. Η μπάνκα ανταποκρίνεται σε εκατό χιλιάδες φράγκα τη φορά και δεν μπορείς να ποντάρεις πάνω από τέσσερις χιλιάδες φιορίνια. Δεν είχα ιδέα πώς παίζεται ούτε πώς ποντάρεις· μόνο το κόκκινο και το μαύρο ήξερα που υπήρχε κι εδώ. Όλος ο κόσμος του καζίνο στριμωχνόταν γύρω μου. Δεν ξέρω αν σκέφτηκα έστω και μια φορά όλο εκείνο το βράδυ την Παυλίνα. Ένιωθα μια ακαταμάχητη απόλαυση να μαζεύω σωρό τα χαρτονομίσματα μπροστά μου.

Πράγματι, θα 'λεγε κανείς ότι με έσπρωχνε η μοίρα. Τούτη τη φορά, συνέβη κάτι που επαναλαμβάνεται συχνά στο παιχνίδι αυτό. Η τύχη κολλάει στο κόκκινο για παράδειγμα, και βγαίνει δεκαπέντε φορές συνέχεια. Προχτές μάλιστα, άκουσα να λένε ότι την περασμένη βδομάδα το κόκκινο βγήκε είκοσι δύο φορές στη σειρά· ήταν ένα γεγονός δίχως προηγούμενο στη ρουλέτα και το συζητούσαν κατάπληκτοι. Σε μια τέτοια περίπτωση φυσικά, όταν το κόκκινο έχει βγει, ας πούμε, δέκα φορές στη σειρά, σπάνια διακινδυνεύει κανείς να ξαναποντάρει σ' αυτό. Αλλά και τότε, κανένας έμπειρος παίχτης δεν ποντάρει στο αντίθετο χρώμα, στο μαύρο, γιατί ξέρει τι σημαίνουν κάτι τέτοια «καπρίτσια της τύχης». Αν το κόκκινο βγει δεκαέξι φορές, λόγου χάρη, υποθέτει κανείς ότι στη δέκατη έβδομη μπιλιά θα βγει αναπόφευκτα το μαύρο. Οι πρωτάρηδες πέφτουν ομαδικά σ' αυτή την παγίδα, διπλασιάζουν και τριπλασιάζουν τα ποσά που παίζουν και τα χάνουν όλα.

Όσο για μένα, επέμεινα σαν από διαστροφή στο κόκκινο κι ως είχε βγει επτά φορές συνέχεια. Είμαι σχεδόν σίγουρος ότι, ως ένα σημείο, στην απόφαση αυτή με οδήγησε ο εγωισμός μου: ήθελα να καταπλήξω τους θεατές με την τρελή τόλμη μου. Ωστόσο, θυμάμαι πολύ καλά –ω, τι παράξενο συναίσθημα!– ξαφνικά με είχε κυριέψει μια τρομερή επιθυμία να ρισκάρω. Ίσως τα πολλά συναισθήματα όχι μόνο δε χορταίνουν την ψυχή, αλλά αντίθετα, την ερεθίζουν και ζητά καινούργια, όλο και περισσότερα, ώσπου να εξατληθεί ολοκληρωτικά. Και μα την αλήθεια, αν ο κανονισμός επέ-

τρεπε να ποντάρω πενήντα χιλιάδες φιορίνια σε μια φορά, ασφαλώς θα το είχα κάνει. Γύρω μου φώναζαν πως ήταν τρέλα, πως το κόκκινο είχε βγει δεκατέσσερις φορές στη σειρά.

«Ο κύριος κέρδισε εκατό χιλιάδες φιορίνια» άκουσα μια φωνή πλάι μου.

Ξαφνικά συνήλθα. Τι; Είχα κερδίσει εκατό χιλιάδες φιορίνια! Τι άλλο ήθελα; Όρμησα στα χαρτονομίσματα, τα 'χωσα στην τσέπη μου χωρίς να τα μετρήσω, μάζεψα τα χρυσά νομίσματα κι έφυγα τρέχοντας απ' το καζίνο. Όλοι γελούσαν καθώς περνούσα από τις αίθουσες, βλέποντας τις φουσκωμένες τσέπες μου και το ασταθές βήμα μου από το βάρος του χρυσαφιού. Πρέπει να ζύγιζε πάνω από δέκα κιλά. Μερικά χέρια απλώθηκαν προς το μέρος μου· μοίραζα τα λεφτά με τις χούφτες. Δυο Εβραίοι με σταμάτησαν στην πόρτα.

«Είστε τολμηρός, πολύ τολμηρός!» μου είπαν· «φύγετε όμως αύριο κιάλας, χωρίς αναβολή, όσο μπορείτε πιο γρήγορα· αλλιώς θα τα χάσετε όλα».

Δεν τους άκουγα. Η λεωφόρος με τις καστανιές ήταν θεοσκοτεινή. Είχα να περπατήσω πεντακόσια μέτρα ως το ξενοδοχείο. Ποτέ μου δε φοβήθηκα τους κλέφτες ούτε τους ληστές, ακόμη και στα παιδικά μου χρόνια· και δε μου πέρασαν απ' το νου ούτε εκείνη τη στιγμή. Δε θυμάμαι άλλωστε καν τι σκεφτόμουν στο δρόμο, αν μπορεί κανείς να το πει σκέψη αυτό. Ένιωθα μονάχα μια φοβερή απόλαυση –τη μέθη της επιτυχίας, της νίκης, της δύναμης– δεν ξέρω πώς να το πω. Η εικόνα της Παυλίνας περνούσε μπροστά μου· θυμήθηκα ότι σ' αυτήν πήγαινα, ότι σε λίγο θα σμίγαμε, θα της έλεγα τις εντυπώσεις μου, θα της έδειχνα πόσα κέρδισα... Σχεδόν είχα ξεχάσει τι μου είχε πει, το λόγο που μ' έκανε να πάω στη ρουλέτα· όλα τα συναισθήματα που είχα νιώσει πριν από μιάμιση ώρα μου φαίνονταν σαν κάτι περασμένο, παλιό, που δεν το θυμόμουν πια, γιατί τώρα όλα ξανάρχιζαν. Προς το τέλος της λεωφόρου με κυριέψε άξαφνα φόβος: «Αν με σκοτώσουν τώρα και με ληστέψουν;» Σε κάθε βήμα ο πανικός μου μεγάλωνε. Σχεδόν έτρεχα. Επιτέλους το ξενοδοχείο με τα φωτισμένα του παράθυρα έλαμψε στο τέρμα του δρόμου. «Δόξα τω Θεώ» ψιθύρισα, «έφτασα!»

Ανέβηκα τρέχοντας στο δωμάτιό μου κι άνοιξα απότομα την

πόρτα. Η Παυλίνα ήταν εκεί, καθισμένη στον καναπέ, μ' ένα αναμμένο κερί μπροστά της και τα χέρια σταυρωμένα. Με κοίταξε σαστισμένη, και σίγουρα πρέπει να είχα πολύ παράξενο ύφος εκείνη στη στιγμή. Στάθηκα μπροστά της κι έβαλα όλα τα λεφτά μου πάνω στο τραπέζι.

15

Θυμάμαι ότι είχε καρφώσει τα μάτια της πάνω μου, τρομαγμένη, δίχως να σαλέψει από τη θέση της ή ν' αλλάξει στάση.

«Κέρδισα διακόσιες χιλιάδες φράγκα» φώναξα, ακουμπώντας στο τραπέζι το τελευταίο μασούρι. Ένας σωρός από χαρτονομίσματα και χρυσάφι σκέπασε το τραπέζι· δεν μπορούσα να πάρω τα μάτια μου από πάνω του· ήταν στιγμές που ξεχνούσα ολότελα την Παυλίνα. Τακτοποιούσα τα χαρτονομίσματα σε δεσμίδες, μάζευα σε σωρούς το χρυσάφι, έπειτα τα παρατούσα και βημάτιζα πάνω κάτω στο δωμάτιο, βαθιά συλλογισμένος, για να ξαναπάω σε λίγο στο τραπέζι και ν' αρχίσω πάλι το μέτρημα. Ξαφνικά, σαν να βγήκα απ' τη μέθη μου, όρμησα στην πόρτα, την έκλεισα και τη διπλοκλείδωσα. Ύστερα στάθηκα αμήχανος μπροστά στη μικρή βαλίτσα μου.

«Μήπως θα 'πρεπε να τα βάλω όλα στη βαλίτσα ως το πρωί;» ρώτησα γυρνώντας στην Παυλίνα· θυμήθηκα ξαφνικά ότι ήταν στο δωμάτιο. Καθόταν ακόμη ασάλευτη, στην ίδια θέση, αλλά με παρακολουθούσε προσεχτικά. Είχε παράξενη έκφραση· δε μου άρεσε. Δε θα 'πεφτα έξω αν έλεγα ότι φανέρωνε μίσος.

Πήγα γρήγορα κοντά της.

«Παυλίνα, πάρτε είκοσι πέντε χιλιάδες φιορίνια –μας κάνουν πενήντα χιλιάδες φράγκα, ή και παραπάνω. Πάρτε τα και πηγαίνετε αύριο να του τα πετάξετε στα μούτρα».

Δεν απάντησε.

«Αν θέλετε, να του τα πάω εγώ πρωί πρωί. Συμφωνείτε;»

Έβαλε ξαφνικά τα γέλια· γελούσε για ώρα.

Την κοιτούσα σαστισμένος, με μια αίσθηση πόνου. Το γέλιο της έμοιαζε μ' εκείνο το κοροϊδευτικό, το ξεχωριστό γέλιο που ακολουθούσε πάντοτε τις πιο παθιασμένες μου εξομολογήσεις. Στο τέλος, το πρόσωπό της σκοτείνιασε και με κοίταξε αυστηρά.

«Δε θα πάρω τα λεφτά σας» είπε περιφρονητικά.

«Πώς; Τι σημαίνει αυτό;» φώναξα. «Γιατί, Παυλίνα;»

«Δεν παίρνω λεφτά χάρισμα».

«Σας τα προσφέρω σαν φίλος· σας προσφέρω τη ζωή μου».

Με κοίταξε για ώρα, μ' ένα βλέμμα ερευνητικό, σαν να 'θελε να δει βαθιά μέσα μου.

«Δίνετε πολλά» είπε χαμογελώντας· «η ερωμένη του ντε Γκριέ δεν αξίζει πενήντα χιλιάδες φράγκα».

«Παυλίνα, γιατί μου μιλάτε έτσι;» φώναξα επιτιμητικά. «Δεν είμαι ο ντε Γκριέ εγώ!»

«Σας μισώ! Ναι... Ναι! Δε σας αγαπώ περισσότερο απ' τον ντε Γκριέ» φώναξε και τα μάτια πέταξαν σπιθές.

Έκρουσε μες στα χέρια της το πρόσωπό της και την έπιασε υστερία. Έτρεξα κοντά της.

Κατάλαβα ότι κάτι πρέπει να της είχε συμβεί όσο έλειπα. Δε φαινόταν καθόλου στα καλά της.

«Αγόρασε με! Θέλεις; Για πενήντα χιλιάδες φράγκα, όσο ο ντε Γκριέ!» της ξέφυγε ανάμεσα στα αναφιλητά της. Την πήρα στην αγκαλιά μου, της φίλησα τα χέρια και τα πόδια κι έπεσα γονατιστός μπροστά της.

Η κρίση της περνούσε σιγά σιγά. Έβαλε τα χέρια της πάνω στους ώμους μου και με κοιτούσε με προσοχή, λες κι ήθελε να διαβάσει κάτι στο πρόσωπό μου. Με άκουγε, αλλά ήταν φανερό ότι δεν καταλάβαινε τι της έλεγα. Το πρόσωπό της ήταν ανήσυχο και σκεπτικό. Φοβήθηκα· μου φαινόταν ότι σάλευαν τα λογικά της. Τη μια με τραβούσε κοντά της απαλά, μ' ένα χαμόγελο εμπιστοσύνης στα χείλη, και την άλλη, εντελώς απρόσμενα, με απωθούσε και με τύλιγε μ' ένα σκοτεινό βλέμμα.

Ξαφνικά με αγκάλιασε.

«Μ' αγαπάς λοιπόν;» είπε. «Ναι, μ' αγαπάς, γιατί για δική μου χάρη ήσουν έτοιμος να χτυπηθείς με το βαρόνο!» Ύστερα ξέσπασε σε γέλια, σαν να θυμήθηκε κάτι κωμικό κι ευχάριστο. Γελούσε κι έκλαιγε μαζί. Τι έπρεπε να κάνω; Ένωθα ξαναμμένος. Άρχισε να μου μιλάει, μα δεν καταλάβαινα σχεδόν τίποτα. Ήταν ένα παραλήρημα, τραύλιζε –σα να 'θελε να μου πει βιαστικά τα μυστικά της– ένα παραλήρημα που το 'κοβε κάθε τόσο ένα νευρικό γέλιο κι είχε αρχίσει πια να με τρομάζει. «Όχι, είσαι καλός, καλός!» έλεγε και ξανάλεγε. «Μου έχεις μείνει πιστός!» Έβαλε πάλι τα

χέρια της στους ώμους μου, με κοιτούσε εξεταστικά κι επαναλάμβανε αδιάκοπα: «Μ' αγαπάς... Μ' αγαπάς... Θα μ' αγαπάς;» Δεν έπαιρνα τα μάτια μου από πάνω της· δεν την είχα δει ποτέ σε τέτοιο τρυφερό ερωτικό ξέσπασμα. Είναι αλήθεια, βέβαια, ότι παραληρούσε, μα έχοντας προσέξει το παθιασμένο βλέμμα μου, χαμογέλασε πονηρά κι άρχισε ξαφνικά να μιλάει για τον κύριο Άστυ.

Μου είχε κι άλλοτε μιλήσει γι' αυτόν πολλές φορές, προπαντός όταν αποφάσιζε να μου πει κάποιο μυστικό της. Μα δεν μπορούσα να καταλάβω καλά τι έλεγε. Τον κορδίδευε κι αυτόν, νομίζω· έλεγε και ξανάλεγε αδιάκοπα ότι την περίμενε, ότι τώρα θα ήταν σίγουρα κάτω από το παράθυρό της. «Ναι, ναι, κάτω απ' το παράθυρο· άνοιξέ το και κοίταξε, είναι εδώ, είναι εδώ!» Μ' έσπρωχνε προς το παράθυρο, μα μόλις έκανα μια κίνηση να πάω προς τα κει, έσκαγε στα γέλια· έμμενα κοντά της και μ' αγκάλιαζε.

«Θα φύγουμε αύριο, έτσι δεν είναι;» ανησύχησε ξαφνικά. «Λοιπόν...» –σταμάτησε και σκεφτόταν– «Λοιπόν, θα προφτάσουμε τη γιαγιά, τι λες; Πιστεύω ότι θα την προφτάσουμε στο Βερολίνο. Τι λες να πει μόλις μας δει; Και ο κύριος Άστυ;... Ω, εκείνος δε θα πέσει απ' το Σλάνγκενμπεργκ, ε, τι λες;» –γέλασε δυνατά. «Λοιπόν, άκουσε: Ξέρεις πού θα πάει του χρόνου το καλοκαίρι; Θέλει να πάει στο Βόρειο Πόλο σε μια επιστημονική αποστολή και να με πάρει κι εμένα μαζί του, χα, χα, χα! Λέει ότι εμείς οι Ρώσοι δεν ξέρουμε τίποτα κι ούτε μπορούμε να κάνουμε τίποτα χωρίς τους Ευρωπαίους... όμως είναι καλός άνθρωπος κι αυτός! Φαντάσου ότι δικαιολογεί και το στρατηγό: λέει ότι η Μπλανς... ότι το πάθος... ω, δεν ξέρω, δεν ξέρω» επανέλαβε στο τέλος, παραληρώντας μέσα σε μια φοβερή σύγχυση. «Τους καημένους, πόσο τους λυπάμαι, κι αυτούς και τη γιαγιά... Ω, άκουσέ με, άκουσέ με, πώς θα μπορούσες να σκοτώσεις τον ντε Γκριέ; Το σκέφτηκες πραγματικά να τον σκοτώσεις; Ω, ανόητε! Πίστεψες στ' αλήθεια ότι θα σ' άφηνα να χτυπηθείς μαζί του; Μα εσύ δε θα σκότωνες ούτε το βαρόνο» πρόσθεσε γελώντας ξαφνικά. «Ω, τι αστείος που ήσουν τότε με το βαρόνο· σας κοιτούσα και τους δυο απ' το παγκάκι μου· δεν ήθελες καθόλου να πας όταν σ' έστειλα. Πόσο γέλασα τότε, πόσο γέλασα!» πρόσθεσε, και ξεκαρδίστηκε στα γέλια.

Και πάλι μ' αγκάλιαζε, με φιλούσε, ακουμπούσε με τρυφερότη-

τα το πρόσωπό της στο δικό μου. Δε σκεφτόμουν πια ούτε άκουγα τίποτα. Το κεφάλι μου γύριζε...

Πρέπει να ήταν εφτά το πρωί όταν συνήλθα πάλι· ο ήλιος φώτιζε το δωμάτιο. Η Παυλίνα καθισμένη πλάι μου κοίταξε ολόγυρα, σαν να 'βγαине απ' το σκοτάδι και να μάζευε τις αναμνήσεις της. Μόλις είχε ξυπνήσει και κάρφωσε το βλέμμα της στο τραπέζι με τα λεφτά. Το κεφάλι μου ήταν βαρύ και πονούσε. Θέλησα να πιάνω το χέρι της Παυλίνας: μ' έσπρωξε και σηκώθηκε απότομα. Η μέρα φαινόταν συννεφιασμένη, είχε βρέξει πριν το χάραμα. Η Παυλίνα πήγε στο παράθυρο, το άνοιξε, έσκυψε λίγο έξω, κι ακουμπισμένη στο περβάζι, έμεινε εκεί για λίγες στιγμές, χωρίς να γυρίσει σ' εμένα ή ν' ακούει τι της έλεγα. Αναρωτιόμουν με τρόπο τι θα γινόταν τώρα και πώς θα τελειωνε αυτή η ιστορία. Άξαφνα σηκώθηκε, πλησίασε το τραπέζι, με κοίταξε με απέραντο μίσος και χείλη που έτρεμαν απ' την οργή, και είπε:

«Λοιπόν, θα μου δώσεις τα πενήντα χιλιάδες φράγκα μου;»

«Παυλίνα, πάλι τα ίδια, πάλι τα ίδια;»

«Μήπως άλλαξες γνώμη; Χα, χα, χα! Το σκέφτηκες καλύτερα, ε;»

Τα είκοσι πέντε χιλιάδες φιορίνια που είχα μετρήσει χτες ήταν ακόμη πάνω στο τραπέζι· τα πήρα και της τα έδωσα.

«Είναι δικά μου τώρα, έτσι;» με ρώτησε με κακία, κρατώντας τα λεφτά στα χέρια.

«Πάντα δικά σου ήταν» απάντησα.

«Ωραία λοιπόν, ορίστε τα πενήντα χιλιάδες φράγκα σου!» είπε, και μου πέταξε τα λεφτά στα μούτρα. Η δεσμίδα με χτύπησε στο πρόσωπο και σκορπίστηκε στο πάτωμα. Αμέσως μετά, η Παυλίνα έφυγε τρέχοντας απ' το δωμάτιο.

Ξέρω βέβαια ότι τότε δεν ήταν και πολύ στα καλά της, αν και δεν μπορώ να καταλάβω μια τέτοια παροδική τρέλα. Για να πούμε την αλήθεια, είναι ακόμη άρρωστη κι έχει περάσει ένας μήνας. Ποια ήταν όμως η αιτία της κατάστασής της; Η προσβλημένη της περηφάνια; Η απελπισία της, που την ανάγκασε να έρθει να με βρει; Μήπως η τύχη μου μ' έκανε ματαιόδοξο και θέλησα πραγματικά να την ξεφορτωθώ, ακριβώς όπως και ο ντε Γκριέ, δίνοντάς της πενήντα χιλιάδες φράγκα; Όχι, τίποτε απ' αυτά δε συνέβαινε, μου το λέει η συνείδησή μου. Μάλλον η δική της ματαιοδοξία την έκανε να μη με πιστέψει και να με προσβάλει. Στην περίπτωση αυ-

τή, πλήρωσα για τον ντε Γκριέ και με θεώρησε υπεύθυνο χωρίς να φταίω και πολύ. Βέβαια, όλα έγιναν μέσα σ' ένα παραλήρημα, κι έπειτα το ήξερα, δεν έδωσα καμιά σημασία στο γεγονός. Αυτό ήταν άραγε που δεν μπορούσε τώρα να μου συγχωρήσει; Και καλά τώρα, τότε όμως; Το μυαλό της δεν είχε ταραχτεί σε τέτοιο σημείο· ήξερε τι έκανε όταν ερχόταν σ' εμένα με το γράμμα του ντε Γκριέ. Άρα είχε συνείδηση της πράξης της.

Πέταξα βιαστικά όλα τα χαρτονομίσματα και το χρυσάφι πάνω στο κρεβάτι, τα σκέπασα και βγήκα απ' το δωμάτιο δέκα λεπτά μετά την Παυλίνα. Ήμουν βέβαιος ότι είχε πάει τρέχοντας στο δωμάτιό της και ήθελα να μπω κρυφά για να μάθω από την παραμάνα νεότερα. Αλλά τι κατάπληξη δοκίμασα όταν η παραμάνα, που τη συνάντησα στη σκάλα, μου είπε ότι η Παυλίνα δεν είχε γυρίσει κι ερχόταν στο δωμάτιό μου να τη βρει!

«Έφυγε από μένα μόλις πριν δέκα λεπτά» της είπα· «Πού μπορεί να έχει πάει;»

Η παραμάνα με κοίταξε μ' ένα βλέμμα γεμάτο παράπονο.

Στο μεταξύ, το περιστατικό κυκλοφορούσε κιόλας στους διαδρόμους του ξενοδοχείου. Στο θυρωρείο και στο γραφείο του διευθυντή ψιθυριζόταν ότι η δεσποινίς είχε φύγει τρέχοντας στις έξι το πρωί, μες στη βροχή, και είχε πάει στο ξενοδοχείο *Αγγλία*. Από τα υπονοούμενα των υπηρετών κατάλαβα πως ήξεραν ότι είχε περάσει τη νύχτα στο δωμάτιό μου. Έτσι κι αλλιώς, έλεγαν ένα σωρό για όλη την οικογένεια του στρατηγού. Ήξεραν πως χτες τα 'χε κι αυτός χαμένα κι έκλαιγε δυνατά. Διηγούνταν πως η γιαγιά ήταν η μητέρα του και είχε έρθει απ' τη Ρωσία για να αντιταχθεί στο γάμο του γιου της με τη δεσποινίδα ντε Κομένζ και να τον αποκληρώσει αν τυχόν δεν υπάκουε· επειδή αυτός δεν την υπάκουσε, η κόμισσα, μπροστά στα μάτια του, τα 'χασε επίτηδες όλα στη ρουλέτα για να μην του αφήσει δεκάρα. «Αχ, αυτοί οι Ρώσοι!» έλεγε και ξανάλεγε ο διευθυντής με αγανάκτηση, κουνώντας το κεφάλι του ενώ οι άλλοι γελούσαν ετοιμάζοντας το λογαριασμό. Είχαν κιόλας μάθει για τα κέρδη μου. Ο Καρλ, ο υπηρέτης του ορόφου μου, με συγχάρηκε πρώτος. Αλλά δεν έδωσα σημασία. Έτρεξα στο ξενοδοχείο *Αγγλία*.

Ήταν νωρίς ακόμη· ο κύριος Άστλυ δε δεχόταν κανέναν· μα μόλις έμαθε ότι είχα έρθει εγώ, βγήκε έξω στο διάδρομο, στάθηκε

μπροστά μου, καρφώνοντας πάνω μου το άχρωμο βλέμμα του, και περίμενε να του μιλήσω. Τον ρώτησα για την Παυλίνα.

«Είναι άρρωστη» απάντησε, με τα μάτια πάντα καρφωμένα πάνω μου.

«Είναι δηλαδή στο δωμάτιό σας;»

«Μάλιστα».

«Σκοπεύετε... να την κρατήσετε μαζί σας;»

«Μα, ναι, αυτό θα κάνω».

«Κύριε Άστλυ, θα γίνει σκάνδαλο· δε γίνεται. Κι έπειτα είναι πολύ άρρωστη· ίσως δεν το 'χετε καταλάβει».

«Μα, ναι, το κατάλαβα, εγώ σας το είπα εξάλλου. Αν δεν ήταν άρρωστη, δε θα περνούσε τη νύχτα στο δωμάτιό σας».

«Το ξέρετε κι αυτό;»

«Το ξέρω. Θα ερχόταν εδώ χτες και σκόπευα να τη στείλω σε κάποια συγγενή μου· αλλά επειδή ήταν άρρωστη, έκανε λάθος και ήρθε στο δικό σας δωμάτιο».

«Είναι δυνατόν; Τότε, τα συγχαρητήριά μου, κύριε Άστλυ. Όμως, με κάνατε να σκεφτώ κάτι: μήπως ήσαστε όλο το βράδυ κάτω απ' το παράθυρό μας; Η δεσποινίς Παυλίνα επέμενε γελώντας δυνατά ν' ανοίξω το παράθυρο και να κοιτάξω αν είστε κάτω».

«Αλήθεια; Όχι, δεν ήμουν κάτω απ' το παράθυρο, περίμενα κάποιον να βόλτες τριγύρω».

«Πρέπει να τη φροντίσουμε, κύριε Άστλυ».

«Ναι, φώναξα κιόλας ένα γιατρό, κι αν πεθάνει, θα 'χετε να λογοδοτήσετε σ' εμένα για το θάνατό της».

Έμεινα άναυδος.

«Συγγνώμη, κύριε Άστλυ, τι θέλετε να πείτε;»

«Είναι αλήθεια ότι κερδίσατε διακόσιες χιλιάδες τάλιρα;»

«Εκατό χιλιάδες φιορίνια μόνο».

«Ωραία! Αύριο το πρωί φεύγετε για Παρίσι».

«Γιατί;»

«Όλοι οι Ρώσοι που έχουν λεφτά πάνε στο Παρίσι» μου εξήγησε ο κύριος Άστλυ με δασκαλίστικο ύφος.

«Τι να κάνω στο Παρίσι τώρα, μες στο καλοκαίρι; Την αγαπώ κύριε Άστλυ! Το ξέρετε καλά».

«Σοβαρά; Είμαι βέβαιος για το αντίθετο. Κι έπειτα αν μείνετε εδώ, θα τα χάσετε ασφαλώς όλα και ύστερα δε θα 'χετε πια με τι

να πάτε στο Παρίσι. Σας λέω όμως αντίο, με την πεποίθηση ότι θα φύγετε σήμερα κιόλας».

«Ας είναι, αντίο σας. Μόνο που δε θα πάω στο Παρίσι. Φανταστείτε, κύριε Άστλυ, τι έχει να γίνει τώρα... δηλαδή, ο στρατηγός... και τώρα τούτη η περιπέτεια με τη δεσποινίδα Παυλίνα –θα τη μάθουν σ' ολόκληρη την πόλη».

«Ναι, θα τη μάθουν· μα δε νομίζω ότι ο στρατηγός νοιάζεται γι' αυτό, αλλού είναι το μυαλό του. Κι εξάλλου, η δεσποινίς Παυλίνα έχει το δικαίωμα να ζήσει όπου της αρέσει. Όσο για την οικογένεια, μπορεί κανείς να πει με βεβαιότητα ότι δεν υπάρχει πια».

Φεύγοντας, γελούσα με την παράξενη βεβαιότητα του Άγγλου ότι θα πήγαινα χωρίς αναβολή στο Παρίσι. «Θέλει να με σκοτώσει σε μονομαχία αν πεθάνει η Παυλίνα» σκεφτόμουν. «Αυτό μας έλειπε!» Λυπόμουν την Παυλίνα, τ' ορκίζομαι· κι όμως, είναι παράξενο, απ' τη στιγμή που πλησίασα χτες το τραπέζι της ρουλέτας κι άρχισα να μαζεύω πάκο τα λεφτά, ο έρωτάς μου είχε περάσει λίγο στο περιθώριο. Μήπως είμαι στ' αλήθεια παίχτης; Μήπως αγαπώ πράγματι την Παυλίνα... μ' ένα πολύ παράξενο τρόπο; Όχι, την αγαπώ ακόμη, μάρτυς μου ο Θεός. Ωστόσο, γυρίζοντας στο δωμάτιό μου αφού έφυγα απ' του κυρίου Άστλυ, υπέφερα πολύ και κατηγορούσα τον εαυτό μου. Κι ακριβώς τότε... μου συνέβη κάτι ασυνήθιστο και παράδοξο.

Πήγαινα βιαστικά στο στρατηγό, όταν, κοντά στο διαμέρισμά του, άνοιξε μια πόρτα και κάποιος με φώναξε: ήταν η χήρα ντε Κομένζ, κατά διαταγήν την δεσποινίδας Μπλανς. Μπήκα στο δωμάτιό της.

Οι δυο γυναίκες κρατούσαν δύο δωμάτια μάλλον μικρά. Απ' το υπνοδωμάτιο ακούγονταν τα γέλια και οι φωνές της δεσποινίδας Μπλανς. Σηκωνόταν απ' το κρεβάτι εκείνη την ώρα.

«Ah, c'est lui! Viens donc, bêta! Είναι αλήθεια que tu as gagné une montagne d'or et d'argent? J'aimerais mieux l'or»¹

«Αλήθεια είναι» απάντησα γελώντας.

«Πόσα;»

1. Α, αυτός είναι! Έλα λοιπόν, ανόητε!... ότι κέρδισες ένα βουνό χρυσάφι κι ασήμι; Θα προτιμούσα το χρυσάφι.

«Εκατό χιλιάδες φιορίνια».

«*Bibi, comme tu es bête.* Έλα μέσα λοιπόν, δεν ακούω τίποτα. *Nous ferons bombance, n'est-ce pas?*»¹

Πλησίασα. Ήταν ξαπλωμένη κάτω απ' το τριανταφυλλί σατινέ-νιο σκέπασμα, απ' όπου ξεπρόβαλλαν οι μελαχρινοί, δυνατοί και υπέροχοι ώμοι της –τέτοιους ώμους δε βλέπει κανείς παρά μόνο στον ύπνο του– μισοκαλυμμένοι από ένα βατιστένιο νυχτικό, στολισμένο με ολόλευκες δαντέλες, που ταίριαζε καταπληκτικά στην μπρούντζινη επιδερμίδα της.

«*Mon fils, as-tu du coeur?*»² φώναξε μόλις με είδε, κι έβαλε τα γέλια. Το γέλιο της ήταν πάντα χαρούμενο, καμιά φορά μάλιστα και πηγαίο.

«*Tout autre*³...» άρχισα, παραφράζοντας τον Κορνήλιο.

«Βλέπεις;» άρχισε να κελαιηδάει εκείνη, «βρες μου πρώτα τις κάλτσες μου και βοήθησέ με να τις φορέσω –κι ύστερα, *si tu n'es pas trop bête, je te prende à Paris.*»⁴ Ξέρεις, φεύγω τώρα αμέσως».

«Αμέσως;»

«Σε μισή ώρα.»

Πράγματι, ήταν όλα μαζεμένα και οι βαλίτσες έτοιμες. Κι ο καφές ήταν από ώρα σερβιρισμένος.

«*Eh bien! Tu verras Paris, αν θέλεις. Dis donc, qu'est-ce que c'est qu'un outchitel? Tu étais bien bête, quand tu étais outchitel.*»⁵ Μα πού είναι οι κάλτσες μου; Φόρεσέ τις μου, έλα!»

Πρόβαλε ένα ποδαράκι πραγματικά υπέροχο, μελαμψό, μικροκαμωμένο, διόλου παραμορφωμένο, όπως όλα σχεδόν τα πόδια που μοιάζουν τόσο μικρά μες στα παπούτσι. Γέλασα κι άρχισα να της βάζω τη μεταξωτή κάλτσα. Στο μεταξύ, η δεσποινίς Μπλανς, καθισμένη στο κρεβάτι, φλυαρούσε.

«*Eh bien, que ferras-tu, si je te prend avec? Πρώτα πρώτα, je veux cinquante mille francs.* Θα μου τα δώσεις στη Φρανκφούρτη. *Nous*

1. Μωρό μου, τι ανόητος που είσαι... Θα 'χουμε φαγοπότι, έτσι δεν είναι;

2. Αγόρι μου, έχεις καρδιά;

3. Κάθε άλλο...

4. ...αν δεν είσαι πολύ κουτός, θα σε πάρω μαζί μου στο Παρίσι.

5. ...θα δεις το Παρίσι. Πες μου λοιπόν, τι είναι ένας ουτσιτέλ; Ήσουν πολύ κουτός όταν ήσουν ουτσιτέλ.

allons à Paris· θα ζήσουμε μαζί εκεί *et je te ferai voir des étoiles en plein jour.*¹ Θα δεις γυναίκες που δεν έχεις δει ποτέ στη ζωή σου. Άκου...»

«Για στάσου! Αν σου δώσω πενήντα χιλιάδες φράγκα, τι θα μου μείνει εμένα;»

«Άλλες πενήντα χιλιάδες φράγκα που ξέχασες· κι έπειτα, δέχομαι να ζήσω μαζί σου για ένα μήνα, δυο μήνες, ξέρω κι εγώ! Μέσα σε δυο μήνες θα ξοδέψουμε φυσικά αυτά τα πενήντα χιλιάδες φράγκα. Βλέπεις, *je suis bonne enfant*, και σε προειδοποιώ από τώρα, *mais tu verras des étoiles.*»²

«Πώς; μέσα σε δυο μήνες;»

«Βέβαια! Σε τρομάζει αυτό, ε; *Ah, vil esclave!* Μα δεν ξέρεις πως ένας μήνας τέτοια ζωή αξίζει περισσότερο απ' όλη σου την ύπαρξη; Ένας μήνας –*et après, le déluge! Mais tu ne peux comprendre, va!* Φύγε, φύγε, δεν το αξίζεις! *Ah, que fais-tu?*»³

Εκείνη τη στιγμή της φορούσα την άλλη κάλτσα, και μην μπορώντας πια να κρατηθώ, της φίλησα το πόδι. Το τράβηξε απότομα και με χτύπησε στο πρόσωπο. Στο τέλος, με πέταξε έξω.

«*Eh bien, mon outchitel. Je t'attends, si tu veux.*»⁴ Σ' ένα τέταρτο φεύγω!» φώναξε πίσω μου.

Γύρισα ζαλισμένος στο δωμάτιό μου. Στο κάτω κάτω, δεν έφταιγα εγώ αν η δεσποινίς Παυλίνα μού πέταξε στα μούτρα ένα πάκο λεφτά και προτίμησε τον κύριο Αστλυ! Μάζεψα τα λεφτά που είχαν μείνει σκορπισμένα χάμω. Εκείνη τη στιγμή, άνοιξε η πόρτα: ο διευθυντής αυτοπροσώπως, που πρωτύτερα έκανε ότι δε μ' έβλεπε, ερχόταν να μου προτείνει να εγκατασταθώ στο κάτω πάτωμα, στο θαυμάσιο διαμέρισμα που κρατούσε ως σήμερα ο κόμης Β.

Στάθηκα και το σκέφτηκα για μια στιγμή.

«Το λογαριασμό!» φώναξα τέλος· «σε δέκα λεπτά φεύγω!»

1. Λοιπόν, τι θα κάνεις αν σε πάρω μαζί μου; ...θέλω πενήντα χιλιάδες φράγκα... Πηγαίνουμε στο Παρίσι ...και θα σε κάνω να δεις τ' αστέρια μέρα μεσημέρι.

2. ...είμαι καλό κορίτσι, ...θα δεις.

3. Α, ταπεινέ δούλε! ...κι ύστερα, η καταστροφή! Αλλά εσύ δεν καταλαβαίνεις, πήγαινε! ...Ε, τι κάνεις εκεί;

4. Λοιπόν, ουτσιτέλ μου, σε περιμένω αν θέλεις...

«Παρίσι, πολύ ωραία, ας πάω στο Παρίσι!» σκέφτηκα «φαίνεται πως ήτανε γραφτό μου!»

Ένα τέταρτο αργότερα, οι τρεις μας, η δεσποινίς Μπλανς, η χήρα κυρία Κομένζ κι εγώ, βρισκόμασταν μέσα στο τρένο. Η δεσποινίς Μπλανς με κοίταζε και γελούσε τόσο πολύ, που στο τέλος το γέλιο της έγινε υστερικό· το ίδιο και η χήρα Κομένζ· δεν μπορώ να πω ότι ήμουν ιδιαίτερα χαρούμενος. Η ζωή μου γινόταν δυο κομμάτια, αλλά μετά τη χτεσινή μέρα, τα 'παιζα πια όλα για όλα. Μπορεί, πράγματι, να είχα χάσει τα μυαλά μου απ' τα πολλά λεφτά. Ίσως αυτό να επιδίωκα κι εγώ. Είχα την εντύπωση ότι για την ώρα –αλλά μονάχα για την ώρα– το σκηνικό άλλαξε. «Σ' ένα μήνα θα γυρίσω πίσω και τότε... και τότε θα λογαριαστούμε, κύριε Άσπλ!» «Όχι, όπως θυμάμαι τώρα, ήμουν τρομερά λυπημένος και ας γελούσα μ' εκείνη την ηλίθια, τη δεσποινίδα Μπλανς.

«Μα τι έπαθες; Τι κουτός που είσαι! Ω, τι κουτός που είσαι!» φώναξε η Μπλανς, κόβοντας το γέλιο για να με μαλώσει τώρα στα σοβαρά. «Μα ναι, ναι, θα φάμε διακόσιες χιλιάδες φράγκα, *mais tu seras heureux, comme un petit roi*¹ θα σου δένω τις γραβάτες σου και θα σε γνωρίσω στην Ορτάνς. Κι όταν θα τα ξοδέψουμε όλα, θα ξαναγυρίσεις εδώ και θα ξετινάξεις πάλι την μπάνκα. Τι σου είπαν οι Εβραίοι; Το σπουδαιότερο είναι η τόλμη! Εσένα δε σου λείπει η τόλμη, και θα μου ξαναφέρεις πολλές φορές λεφτά στο Παρίσι. *Quant à moi, je veux cinquante mille francs de rente et alors*²...»

«Κι ο στρατηγός;» τη ρώτησα.

«Ο στρατηγός; Ξέρεις πολύ καλά πως κάθε μέρα, αυτή την ώρα, έρχεται και μου φέρνει μια ανθοδέσμη. Τούτη τη φορά τού είπα επίτηδες να μου φέρει τα πιο σπάνια λουλούδια. Και μόλις γυρίσει ο καημένος, το πουλί θα 'χει πετάξει. Θα τρέξει το κατόπι μας, θα το δεις. Χα, χα, χα! Θα χαρώ πολύ. Θα μου φανεί χρήσιμος στο Παρίσι· το λογαριασμό του εδώ θα τον πληρώσει ο κύριος Άσπλ...»

Να πώς έφυγα για το Παρίσι.

16

Τι να πω για τη διαμονή μου στο Παρίσι; Ασφαλώς ήταν παραλήρημα, παραλογισμός. Πέρασα σ' αυτή την πόλη τρεις βδομάδες και κάτι, και στο τέλος τους δεν είχε απομείνει τίποτε από τα εκατό χιλιάδες φράγκα. Λέω εκατό χιλιάδες, γιατί τα άλλα μισά τα έδωσα στην Μπλανς: πενήντα χιλιάδες φράγκα σε μετρητά στη Φρανκφούρτη, και τρεις μέρες αργότερα, στο Παρίσι, μια συναλλαγματική για το ίδιο ποσό, που της το έδωσα άλλωστε σε μετρητά μια βδομάδα αργότερα. «*Et les cent mille francs qui nous restent, tu les mangeras avec moi, mon outchitel*».¹ Μ' έλεγε πάντοτε «ουτσιτέλ». Δεν πιστεύω ότι υπάρχει άλλη φάρα πιο συμφεροντολόγα, πιο παραδόπιση και φιλόργυρη από κάτι γυναίκες σαν την Μπλανς, όταν πρόκειται βέβαια για τα δικά τους λεφτά. Όσο για τα εκατό χιλιάδες φράγκα που κράτησα εγώ, μου δήλωσε καθαρά στη συνέχεια ότι της χρειάζονταν για να τακτοποιηθεί τον πρώτο καιρό στο Παρίσι, «γιατί εγώ τώρα θα ζήσω με αξιοπρέπεια, μια για πάντα, και για πολύ καιρό καμιά δε θα μπορεί να με διώξει, έχω πάρει τα μέτρα μου» πρόσθεσε. Τα εκατό χιλιάδες φράγκα ούτε που τα είδα καθόλου· τα λεφτά τα κρατούσε εκείνη στα χέρια της· στο πορτοφόλι μου, που το έφαχνε κάθε μέρα, δεν υπήρχαν ποτέ πάνω από εκατό φράγκα, και τις περισσότερες φορές λιγότερα.

«Έλα, τι τα θέλεις εσύ τα λεφτά;» μου έλεγε συχνά με τη μεγαλύτερη αφέλεια του κόσμου· και δεν της αντιμιλούσα. Απ' την άλλη μεριά, πρέπει να πω ότι επίπλωσε πολύ όμορφα το διαμέρισμά της, κι αργότερα, όταν με πήγε στο καινούργιο της σπίτι, μου είπε καθώς μου έδειχνε τα δωμάτια: «να τι μπορεί κανείς να φτιάξει με μηδαμικά μέσα αν έχει γούστο και κάνει οικονομία». Τα μηδαμικά μέσα βέβαια είχαν στοιχίσει πενήντα χιλιάδες φράγκα. Οι υπόλοιπες πενήντα χιλιάδες χρησίμεψαν για ν' αγοράσει άμαξα και άλογα· εκτός

1. ... αλλά θα 'σαι ευτυχομένος, σαν μικρός βασιλιάς.

2. Όσο για μένα, θέλω να μου δανείσεις πενήντα χιλιάδες φράγκα, και τότε...

1. Και τα εκατό χιλιάδες φράγκα που μας μένουν, θα τα φάμε μαζί, ουτσιτέλ μου.

απ' αυτό, δώσαμε δύο χορούς, δηλαδή δύο εσπερίδες, όπου ήρθαν η Ορτάνς, η Λιζέτα και η Κλεοπάτρα –γυναίκες θαυμάσιες από πολλές απόψεις, και μάλιστα αρκετά χαριτωμένες. Δύο φορές αναγκάστηκα να παίξω τον ηλίθιο ρόλο του οικοδεσπότη, να υποδέχομαι και να διασκεδάζω τους νεόπλουτους και χαζούς μικροεμπόρους, διάφορους στρατιωτικούς, απαράδεκτα αμαθείς και θρασείς, συγγραφείς της δεκάρας, εκνευριστικούς δημοσιογράφους, που είχαν έρθει με φράκα της μόδας και κίτρινα γάντια και είχαν τέτοιο εγωισμό και αλαζονεία, που ούτε σ' εμάς, στην Πετρούπολη, δε συναντάς. Σκέφτηκαν μάλιστα και να με περιγελάσουν, μα εγώ μισομέθυσσα με σαμπάνια και πήγα και ξάπλωσα σ' ένα διπλανό δωμάτιο. Μου προκάλεσαν φοβερή αηδία όλ' αυτά. «Είναι *ουτσιτέλ*» έλεγε η Μπλανς στον κόσμο· «κέρδισε διακόσιες χιλιάδες φράγκα, και χωρίς εμένα δε θα 'ξερε τι να τα κάνει. Ύστερα θα ξαναγίνει δάσκαλος· ξέρει μήπως κανείς σας καμιά θέση; Πρέπει κάτι να κάνουμε γι' αυτόν!» Αρχισα να καταφεύγω συχνά στη σαμπάνια, γιατί ήμουν πάντα πολύ θλιμμένος και μ' έπαινε θανάσιμη πλήξη. Ζούσα σ' έναν αστικό κύκλο, τρομερά συμφεροντολόγο, όπου υπολόγιζαν και την τελευταία πεντάρα. Τις πρώτες δεκαπέντε μέρες, πρόσεξα ότι η Μπλανς δεν μπορούσε να με υποφέρει καθόλου· για να πω την αλήθεια, μ' έντυνε κομπιά, μου έδενε τη γραβάτα κάθε πρωί, αλλά στο βάθος της ψυχής της με περιφρονούσε. Δεν έδινε σημασία. Μελαγχολικός και κουρασμένος ψυχικά, άρχισα να πηγαίνω συχνά στον Πύργο των Λουλουδιών, όπου μεθούσα συστηματικά κάθε βράδυ και μάθαινα καν-καν (που το χορεύουν πολύ άσκημα εκεί). Σε λίγο καιρό, απόκτησα και φήμη για το χορό μου. Τελικά η Μπλανς κατάλαβε με ποιον είχε να κάνει. Είχε φανταστεί ότι όσο καιρό θα μέναμε μαζί, θα την έπαιρνα ολοένα το κατόπι μ' ένα μολύβι κι ένα χαρτί στο χέρι και θα λογάριάζα τα έξοδα και τις κατεργαριές της, καθώς κι αυτά που θα έκανε στο μέλλον... Πίστευε ότι θα γινόταν μάχη για κάθε δεκάρικο που θα ξοδευόταν. Περίμενε από τα πριν τις επιθέσεις μου και είχε έτοιμες τις απαντήσεις της· βλέποντας ότι εγώ δεν αντιδρούσα, μου επιτέθηκε πρώτη αυτή. Καμιά φορά άρχιζε με μεγάλη ορμητικότητα, αλλά καθώς εγώ σιωπούσα –ξάπλωμένος συνήθως σε μια σεζλόγγκ, με τα μάτια καρφωμένα στο ταβάνι– σάσιτιζε. Στην αρχή, νόμιζε ότι ήμουν απλούστατα βλάκας, ένας «ουτσιτέλ», και σταματούσε τις εξηγήσεις της, ενώ ασφαλώς θα σκεφτόταν: «Εί-

ναι χαζός, δε χρειάζεται να του ανοίξω τα μάτια, αφού δεν καταλαβαίνει από μόνος του». Έφευγε και ξαναγύριζε ύστερα από δέκα λεπτά. Αυτό συνέβαινε τον καιρό που έκανε τα πιο τρελά έξοδα, δίχως να λογαριάζει αν ήταν δυσανάλογα με τα έσοδά μας. Για παράδειγμα, έδωσε τα άλογά της κι αγόρασε ένα άλλο ζευγάρι που στείχισε δεκαέξι χιλιάδες φράγκα.

«Λοιπόν, μωρό μου, δε θυμώνεις;» με ρώτησε και ήρθε κοντά μου.

«Όχι, σε βαρέθηκα!» της απάντησα, σπρώχνοντάς την με το χέρι μου. Αυτό της φάνηκε τόσο περίεργο, που ήρθε αμέσως και κάθισε πλάι μου».

«Ξέρεις, το αποφάσισα γιατί τα πουλούσαν σε τιμή ευκαιρίας. Μπορούμε να τα ξαναπουλήσουμε για είκοσι πέντε χιλιάδες φράγκα».

«Δεν έχω καμιά αμφιβολία· είναι όμορφα άλογα και θα 'χεις μια υπέροχη άμαξα· είναι χρήσιμο».

«Δηλαδή, δε θύμωσες;»

«Γιατί να θυμώσω; Κάνεις πολύ καλά που αποκτάς μερικά πράγματα, σημαντικά για σένα. Θα σου χρησιμεύουν αργότερα. Βλέπω ότι είναι πραγματικά ανάγκη να τακτοποιηθείς μ' αυτό τον τρόπο, γιατί αλλιώς δε θα μπορούσες ποτέ να κάνεις εκατομμύρια. Τα εκατό χιλιάδες φράγκα δεν είναι παρά η αρχή, μια σταγόνα στον ωκεανό».

Δεν περίμενε να της μιλήσω έτσι, φανταζόταν φωνές και επικρίσεις, και σάσιτιζε.

«Ωστε έτσι λοιπόν! *Mais tu a l'esprit pour comprendre! Sais-tu, mon garçon,*¹ είσαι ένας απλός δάσκαλος, μα θα 'πρεπε να 'χεις γεννηθεί πρίγκιπας! Ωστε δε λυπάσαι που τα λεφτά μάζ φεύγουν τόσο γρήγορα;»

«Τι με νοιάζουν τα λεφτά! Όσο πιο γρήγορα, τόσο το καλύτερο!»

«Μα... ξέρεις... πες μου λοιπόν, μήπως είσαι πλούσιος; Περιφρονείς τόσο πολύ το χρήμα! *Qu'est-ce que tu feras après, dis donc?*²»

«Μετά θα πάω στο Χόμπουργκ και θα κερδίσω άλλα εκατό χιλιάδες φράγκα».

1. Αλλά έχεις τη διάθεση να με καταλάβεις! Ξέρεις, αγόρι μου...

2. Τι θα κάνεις ύστερα, πες μου.

«Ναι, ναι, αυτό είναι! Θαύμα! Ξέρω ότι θα κερδίσεις σίγουρα και τα λεφτά θα τα φέρεις σ' εμένα. Τα καταφέρνεις τόσο όμορφα, που θα με κάνεις στ' αλήθεια να σ' ερωτησω! Κι εγώ, για να φανώ καλή όπως κι εσύ, θα σ' αγαπώ όσο θα λείπεις και δε θα σου κάνω απιστίες. Βλέπεις, μόλο που δε σ' αγαπούσα όλο αυτό τον καιρό, γιατί νόμιζα ότι δεν είσαι παρὰ ένας απλός "ουτσιτέλ" –κάτι σαν λακές, ας πούμε, έτσι δεν είναι;– όμως σου έμεινα πιστή, γιατί είμαι καλό κορίτσι».

«Αλλού αυτά! Κι ο Αλβέρτος, εκείνος ο κοντός, ο ηλιοκαμένος αξιωματικός; Αυτή τη φορά δε μου γλίτωσες, σε είδα!»

«Ω, ω, μα είσαι...»

«Γιατί λες ψέματα; Νομίζεις πως θυμώνω; Δε με νοιάζει, τα νιάτα πρέπει να ζήσουν. Δεν μπορείς να τον διώξεις, γιατί τον είχες πριν από μένα και τον αγαπάς. Μονάχα μην του δίνεις λεφτά, ακούς;»

«Ωστε δε θυμώνεις ούτε γι' αυτό; Μα εσύ είσαι αληθινός φιλόσοφος, το ξέρεις; Αληθινός φιλόσοφος!» αναφώνησε ενθουσιασμένη. «Λοιπόν, θα σ' αγαπώ, θα δεις, θα είσαι ευχαριστημένος!»

Από τότε και μετά, πράγματι, έμοιαζε αφοσιωμένη σ' εμένα, ως και φιλική ήταν απέναντί μου. Έτσι κύλησαν οι τελευταίες δέκα μέρες μας. Δεν είδα τα «αστέρια» που μου είχε υποσχεθεί, αλλά σε μερικά ζητήματα είναι αλήθεια ότι κράτησε το λόγο της. Με γνώρισε στην Ορτάνς, μια γυναίκα υπέροχη στο είδος της, που στον κύκλο μας την αποκαλούσαν Θηρεσία η φιλόσοφος.

Είναι, ωστόσο, ανώφελο να φλυαρώ γι' αυτό το θέμα: θα μπορούσε να χρησιμέψει για μια διήγηση ξεχωριστή, με τη δική της ατμόσφαιρα, που δε θέλω να μπερδέψω σε τούτη την ιστορία. Το γεγονός είναι ότι λαχταρούσα μ' όλη μου την καρδιά να τελειώνουν όλα το συντομότερο. Όμως τα εκατό χιλιάδες φράγκα μās έφτασαν, όπως είπα, για ένα μήνα σχεδόν, πράγμα που ειλικρινά μ' έκανε να απορησω: ογδόντα χιλιάδες φράγκα το λιγότερο χάλασε η Μπλανς στα διάφορα ψώνια της. Οι δυο μας ξοδέψαμε πάνω από είκοσι χιλιάδες, κι όμως, μας έφτασαν. Η Μπλανς, που στο τέλος υπήρξε κάπως ειλικρινής μαζί μου, ή τουλάχιστον δε μου έλεγε ψέματα για μερικά ζητήματα, μου δήλωσε ότι σε καμιά περίπτωση δε θα με επιβάρυνε με τα χρέη που υποχρεώθηκε να δημιουργήσει. «Δε σ' έβαλα να υπογράψεις ούτε τιμολόγια ούτε γραμμάτια» μου είπε, «γιατί σε λυπήθηκα: αν ήταν άλλη, δε θα είχε διατάσει να το

κάνει και θα σ' έστελνε στη φυλακή. Βλέπεις; Βλέπεις, πόσο σ' αγαπούσα και πόσο καλή είμαι! Μόνο αυτός ο καταραμένος ο γάμος θα μου κοστίζει ούτε κι εγώ δεν ξέρω πόσα!»

Βέβαια! Είχαμε και το γάμο. Έγινε ακριβώς μόλις πέρασε ο μήνας, και υποθέτω ότι εκεί ξοδεύτηκαν και τα τελευταία λεφτά μου. Έτσι τέλειωσε η ιστορία –θέλω να πω, ο μήνας μαζί με τη Μπλανς– και αποσύρθηκα και τυπικά απ' αυτήν.

Να πώς ήρθαν τα γεγονότα. Οχτώ μέρες μετά την εγκατάστασή μας στο Παρίσι, πλάκωσε κι ο στρατηγός: ήρθε γραμμή στο διαμέρισμα της Μπλανς, κι από την πρώτη κιόλας επίσκεψη έμεινε μαζί μας, αν και είχε ένα διαμερισμάκι, δεν ξέρω πού. Η Μπλανς τον υποδέχτηκε πρόσχαρα, με φωνές και γέλια, ρίχτηκε μάλιστα και στο λαιμό του μόλις τον είδε. Τελικά, τον κράτησε μαζί μας και ήταν υποχρεωμένος να τη συνοδεύει παντού: στο βουλεβάρτο, στον περίπατο, στο θέατρο, στις επισκέψεις. Ήταν ό,τι έπρεπε γι' αυτή τη δουλειά: ήταν μάλλον επιβλητικός, με ανάστημα πάνω από το μέτριο: είχε βαμμένες φαβορίτες και μουστάκια –είχε υπηρέτησει στο σώμα των θωρακοφόρων υπέων– πρόσωπο εκφραστικό αν και λιγάκι αλειμμένο με πομάδες. Είχε υπέροχους τρόπους και το φράγκο τού πήγαινε θαυμάσια. Στο Παρίσι φορούσε κι όλα του τα παράσημα. Να περνάει κανείς από το βουλεβάρτο μαζί μ' ένα τόσο σπουδαίο πρόσωπο, ήταν και αξιόλογη σύσταση. Ο αγαθούλης, ο αφελής ο στρατηγός σκιρτούσε από ικανοποίηση. Δεν του είχε περάσει απ' το μυαλό πως θα του έκαναν τέτοια υποδοχή. Όταν ήρθε στο Παρίσι, παρουσιάστηκε σχεδόν τρέμοντας και νόμιζε ότι η Μπλανς θα 'βαζε τις φωνές και θα τον έδιωχνε μόλις τον έβλεπε: η τροπή όμως που πήραν τα πράγματα τον έκανε να ξεθαρρέψει, και πέρασε όλο το μήνα σε μια κατάσταση ασυνείδητης ευτυχίας: σ' αυτήν βρισκόταν ακόμη κι όταν έφυγα από το Παρίσι. Εκεί έμαθα πως μετά την αναχώρησή μας από το Ρουλέτενμπουργκ, το ίδιο πρωινό, είχε πάθει μια κρίση. Είχε πέσει αναίσθητος και όλη τη βδομάδα παραμιλούσε μισότρελος. Του έκαναν κάποια θεραπεία, όταν ξαφνικά μια μέρα τα παράτησε όλα στη μέση, πήρε το τρένο και ήρθε στο Παρίσι. Η υποδοχή που του επιφύλαξε η Μπλανς ήταν φυσικά το καλύτερο φάρμακο γι' αυτόν: όμως τα σημάδια της αρρώστιας υπήρχαν πάνω του για πολύ καιρό ακόμη, παρὰ την εύθυμη διάθεση και την ευτυχία του.

Ήταν ανίκανος να σκεφτεί ή να κάνει μια στοιχειωδώς σοβαρή συζήτηση· σε τέτοιες περιπτώσεις, μετά από κάθε λέξη πρόσθετε ένα «χι!» και κουνούσε το κεφάλι ξεφεύγοντας έτσι απ' τη συζήτηση! Γελούσε συνέχεια, αλλά μ' ένα γέλιο νευρικό κι αρρωστημένο που δεν ήταν σε θέση να ελέγξει· άλλοτε πάλι, έμενε ώρες ολόκληρες σκοτεινός σαν τη νύχτα, ζαρώνοντας τα πυκνά του φρύδια. Ακόμη, είχε ξεχάσει πολλά πράγματα, ήταν υπερβολικά αφηρημένος κι απέκτησε τη συνήθεια να μιλάει μοναχός του. Η Μπλανς ήταν η μόνη που μπορούσε να του δίνει λίγο θάρρος· και οι κρίσεις της κακής του διάθεσης, όταν αποσυρόταν σε καμιά γωνιά, δήλωναν απλώς ότι είχε πολλή ώρα να δει την Μπλανς, ή ότι η Μπλανς είχε πάει κάπου χωρίς να τον πάρει μαζί της και να τον χαϊδέψει πριν από την αναχώρησή της. Δεν μπορούσε να πει τι ήθελε, κι ούτε ο ίδιος δεν το ήξερε ότι ήταν συννεφιασμένος και θλιμμένος. Ύστερα από κάνα δυο ώρες (το παρατήρησα αυτό δυο τρεις φορές όταν η Μπλανς έφευγε για ολόκληρη τη μέρα, πιθανότατα για να πάει στου Αλβέρτου) άρχιζε να ανησυχεί, να κοιτάζει ολόγυρα με βλέμμα απλανές, έμοιαζε να αναζητάει κάποιον κάτω από την επίδραση μιας ανάμνησης, μη βλέποντας όμως κανέναν και καθώς δε θυμόταν τι ήθελε να ζητήσει, ξανάπεφτε στην κατάσταση της αποβλάκωσης, ως την ώρα που γύριζε η Μπλανς, πρόσχαρη, ζωηρή, στολισμένη και χαμογελαστή· έτρεχε κοντά του, τον πείραζε, ακόμη και τον φιλούσε, αν και σπάνια του έκανε αυτό το χατίρι. Μια φορά, ο στρατηγός έβαλε τα κλάματα απ' τον ενθουσιασμό του, πράγμα που μ' έκανε να απορήσω.

Απ' τη στιγμή που ο στρατηγός ήρθε στο σπίτι μας, η Μπλανς άρχισε να παίρνει το μέρος του. Κατάφερε μάλιστα να γίνει και πειστική· μου θύμιζε ότι εγώ ήμουν η αιτία που τον πρόδωσε, ότι ήταν σχεδόν αρραβωνιαστικιά του αφού του είχε δώσει το λόγο της και για χάρη της εκείνος είχε παρατήσει την οικογένειά του, κοντολογίς, ήμουν στην υπηρεσία του, πράγμα που έπρεπε να λάβω υπόψη μου: δεν ντρεπόμουν λοιπόν καθόλου; Εγώ άκουγα αμίλητος αυτή τη λογοδιάρροια. Στο τέλος, έβαλα τα γέλια και το πράγμα σταμάτησε εκεί· δηλαδή, στην αρχή με πέρασε για βλάκα κι ύστερα ανακάλυψε ότι έχω πολύ καλό χαρακτήρα. Ας είναι, τελικά είχα την τύχη να κερδίσω την ανεπιφύλακτη συμπάθεια αυτού του άξιου κοριτσιού (η Μπλανς ήταν πράγματι θαυμάσια κοπέλα –στο είδος της

φυσικά– αν και στην αρχή δεν είχα την ίδια γνώμη γι' αυτήν). «Είσαι έξυπνος άνθρωπος, καλό παιδί» μου έλεγε τις τελευταίες μέρες, «και... και... κρίμα που είσαι τόσο ανόητος! Δε θα κάνεις ποτέ, μα ποτέ περιουσία! Ένας αληθινός Ρώσος, Καλμούκος!»

Πολλές φορές, μ' έστελνε να πάω το στρατηγό περίπατο, σαν το υπηρέτη της με το σκυλάκι. Τον πήγαινε επίσης στα εστιατόρια και στο θέατρο, στο Μπαλ Μαμπιλ, κι όλα τα πλήρωνε η Μπλανς, αν και ο στρατηγός είχε δικά του λεφτά και του άρεσε να βγάζει το πορτοφόλι του μπροστά στον κόσμο. Μια μέρα αναγκάστηκα να του φερθώ σχεδόν βίαια για να τον εμποδίσω να αγοράσει μια καρφίτσα των εφτακοσίων φράγκων, που την είχε δει στο Παλαί Ρουαγιάλ και ήθελε πάση θυσία να την κάνει δώρο στην Μπλανς. Τι θα 'ταν γι' αυτήν μια καρφίτσα των εφτακοσίων φράγκων; Ο στρατηγός είχε όλα κι όλα χίλια φράγκα. Δεν μπόρεσα ποτέ να μάθω πού τα βρήκε. Ίσως να του τα είχε δώσει ο κύριος Άστλυ, αλλά αυτός είχε πληρώσει και το λογαριασμό στο ξενοδοχείο. Όσο για τον τρόπο που μ' έβλεπε ο στρατηγός, έχω την εντύπωση ότι δεν υποψιαζόταν καθόλου τις σχέσεις μου με την Μπλανς. Αν και είχε αόριστα ακούσει ότι είχα κερδίσει ένα μεγάλο ποσό, νόμιζε το δίχως άλλο πως ήμουν κοντά της κάτι σαν γραμματέας, ίσως και υπηρέτης της. Όπως και να 'χε, εξακολουθούσε να μου μιλάει με ύφος υπεροπτικό κι επιτακτικό· μια φορά μάλιστα, τόλμησε και να με μαλώσει. Ένα πρωινό, την ώρα που πίναμε καφέ, μας έκανε να διασκεδάσουμε αρκετά, την Μπλανς κι εμένα. Ήταν άνθρωπος που δε θύμωνε εύκολα· ξαφνικά, προσβλήθηκε από μένα, ακόμη δεν ξέρω γιατί. Ούτε κι ο ίδιος ασφαλώς θα το 'ξερε. Για να μη μακρογορούμε, άρχισε να μιλάει δίχως αρχή και τέλος, χωρίς καμιά τάξη στα λόγια του, φωνάζοντας πως είμαι ένα παιδάριο, πως θα μου 'δειχνε αυτός... θα μου 'δινε να καταλάβω... και τα ρέστα. Κανείς όμως δεν μπόρεσε να βγάλει νόημα. Η Μπλανς έσκασε στα γέλια· στο τέλος, καταφέραμε κάπως να τον ησυχάσουμε και τον στείλαμε να κάνει έναν περίπατο. Είχα προσέξει ότι πολλές φορές μελαγχολούσε, λυπόταν για κάποιον ή για κάτι, σαν να του έλειπε κάτι μόλο που η Μπλανς ήταν κοντά του. Σε τέτοιες στιγμές, δύο φορές είχε προσπαθήσει να μου πει κάποιο μυστικό του, μα χωρίς να μπορέσει να εξηγηθεί καλά· θυμήθηκε τότε την καριέρα του, τα κτήματα και τη συζυγική του ζωή.

Μαγεμένος από μια λέξη που πρόσφερε στη διάρκεια της κουβέντας του, την έλεγε και την ξανάλεγε εκατό φορές τη μέρα, χωρίς η λέξη κείνη να εκφράζει τα συναισθήματα και τις σκέψεις του. Προσπάθησα να του μιλήσω για τα παιδιά του, αλλά το απόφυγε μιλώντας γρήγορα και βιαστικά όπως παλιά κι αλλάζοντας κουβέντα. «Ναι, ναι, τα παιδιά, έχετε δίκιο, τα παιδιά!» Μονάχα μια φορά που πηγαίναμε μαζί στο θέατρο συγκινήθηκε. «Είναι δυστυχησμένα παιδιά» μου είπε ξαφνικά· «μάλιστα, κύριε, μάλιστα, δυστυχησμένα παιδιά!» Εκείνο το βράδυ, είπε πολλές φορές την ίδια πρόταση. Κι όταν μια φορά προσπάθησα να του μιλήσω για την Παυλίνα, έκανε σαν μανιακός. «Είναι αχάριστη!» φώναξε, «είναι κακιά και αχάριστη! Ατίμασε την οικογένειά μου! Αν υπήρχαν νόμοι σ' αυτή τη χώρα, θα την είχα σωφρονίσει! Μάλιστα, κύριε!» Όσο για τον ντε Γκριέ, μισούσε ως και τ' όνομά του: «Αυτός με κατάστρεψε» έλεγε, «με κατάκλεψε, μ' έπνιξε! Δυο ολόκληρα χρόνια μου 'χε γίνει εφιάλτης! Μήνες τον έβλεπα στον ύπνο μου! Είναι... είναι... Ω, μη μου μιλάτε γι' αυτόν!»

Έβλεπα πως κάτι πήγαινε να κάνει με την Μπλανς, αλλά ως συνήθως σιωπούσα. Εκείνη μου μίλησε πρώτη, οχτώ μέρες προτού χωρίσουμε. «Είναι τυχερός» φλυαρούσε· «η “μπαμπούσκα” είναι τώρα στ' αλήθεια άρρωστη, είναι μετρημένες οι μέρες της. Ο κύριος Άστλυ έστειλε τηλεγράφημα· καταλαβαίνεις, ο στρατηγός εξακολουθεί να είναι ο κληρονόμος της. Μα κι αν δεν πάρει την κληρονομιά, δε θα στεναχωρηθεί καθόλου. Πρώτα πρώτα, έχει τη σύνταξή του, κι έπειτα, θα μείνει στο πλαϊνό δωμάτιο και θα 'ναι ευτυχισμένος. Εγώ θα είμαι “κυρία στρατηγού” και θα συχνάζω στα σαλόνια της καλής κοινωνίας» —αυτό ήταν το όνειρο της Μπλανς. «Αργότερα, θα γίνω αρχόντισσα, θα 'χω δικό μου πύργο, μουζίκους, και πολλά εκατομμύρια».

«Και τι θα γίνει αν αρχίσει να ζηλεύει και να ζητάει... ένας Θεός ξέρει τι... καταλαβαίνεις;»

«Α, όχι, όχι, όχι! Δε θα τολμήσει. Έχω πάρει τα μέτρα μου, μείνε ήσυχος. Τον έβαλα ήδη να υπογράψει πολλές συναλλαγματικές στο όνομα του Αλβέρτου. Την παραμικρή τρέλα να κάνει, θα τιμωρηθεί αμέσως· δε θα τολμήσει!»

«Ε τότε, παντρέψου τον...»

Ο γάμος έγινε χωρίς επίδειξη, σε στενό οικογενειακό κύκλο.

Κάλεσαν τον Αλβέρτο και μερικούς συγγενείς. Η Ουράνς, η Κλοπάτρα και οι άλλοι κρατήθηκαν εντελώς παράμερα. Ο γαμπρός ενδιαφερόταν παρά πολύ για τη θέση και την υπόληψή του.

Η Μπλανς του έδωσε τη γραβάτα και του έβαλε πομάδα στο πρόσωπο· με το φράκο και το άσπρο γιλέκο ήταν *très comme il faut*.¹

«*Il est pourtant très comme il faut*»² δήλωσε η Μπλανς, βγαίνοντας απ' το δωμάτιο του στρατηγού, λες κι αυτό της έκανε εντύπωση. Κι επειδή κάτι τέτοια δε με ενδιέφεραν καθόλου, τα παρατηρούσα σαν ράθυμος θεατής και τα περισσότερα τα έχω ξεχάσει. Θυμάμαι μονάχα πως η Μπλανς και η μητέρα της δε λέγονταν ντε Κομένζ, αλλά ντυ Πλασέ. Δεν ξέρω για ποιο λόγο παρουσιάζονταν οι δυο τους με το όνομα ντε Κομένζ. Ο στρατηγός όμως ήταν πολύ ευχαριστημένος και μάλιστα προτιμούσε το όνομα ντυ Πλασέ από το ντε Κομένζ. Το πρωί της μέρα που θα γινόταν ο γάμος, βημάτιζε σημαιοστολισμένος πάνω κάτω στο σαλόνι, κι έλεγε συνέχεια με έμφαση: «Δεσποινίς Μπλανς ντυ Πλασέ! Μπλανς ντυ Πλασέ, ντυ Πλασέ!...» Στο πρόσωπό του ήταν ζωγραφισμένος κάποιος κομψασμός. Στην εκκλησία, στο δημαρχείο και στο σπίτι τους, την ώρα του φαγητού, έμοιαζε χαρούμενος και περήφανος. Και οι δυο τους ήταν σαν να 'χαν αλλάξει. Από τότε η Μπλανς φόρεσε ένα ύφος ιδιαίτερα αξιοπρεπές.

«Τώρα πρέπει να φέρομαι εντελώς διαφορετικά» μου είπε με μεγάλη σοβαρότητα· «ξέρεις όμως υπάρχει και κάτι φοβερό που δεν το 'χω σκεφτεί ακόμη: φαντάσου ότι ως τώρα δεν μπόρεσα να μάθω να προφέρω σωστά το καινούργιο μου όνομα: Ζαγκοριάνσκι, Ζαγκοζιάνσκι, κυρία στρατηγού Ζαγκο... Ζαγκο... αυτά τα διαβोλεμένα τα ρώσικα ονόματα, τέλος πάντων, κυρία στρατηγού με τα δεκατέσσερα σύμφωνα! Τι ωραίο που είναι, συμφωνείτε;»

Τέλος, η ώρα του χωρισμού μας έφτασε, και η Μπλανς, αυτή η ανόητη μικρή Μπλανς, έκλαψε λίγο τη στιγμή που αποχαιρετιόμασταν. «*Tu etais bon enfant*» μου είπε κλαψουρίζοντας. *Je te croyais bête et tu en avais l'air*,³ αλλά σου πάει». Ύστερα, αφού μου έσφιξε το χέρι, φώναξε ξαφνικά: «Περίμενε!» έτρεξε στο μπουντουάρ

1. Πολύ καθωσπρέπει.

2. Κι όμως, είναι πολύ καθωσπρέπει.

3. Ήσουν καλό παιδί... Σε νόμιζα κουτό, κι έτσι φαινόσουν...

της και ξαναγύρισε κρατώντας στα χέρια της κάτι χαρτονομίσματα των χιλίων φράγκων. Αυτό δεν το περίμενα ποτέ! «Πάρ' τα, θα σου χρειαστούν· μπορεί να είσαι σοφός “ουσίτελ”, αλλά κατά τα άλλα είσαι τρομερά βλάκας. Δε σου δίνω περισσότερα, γιατί κόβω το κεφάλι μου πως θα τα χάσεις όλα στη ρουλέτα. Λοιπόν, γεια σου! *Nous serons toujours bons amis,*¹ κι αν κερδίσεις, να 'ρθεις οπωσδήποτε να με δεις και θα 'σαι ευτυχιμένος!»

Μου έμεναν πεντακόσια φράγκα· εκτός απ' αυτά είχα κι ένα υπέροχο ρολόι που άξιζε άλλα χίλια φράγκα, μανικετόκουμπα στολισμένα με διαμάντια, και τα ρέστα, δηλαδή λεφτά για να ζήσω αρκετό καιρό χωρίς σκοτούρες. Έχω εγκατασταθεί σκόπιμα σε τούτη τη μικρή πολιτεία, με σκοπό να συμμαζέψω τις σκέψεις μου, και προπαντός να περιμένω τον κύριο Άσπλν. Έμαθα από σύγουρη πηγή ότι θα περάσει από δω και θα μείνει μία μέρα για κάποια υπόθεσή του. Θα τα μάθω όλα... κι έπειτα έπειτα θα πάω κατευθείαν στο Χόμπουργκ. Δε θα πάω στο Ρουλέτενμπουργκ, τουλάχιστον φέτος. Λένε ότι δεν πρέπει να δοκιμάζει κανείς την τύχη του δύο φορές στο ίδιο τραπέζι· κι εξάλλου, το Χόμπουργκ είναι η μητρόπολη του τζόγου.

17

Είναι κοντά ένας χρόνος κι οχτώ μήνες που δεν έριξα ούτε μια ματιά στις σημειώσεις αυτές, και μόνο τώρα, μες στη θλίψη και τη μιζέρια μου, έτυχε να τις ξαναδιαβάσω για να διασκεδάσω λιγάκι. Τις είχα σταματήσει στην απόφασή μου να φύγω για το Χόμπουργκ. Θεέ μου! Με τι ελαφριά καρδιά έγραψα τότε τις τελευταίες γραμμές! Ή καλύτερα, με πόση εμπιστοσύνη στον εαυτό μου, με τι ακλόνητη ελπίδα! Είχα άραγε καμιά αμφιβολία για τον εαυτό μου; Και τώρα που έχουν περάσει δεκαοχτώ μήνες, είμαι σύμφωνα με τη δική μου εκτίμηση, σε πολύ χειρότερη μοίρα κι από ένα ζητιάνο! Και τι με νοιάζει η ζητιανιά! Δεν τη λογαριάζω! Εγώ είμαι η αιτία της καταστροφής μου! Δεν μπορώ να κάνω συγκρίσεις κι ούτε χρειάζεται να ηθικολογώ. Δεν υπάρχει τίποτε πιο παράλογο από το να ηθικολογεί κανείς σε τέτοιες στιγμές! Α, οι άνθρωποι που είναι ευχαριστημένοι απ' τον εαυτό τους: με πόση έπαρση και ικανοποίηση είναι έτοιμοι αυτοί οι φαφλατάδες να ανακοινώσουν τις κριτικές τους! Αν ήξεραν πόσο καλά καταλαβαίνω τη φρίκη της κατάστασής μου, δε θα είχαν ασφαλώς το θράσος να μου κάνουν μαθήματα. Για το Θεό, τι καινούργιο έχουν τάχα να μου πουν, που να μην το ξέρω; Το γεγονός είναι πως μ' ένα γύρισμα της ρόδας όλα μπορούν ν' αλλάξουν, και τότε οι ίδιοι ηθικολόγοι θα 'ρθουν πρώτοι και καλύτεροι –είμαι βέβαιος– να με συγχαρούν με φιλικά αστεία. Δε θα μου γυρίζουν τις πλάτες όπως τώρα. Στο διάβολο να πάνε όλοι! Τι είμαι τώρα; Ένα μηδενικό. Τι μπορώ να είμαι αύριο; Ίσως αύριο αναστηθώ από τον κόσμο των νεκρών και ν' αρχίσω μια καινούργια ζωή! Ίσως ανακαλύψω μέσα μου τον άνθρωπο πριν χαθεί για πάντα!

Πήγα τότε πράγματι στο Χόμπουργκ, αλλά... μετά έφυγα για το Ρουλέτενμπουργκ, στο Σπα, ακόμη και στο Μπάντεν πήγα, όπου συνόδευα σαν θαλαμηπόλος το σύμβουλο Χίντσε, έναν αχρείο που ήταν ο κύριός μου εκεί. Ναι, έκανα το λακέ για πέντε ολόκλη-

ρους μήνες! Αυτό γίνηκε αμέσως μόλις βγήκα από τη φυλακή. (Μπήκα στη φυλακή στο Ρουλέτενμπουργκ για κάποιο χρέος. Κάποιος άγνωστος μ' έβγαλε –ποιος να 'ταν άραγε; Ο κύριος Άστλυ; Η Παυλίνα; Δεν ξέρω, το χρέος όμως πληρώθηκε, διακόσια τάλιρα συνολικά, και με άφησαν ελεύθερο.) Δεν είχα πού να πάω και μπήκα στην υπηρεσία εκείνου του Χίντσε. Είναι ένας ελαφρόμυαλος νέος, δεν του αρέσει να κοπιάζει, κι εγώ μιλώ και γράφω τρεις γλώσσες. Στην αρχή, με πήρε κοντά του για κάτι σαν γραμματέα του, με τριάντα φιορίνια το μήνα, στο τέλος όμως κατάντησα κανονικός υπηρέτης του: δεν είχε πια τα μέσα να έχει γραμματέα και μου κατέβασε το μισθό· μην ξέροντας πού να πάω, έμεινα –κι έγινα από μόνος μου λακές. Δεν χόρτασα ούτε φαί ούτε πιτό όσο καιρό ήμουν στην υπηρεσία του, μέσα σε πέντε μήνες όμως μάζεψα εβδομήντα φιορίνια. Ένα βράδυ, στο Μπάντεν, του είπα ξαφνικά πως φεύγω· και το ίδιο βράδυ πήγα στη ρουλέτα. Α! Πώς χτυπούσε η καρδιά μου! Όχι, δεν ήταν το χρήμα που επιθυμούσα τότε! Ήθελα μονάχα την άλλη μέρα όλοι εκείνοι οι Χίντσε και οι διευθυντές των ξενοδοχείων, όλες εκείνες οι ωραίες κυρίες του Μπάντεν να μιλούν για μένα, να διηγούνται την ιστορία μου, να με θαυμάζουν, να με επαινούν και να σκύβουν μπροστά στην τύχη μου. Επιθυμίες κι όνειρα παιδιάστικα, αλλά... ποιος ξέρει, μπορεί να συναντούσα πάλι την Παυλίνα και να της έλεγα τις περιπέτειές μου, κι εκείνη θα 'βλεπε πως είμαι πάνω απ' όλ' αυτά τα αλύπητα χτυπήματα της μοίρας... Μα, όχι! δεν ήθελα λεφτά! Είμαι βέβαιος ότι θα τα σπαταλούσα πάλι σε καμιά Μπλανς, και πάλι θα οδηγούσα για τρεις βδομάδες τίποτε άλογα που θα άξιζαν δεκαέξι χιλιάδες φράγκα. Ξέρω καλά ότι δεν είμαι τοιγκούνης, είμαι μάλλον σπάταλος· κι όμως, με πόση ταραχή κι αγωνία ακούω τον κρουπιέρη να φωνάζει «τριάντα ένα, κόκκινο, μονά και μεγάλα, ή τέσσερα, μαύρα ζυγά και μικρά». Με τι άπληστο βλέμμα κοιτάζω στο τραπέζι της ρουλέτας όπου είναι σκορπισμένα τα λουδοβίκια, τα φιορίνια και τα τάλιρα, πώς κοιτάζω τους σωρούς το χρυσάφι όταν τους μαζεύει με το φτυαράκι ο κρουπιέρης κι αστράφτουν σαν τη φωτιά, και τα ατέλειωτα ασημιά μασούρια που είναι γύρω από το δίσκο. Καθώς πλησιάζω την αίθουσα του παιχνιδιού κι ακούω να κουνουνίζονται τα νομίσματα, νιώθω φοβερή ταραχή.

Αχ, τι αξέχαστη βραδιά, τότε που έφερα στο τραπέζι της ρουλέ-

τας τα εβδομήντα φιορίνια μου! Αρχισα με δέκα φιορίνια και τα ποντάρισα στα μεγάλα. Είμαι προκατειλημμένος υπέρ των μεγάλων. Έχασα. Μου έμειναν εξήντα φιορίνια σε ασημένια νομίσματα. Σκέφτηκα μια στιγμή και προτίμησα το ζερό, ποντάρίζα πέντε φιορίνια τη φορά· στην Τρίτη μπιλιά βγήκε το ζερό· παραλίγο να πεθάνω απ' τη χαρά μου, παίρνοντας μονομιάς εκατόν εξήντα φιορίνια· τέτοια επιτυχία δεν την είχα νιώσει ούτε όταν είχα κερδίσει εκατό χιλιάδες φιορίνια. Έβαλα αμέσως εκατό φιορίνια στο κόκκινο και κέρδισα· διακόσια φιορίνια στο κόκκινο και κέρδισα· τετρακόσια στο μαύρο, κέρδισα, οχτακόσια στα μικρά, πάλι το ίδιο. Είχα μαζέψει τώρα χίλια επτακόσια φιορίνια, κι αυτό σε λιγότερο από πέντε λεπτά. Σε κάτι τέτοιες στιγμές, βέβαια, ξεχνά κανείς όλες τις προηγούμενες αποτυχίες! Γιατί είχα φτάσει σ' αυτό το αποτέλεσμα, διακινδυνεύοντας κάτι περισσότερο κι απ' τη ζωή μου την ίδια, είχα τολμήσει να τα παίξω όλα για όλα και γινόμουν πάλι άνθρωπος του κόσμου!

Νοίκιασα ένα δωμάτιο, κλείστηκα μέσα κι έμεινα ως τις τρεις, μετρώντας τα λεφτά μου. Ξυπνώντας το πρωί, δεν ήμουν πια υπηρέτης. Αποφάσισα να πάω την ίδια μέρα στο Χόμπουργκ, όπου δεν είχα κάνει υπηρέτης ούτε είχα μπει φυλακή. Μισή ώρα πριν ανέβω στο τρένο, πήγα κι έπαιξα δυο μπιλιές, όχι περισσότερο, κι έχασα χίλια πεντακόσια φιορίνια. Ωστόσο, πήγα στο Χόμπουργκ, κι είμαι ακόμη εδώ, ένα μήνα τώρα...

Φυσικά, ζω μέσα σε μιαν αδιάκοπη αγωνία, παίζοντας ελάχιστα λεφτά και περιμένοντας κάτι να γίνει. Λογαριάζω, περνώ μέρες ολόκληρες κοντά στο πράσινο τραπέζι για να παρακολουθώ το παιχνίδι, το βλέπω ακόμη και στον ύπνο μου, κι όμως αισθάνομαι σαν να 'χω πάθει αγκύλωση, σαν να 'χω βουλιάξει στο βούρκο. Αυτό είναι το συμπέρασμα που έβγαλα από τη συνάντησή μου με τον κύριο Άστλυ. Δεν τον είχα ξαναδεί από τον καιρό που δούλευα για το στρατηγό και συναντηθήκαμε τυχαία. Να πώς: Έκανα βόλτες στον κήπο και σκεφτόμουν πως ήμουν σχεδόν απένταρος· μου έμειναν όμως άλλα πέντε φιορίνια, κι εκτός απ' αυτό ο λογαριασμός του ξενοδοχείου όπου κρατώ μια σοφίτα ήταν πληρωμένος. Είχα λοιπόν τη δυνατότητα να πάω στη ρουλέτα, αλλά μονάχα για μια φορά· αν κέρδιζα έστω κι ένα ασημαντό ποσό, θα μπορούσα να συνεχίσω το παιχνίδι· αν έχανα, θ' αναγκαζόμουν να ξανα-

γίνω υπηρέτης, στην περίπτωση που δε θα 'βρισκα τίποτε Ρώσους που να 'χουν ανάγκη από δάσκαλο. Απορροφημένος απ' αυτή τη σκέψη, πήγα να κάνω τον καθημερινό μου περίπατο στο πάρκο και μετά στο δάσος, ως το γειτονικό πριγκιπάτο. Συμβαίνει καμιά φορά να περπατώ έτσι τέσσερις ώρες συνέχεια και να ξαναγυρίζω στο Χόμπουργκ κατάκοπος και πεινασμένος. Μόλις είχα φύγει απ' τον κήπο για το πάρκο, και το μάτι μου πήρε σ' ένα παγκάκι τον κύριο Άστλυ. Με είχε δει πρώτος και με φώναξε. Κάθισα δίπλα του. Το βαρύ του ύφος μ' έκανε να συγκρατήσω τη χαρά μου που ήταν πολύ ζωηρή μόλις τον είδα.

«Εδώ είστε λοιπόν! Το περίμενα πραγματικά πως θα σας συναντούσα» μου είπε. «Δε χρειάζεται να μου πείτε τίποτε, τα ξέρω όλα: η ζωή σας ένα χρόνο και οχτώ μήνες τώρα μου είναι γνωστή».

«Μπα! Φαίνεται ότι παρακολουθείτε τους παλιούς σας φίλους!» απάντησα. «Αυτό σας τιμά, δεν τους ξεχνάτε. Μια στιγμή όμως, με κάνατε να σκεφτώ κάτι: εσείς δεν ήσασταν αυτός που μ' έβγαλε από τη φυλακή του Ρουλέτενμπουργκ, όπου βρισκόμουν γιατί χρωστούσα διακόσια φιορίνια; Κάποιος άγνωστος πλήρωσε για να μ' αφήσουν ελεύθερο».

«Α, όχι, όχι. Ήξερα όμως ότι σας είχα φυλακίσει για κάποιο χρέος».

«Ξέρετε δηλαδή και ποιος μ' έβγαλε;»

«Ω, όχι, αυτό δεν το ξέρω».

«Περίεργο· οι Ρώσοι δε με ξέρουν εδώ· άλλωστε, αυτοί δεν πληρώνουν για τους δικούς τους· μονάχα στην πατρίδα μας, τη Ρωσία, οι ορθόδοξοι βγάζουν απ' τη φυλακή τους ορθόδοξους. Κι εγώ νόμιζα ότι θα 'ταν κάνας εκκεντρικός Άγγλος που το 'κανε από παραξενιά».

Ο κύριος Άστλυ με άκουγε με κάποια έκπληξη. Φαίνεται πως περίμενε να με βρει μελαγχολικό και τσακισμένο ψυχικά.

«Όπως και να 'ναι, χαίρομαι που βλέπω ότι διατηρήσατε την πνευματική σας ανεξαρτησία και την καλή σας διάθεση» είπε μ' ένα αρκετά δυσαρεστημένο ύφος.

«Δηλαδή, κατά βάθος απογοητευτήκατε που δε με βρήκατε στεναχωρημένο και ταπεινωμένο» απάντησα γελώντας.

Του πήρε ώρα να με καταλάβει, αλλά μόλις κατάλαβε, χαμογέλασε.

«Οι παρατηρήσεις σας μου αρέσουν. Αναγνωρίζω στα λόγια σας έναν παλιό μου φίλο, έξυπνο, ενθουσιώδη, αλλά και κυνικό συνάμα. Μονάχα οι Ρώσοι μπορούν να συνδυάσουν τόσες αντιθέσεις μέσα τους. Είναι γεγονός ότι αρέσει στους ανθρώπους να βλέπουν τους καλύτερους φίλους τους ταπεινωμένους μπροστά τους: η φιλία βασίζεται συνήθως στην ταπείνωση· αυτό είναι παλιά αλήθεια, γνωστή σ' όλους τους μυαλωμένους ανθρώπους. Αλλά στην περίπτωση σας, είμαι ειλικρινά ευτυχής που δεν είστε καθόλου αποκαρδιωμένος. Πείτε μου, δε σκοπεύετε να σταματήσετε τη ρουλέτα;»

«Στο διάβολο η ρουλέτα! Θα την παράταγα αμέσως αν...»

«Αν ξανακερδίζατε ό,τι έχετε χάσει. Το σκέφτηκα. Μη συνεχίζετε, το ξέρω. Το είπατε χωρίς να το καταλάβετε, επομένως είπατε την αλήθεια. Πείτε μου, εκτός απ' τη ρουλέτα δεν κάνετε τίποτε άλλο;»

«Όχι, τίποτα...»

Με ρώτησε διάφορα πράγματα. Δεν ήξερα τίποτα. Όλο αυτό τον καιρό δε διάβαζα εφημερίδες και δεν είχα ανοίξει βιβλίο.

«Έχετε γίνει αδιάφορος κι αναισθητός» παρατήρησε. «Όχι μονάχα απαρνηθήκατε τη ζωή, τα προσωπικά σας και τα κοινωνικά συμφέροντα, το χρέος σας σαν ανθρώπου και πολίτη, τους φίλους σας –γιατί βέβαια είχατε φίλους– όχι μονάχα απαρνηθήκατε κάθε άλλο σκοπό στη ζωή σας εκτός από τον τζόγο, αρνηθήκατε ακόμη και τις αναμνήσεις σας. Σας θυμάμαι σε μια στιγμή της ζωής σας γεμάτο πάθος και αποφασιστικότητα, αλλά είμαι βέβαιος ότι έχετε ξεχάσει τις πιο όμορφες επιρροές που σας καθοδηγούσαν τότε· τα όνειρα, οι επιθυμίες που γεμίζουν την καρδιά σας τώρα, δεν ξεπερνούν τα μονά και τα ζυγά, το κόκκινο και το μαύρο, τη σειρά των μεσαίων αριθμών, και τα ρέστα, είμαι σίγουρος!»

«Φτάνει, κύριε Άστλυ, σας παρακαλώ, μη μου θυμίζετε τα περασμένα» φώναξα προσβεβλημένος, σχεδόν θυμωμένος. «Μάθετε ότι δεν έχω ξεχάσει τίποτε· αλλά για κάμποσο καιρό, τα έδιωξα όλα αυτά απ' το μυαλό μου, και τις αναμνήσεις μου ακόμη, ώπου ν' αλλάξω ριζικά τις συνθήκες της ζωής μου... Τότε... τότε θα δείτε, θα αναστηθώ απ' τον κόσμο των νεκρών!»

«Θα είσαστε εδώ και μετά από δέκα χρόνια» είπε. «Βάζουμε στοίχημα ότι θα σας το θυμίσω αυτό, αν ζω, εδώ, στο ίδιο παγκάκι;»

«Αρκετά, αρκετά» τον έκοψα με ανυπομονησία. «Για να σας αποδείξω ότι δε λησμονώ τόσο εύκολα τα περασμένα, επιτρέψτε μου να σας ρωτήσω; πού βρίσκεται τώρα η δεσποινίς Παυλίνα; Αν δεν είστε εσείς αυτός που μ' έβγαλε από τη φυλακή, τότε ασφαλώς θα το 'κανε εκείνη. Δεν έχω μάθει κανένα νέο της».

«Ω, όχι, όχι! Δε νομίζω. Τώρα είναι στην Ελβετία και θα μου κάνετε μεγάλη χάρη αν πάψετε να με ρωτάτε γι' αυτήν» είπε κατηγορηματικά και ίσως λίγο θυμωμένος.

«Αυτό θα πει ότι σας έχει πληγώσει πολύ!» παρατήρησα, γελώντας άθελά μου.

«Η δεσποινίς Παυλίνα είναι το καλύτερο πλάσμα του κόσμου, το πιο αξιοσέβαστο, αλλά σας το ξαναλέω, θα μου κάνετε μεγάλη χάρη αν πάψετε να με ρωτάτε γι' αυτήν. Δεν τη γνωρίσατε ποτέ σας και το θεωρώ προσβολή απέναντι στις ηθικές μου αξίες να πιάνετε τ' όνομά της στο στόμα της».

«Αλήθεια! Ωστόσο, έχετε άδικο· για ποιο πράγμα θα μπορούσα να μιλήσω μαζί σας, αν όχι για την Παυλίνα; Για σκεφτείτε! Όλες οι κοινές αναμνήσεις μας συνδέονται μαζί της. Μην ανησυχείτε όμως, δε θέλω να μάθω τα μυστικά σας... Μ' ενδιαφέρει μονάχα να μάθω για τις –ας το πω έτσι– για τις εξωτερικές συνθήκες της ζωής της, για το περιβάλλον όπου ζει τώρα. Αυτό μπορείτε να μου το πείτε με δυο λόγια».

«Έστω, με δυο λόγια, για να μη με ξαναρωτήσετε. Η δεσποινίς Παυλίνα ήταν για πολύ καιρό άρρωστη, και είναι ακόμη έμεινε για κάμποσο καιρό με τη μητέρα και την αδελφή μου στη βόρεια Αγγλία. Πριν έξι μήνες, πέθανε η γιαγιά της –τη θυμάστε εκείνη την τρελή γριά– και της άφησε εφτά χιλιάδες λίρες στεργλίνες. Τώρα η δεσποινίς Παυλίνα έχει πάει ταξίδι στην Ελβετία μαζί με την αδελφή μου και την οικογένειά της. Η διαθήκη της γιαγιάς ευνόησε επίσης και το μικρότερο αδελφό και την αδελφούλα της, που σπουδάζουν στο Λονδίνο. Ο στρατηγός, ο πατριός της, πέθανε τον περασμένο μήνα στο Παρίσι από καρδιακή προσβολή. Η δεσποινίς Μπλανς του φέρθηκε καλά ως το τέλος, κατάφερε όμως να μεταφέρει στ' όνομά της όλα όσα κληρονόμησε απ' τη θεία του... Δεν υπάρχει τίποτ' άλλο».

«Κι ο ντε Γκριέ; Ταξιδεύει κι αυτός στην Ελβετία;»

«Όχι, ο ντε Γκριέ δεν ταξιδεύει στην Ελβετία κι ούτε ξέρω πού

βρίσκεται· και σας προειδοποιώ μια για πάντα να αποφεύγετε τέτοιους προσβλητικούς υπαινιγμούς· αν όχι, θα 'χετε να κάνετε μαζί μου».

«Πώς! Παρά την παλιά μας φιλία;»

«Ναι, παρά την παλιά μας φιλία».

«Χίλιες φορές συγγνώμη, κύριε Άστλυ. Σας παρακαλώ όμως, δεν είπα τίποτα προσβλητικό· δεν κατηγορώ τη δεσποινίδα Παυλίνα. Κι έπειτα, ένας Γάλλος και μια νεαρή Ρωσίδα, μιλώ γενικά, είναι ένας συνδυασμός που ούτε σεις ούτε εγώ μπορούμε να εξηγήσουμε ή να τον καταλάβουμε».

«Αν δε συνδυάσατε το όνομα του ντε Γκριέ μ' ένα άλλο όνομα, θα σας παρακαλούσα να μου εξηγήσετε τι εννοείτε με τη φράση “ένας Γάλλος και μια νεαρή Ρωσίδα”. Τι “σύνδεση” είναι αυτή; Γιατί ειδικά ένας Γάλλος, και γιατί ειδικά μια νεαρή Ρωσίδα;»

«Α, αυτό σας ενδιαφέρει. Μα είναι μεγάλη ιστορία, κύριε Άστλυ. Θα 'πρεπε προηγουμένως να μάθετε πολλά πράγματα. Έτσι κι αλλιώς, το ζήτημα είναι πολύ σοβαρό –όσο κι αν φαίνεται κωμικό με την πρώτη ματιά. Οι Γάλλοι, κύριε Άστλυ, είναι ωραίοι τύποι, τέλειοι. Σαν Άγγλος μπορεί εσείς να μην το παραδέχεστε· σαν Ρώσος, δεν το παραδέχομαι ούτε κι εγώ, ίσως από φθόνο· αλλά οι κοπέλες μας έχουν μάλλον διαφορετική γνώμη. Μπορεί ο Ρακίνας να σας φαίνεται ξεπερασμένος, επιτηδευμένος και παρφουμαρισμένος, και να μη σας κάνει καθόλου κέφι και να τον διαβάσετε. Κι εγώ τον βρήκω ξεπερασμένο, επιτηδευμένο και παρφουμαρισμένο, ακόμη και γελοίο από μια άποψη· αλλά είναι γοητευτικός, κύριε Άστλυ, και προπαντός, είτε το θέλουμε είτε όχι, είναι μεγάλος ποιητής. Ο εθνικός τύπος του Γάλλου, δηλαδή του Παριζιάνου, είναι άνθρωπος κομψός, από την εποχή που εμείς ήμασταν ακόμη αρκούδες. Η επανάσταση ήταν η κληρονόμος της ευγένειας. Σήμερα, κι ο πιο ανάλατος και κοινός Γάλλος μπορεί να έχει τρόπους λεπτούς, συμπεριφορά, ομιλία, ακόμη και ιδέες εξαιρετικά κομψές, χωρίς να παίζει κανένα ρόλο η δική του πρωτοβουλία, η ψυχή ή ο χαρακτήρας του· γιατί όλ' αυτά τα κληρονόμησε. Οι ίδιοι μέσα τους μπορεί να είναι αφάνταστα επιπόλαιοι και ταπεινοί. Μάθετε ακόμη, κύριε Άστλυ, ότι δεν υπάρχει στον κόσμο πλάσμα που να εμπιστεύεται πιο εύκολα και με περισσότερη ειλικρίνεια, από μια νεαρή Ρωσίδα».

δα, καλή, έξυπνη κι όχι ιδιαίτερα επιτηδευμένη. Ένας ντε Γκριέ, μ' οποιοδήποτε ρόλο κι αν παρουσιάζεται, μπορεί φορώντας ένα προσωπίδιο να κερδίσει την καρδιά της με απίστευτη ευκολία. Εμφανίζεται μ' έναν τρόπο εξαιρετικά κομψό, κύριε Άστλυ, και η κοπέλα θεωρεί ότι ο τρόπος του καθρεφτίζει την αληθινή ψυχή και την καρδιά του. Προς μεγάλη σας δυσαρέσκεια, πρέπει να ομολογήσω ότι οι περισσότεροι Άγγλοι είναι απότομοι και τραχείς, ενώ οι Ρώσοι έχουν μια πολύ λεπτή αίσθηση της ομορφιάς, που την αγαπούν μάλιστα πολύ. Αλλά για να διακρίνει κανείς την ομορφιά της ψυχής και τον αληθινό χαρακτήρα ενός ανθρώπου, χρειάζεται ανεξαρτησία κι ελευθερία πολύ περισσότερη απ' όση διαθέτουν οι γυναίκες μας, και ειδικά οι κοπέλες μας –και περισσότερη πείρα ασφαλώς. Μία δεσποινίς Παυλίνα –συγγνώμη, αυτό μου ξέφυγε– χρειάζεται πολύ καιρό για να αποφασίσει να σας προτιμήσει από έναν παλιάνθρωπο σαν τον ντε Γκριέ. Θα σας εκτιμήσει, θα γίνει φίλη σας, θα σας ανοίξει την καρδιά της, μέσα της όμως θα βασιλεύει ο μισητός παλιάνθρωπος, ο τιποτένιος και μικροπρεπής τοκογλύφος ντε Γκριέ. Και θα επιμένει στην προτίμησή της –ας το πούμε έτσι– από πείσμα και ματαιοδοξία, γιατί ο ντε Γκριέ τής παρουσιάστηκε κάποτε με το φωτοστέφανο του κομψού μαρκήσιου, του απογοητευμένου φιλελεύθερου που καταστράφηκε οικονομικά (υποτίθεται!) για να βοηθήσει την οικογένειά της κι εκείνο τον περίσκεπτο στρατηγό. Ήταν όλα μια απάτη, όπως αποκαλύφθηκε αργότερα, μα δεν έχει σημασία: δώστε της τώρα τον ντε Γκριέ όπως ήταν τότε –αυτό θέλει! Κι όσο πιο πολύ μισεί τον τωρινό ντε Γκριέ, τόσο νοσταλγεί τον παλιό, αυτόν που δεν υπήρξε ποτέ, παρά μονάχα στη φαντασία της. Έχετε εργοστάσιο καθαρισμού ζάχαρης, έτσι δεν είναι κύριε Άστλυ;»

«Ναι, είμαι μέλος της γνωστής εταιρείας Λόουεν και Σία.»

«Βλέπετε λοιπόν, κύριε Άστλυ, από μια μεριά εργοστασιάρχης κι από τη άλλη ο Απόλλων του Μπελβεντέρε· δεν έχουν τίποτα κοινό μεταξύ τους. Όσο για μένα, δεν είμαι εργοστασιάρχης, είμαι ένας τιποτένιος παίχτης της ρουλέτας, για ένα διάστημα μάλιστα ήμουν και υπηρέτης, γεγονός που μάλλον το ξέρει η δεσποινίς Παυλίνα, γιατί φαίνεται ότι έχει καλούς κατασκόπους.»

«Είστε πικραμένος, γι' αυτό λέτε τέτοιες ανοησίες» είπε με

απάθεια ο κύριος Άστλυ, ύστερα από μια μικρή σιωπή. «Τα λόγια σας δεν είναι καθόλου πρωτότυπα.

«Σύμφωνοι! Το δυστύχημα όμως, ευγενικό μου φίλε, είναι ότι όλες αυτές οι κατηγορίες μου –όσο κι αν φαίνονται ξεπερασμένες, κοινές και κωμικές– είναι αληθινές! Εσείς κι εγώ δεν έχουμε καταφέρει τίποτα!»

«Ανοησίες και κακοήθειες... γιατί, γιατί... Μάθετε» είπε ο κύριος Άστλυ, με φωνή που έτρεμε και μάτια που έλαμπαν, «μάθετε, αχάριστε και ανάξιε παλιάνθρωπε, δυστυχισμένη και μικρόπρεπε, ότι ήρθα στο Χόμπουργκ γιατί μου το ζήτησε εκείνη, για να σας συναντήσω, να μιλήσω ανοιχτά μαζί σας και να της τα μεταφέρω όλα: τα αισθήματα, τις σκέψεις, τις ελπίδες σας και... τις αναμνήσεις σας!»

«Αλήθεια; Αλήθεια;» φώναξα, και τα δάκρυα κυλούσαν ποτάμι από τα μάτια μου. Δεν μπορούσα να τα συγκρατήσω, κι ήταν, θαρρώ, η πρώτη φορά στη ζωή μου.

«Ναι, δυστυχισμένη, σας αγαπούσε, τώρα μπορώ να σας το φανερώσω, γιατί είστε ξεφλημένος πια! Κι έπειτα, ακόμη κι αν σας πω ότι εξακολουθεί να σας αγαπάει, εσείς πάλι εδώ θα μείνετε! Ναι, καταστρέψατε τον εαυτό σας. Είχατε κάποιες ικανότητες, ζωντάνια, δεν ήσασταν κακός· θα μπορούσατε να φανείτε χρήσιμος στην πατρίδα σας, που έχει τόση ανάγκη από ανθρώπους προικισμένους, όμως –θα μείνετε εδώ· η ζωή σας έχει τελειώσει. Δε σας κατηγορώ. Κατά τη γνώμη μου, όλοι οι Ρώσοι έτσι είναι φτιαγμένοι, ή έχουν την τάση να γίνουν έτσι. Αν δεν είναι η ρουλέτα, θα 'ναι κάτι παραπλήσιο. Οι εξαιρέσεις είναι πολύ σπάνιες. Δεν είστε ο πρώτος που παραγνωρίζει τη σημασία της εργασίας –και δε μιλώ για τους αγρότες σας. Η ρουλέτα είναι παιχνίδι που ταιριάζει πολύ στους Ρώσους. Ως τώρα σταθήκατε τίμιος και προτιμήσατε να κάνετε τον υπηρέτη παρά να κλέψετε. Μα τρέμω όταν σκέφτομαι τι μπορεί να γίνει στο μέλλον. Λοιπόν, αρκετά, χάρριτε. Θα χρειάζεστε ασφαλώς χρήματα. Πάρτε δέκα λουδοβίγια· δε σας δίνω περισσότερα, γιατί σίγουρα θα τα χάσετε. Πάρτε τα, και... αντίο σας! Ελάτε, πάρτε τα λοιπόν!»

«Όχι, κύριε Άστλυ, ύστερα απ' όσα ειπώθηκαν ανάμεσά μας.»

«Πάρτε τα!» φώναξε. «Είμαι βέβαιος ότι είστε αξιόλογος άνθρωπος και σας τα δίνω σαν αληθινός φίλος. Αν ήξερα πως θα πα-

ρατούσατε αμέσως τη ρουλέτα και το Χόμπουργκ για να ξαναγυρίσετε στην πατρίδα σας, θα ήμουν διατεθειμένος να σας δώσω αμέσως χίλιες λίρες για ν' αρχίσετε μια καινούργια ζωή. Αλλά αν σας δίνω μονάχα δέκα λουδοβίκια αντί για χίλιες λίρες, το κάνω γιατί τώρα δεν υπάρχει για σας καμιά διαφορά ανάμεσά τους –έτσι κι αλλιώς θα τα χάσετε. Πάρτε τα και αντίο».

«Θα τα πάρω αν μου επιτρέψετε να σας αγκαλιάσω για να σας αποχαιρετίσω».

«Ω, ευχαρίστως!»

Αγκαλιαστήκαμε με θέρμη και ο κύριος Άστλυ έφυγε.

Όχι, έχει άδικο! Αν φάνηκα σκληρός και ανόητος στο ζήτημα της Παυλίνας και του ντε Γκριέ, αυτός φάνηκε σκληρός και απότομος απέναντι στους Ρώσους. Όσο για το άτομό μου, δε λέω τίποτα. Κι ύστερα... η ουσία δεν είναι εκεί: όλ' αυτά είναι λόγια, τίποτ' άλλο από λόγια, κι εγώ χρειάζομαι έργα. Το σημαντικότερο για μένα τώρα είναι η Ελβετία! Αύριο... αχ, αν μπορούσα να φύγω αύριο κιόλας! Πρέπει να γίνω καινούργιος άνθρωπος, πρέπει να αναστηθώ. Θα τους αποδείξω πως... Η Παυλίνα θα μάθει ότι μπορώ ακόμη να γίνω άνθρωπος. Φτάνει να... Σήμερα είναι πολύ αργά, αύριο όμως... Ω, έχω μια προαίσθηση, δεν μπορεί να γελιέμαι! Έχω δεκαπέντε λουδοβίκια, και κάποτε άρχισα να παίζω με δεκαπέντε φιορίνια! Αν αρχίσω προσεκτικά... δεν μπορεί... δεν μπορεί να 'μαι στ' αλήθεια τόσο παιδί! Μα τι μ' εμποδίζει λοιπόν να ξαναγεννηθώ; Ναι! Αρκεί να φανώ λογικός και υπομονετικός –μια φορά στη ζωή μου. Με τη δύναμη του χαρακτήρα μου θ' αλλάξω τη μοίρα μου μέσα σε μια ώρα. Το κυριότερο είναι ο χαρακτήρας. Δεν έχω παρά να θυμηθώ τι μου συνέβηκε πριν επτά μήνες στο Ρουλέτενμπουργκ, προτού χάσω όλα μου τα λεφτά. Ω, ήταν ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα για το τι καταφέρνει κάποτε η αποφασιστικότητα! Τα είχα χάσει όλα τότε, όλα, μέχρι την τελευταία πεντάρα... Βγαίνοντας απ' το καζίνο, ένιωσα να σαλεύει στην τσέπη του γιλέκου μου ένα φιορίνι. «Έτσι θα 'χω και να φάω» σκέφτηκα· αλλά μετά από καμιά εκατοστή βήματα, μετάνιωσα και γύρισα πίσω. Έβαλα το φιορίνι στα μικρά. Πράγματι, δοκιμάζει κανείς ένα ξεχωριστό συναίσθημα όταν μονάχος, σε ξένη χώρα, μακριά απ' την πατρίδα, μακριά απ' τους φίλους του και χωρίς να ξέρει αν θα έχει να φάει το ίδιο βράδυ, παίζει και το τε-

λευταίο, κυριολεκτικά το τελευταίο του φιορίνι! Κέρδισα, κι όταν είκοσι λεπτά αργότερα έφυγα απ' το καζίνο, είχα εκατόν εβδομήντα φιορίνια στην τσέπη μου. Αυτό είναι γεγονός! Βλέπετε τι αξία έχει καμιά φορά ένα φιορίνι! Κι αν τότε είχα χάσει το κουράγιο μου; Αν δεν είχα τολμήσει να πάρω την απόφαση;

Αύριο, αύριο θα τελειώσουν όλα!